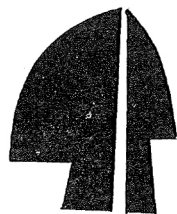

ISTARSKA DANICA

1972

ISTARSKA
DANICA
1972

ZAGREB - PAZIN 1971.

IZDAJE: »Kršćanska sadašnjost«, Zagreb, Marulićev trg 14 i Istarsko književno društvo
sv. Ćirila i Metoda, Pazin, Gupčeva 2

UREDILI: Antun Brajković, Robert Buršić, Antun Hek, Vjeran Istrin, Jelena Lužina

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Antun Hek, Heki 7, Pazin

TEHNIČKI UREDNIK: Vladimir Rozjan

GRAFIČKI PRILOZI I KOMENTARI: dr. Branko Fučić

ETNOGRAFSKI KOMENTARI: Dr. Jelka Ribarić-Radauš

FOTOGRAFIJE: Tošo Dabac, Nenad Gattin

OMOT: B. Fučić — Istarska i primorska heraldika. Foto N. Gattin.

LEKTOR: Roman Turčinović

SURADNICI: Kristina Božac, Josip Bratulić, dr. Branko Fučić, Marijan Jelenić, Vjekoslav Kalac, dr. Josip Turčinović

COPYRIGHT: za sve grafike, crteže i legende »Kršćanska sadašnjost«, Zagreb

TISAK: »Otokar Keršovani«, Pula

384700 2411 97044400970
21908 841 06244 10000 06970

»Knjiga nije od pijavca
nego oće dobra štalca«

Tako jedan stari glagoljaš u knjizi crkvenih računa u Omišlju godine 1770—1800. upozorava čitača da bude trijezan i sabran kad ima knjigu u ruci.

ZASTO PONOVRNO ISTARSKA DANICA?

»Istarska Danica«, nekada tako obljubljeni kalendar u hrvatskom narodu u Istri, nakon osamnaest godina ponovno je u Vašim rukama. Znamo da će mnoge to obradovati, ali da će biti i prigovora. Glavni će prigovori, uz druge, biti: Zašto u ovom trenutku kad se žele povezati sve hrvatske pokrajine pokrenuti izdavanje jednog pokrajinskog kalendara? Zašto umnožavati tisak, kojega ionako ima previše? O čemu pisati a da se ne zalazi u tuđe područje, da se ne ponavlja staro ili ono što je drugdje bolje rečeno?

Svjesni smo opravdanosti mnogih prigovora, ali smo se ipak prihvatili ovog posla.

Ne smatramo, naime, razdvajanjem i razjedinjivanjem pokušaj da se iznose vrijednosti i da se govori o problemima nekog užeg područja. Mislimo, naprotiv, da je to jedini pravi put da se u regijama probudi živa djelatnost koja će omogućiti čvrsto i plodno jedinstvo s ostalim regijama. To osobito vrijedi za Istru, koja je prostorno i duhovno odvojena od ostale Hrvatske više nego bilo koja druga pokrajina. Za nju je ne samo najbolji nego i jedini pravi put da se poveže s ostalim nacionalnim prostorom: spoznati svoju vrijednost i mogućnost da se ravnopravno udruži s ostalim sunarodnjacima — da bismo svi zajednički lakše i brže išli dalje. Ako Istra sama ne oživi, ona će ma kakvu pomoć primila, uvijek ostati »sirotica«.

Ako Danica bude dobra, neće biti suvišna.

Ali o čemu pisati? Stvarno nije lako odrediti. Najidealnije je da to život i njegove potrebe odrede, a život je neiscrpljiv. Željeli smo da i Danica bude jedan izdanak toga života i za taj život: da bude korisno štivo koje će poticati zajedničke pozitivne napore, koji su u posljednje vrijeme sve češći.

PRIREĐIVAČI

SIJEČANJ JANUAR

Prije 500 godina, u XV. stoljeću, svećenici u Bermu služili su misu iz glagoljskog misala. Pravi je užitak listati tu staru knjigu koja je puna ukrašenih slova i lijepih malih slika u bojama (minijature). Beramski misal ima i kalendar svetkovina. U kalendaru su sličice koje prikazuju što u pojedinom mjesecu ljudi rade. U siječnju je oštra zima pa se starac grije uz vatru na ognjištu.

- S 1 NOVA GODINA, Čedomil**
N 2 2. PO BOŽICU, Blaženko, Izidor
P 3 Genoveva, Mladenka
U 4 Dafroza, Anđelka, Berta
S 5 Telesfor, Bogdan, Milivoj
Č 6 BOGOJAVLJENJE, Baldo, Darinka
P 7 Lucijan, Zorislav
S 8 Severin, Rina, Zorka
N 9 KRŠTENJE ISUSOVO

- P 10 Agaton, Vojislav**
U 11 Higin, Neven, Zdravko
S 12 Ernest, Tanja, Mladen
Č 13 Veronika, Verena
P 14 Hilarije, Srećko, Radovan
S 15 Pavao pust., Paula, Mauro
N 16 2. KROZ GOD., Marcel, Tomislav

- P 17 Antun Pust., Antonija, Tonka**
U 18 Priska, Vera, Slobodan
S 19 Mario, Marta, Ljiljana
Č 20 Fabijan i Sebastijan, Gustav
P 21 Agneza, Janja
S 22 Vinko, Anastazije, Vicko
N 23 3. KROZ GOD., Rajmuna, Milivoj

- P 24 Timotej, Bogoljub, Srećko**
U 25 Obračenje sv. Pavla
S 26 Polikarp, Grozdana
Č 27 Ivan Zlatousti, Zlatko, Janko
P 28 Petar Nol., Otilija, Flavijan
S 29 Franjo Saleški, Frane, Franka
N 30 4. KROZ GOD., Boris, Martina
P 31 Ivan Bosko, Boško

- 2. Izidor: Cres**
17. Antun: Kršan, Rovinjsko Selo, Beli Orlec, Veli Lošinj, Zvoneća
20. Fabijan i Sebastijan: Dragozeći (Cres)
21. Janja: Medulin
22. Vicencije: Svetvinčenat

VELJAČA FEBRUAR

- U 1 Ignacije Ant., Goran
- S 2 Svijećnica, Svjetlana, Andrijana
- Č 3 Blaž, Vlaho, Dubravko
- P 4 Andrija Korsini, Darko
- S 5 Agata, Jagoda
- N 6 **5. KROZ GOD., Darinka, Doroteja**

- P 7 Romuald, Slavko
- U 8 Ivan Mat., Mladen, Kruno
- S 9 Ćiril Aleks., Apolonija
- Č 10 Skolastika, Bistra, Mirko
- P 11 Gospa Lurdska
- S 12 Sedam utemeljitelja
- N 13 **6. KROZ GOD., Katarina R.**

- P 14 Valentin, Zdravko
- U 15 Faustin i Jovita, Vito
- S 16 Pepelnica (post)
- Č 17 Donat, Silvin, Stojana
- P 18 Bernardica, Simeon, Šime
- S 19 Konrad, Ratko
- N 20 **1. KORIZMENA, Leon**

- P 21 Eleonora, Irena, Mirna, Tihomir
- U 22 Stolica sv. Petra, Tvrtko
- S 23 P. Damijanski, Damir, Romana (K)
- Č 24 Prestupni dan, Predrag
- P 25 Matija ap., Matko (kvatre)
- S 26 Viktorin, Hrvoje (kvatre)
- N 27 **2. KORIZ., Aleksandar, Branimir**

- P 28 Gabrijel od žalosne Gospe
- U 29 Roman, Bogoljub

Beramski misal ispisao je godine 1425. Bartol iz Krbave. Pisao je gušćim perom na listovima od jagnječih kožica (pergamena). Taj Ličanin nije bio svećenik. Bio je po zanimanju profesionalni prepisivač knjiga. Tako je služio kruh jer u njegovo vrijeme još se nigdje nisu štampale knjige.

Kako je u beramskom misalu prikazan mjesec veljača?

U veljači dobar gospodar obrezuje lozu.

2. Lubenice (Cres)

3. **Blaž:** Gračišće, Vodnjan, Predošćica (Cres)

11. **Ukaz. Gospe Lurdske:** Rijeka (kapucini), Radini (Brtonigla)

12. **Fuska:** Vrsar, Zminj, Lindardići (Krk)

14. **Valentin:** Kaštelir,

OŽUJAK MART

Bartol iz Krbave bio je emigrant iz Like. Nastanio se u Hrvatskom Primorju, u gradu Bakru pa je tamo nastavio prepisivati glagoljske bogoslužne knjige za crkvu u Primorju i Istri. Osim misala za Beram, Bartol je napisao i misal za crkvu u Roču u Istri i časoslov za crkvu u gradu Bakru i misal za crkvu u Koprivi na rijeci Zrmanji. Na sličici iz beramskom misala u mjesecu ožujku seljak okapa vinograd. Kopa velikom, teškom motikom dok je uza nj loza već obrezana.

S 1 Albin, Zoran
Č 2 Simplicije, Čedo
P 3 Kunigunda, Marin
S 4 Kazimir, Miro
N 5 3. KORIZMENA, Dragomir

P 6 Perpetua i Felicita
U 7 Toma Akv., Tomislav
S 8 Ivan od Boga, Boško
Č 9 Franciska Rim., Franka
P 10 Emil, Kruno
S 11 Eutimije, Tvrtko
N 12 4. KORIZMENA, Grgur V, Grgo

P 13 Rozalija, Kristina
U 14 Matilda, Boris
S 15 Longin, Veljko, Žarko
Č 16 Ciriak, Hrvoje, Berto
P 17 Patrik, Domagoj, Patricija
S 18 Ćiril Jer., Eduard, Edo
N 19 5. KORIZ., JOSIP zar. BDM

P 20 Niceta, Vladimir
U 21 Benedikt, Vesna
S 22 Oktavijan, Lea
Č 23 Oton, Alfonz, Dražen
P 24 Latin, Katarina, Rina
S 25 Blagovijest, Maja, Nada
N 26 CVIJETNICA, Ema

P 27 Ivan Dam., Lidija
U 28 Ivan Kapistran
S 29 Ćiril, Branko
Č 30 Veliki četvrtak, Kvirin
P 31 Veliki petak (post)

19. Josip: Pula (župa sv. Josipa)
25. Blagovijest: Pićan

TRAVANJ APRIL

- S 1 Velika Subota
 N 2 **USKRS (VAZAM)**
 P 3 Uskrsni ponedj., Rikard, Žarko
 U 4 Izidor b., Benedikt, Dean
 S 5 Vinko Fer., Irena
 Č 6 Siksto, Celestin, Rajko
 P 7 Herman Javorka, Branimira
 S 8 Dionizije, Albert, Blaženka
 N 9 **Dionizije, Marija Kl.**

- P 10 Ezekijel, Matilda, Apolonije
 U 11 Dujan, Radmila
 S 12 Julije, Zenon, Davorka
 Č 13 Hermenegild, Hermína, Ida
 P 14 Justin, Valerija
 S 15 Anastazija, Hesena
 N 16 3. **USKRSNA, Bernardica**

- P 17 Rudolf, Rudi, Robert
 U 18 Amadej, Branko, Cedo
 S 19 Konrad, Ema
 Č 20 Agneza, Božidar
 P 21 Azelmo, Šime, Ljubo
 S 22 Soter i Kajo, Spasenka
 N 23 4. **USKRSNA, Juraj, Đurđica**

- P 24 Fidelis, Vjera, Smiljana
 U 25 Marko ev., Mojmir
 S 26 Kieto i Marcelin
 Č 27 Ozana Kot., Petar Kan., Slavica
 P 28 Pavao od Križa, Živko
 S 29 Petar Veronski, Robert
 N 30 5. **USKRSNA, Katarina Sijenska**

»Pisac« Bartol iz Krbave nije — čini se — samo pisao slova u be-ramskom misalu, nego je po svoj prilici i slikao ove male sličice. Kako je prikazao mjesec travanj? U mjesecu travnju mladić na o-bali rijeke lovi ribu.

12. Zenon: Brtonigla, Topolovac
 23. Juraj: Boljun, Brdo, Grimalda, Rovinj, Sovinjak, Stari Pazin, Zrenj, Belej (Cres), Brseč, Lovran, Triban
 24. Juraj: Oprtalj
 25. Marko: Kašćerga, Valun, (Cres), Veprinac
 29. Vital: Sv. Vital (Brig)
 Zadnja nedjelja (Liberat): Pazin

SVIBANJ

MAJ

Mjesec svibanj oduvijek je počinjao svečano i veselo. Na sličici u beramskom misalu čovjek nosi odsječeno zeleno stabalce i bačvicu vina da ga vesele popije s prijateljima. To je slika naših prastarih narodnih običaja u ovom mjesecu cvijeća i zelenila.

- P 1 Josip radnik, Bepo, Radmila
 U 2 Atanazije, Eugen
 S 3 Aleksandar, Mladen
 Č 4 Monika, Cvjetko
 P 5 Pio V, Irena, Darka
 S 6 Dominik Savio, Judita
 N 7 **USKRSNA, Stanislav, Stanka**

- P 8 Marija posrednica
 U 9 Grgur, Naz., Grgo, Butko
 S 10 Antonin, Antica, Toni
 Č 11 **SPASOVO, Filip i Jakov**
 P 12 Pankracije, Svevlad
 S 13 Robert Bell., Servacije
 N 14 **17. USKRSNA, Bonifacije**

- P 15 Sofija, Sonja
 U 16 Ivan Nepomuk, Ivanka, Janko
 S 17 Paskal, Paško, Bruno
 Č 18 Venancije, Srećko
 P 19 Celestin, Rajko, Miljenko
 S 20 Bernardin Sijenski
 N 21 **DUHOVI, Duško, Andrija Bob.**

1. **Filip i Jakov:** Filipana, Vrana, Grobnik

1. **Julije:** Bale

3. **Našašće sv. Križa:** Draguč, Premantura, Gradina, Juran-dvor (Krk)

Druga nedjelja: Sv. Ivan i Pavao (Pazin)

12. **Pankracije:** Brkač

23. **Peregrin:** Umag

24. **Servilije:** Buje

31. **Kancijan:** Lanišće

Zadnja nedjelja: Beram

- P 22 Helena, Renata, Julka
 U 23 Deziderije, Željko
 S 24 Marija pomoćnica (kvatre)
 Č 25 Grgur VII, Urban
 P 26 Filip Neri, Jaga (kvatre)
 S 27 Beda Časni, Ratko (kvatre)
 N 28 **PRES. TROJS. Vilim, Milutin**
 P 29 Magdalena Pazzi, Manda, Mara
 U 30 Ivan Orl., Ferdinand
 S 31 Marija Kraljica, Marijana, Mirjana

LIPANJ JUNI

- Č 1 **TIJELOVO, Anđelina**
P 2 Marcelin i Petar, Pero, Krešo
S 3 Karlo Zwanga i dr., Dragica, Lina
N 4 **9. KROZ GOD., Kvirin, Predrag** ☾

Bartol iz Krbave slikao je u be-
ramskom misalu što naš težak
radi. U lipnju se kosi trava.

- P 5 Bonifacije, Valerija
U 6 Norbert, Neda
S 7 Robert, Berto
Č 8 Medardo, Vilim, Žarko
P 9 Srce Isusovo, Ranko
S 10 Oliva, Biserka
N 11 **10. KROZ GOD., Barnaba, Duško** ☼

- P 12 Ivan Fakundo, Nino
U 13 Antun P., Antonija, Tonka, Tone,...
S 14 Bazilije, Bosiljka, Vlatko
Č 15 Vid, Vladimir, Živko
P 16 Franjo Regis, Gvido
S 17 Grgur, Adolf, Grgo, Zoran
N 18 **11. KROZ GOD., Efrem** ☾

- P -9 Gervazije i Potazije, Julijana Falc.,
U 20 Silverije, Naum Ohr., Goran, Dubr.
S 21 Alojzije G., Vjekoslav, Slava, Slavko
Č 22 Paulin, Pavica, Pave
P 23 Sidonije, Zdenka, Albin
S 24 Rođenje Ivana Krstitelja
N 25 **12. KROZ GOD., Vilma, Nada**

- P 26 Ivan i Pavao, Rudolf, Paula ☼
U 27 Ladislav, Ema, Vlado
S 28 Irenej, Tihomir, Dobrila
Č 29 **PETAR I PAVAO**
P 30 Rimski prvomuć., Spomenka

1. Gaudencije: Osor
4. Kvirin: Krk
11. Feliks i Fortunat: Šišan
13. Antun Padvanski: Pula, Koš-
ljun, Kras (Krk), Lakmartin
(Krk) Rijeka (Kantrida)
15. Vid: Gračišće, Grožnjan, Ri-
jeka
17. Kvirincije i Julita: Višnjani
24. Ivan Krist.: Kaldir, Krbune,
Labinci, Sv. Ivan od Šterne,
Sužan (Krk), Sušnjeva, Ba-
ška, Vrbnik
26. Ivan i Pavao: Sv. Ivan i Pa-
vao (Pazin), Šumberg, Žban-
daj
29. Petar i Pavao: Sv. Petar u
Šumi, Golgorica, Kringa, Mar-
čana, Sv. Pavao (Pula), Ša-
jini (Bateli), Gabonje (Krk),
Gorica (Krk), Vranja

SRPANJ

JULI

Ime mjeseca srpnja dolazi od riječi »srp«. U srpnju se žanje žito. Kako je samo živa ova sličica! Sparina je, radi se u znoju svoga lica pa je mladi seljak otpasao košulju.

S 1 Aron, Teo, Predrag
N 2 13. KROZ GOD., Pohod BDM

P 3 Irenej, Tihomil, Irena, Mirna
U 4 Inocent, Neven, Branko, Srajna ☾
S 5 Ciril i Metod, Bogdan
Č 6 Marija Goretti, Marica
P 7 Viliband, Vili, Čedomil
S 8 Elizabeta, Jelica, Elza
N 9 14. KROZ GOD., Toma Mor

P 10 Amalija, Ljubica, Leticija ☼
U 11 Veronika, Olga
S 12 Mohor, Ivan Gualb., Mislav
Č 13 Eugen, Biserka, Margareta
P 14 Bonaventura, Dobriša
S 15 Henrik I, Hinko
N 16 15. KROZ GOD., Gospa Karmelska

2. Pohod BDM: Karojba, Beram, Pazin, Pomer, Draga Bašćanska

12. Mohor i Fortunat: Lindar

16. Gospa od Karmela: Boljunsko Polje, Pregara, Drenova

Nejfelja poslije 16.: Karmel (Juršići)

17. Marina: Mot. Novaki

20. Margarita: Štinjan

22. Marija Magdalena: Mutvoran, Sv. Marija Magdalena (Lindar), Porat (Krk), Mune

23. Apolinar: Sv. Apolinar (Krk)

25. Jakov: Bačva, Brdo, Kornič (Krk), Opatija, Sv. Jakov (Lošinj)

26. Ana: Srakane, Sv. Martin (labinski), Volosko

P 17 Aleksije, Branko, Brankica
U 18 Kamilo, Mirko ☾
S 19 Vinko Paulski, Vincenzo
Č 20 Ilija, Jerko
P 21 Danijel, Lovro Br., Danilo, Darinka
S 22 Marija Magdalena, Lenka
N 23 16. KROZ GOD., Apolinar

P 24 Kristina, Mirjana
U 25 Jakov ap., Jaga, Jakovica
S 26 Ana, majka BDM, Anita, Ankica ☼
Č 27 Klement Ohr., Ljerka
P 28 Nazarije i Celzo, Viktor
S 29 Marta, Blaženka
N 30 17. KROZ GOD., Abdon i Semen

P 31 Ignacije Lojola, Vatroslav, Ignac

KOLOVOZ AUGUST

- U 1 Braća Makabejci, Nada
S 2 Alfons, Porcijunkula
Č 3 August Kažotić, Lidija
P 4 Dominik, Nedjeljko, Dinko
S 5 Gospa Snježana, Nives
N 6 18. KROZ GOD., Preobraž. Kristovo

U kolovozu mladić cijepom mlati žito.

- P 7 Kajetan, Donat, Darko, Darinka
U 8 Ivan Vianney, Marinko
S 9 Roman, Danica, Jadranko
Č 10 Lovro, Blanka, Laura
P 11 Suzana, Sana, Ljiljana, Lili
S 12 Klara Asiška, Jasna, Olga, Jelena
N 13 19. KROZ GOD., Dragoljub, Drago

- P 14 Euzebijs, Zorka, Alfred
U 15 VELIKA GOSPA, Uzneseње BDM
S 16 Rok, Joakim, Joakima
Č 17 Hijacint, Julijana
P 18 Jelena, Jadranka, Nela, Svjetlana
S 19 Ivan Eudes, Ivana, Jana, Janko
N 20 20. KROZ GOD., Stjepan, Bernard

- P 21 Ivana Franciska, Ivanka, Franica
U 22 Srce Marijino, Timotej
S 23 Filip, Zdenko
Č 24 Bartol ap., Bartul
P 25 Ljudevit kralj, Ludviga, Ludovik
S 26 Zefirin, Jadranko
N 27 21. KROZ GOD., Josip Kalas

- P 28 August, Gustav, Zlata, Tin
U 29 Glavosijek Ivana Krstitelja
S 30 Ruža Limska, Roža, Rozalija
Č 31 Rajmund, Rajko

2. Porcijunkula: Pazin, Košljun
3. Stjepan: Motovun, Dobrinj
5. Gospad od snijega: Čepić kod Oprtlja, Kašćerga, Materada, Šumberg (Gospa od Drena)

Nedjelja iza 6. (Šištova): Barat
10. Lovro: Lovrečica, Premantura, Sv. Lovreč Porečki i Labinski, Krk

15. Velika Gospa: Božje polje (Vižinada), Buzet, Cerovlje, Paz, Poreč, Pula, Kringa, Krk, Omišalj, Gorica—Baška, Roso-pasno, Trsat, Vrh

Nedjelja poslije 15.: Beram

16. Rok: Fuškulin, Galežana, Krnica, Muntrilj, Nova Vas (kod Poreča), Pićan, Rakotole, Crnica

Nedjelja iza sv. Roka: Vrh, Draguč

18. Jelena: Kastav

20. Bernard: Funtana

24. Bartol: Roč, Tupljak, Sv. Bartol nad Rašom

28. Pelagije: Novigrad

RUJAN

SEPTEMBAR

Nijedna od Bartolovih knjiga nije više u Hrvatskoj. Beramski misal je sada u Ljubljani, ročki misal u Beču, koprijski misal u Berlinu, bakarski časoslov tko zna gdje. Ne prodavajmo narodnu starinu!

U mjesecu rujnu bere se grožđe.

P	1	Egidije, Branislav, Branko
S	2	Zenon, Veljka, Veljko
N	3	22. KROZ GOD., Pio X
P	4	Ruža Viterpska, Dunja
U	5	Lovro Just., Krunoslav
S	6	Zaharija, Darko, Donat
Č	7	Marko Križevčanin, Marcel
P	8	Mala Gospa, Marica, Jadranko
S	9	Petar K., Pero, Krešimir, Kamenko
N	10	23. KROZ GOD., Nikola Tol., Mikula
P	11	Proto i Hijacint, Cvitko
U	12	Gvido, Tatjana, Tanja
S	13	Amat, Ljubica, Ljubo
Č	14	Uzvišenje sv. Križa
P	15	Uzvišenje žalosti BDM
S	16	Kornelije i Cipr., Nela, Milica, Fuma
N	17	24. KROZ GOD., Rane sv. Fr., j. Just.
P	18	Josip Kup., Joža, Bepina, Bepo
U	19	Januarije, Suzana
S	20	Dionizije, Jasna, Klara, Lucija (kva.
Č	21	Matej ap., Mate, Matko
P	22	Toma Vil., Mičo (kvatre)
S	23	Lino, Lina (kvatre)
N	24	25. KROZ GOD., M. Otk., M., Miro
P	25	Aurelija, Kleofa, Zlata
U	26	Ciprijan i Justina, Zora, Zorka
S	27	Kuzma i Damjan
Č	28	Vjenceslav, Krunoslav, Slavko
P	29	Mihael, Miho, Mišo, Gab., Ela
S	30	Jeronim, Jerko
-
8. **Mala Gospa:** Baderna, Božje Polje (Vižinada), Grdoselo, Labin, Pornjana, Rakalj, Šijana, Zarečje, Završje, Baška (na Gorici), Njivice (Krk), Polje (Krk)
8. **Hadrijan:** Kozljak
16. **Eufemija:** Rovinj
21. **Matej:** Sv. Matej (Cere), Slum
27. **Kuzma i Damjan:** Fažana, Kaštelir, Kršikla, Poljice (Krk)
29. **Mihovil:** Borut, Nova Vas (nad Mirnom), Paz, Šterna, Pazinski Novaki, Zamask, Žminj, Sv. Vid (Krk), Vrh (Krk)
30. **Jeronim:** Hum, Montić, Vižinada, Kavran, Klana, Risi-ka (Krk)

LISTOPAD OKTOBAR

N 1 26. KROZ GOD., Remigije

- P 2 Anđeli čuvari, Anđelka
U 3 Terezija od djet. Isusa, Tereža, Zita
S 4 Franjo Asiški, Frane, Franka
Č 5 Placid, Miljenko, Blagoje
P 6 Bruno, Verica, Brunka
S 7 BDM od Krunice, Roža
N 8 27. KROZ GOD., ZVONIMIR ㊦

- P 9 Ivan Leon, Iva, Zvane
U 10 Franjo Borgija, Franko, Keko
S 11 Materinstvo BDM, Milena
Č 12 Maksimilijan, Serafin, Marko
P 13 Eduard, Edo
S 14 Kalist, Lijepa, Krasna, Divna
N 15 28. KROZ GOD., T. Avilska, Reza

- P 16 Hedviga, Viki, Ratka
U 17 Margareta M. Alacoque, Biserka
S 18 Luka ev., Svjetlan
Č 19 Izak Jogues i dr., Pavao, Paula
P 20 Ivan Kan., Vendelin
S 21 Hilarion, Uršula, Vesela, Rade
N 22 29. KROZ GOD., Marija Saloma ㊦

- P 23 Ivan Kapistran
U 24 Antun M. Claret
S 25 Krizant i Darije, Zlatko
Č 26 Rustin, Demetrij, Lovro
P 27 Sabina, Gordana
S 28 Šimun i Juda Tadej, Šime
N 29 30. KROZ GOD., Cvitko

- P 30 Alfons Rodr., Alfonz
U 31 Wolfgang, Veljko

U mjesecu listopadu seljak ore da bi pripremio zemlju za zimsku sjetvu. Na ovoj sličici vidite kako je prije 500 godina izgledao »vrganje«. Na drugim sličicama pogledajte kakav su oblik u ono vrijeme imali razni alati: kosi-ri, srpovi, kose, cijepovi, moti-ke i kako su se tada težaci odijevali.

Prva nedjelja (Lužarevo): Kan-fanar

4. Franjo: Juršići
7. MB od Ružarija: Trviž
18. Luka: Rukavac
27. Flor: Lobarika, Pomer
28. Šimun i Juda: Tinjan

Druga nedjelja: Hreljići (prosla-va Majke Božje), Svetvinčent

STUDENI NOVEMBAR

U mjesecu studenom kolju se svi-
nje. Seljak ubija prasca sjekirom.
Na ovoj sličici odmah razabire-
mo da su svinje prije 500 godi-
na bile druge pasmine nego što
su to današnje. Bile su manje i
mršavije, imale su tamniju dla-
ku i više su sličile na vepra (div-
ljeg prasca).

S 1 SVI SVETI
Č 2 Dušni dan, Duško
P 3 Martin Porres, Gorana
S 4 Karlo Bor., Dragutin, Dragica
N 5 31. KROZ GOD., Mirko

P 6 Leonard, Vedran
U 7 Engelbert, Zdenko
S 8 Gotfried, Bogdan, Ljubica
Č 9 Gracija kot., Milica
P 10 Andrija Avelinski
S 11 Martin, Davor

N 12 32. KROZ GOD., Veselko

P 13 Stanislav K., Stanka, Stanko, Jaga
U 14 Nikola Tavelić, Nina, Nino
S 15 Albert, Berta, Berto
Č 16 Gertruda, Greta, Janja
P 17 Grgur Č., Eufemija, Igor
S 18 Odon, Eugen, Roman

N 19 33. KROZ GOD., Elizabeta, Elza

P 20 Feliks Valois, Srećko
U 21 Prikazanje BDM
S 22 Cecilija, Cilka
Č 23 Klement, Tina, Milivoj
P 24 Ivan od križa, Krševan
S 25 Erazmo, Katarina, Kata, Rina

N 26 KRIST KRALJ, Silvestar, Kruno

P 27 Maksim, Severin, Veljko
U 28 Sostan, Držislav
S 29 Saturnin, Vlasta
Č 30 Andrija, ap., Andrijana

1. **Svi Sveti:** Karojba, Rijeka
(Kozala), Stara Baška, Sužan
(Krk)
2. **Just:** Labin
11. **Martin:** Beram, Dolenja Vas,
Ližnjan, Sv. Lovreč Pazena-
tički, Tar, Vrsar, Sv. Martin
(labinski), Gostinjac (Krk), U-
strina (Cres), Vadice
21. **Mavro:** Poreč
21. **Gospa od Zdravlja:** Sv. Ivan
i Pavao (Pazin), Krk, Nerezine
23. **Klement:** Klimo (Krk)
30. **Andrija:** Bale, Gradina, Moš-
ćenice, Punat, Punta Križa
Unije, Žgombići (Krk), Rabac

PROSINAC DECEMBAR

P 1 Natalija, Božena, Nataša
S 2 Bibijana, Živka, Živko
N 3 1. DOŠAŠĆA, Franjo Kvas., Franko

P 4 Petar Krizolog, Barbara
U 5 Saba (Sava), opat, Sabina, Sav. ☺
S 6 Nikola, Nikša
Č 7 Ambrozije, Vjeran
P 8 BEZGREŠ. ZAČEĆE BDM, Nevenka
S 9 Valerija, Zdravka
N 10 2. DOŠAŠĆA, Gospa Loretska

P 11 Damas, Damir, Zorislav
U 12 Spiridion, Dušan, Sanda
S 13 Lucija, Luca, Zorka, Jasna ☺
Č 14 Kalist, Just
P 15 Irenej, Kristina, Miroslav
S 16 Euzebij, Adela, Albina
N 17 3. DOŠAŠĆA, Lazar, Zrinka

P 18 Gracijan, Dražen
U 19 Timotej, Vlado, Vlatko
S 20 Amon, Eugenije (kvatre) ☺
Č 21 Toma ap., Tomislav
P 22 Flavija, Zenon, Cvjetko (kvatre)
S 23 Viktorija, Viktor, Vita (kvatre)
N 24 BADNJAK, Adam i Eva

P 25 BOŽIC, Božo, Anastazija
U 26 Stjepan, Stipe, Stefaniya, Krunoslav
S 27 Ivan ap., Ivona, Ivanka, Janko ☺
Č 28 Nevina dječica, Mladen, Dean
P 29 Toma b., David, Ruđer
S 30 Eugen, Trpimir
N 31 SILVESTAR, SILVIJA, DUBRAVKA
GORAN

U mjesecu prosincu kralj i kraljica sjede i goste se za stolom dok im nad glavom vise kobasice. No, jesu li to pravi kralj i kraljica? Nisu. Bio je to naš prastari narodni običaj da se oko Božića po selima upriliči »kole-dva« i da se izabere »kralj« što upravlja veselim društvom koje zajedno pojede i popije sabrane darove.

Tako nam je Bartol iz Krbave u misnoj knjizi popova-glagoljša iz Berma ostavio zauvijek i uspomenu na naš narodni život u prošlosti.

4. Barbara: Raša

5. Saba: Kaštel

6. Nikola: Pazin, Barban, Drenje (kod Labina), Batomalj (Krk), Cunski, Rijeka (Tunjić)

8. Bezgrešno Začće BDM: Br-gud, Svetivanac, Glavotok

13. Lucija: Sv. Lucija, (kod He-ki), Skitača, Juradvor (Krk)

26. Stjepan: Motovun, Krašica

27. Ivan ap.: Valtura, Savudrija

30. Nicefor: Pićan

30. Silvestar: Kanfanar

Ovi zečići, ovi jeleni, ovi cvjetovi bili su naslikani prije pet stotina godina na zidu bratovštinske crkve svetoga Jakova u Barbanu. Mnogo puta uzatopce oni su bili oti-

ZAPOVJEDNI BLAGDANI

jesu sve nedjelje u godini, zatim Nova godina, Sv. tri kralja (Bogojavljenje), Sv. Josip, Uskrs, Spasovo, Duhovi, Tijelovo (Brašančevo), Sv. Petar i Pavao, Velika Gospa, Svi Sveti, Bezgrešno Začće BDM i Božić. Više nisu zapovjedni blagdani: Svijećnica, Blagovijest, Mala Gospa, drugi dan Božića, Uskrsa i Duhova, ali katolici ih još rado svetkuju.

DRŽAVNI PRAZNICI U SFR JUGOSLAVIJI

1. i 2. siječnja	— Nova godina
1. i 2. svibnja	— Praznik rada
4. srpnja	— Dan borca
29. i 30. studenog	— Dan Republike

REPUBLICKI PRAZNICI

7. srpnja	— Dan narodnog ustanka u Srbiji
13. srpnja	— Dan narodnog ustanka u Crnoj Gori
22. srpnja	— Dan narodnog ustanka u Sloveniji
27. srpnja	— Dan narodnog ustanka u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini
11. listopada	— Dan narodnog ustanka u Makedoniji

snuti crvenom bojom na stari crkveni zid. Srednjovjekovni istarski slikar otiskivao ih je red po red pomoću kista kroz papirnatu šablone koje je izrezuckao škaricama ili

KALENDAR ZAŠTITNIKA POJEDINIH ZVANJA

Zaštitnik odvjetnika (advokata), sv. Ivo, 17. lipnja; inženjera, sv. Toma apostol, 21. prosinca; šofera, sv. Kristofor, 25. srpnja; bolničara, sv. Ivan od Boga, 8. ožujka; bolničarki, sv. Agata, 5. veljače; brijača, sv. Kuzma i Damijan, 27. rujna; cipelara, sv. Krispin, 25. listopada; cvjećara, sv. Doroteja, 6. veljače; seljaka-težaka, sv. Izidor, 10. svibnja; studenata i đaka, sv. Toma Akvinski, 7. ožujka; svirača i pjevača, sv. Cecilija, 22. studenog; invalida, sv. Rok, 16. kolovoza; kovača, sv. Dunstan, 19. svibnja; metalaca, sv. Eligij, 1. prosinca; krojača, sv. Homobonus, 13. studenog; kuhara, sv. Lovro, 10. kolovoza; lovaca, sv. Hubert, 3. studenog; mlinara, sv. Viktor, 21. srpnja; trudnica, sv. Margareta, 20. srpnja; vatrogasaca, sv. Florijan, 4. svibnja; porodilja, sv. Ana, 26. srpnja; putnika, sv. Ante Padovanski, 13. lipnja; prvopričesnika, sv. Tarzicije, 15. kolovoza; zanatlija, sv. Josip, 19. ožujka; rudara, sv. Barbara, 4. prosinca; trgovaca, sv. Franjo Asiški, 4. listopada; vojnika, sv. Jure, 23. travnja; domaćih životinja, sv. Ante pustinjač, 17. siječnja; novinara i štampara, sv. Franjo Saleški, 29. siječnja; filatelista, sv. Gabrijel, 24. ožujka.

SAJMOVI U ISTRI

U **KANFANARU** svakog prvog ponedjeljka u mjesecu
 U **PAZINU** svakog prvog utorka u mjesecu
 U **NEDEŠCINI** svakog prvog četvrtka u mjesecu, godišnji 16. X.
 U **BUZETU** svakog prvog petka i svakog trećeg četvrtka u mjesecu
 U **VODNJANU** svake prve subote u mjesecu
 U **BUJAMA** svakog drugog i svakog posljednjeg utorka u mjesecu
 U **ZMINJU** svake druge srijede u mjesecu
 U **TINJANU** svakog trećeg četvrtka u mjesecu
 U **MOTOVUNU** svakog trećeg ponedjeljka u mjesecu
 U **SAVIČENTI** svakog trećeg utorka u mjesecu
 U **LUPOGLAVU** svakog četvrtog četvrtka u mjesecu
 U **VIŠNJANU** svakog posljednjeg četvrtka u mjesecu

nožićem. Sve je to zapravo vrlo jednostavno. I djeca bi to znala načiniti. Na ovaj vrlo jednostavan način stari bi istarski slikari obično ukrašavali dio crkve-

U BARBANU svake treće subote u mjesecu
U POREČU svakog prvog petka u mjesecu

KULTURNE PRIREDBE U ISTARSKIM MJESTIMA

FESTIVAL JUGOSLAVENSKOG IGRANOG FILMA održava se u pulskoj Areni već osamnaest godina od 26. srpnja do 1. (ili 2.) kolovoza svake godine.

MEĐUKLUPSKI FESTIVAL AMATERSKOG FILMA održava se u pulskom Kaštelu, u kojem se nalazi Muzej narodne revolucije Istre, 23—25. srpnja svake godine.

SUSRET HARMONIKAŠKIH ORKESTARA JUGOSLAVIJE okuplja učesnike iz SFRJ i drugih evropskih zemalja. Održava se u Puli u mjesecu svibnju.

SUSRETI NA DRAGOM KAMENU u Raku okupljaju krajem rujna ili početkom listopada mlade dijalektalne pjesnike i interpretatore čakavske poezije. Održavaju se u spomen dr. Mije Mirkovića (Mate Balota). Istovremeno se u okviru Susreta održava u Puli znanstveni skup posvećen Mirkovićevu djelu i aktualnim istarskim temama.

DAN ISTARSKE SVIRKE, KANTA I MLADEGA VINA folklorna je smotra koja se održava u prvoj polovini mjeseca listopada. Okuplja izvođače iz pulske općine i drugih mjesta južne Istre.

BUMBARSKA FESTA i GALEŽANSKA NOĆ održavaju se u Vodnjanu i Galežani 15. kolovoza. Na Bumbarskoj fešti u Vodnjanu izvodi se folklor talijanske etničke grupe u Istri.

ČAKAVSKI SABOR organizirao je u Žminju g. 1969. prvi put Sabor čakavskog pjesništva. Od g. 1970. Čakavski sabor organizira u Pazinu **PAZINSKI MEMORIJAL** (znanstveni skup s temama iz novije istarske prošlosti), u Buzetu **BUŽETSKE DANE**, na kojima se razmatraju posebna pitanja unutrašnje Istre, i u Labinu **LABINSKO LJETO** (niz kulturnih i znanstvenih programa među koje se ističe Katedra Labinske republike kao znanstveni skup o ulozi heretika i buntovnika u istarskoj i uopće hrvatskoj povijesti).

ISTRIA NOBILISSIMA natjecanje je u književnosti, slikarstvu i glazbi pripadnika talijanske etničke grupe u Istri. Održava se svake godine u travnju mjesecu, ali svake godine u drugom mjestu. Organizatori su Talijanska unija za Istru i Rijeku te Narodno sveučilište u Trstu.

SMOTRA PJEVAČKIH ZBOROVA, MANDOLINISTIČKIH SEKCIJA I FOLKLORNIH GRUPA pripadnika talijanske narodnosti održava se svake godine u drugom mjestu u proljeće.

UMAG U SVIBNJU čini niz kulturnih, sportskih, zabavnih i drugih programa koji se u svibnju mjesecu svake godine održavaju u Umagu.

nog zida uz tlo dok bi u gornjem dijelu slikali važnije sadržaje: život i muku Kristovu i životopise svetih. Što su oni zapravo htjeli s ovim malim

GROŽNJANSKE NOĆI održavaju se u Grožnjanu početkom srpnja s nizom vrhunskih muzičkih i drugih kulturnih priredbi. Mjesto je središte jugoslavenske i međunarodne organizacije Muzičke omladine.

ZLATNI DELFIN kao festival festivala prvi je put održan u Poreču g. 1970. Poreč bi ubuduće trebao okupljati pobjednike s najpoznatijih svjetskih festivala zabavne glazbe.

DAN GROŽĐA održava se u rujnu mjesecu u Bujama s različitim programom.

ROVINJSKA NOĆ održava se 15. kolovoza u Rovinju. Poznata je tradicionalna izložba radova članova umjetničke kolonije na otvorenom.

MELODIJE ISTRE I KVARNERA, festival zabavne glazbe, održava se svakog ljeta u više mjesta Istre i Hrvatskog primorja.

SMOTRA ISTARSKOG FOLKLORA održava se u rujnu mjesecu u Motovunu.

ASTRONOMSKI I VREMENSKI PODACI ZA 1972. GODINU

Godina 1972. je prestupna godina i ima 366 dana. **Proljeće** počinje u ponedjeljak 20. ožujka u 13 h 22 min. **Ljeto** počinje u srijedu 21. lipnja u 08 h 06 min. **Jesen** u petak 22. rujna u 23 h 33 min. **Zima** počinje u četvrtak 21. prosinca u 19 h 13 min.

STOLJETNI KALENDAR za pronalaženje dana u tjednu (od 1901 do 2008. g.)

UPOTREBA. Koji je dan u tjednu bio na primjer 15. rujan (IX.) 1947. godine, datum kada je Istra bila službeno priključena Jugoslaviji i sjedinjena s Hrvatskom?

Potrebno je najprije potražiti 1947. god. Godinu »47« naći ćemo u tabeli A u drugom stupcu okomito. Zatim u istome retku potražimo vodoravno na desno u tabeli B koja označava mjesece. Zaustavimo se na mjesecu rujnu (IX.) gdje nalazimo broj »1«. Sada broju pribrojimo datum koji tražimo (15. rujan) i dobijemo zbroj 16 ($1+15=16$). U tabeli C, koja označava dane, potražimo broj 16 i vidimo da pada u ponedjeljak.

Prema tome, 15. rujna 1947. godine bio je ponedjeljak.

Na isti način možemo pronaći bilo koji dan u tjednu za svaki datum u godini, za razdoblje od 1901. do 2008. godine.

ukrasima? Htjeli su o-
ponašati ukras na sku-
pocjenim tkaninama
gdje su se takovi u-
zorci izvezeni svilom
i zlatom ponavljali u
redovima.

C. Dani:

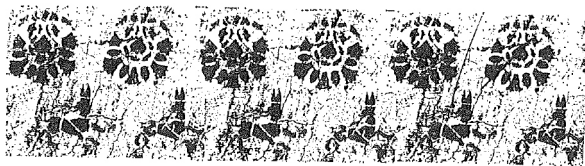
Nedjelja	1	8	15	22	29	36
Ponedjeljak	2	9	16	23	30	37
Utorak	3	10	17	24	31	—
Srijeda	4	11	18	25	32	—
Četvrtak	5	12	19	26	33	—
Petak	6	13	20	27	34	—
Subota	7	14	21	28	35	—

A. Godine: 1901—2008.

B. Mjeseci:

				I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
—	25	53	81	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
—	26	54	82	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
—	27	55	83	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
—	28	56	84	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
01	29	57	85	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
02	30	58	86	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
03	31	59	87	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
04	32	60	88	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
05	33	61	89	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
06	34	62	90	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
07	35	63	91	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
08	36	64	92	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
09	37	65	93	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
10	38	66	94	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
11	39	67	95	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
12	40	68	96	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
13	41	69	97	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
14	42	70	98	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
15	43	71	99	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
16	44	72	00	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
17	45	73	01	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
18	46	74	02	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
19	47	75	03	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
20	48	76	04	4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
21	49	77	05	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
22	50	78	06	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
23	51	79	07	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
24	52	80	08	2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
1901—2008.				I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII

Tako su oni sa malo vapna i s malo zemljanih boja i s mnogo srca i fantazije razigrali veliku svečanost po zidovima malih seoskih crkvice u Istri.

KAKVO ĆE BITI VRIJEME?

Ako nemate tranzistora, radija, televizora, niti novina, ili imate jedno i drugo i treće a niste uspjeli slušati vidjeti ili pročitati prognozu vremena, jer se pripremate na put, na odmor ili na posao, a želite znati kakvo će biti vrijeme — najbolje da pročitate ovaj člančić.

Prema broju točnih odgovora možete se uvjeriti koliko znate o vremenu i koliko je vaša prognoza bila pouzdana.

- 0 — 3 slabo
- 3 — 6 dobro
- 6 — 9 veoma dobro
- 9 — 12 izvrsno

Iza svake tvrdnje napisano je T (točno) ili K (krivo), pa zaokružite jedan od odgovora i kasnije kontrolirajte i ocijenite sami sebe.

1. Kad je oko Mjeseca prsten (»kolobar«), padat će kiša ili snijeg.	T	K
2. Duga se pojavljuje i noću.	T	K
3. Jesenski mrazevi zahvate najprije one dijelove koji se nalaze u dolinama, a zatim one koji se nalaze na višem terenu.	T	K
4. Snijeg je samo zaleđena kiša.	T	K
5. Prosječni broj nevremena na cijelome svijetu u jednom satu bliže je broju 2 000 nego 200	T	K
6. Ljeto je toplije od zime jer se Zemlja nalazi bliže suncu.	T	K
7. Mlijeko se katkad zakiseli ako je nevrijeme.	T	K
8. Jaka rosa je predznak lijepog vremena.	T	K
9. Rumenilo na zapadu prije zalaza sunca znači da će slijedeći dan biti ružno i olujno vrijeme.	T	K
10. Pokatkad ne pada snijeg zbog toga što je odviše hladno.	T	K
11. Kad u jesen životinje imaju jako veliku i bujnu dlaku ili jako mnogo perja, postoji vjerojatnost da će biti oštra zima.	T	K
12. Lakše se podnosi velika toplina nego velika sparina.	T	K

Odgovori i objašnjenja:

1. Točno

Oko Mjeseca nastaje prsten (kolobar) kada se mjesečeva svjetlost lomi u kristalima leda visokih oblaka cirusa (»janjići«). Ti oblaci obično nagovješćuju promjenljivo vrijeme.

2. Točno

Noću su opazili dugu znanstvenici još pred oko 2300 godina, oko 350.—400. godina pr. Kr. Duga nastaje lomljenjem i odbijanjem sunčevih zraka od kaplji kiše. Mjesečeva svjetlost može biti dovoljna da dođe do duge po noći.

3. Točno.

Hladni zrak je teži od toplog i zbog toga se spušta u doline. Temperatura toga zraka može biti niža i za 5° C od temperature zraka na vrhovima, pa zbog toga nije čudo kada se u dolinama pojave mrazovi prije nego na vrhovima.

4. Krivo.

Nije snijeg zaleđena kiša, nego tuča (grad). Snijeg pada izravno iz oblaka, i ne nastaje samo iz kapljica magle nego iz vodene pare na temperaturi ispod nule.

5. Točno.

Statistika pokazuje da svaki sat na Zemlji ima oko 1800 oluja.

6. Krivo.

Zemlja je najbliža Suncu 2. siječnja. Ipak tada ne osjećamo veliku Sunčevu toplinu jer su dani zimi kraći, a Sunčeve zrake dolaze na Zemlju pod kosim kutem, a toplina Sunčevih zraka opada kako kut postaje manji od 90 stupnjeva (pravi kut). U sjevernim se predjelima oko 85% Sunčeve topline odbija od snijega.

7. Krivo.

Vrući vlažni zrak — koji može nastati kod nevremena — pospješuje rast bakterija koje dovode do grušanja i kiseljenja mlijeka. Nevrijeme s time nema nikakve veze.

8. Točno.

Kad je noću vedro, Zemlja se brže hladi nego kad je oblačno, i zbog toga se stvara više rose. Vedro nebo također znači da neće tako brzo biti kiše. Što vrijedi za rosu, vrijedi i za mraz, tj. veliki mraz također znači da neće tako brzo biti kiše.

9. Krivo.

Rumenilo pri zapadu Sunca znači da će biti vedro i suho vrijeme. Dosta prašnjava atmosfera (zrak) kod lijepog vremena propušta bolje crveni nego plavi dio Sunčevih zraka.

10. Krivo.

Pri velikoj suhoći veoma hladnog zraka krajnje je nevjerovatno da će pasti mnogo snijega, ali ipak je primijećeno da i kod veoma niskih temperatura snijeg može padati.

11. Krivo.

Nema nikakvog znanstvenog temelja za ovu tvrdnju, jer neke životinje dobivaju jaku dlaku zbog toga što su imale dosta hrane ili zbog nekih drugih okolnosti koje pospješuju rast dlake. Iste jeseni mogu se naći životinje iste vrste s malo dlake ili perja.

12. Točno.

Kad vlada sparina, znoj se ne može isparavati, jer u takvom zraku više nema mjesta za paru koja bi mogla nastati iz znoja, pa je zbog toga isparivanje znatno smanjeno ili onemogućeno.

KAKVO ĆE BITI VRIJEME U 1972. GODINI?

Prema »Stoljetnom kalendaru« vladajući planet u 1972. godini jest Saturn. Kao vladar Saturn je zao. Godina će biti hladna i vlažna.

Stoljetni kalendar za pojedina godišnja doba predviđa:

PROLJEĆE je suho ali hladno. Ako se okiši, pojavljuje se mraz.

LJETO je hladno i kišovito.

JESEN je vlažna i hladna. Rano nastupa zahlađenje, a samo potkraj jeseni nastupa toplo vrijeme.

ZIMA je u početku vlažna, a zatim veoma hladna i dugotrajna.

Podrobnije o vremenu u pojedinim mjesecima Stoljetni kalendar predviđa:

Siječanj: 1. hladno, od 2. do 4. oblačno i umjereno hladno, 5. nestalno, 6. susnježica, 7. 8. i 9. tmurno i neugodno, 10. i 11. promjenljivo, 12. snijeg, od 15. do 20. oblačno, snijeg i vjetrovito, 21. veliko zahlađenje, 22. i 23. vjetar sa snijegom, 24. i 25. vedro i vrlo hladno, od 26. do 28. suha zima, 29. i 30. snijeg i oluja, 31. oči zima.

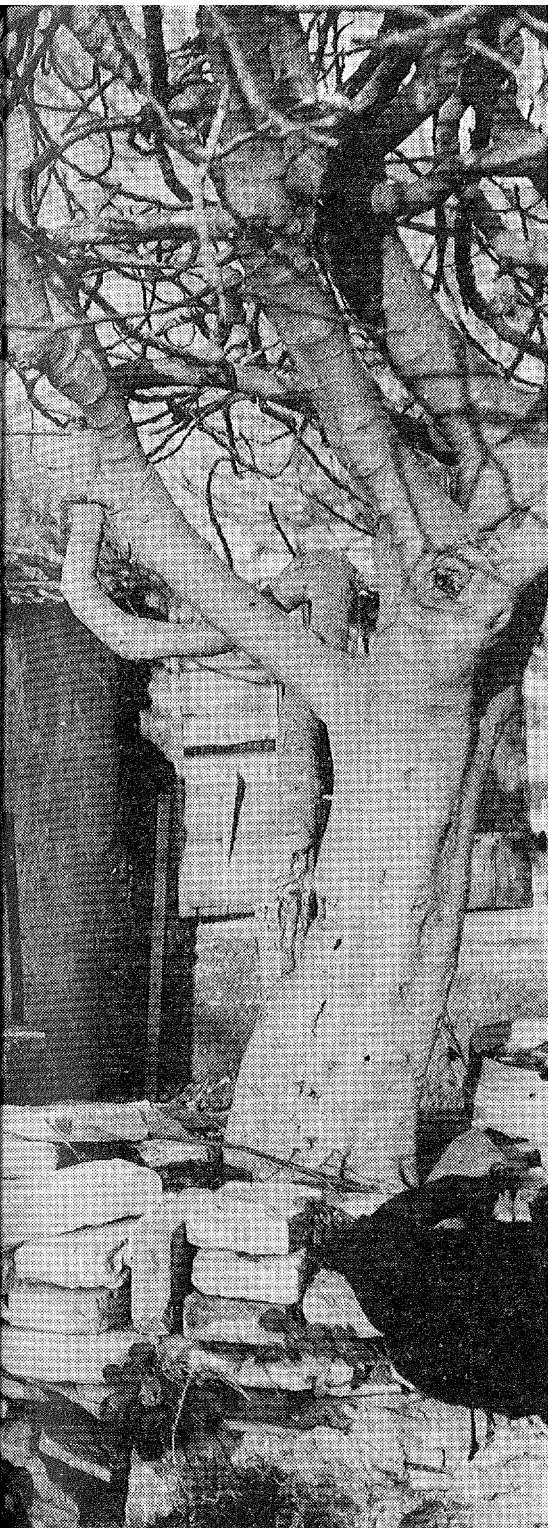
Veljača: od 1. do 5. oči zima, 6. snijeg, vrijeme hladno, od 8. do 10. jaka zima, 11. i 12. lagano poboljšanje, 13. i 14. vjetar sa snijegom, od 15. do 20. oblačno i blaže, od 21. do kraja mjeseca oblačno i kišovito.

Ožujak: do 4. vjetrovito, 5. i 6. vedro, od 7. do 9. promjenljivo s kišom, 11. snijeg, 12. nestalno, 13. i 14. vedro, ali hladno, 15. snijeg, 16. i 17. vedro i studeno, od 18. do 21. ponovno zahlađenje sa snijegom, od 22. do 29. vrlo hladno, 30. oblačno, a 31. snijeg.

Travanj: od 1. do 4. hladno, 5. lijepo i vedro, 6. promjenljivo, 7. i 8. nestalno s kišom, od 9. do 11. vedro i ugodno, 12. zahlađenje i do 17. jako hladno, 18. promjenljivo, 19. kiša, od 20. do 22. vedro i hladno, 23. naglo toplo, 24. i 25. topla kiša, od 26. do 28. lijepo i toplo, 29. oblačno s kišom, 30. lijepo i toplo.

Svibanj: od 1. do 3. izjutra mraz, a po danu lijepo i toplo, 4. grmljavina i kiša, 5. promjenljivo, 6. vedro s mrazom od 7. do 19. hladne noći i topli suhi dani, od 20. do 26. dani sve topliji i ljepši, 27. pogoršanje vremena, od 28. do 30. oblačno s povremenom kišom, 31. preko noći zahlađenje, po danu toplo i sparno, a navečer kišovito.

Ivan iz Kastva naslikao je god. 1490. u Hrastovlju ovu »mrtvu prirodu«, koja prikazuje »ofer«, starinske prinose vjernika.

ISTRA JE STARA ZEMLJA...

Istra je stara zemlja, s lijepim »navadama«, dobrim ljudima i teškim životom... Tako ćete u **BOLJUNU** među dokumentima župnog ureda, u rukom pisanoj knjizi pod naslovom »Libro delle dotte« na listu 53 v. naći ovaj zapis, unesen dne 22. svibnja 1632. godine:

»Neža, nekoć žena pokojnog Benka Vidičića, odredila je u svojoj oporuci da njene kćeri Jele i Jelena — ili oni koji budu držali njen posjed — moraju pod obvezom dati svake godine 24 žbana vina na blagdan Uzašašća našega Gospodina i da to vino moraju dopremiti do crkve Sv. Petra, gdje će ga nakon mise razdijeliti među vjernike koji se budu zatekli uz tu crkvu, da bi se oni pomolili za njenu dušu i za duše drugih njenih pokojnika.«

Crkva Sv. Petra na obronku pod Boljunom danas je razvalina. Vino se više ne dijeli, ali za ovaj tvoj lijepi gest, draga naša pokojna Neža, mi ćemo popiti čašu vina u nekoj prijateljskoj kući u Boljunu, a za tebe i tvoje, kada god prođemo uz razvaline Sv. Petra, izmolit ćemo Pokoj vječni.

Lipanj: od 1. do 4. hladno i neugodno, 5. kišovito, 6. oblačno i tmurno, 7, 8. i 9. sunce s povremenom naoblakom i toplom kišom, od 10. do 12. promjenljivo, od 13. do 24. toplo, bez zahlađenja i većih vrućina, 25. nestalno i oblačno, 26. kiša, 27. razvedravanje, 28. lijepo i sunčano, 29. vedro, 30. oblačno.

Srpanj: 1. i 2. oblačno i tmurno, 3. kišovito, 4. sunčano i toplo, od 5. do 10. velika vrućina, 10. i 11. naglo nevrijeme, od 12. do 18. ponovno velika žega, 19. kiša, 20. oblačno s razvedravanjem, od 21. do 25. lijepo sunčano, od 26. do kraja mjeseca nestalno s povremenom kišom.

Kolovoz: od 1. do 4. oblačno s nešto kiše, 5. vedro, 6. lijepo sunčano, 7. nagla kiša i grmljavina, 8. nestalno, od 9. do 14. tmurno i kišovito, 15. i 16. vedro i lijepo, 17. lijepo i toplo, predvečer sparina, 18. oluja, od 19. do 22. nestalno, 23. lijepo, od 24. do 27. toplo, 28. i 29. promjenljivo, 30. toplo, 31. kiša.

Rujan: od 1. do 5. vjetrovito sa zahlađenjem, od 6. do 8. grmljavina i kiša, 9. i 10. nestalno, 11. oblačno, 12. vedro, 13. i 14. zahlađenje, noću mrazovi, 15. vedro i toplo, 16. i 17. mutno i oblačno, od 18. do 23. maglovito i hladno, od 24. do kraja mjeseca oblačno, hladno i vjetrovito.

Listopad: od početka mjeseca tmurno i kišovito sve do 9, 10. i 11. vedro, od 12. do 17. nestalno, od 18. do 21. oblačno i tmurno, od 22. do 24. kišovito, 25. i 26. maglovito i promjenljivo, 27. tmurno i sipka kiša, 28. oblačno, od 29. do 31. oblačno, maglovito i hladno.

Studeni: 1. nestalno, 2. i 3. vedro, 4. i 5. kišovito, od 6. do 8. lijepo i ugodno, od 9. do 12. tmurno i oblačno, od 13. do 15. kišovito, 16. pljusak, od 17. do 20. oblačno s hladnim kišama, 21. i 22. razvedravanje sa zahlađenjem, 23. i 24. studeno, 25. hladna kiša, 26. i 27. noću kiša, dani lijepi i topli, 28. razvedravanje, 29. lijepo i vedro, 30. vjetrovito.

Prosinac: od 1. do 3. nestalno i oblačno, 4. tmurno i neugodno, 5. kiša sa snijegom, 6. i 7. lijepo, 9. oblačno i toplo, 10. jaka kiša, 11. lijepo, 12. oblačno, 13. kiša, od 14. do 18. tmurno i mutno, 19. promjenljivo, 20. vedro, od 21. do 26. vedro i lijepo, od 27. vedro sa zahlađenjem, 30. vedro i studeno, 31. magla i naoblaka.

ISTARSKI SPOMENDANI

Siječanj

3. I 1931. — U Rakotulama, u srednjoj Istri, kamo ga otjeraše u zatočjenje crkvene i građanske vlasti, nakon internacije od tri godine na Sardiniji, umro jedan od najborbenijih starih istarskih popova — *pop Luka Kirac*.

8. I. 1869. — Rodio se u Voloskom pjesnik i omladinski pisac *Rikard Katalinić-Jeretov*.

10. I. 1929. — Izišao u Trstu posljednji broj »Istarske rieči«, zadnjeg našeg tjednika u Italiji. Tom su zgodom obustavljeni i tjednik »Pučki prijatelj«, polumjesečnik »Narodni gospodar«, ženski mjesečnik »Vez«, a s njime i njegov prijatelj »Mladi Istranin«.

10. I. 1943. — U Karojbi održan sastanak političkih radnika Istre. Osnovano je rukovodstvo KPH za Istru kao privremeno partijsko rukovodstvo. Za sekretara je izabran Josip Matas.

11. I. 1850. — Rodio se u Brseču jedan od najvećih hrvatskih romapisaca *Eugen Kumičić*.

13. I. 1882. — U 6 i pol sati popodne preminuo je u Trstu buditelj i preporoditelj istarskih Hrvata biskup *dr. Juraj Dobrila*.

15. I. 1906. — Izišao na Lošinju prvi broj omladinskog lista »Mladi Istranin«, koji je uređivao Josip Kraljić.

18. I. 1921. — Morao je napustiti Rijeku, Gabriele D'Annunzio, koju je držao od 12. rujna 1919.

27. I. 1924. — Potpisan je između bivše Jugoslavije i Italije tzv. »Rimski sporazum«, po kojem je Jugoslavija priznala Rijeku Italiji.

27. I. 1750. — Rodio se u Tinjanu *Josip Voltić*, pisac velikog »Ričoslovnika iliričko-italijanskoga i nimačkoga jezika s jednom pretpostavljenom gramatikom ili pismenstvom«. To je jedan od najstarijih i odlično sastavljenih rječnika (na 610 stranica).

31. I. 1811. — Rodio se u Rijeci *Petar Studenac*, jedan od prvih rodoljuba među istarskim svećenicima; četiri je godine bio župnik u Muntrilju, a poslije 60 godina župnik u Kanfanaru. Oduševljeni ilirac. Umro je 24. svibnja 1898.

Veljača

24. II. 1893. — Osnovana je *Družba sv. Cirila i Metoda za Istru* sa zadatkom da osniva i uzdržava hrvatske škole po Istri. Prvi joj je predsjednik *Dinko Vitezić*, tajnik *Matko Laginja*, blagajnik *Andrija Stanger*. Do 1912. god. osnovane su 42 pučke škole, 9 zabavišta i nekoliko tečajeva s ukupno 76 učitelja. Za vrijeme I. svjetskog rata smjestila je Družba 3000 djece iz Istre u plodnije hrvatske krajeve. Pod talijanskom vlasti Družba je polako likvidirana.

25. II. 1932. — Umro u Zagrebu *pop Ivan Mandić* kao upravitelj Istarskog đakškog internata u Zagrebu. U Istri je bio poznat kao kulturni i prosvjetni radnik koji je hrvatski narod na Bujštini upravo preporodio.

27. II. 1939. — Umro u Crikvenici *dr. Dinko Trinajstić*, bivši zastupnik u pokrajinskom Saboru u Poreču.

28. II. 1921. — Započela tzv. labinska buna.

Ožujak

8. III. 1928. — Izišao zakon koji je istarskim Hrvatima zabranio davati hrvatska imena novorođenčadi.

16. III. 1897. — Uslijedio je glasoviti pohod zapadnoistarskih seljaka na Poreč. Grad bje spašen od paleža i razaranja zauzimanjem Matka Laginje, koji je odvratio od toga nauma ogorčene hrvatske seljake.

18. III. 1931. — Umro u Zagrebu »otac Istre« — ban dr. Matko Laginja.

19. III. 1931. — Obavljene su po nalogu dr. Ante Bauera, nadbiskupa zagrebačkog, u svim hrvatskim crkvama javne molitve za proganjane istarske Hrvate.

22. III. 1921. — Fašisti zapalili knjižnicu čitaonice »Bratimstvo« u Narodnom domu u Volovskom (šteta 10.000 lira).

24. III. 1921. — Fašisti demolirali odvjetničku pisarnicu dr. Đure Červara i dr. Stangera u Opatiji (36.000 lira štete).

24. III. 1929. — Dogodio se prigodom fašističkog »plebiscita« u Pazinu incident kod Kamušbrega, kojom je prilikom poginuo seljak Tuhtan iz Trviža. Zbog toga je bio optužen Vladimir Gortan s drugovima.

Travanj

4. IV. 1919. — U 6 i pol sati ujutro ukraše Talijani na razarač »Espera« biskupa krčkog dr. Antuna Mahnića, tobože da ga prevezu u Senj. Na otvorenom ga moru međutim, obavjestiše da ga odvođe u Italiju u konfinaciju.

6. IV. 1861. — Otvoren je *Istarski sabor*.

7. IV. 1927. — Protegnut je na Istru zakon od 10. I. 1926., koji je tada vrijedio samo za južni Tirol: zakon o potalijančivanju prezimena. Po tom zakonu potalijančeno je samo do kraja 1930. godine preko 50.000 hrvatskih prezimena u Istri.

10. IV. 1880. — Rođen je u svetom Mateju u Istri glazbenik *Ivan Matetić-Ronjgov*.

16. IV. 1812. — Rodio se u Ježenju dr. *Juraj Dobrila*, biskup, preporoditelj Hrvata u Istri. Najprije je bio kapelan u Hrušici, onda je nastavio studij teologije u Beču i postigao doktorat. Nakon toga je kapelan i njemački propovjednik, pa ravnatelj i kateheta ženske škole u Trstu; 1849. ravnatelj i profesor sjemeništa. Za vrijeme gladi u Istri vodi sabirnu akciju za pomoć gladnima te skuplja 50.000 forinti, kupuje i sabire žito i druge živežne namirnice. God. 1856. postaje biskup porečko-pulski. Brine se za svećenička zvanja, daje stipendije za đake. Istakao se u radu na preporodu hrvatstva u Istri. Tako g. 1860. na porečkom Saboru prvi put traži ravnopravnost hrvatskog i talijanskog jezika. God. 1869. pomaže pri osnivanju prvih hrvatskih novina u Istri pod imenom »Naša sloga«. God 1875. postaje biskup u Trstu. Odande daje 80.000 for. za dječjačko sjemenište u Pazinu, a oporukom ostavlja 88.000 for. zaklade za stipendiranje istarskih đaka. Sudjelovao je na Prvom vatican-skom saboru, te pisao o tom saboru. Izdao je poznati molitvenik »Oče, budi volja tvoja«. Umro je 13. siječnja 1882. u Trstu.

12. IV. 1921. — Uslijedio napad fašistâ na Krnicu kraj Pule. Tom je zgodom spaljeno i do temelja razoreno 26 hrvatskih seljačkih kuća.

18. IV. 1797. — Na osnovu tajnih odredaba što ih je sadržavalo utanačenje između Francuza i Austrijanaca koje je sklopljeno u Leobenu, Austrija je zaposjela mletački dio Istre; mirom u Campoformiju od 17. listopada 1797. Austriji je priznata vlast u tim krajevima.

26. IV. 1915. — Potpisao je talijanski poslanik u Londonu s engleskom vladom tzv. »Londonski ugovor« po kojem je Italiji zajamčeno da će dobiti Dalmaciju, Istru, Trst, Goričku krajinu i južni Tirol ako uđe u rat na strani Engleske.

Svibanj

5. V. 1275. — Pisan je glasoviti glagolski spomenik »*Razvod istrijanski*«, koji bjelodano dokazuje da su Hrvati u Istri pisali svojim jezikom ne samo crkvene knjige nego i javne pravne isprave.

9. V. 1858. — Rodio se u Vrbniku dr. *Dinko Trinajstić*.

13. V. 1915. — Umro u Trstu narodni zastupnik i borac za prava hrvatskoga naroda u Istri, dugogodišnji urednik »*Naše Sloge*« — *Matko Mandić*.

13. V. 1904. — Umro u Zagrebu hrvatski književnik *Eugen Kumičić*, Istranin.

14. V. 1905. — Hrvatski narod u Istri izvojevao na izborima veliku pobjedu odnijevši sve mandate za Carevinsko vijeće. Izabran je glasovit trolist *Spinčić-Mandić-Laginja*.

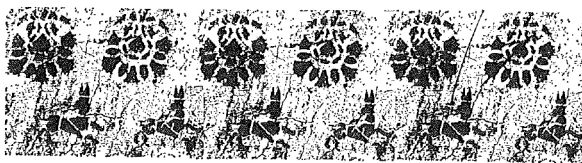
14.—17. V. 1921. — Velika nasilja talijanskih fašista nad našim življem po cijeloj Istri. Paleži kuća, premlaćivanje, ricinus.

26. V. 1871. — Održan je u Kastvu *prvi tabor*, na kojem je sudjelovalo oko 10.000 ljudi iz svih krajeva Istre.

27. V. 1933. — Umro na Sušaku prof. *Vjekoslav Spinčić*, narodni zastupnik i veliki borac za pravice hrvatskoga naroda u Istri.

Lipanj

1. VI. 1870. — Objelodanjen prvi broj »*Naše sloge*« (Trst), prvi list na hrvatskom jeziku namijenjen stanovništvu hrvatske narodnosti u Istri. Utemeljitelj mu je biskup dr. J. Dobrila. List izlazi punih 45 godina. Prvih 14 god. kao polumjesečnik, a zatim kao tjednik. Do god. 1899. izdavan u Trstu, a nakon toga u Puli. U uvodniku prvog broja stoji: »Pa kako smo namislili učiniti od ovog lista živo središte svega duševnog pokreta u tih naših stranah, tako pozivamo sve rodoljube neka ne žale ni truda ni troška, nego neka nas izvole svestrano podupirati, a najviše perom, pišući nam što god gdje narod tišti i čim god misle, da bi mu se moglo pomoći. Tko narodno izobraženje promiče, neka zna, da je desnica ruka providnosti Božje...«

18. VI. 1874. — Umro *Frane Kurelac*, istarski hrvatski preporoditelj, jezikoslovac. Rodio se 1810. u Brvnu u Krbavi. Cijeli je život proveo kao predavač. God. 1849. u Rijeci je učitelj hrvatskoga jezika. Najvažniji njegov rad kretao se oko pitanja hrvatskog književnog jezika.

Srpanj

1. VII. 1915. — Izašao je u Puli prvi broj »*Hrvatskog lista*«.

13. VII. 1920. — Spaljen je u Trstu velebitni »Narodni Dom«.

13. VII. 1920. — Šteta prouzročena paležom Narodnog doma u Puli, Hrvatske štedionice, odvjetničke pisarne dr. Zuctona, Tiskovnog društva u Pazinu i drugih hrvatskih ustanova proračunana je na 34.000.995 lira.

14. VII. 1815. — Rodio se u Gorjancu kod Škofje Loke najmarljiviji sabirač hrvatskoga narodnoga blaga po Istri *Jakov Volčič*.

22. VII. 1822. — Rodio se u Vrbniku prvi hrvatski zastupnik u bečkom Carevinskom vijeću i prvi predsjednik Družbe sv. Ćirila i Metoda — *dr. Din-ko Vitezić*.

KOLOVOZ

10. VIII. 1852. — Rodio se u Klani istarski narodni zastupnik i narodni vođa *Matko Laginja*, koga je narod prozvao »ocem Istre«.

16. VIII. 1871. — U listu »*Naša sloga*« prvi se put pojavljuju Jurina i Franina. Animator im je *Mate Baštijan*.

16. VIII. 1883. — Prvi je put progovorio u Istarskom saboru hrvatskim jezikom *dr. Matko Laginja*, dospjevši samo reći: »Poštovana gospodo Latini...« Dalje su mu oduzeli riječ.

20. VIII. 1814. — Istra je formalno pripojena austrijskom carstvu kao njen sastavni dio.

28. VIII. 1942. — Osnovana Prva istarska partizanska četa »*Vladimir Gortan*«, od istarskih Hrvata.

29. VIII. 1944. — Osnovana 43. istarska divizija.

Rujan

1. IX. 1908. — Umro na Krku kanonik *dr. Fran Volarić*, zastupnik u pokrajinskom saboru u Poreču, poznat kao branitelj glagoljice i slavenskog bogoslužja.

5. IX. 1828. — Rodili se u Baštijanima kod Svetog Mateja braća blizanci *Matko i Ivan Baštijan*, oba svećenici. *Matko* bijaše pjesnik i pisac, te urednik »*Naše Sloge*«, a *Ivan* slikar.

6. IX. 1930. — Strijeljani su na Bazovici kod Trsta omladinci: *Ferdo Bidovec*, *Franjo Marušić*, *Zvonimir Miloš* i *Franjo Valenčić*.

6. IX. 1934. — Umro u Zagrebu poznati istarski glazbenik *Matko Brajša*.

7. IX. 1937. — Dogodila se u krapanskom ugljeniku na Raši strašna nesreća zbog eksplozije plina. Životom je nastradalo mnogo naših rudara.

12. IX. 1919. — Ušao s legionarima na Rijeku *Gabriele D'Annunzio* i zaposjeo ju, iako je po »Londonskom ugovoru« Rijeku trebala potpasti pod Hrvatsku.

13. IX. 1943. — Okružni narodnooslobodilački odbor za Istru donio prvi spis o priključenju Istre Hrvatskoj.

15. IX. 1896. — Otvorena je u Baderni nad Porečom prva hrvatska škola Družbe sv. Ćirila i Metoda.

17. IX. 1556. — Osuđen je u Mlecima zbog krivovjerstva franjevački provincijal *Baldo Lupetina*, Istranin, iz sela Hreljići na Barbanštini, stric glasovitog kasnijeg protestanskog bogoslova *Matije Vlačića Frankovića*.

20. IX. 1860. — Istra kao austrijska markgrofovija posebnim dekretom dobila pokrajinsku autonomiju sa saborom u Poreču. Time je Pazin, nakon 35 godina, prestao biti glavni grad Istre.

20. IX. 1876. — Počeo je redoviti saobraćaj na željezničkoj pruzi Pula—Divača. Radovi kod podizanja pruge najprije su započeli u Pazinu i Rovinju, početkom siječnja 1874.

22. IX. 1935. — Umro u Pazinu *Fran Matejčić*, prvi ravnatelj hrvatske gimnazije u Pazinu.

25. IX. 1867. — Na prvoj sjednici drugoga saziva Sabora biskup *Juraj Dobrila* postavio zahtjev da se hrvatski jezik uvede u škole i urede u Istri, kao jezik većine stanovništva.

Listopad

1. X. 1923. — Donesena tzv. Gentilijeva školska reforma, po kojoj je istarskim Hrvatima oduzeto svako pravo upotrebe hrvatskog jezika u školama.

15. X. 1925. — Kraljevskim dekretom iz svih sudova u Trstu, Istri i u Goričkoj definitivno je isključen slovenski i hrvatski jezik i određene su novčane i druge kazne za prekršitelje ove odredbe.

17. X. 1929. — Prvih sati iza ponoći ustrijeljen je iza vojničkoga groblja na nekadašnjem vojničkom vježbalištu prema Sakordani u Puli sa 25 hitaca u leđa hrvatski seljački mladić iz Berma *Vladimir Gortan*. Njegovi drugovi *Vjekoslav Ladavac*, *Viktor Baćac* i *Živko Gortan* osuđeni su svaki na 30 godina tamnice.

18. X. 1910. — Raspušten je Istarski sabor, jer se Talijani i Hrvati nikako nisu mogli složiti u pitanju jezika u Saboru. Sabor je usprkos hrvatskoj većini naroda uređivao samo talijanski. Dr. *Dinko Trinajstić*, ne mo-

gavši dulje izdržati nepravde, pograbi predsjednički stol i smrvi ga. Ostali hrvatski zastupnici razjuriše Sabor, koji se nikada više nije sastao.

23. X. 1848. — Rodio se u Spinčićima *prof. Vjekoslav Spinčić*, narodni zastupnik i narodni vođa.

23. X. 1968. — Rodio se u Medulinu *dr. Ivan Zuccon*, bivši narodni zastupnik u Istarskom saboru.

23. X. 1925. — Zabranjena je odlukom talijanskog ministra pravde sva-ka upotreba hrvatskoga jezika na sudovima u Istri.

26. X. 1885. — Umro Matko Baštijan, narodni zastupnik i urednik »Na-še Sloge« (4 mjeseca nakon njega umro i njegov brat blizanac Ivan).

30. X. 1918. — U 9 sati navečer zaposjedaju hrvatski mornari zapovjed-ništvo lučkog admiralata u Puli.

30. X. 1919. — Fašisti demolirali tiskaru Tiskovnog društva u Pazinu i uredništvo »Pučkog prijatelja«.

31. X. 1918. — Tog jutra preuzimaju predstavnici Narodnog vijeća u Puli na ratnom brodu »Viribus Unitis« austrijsku mornaricu iz ruku admi-rala Nikole pl. Horthyja, koji plaćuci potpisuje zapisnik o predaji. Na svim ratnim brodovima na tom području zalepršala je hrvatska zastava.

30. X. 1929. — Uhićeno u Istri i Trstu oko 3000 najistaknutijih naših kulturnih i javnih radnika, koji su još bili ostali u Istri, te su svi izvedeni pred sud za zaštitu države i bili osuđeni na višegodišnju tamnicu. Među nji-ma Iveša, Žmak, Bradamante, dr. Vratović, Kukanja, Lazarić i dr.

Studenj

1. XI. 1918. — U 6 sati ujutro odletio je u zrak admiralski brod »Vi-ribus Unitis«, koji su minirala dva talijanska časnika što se u onoj gužvi ušuljaše noću u brod. Na njemu pogibe prvi hrvatski admiral Janko Vuko-vić-Podkapelski sa 600 hrvatskih mornara.

1. XI. 1870. — Rodio se u selu Kraju kraj Lovrana *Viktor Car Emin*, dugogodišnji tajnik Družbe sv. Ćirila i Metoda i poznati hrvatski književnik.

1. XI. 1936. — Donio je riječki biskup Santin naredbu kojom pod pri-jetnjom suspenzije *a divinis ipso facto* zabranjuje u riječkoj biskupiji sla-vensko bogoslužje i upotrebu hrvatskog jezika u crkvi.

4. XI. 1832. — Rodio se u Smokuću kod Breznice župnik *Franjo Rav-nik*, veliki istarski rodoljub, koji je god. 1869. i 1870. izdavao prvi hrvatski istarski kalendar »Istran«.

5. XI. 1836. — Otvorena u Pazinu II. istarska gimnazija, određena za srednju Istru, i to u franjevačkom samostanu. Prvi profesor bio je franjevac G. Grobath. Franjevci su poučavali sve do g. 1873. Ova je gimnazija 25. srp-nja 1873. uređena kao realka i postupno proširena na osam razreda. Država ju je uzela u svoje ruke i preselila u posebnu zgradu. Ta njemačka gimnazija ukinuta je 12. travnja 1886. poradi premalenoga broja đaka.

8. XI. 1919. — Fašisti su zapalili »Narodni dom« u Pazinu.

12. XI. 1920. — Istra i Zadar pripali su Rapalskim ugovorom Italiji, a Ugovorom u Rimu (1924.) isto se dogodilo i s Rijekom.

22. XI. 1925. — Zabranjeno poučavanje hrvatskoga jezika u istarskim školama i u posebnim satovima.

23. XI. 1874. — Otvorila je vlada učiteljsku pripravnicu u Kastvu. Upi-salo se 14 đaka. Zatvorena je 1877. poradi premalenog broja đaka.

26. XI. 1860. — Banska konferencija u Zagrebu objavljuje predstavku, koju je sastavio Ivan Mažuranić, a kojom se traži da se osim Dalmacije i Istra pritijelovi Hrvatskoj.

30. XI. 1922. — Osnovano u Zagrebu društvo »Istra«.

Prosinac

6. XII. 1652. — Umro u Trstu *Franjo Glavinić*, pisac, istarski fratar, biskup. Rođen je u Kanfanaru 1585. Doktorat teologije postigao je u Italiji. Istaknuti je pisac u doba katoličke protureformacije. U tri je navrata provincijal franjevačkog reda u Bosni, Hrvatskoj, Kranjskoj i Istri. Biskup je senjsko-modruški. Poznavalac je glagoljice i hrvatskog jezika. Prvo hrvatsko djelo »Četiri posljednja čovika« (1628.) posvetio je hrvatskim grofovima Nikoli i Petru Zrinskom. Iste godine knjigu »Cvit svetih« posvećuje knezu Vuku Krstu Frankopanu, ocu Katarine, žene Petra Zrinskog. Treću knjigu »Svitlost duše verne« (1632.), napisao je kako na kraju kaže, »za ugoditi braći i vernim, a navlastito Hrvatskom jeziku i mojim Istrijanom«. Često je isticao svoju nacionalnost: »Budući dakle i ja od rečenoga izniknul naroda (i ne sramujem se)«!

11. XII. 1859. — Rođen u Pićnu istarski glazbenik *Matko Brajša-Rašan*.

16. XII. 1812. — Rodio se u Ježenju kraj Tinjana biskup *Juraj Dobrila*, preporoditelj i veliki dobročinitelj hrvatskoga naroda u Istri.

18. XII. 1936. — Umro dr. *Andrija Mohorovičić*, učenjak i član Akademije, rodom iz Voloskoga (rođ. 23. I. 1857.).

22. XII. 1807. — Kraljevskim dekretom ustanovljeno je Opće vijeće (Consiglio generale) istarskog departmana. To je bio prvi, nazovimo ga tako, istarski sabor sa sjedištem u Kopru. Vijeće se prvi put sastalo 6. ožujka 1808.

24. XII. 1904. — Umro dr. *Dinko Vitezić*, prvi hrvatski (istarski) narodni zastupnik u bečkom parlamentu.

27. XII. 1849. — Rodio se u selu Žbrlini na Pazinskom polju *Ante Kalac*, poznati istarski narodni svećenik i rodoljub, pjesnik i pisac (umro 1919. u Pazinu: puklo mu srce kad su došli Talijani).

31. XII. 1960. — Javio se iz potkrovlja škole na Monte Zaru u Puli prvi put glas spikera »Ovdje Radio-Pula. Počinje naša redovna emisija«. Potkraj 1966. Radio-Pula priključio se RTV-Zagreb. Danas djeluje u njenom sastavu kao podružni RTV-Centar.

Ernest Radetić
Dopunio: Robert Buršić

Vaspet je jedna (v)last,
jaže zovet se Istrija.
I v tej zemlji je jedna gora,
jaže zovet se latinski Olinfos,
ježe je Učka.
I te gori visokost
ide daže pod oblaki.
(Hrvatski Lucidar, 15. st.)

HRVATSKA I ISTRA JEDNO SU!

Vrijeme u kojem živimo čas je izuzetnih zbivanja, burnih previranja, radosnih i zabrinutih očekivanja. Narod hrvatski još jednom pokazuje svoju zrelost, dostojanstveno ispraća staro i s povjerenjem raspravlja o budućoj svojoj sudbini. Ispunjen ponosom na časnu i bogatu prošlost, dodirnuvši opasno dno nebrige, apatije, opadanja nataliteta i bezumnog iseljavanja, on se upravo od toga dna odbija i snažnim zamasisima vraća površini, vraća se svjetlu i slobodnom zraku, svladavajući ponore iznad svoje glave, siguran u svoje vlastite snage u koje kao da je na čas bio posumnjao. Dionici smo, drugarice i drugovi, izvanrednog prizora ponovnog preporoda jednoga drevnog naroda i samo nam veličanstvo tog prizora može nadoknaditi tugu zbog onoga što je još nedavno bilo uzrok naše bezvoljnosti i klonulosti. Sudjelujemo u prizoru konačnog konstituiranja naroda koji je svoju državnost, prije tolikih, začeo u dalekim stoljećima ranoga srednjeg vijeka, i svoju narodnost, mrsku tolikima, svoju opstojnost, tešku tolikima, svoje biće, nepovoljno tolikima, pronio nad ponorima povijesti na tankom končiću svijesti o sebi i želje da se održi, svim protivnim silama uprkos. Nazočni smo konačnom spajanju rasutih uda domovine čiju je sliku dovoljno obuhvatiti letimičnim

Da bi se u knjizi, osobito u bogoslužnoj, olakšalo i ubrzalo traženje početaka molitava, poglavlja ili čitanja, prvo se je slovo prve riječi napisalo veće od ostalih i obojilo se jarkom bojom koja upada u oči ili se je, konačno, to povećano slovo počelo sve bogatije ukrašavati. Tako je nastao **inicial**.

pogledom pa da se zapanjimo otkud je takva, i da se zadivimo kako je, uza sve to, ipak opstala. I što onda, osim razumne politike i zajedničkog napora, sloge i maksimalnog osjećaja odgovornosti može zadržati hrvatskog čovjeka na tlu na kojemu traje stoljećima? I što onda osim vidovito probijenih saobraćajnica, može održati na okupu ta »membra disjecta patriae«? Otkad se, kako protuži pjesnik, pomače na sjever srce narodu hrvatskom, traje stoljetna drama hrvatske nacionalne politike. A evo, ostvaruje se u naše dane ono što je prvi preporod hrvatski 1848. samo naslućivao. Evo Dalmacije, kolijevke hrvatstva, gdje se spaja sa Zagrebom. Evo Istre, koja je stoljećima čekala zagrljaj majke domovine, evo je gdje se i ona, u isti čas kad i Dalmacija, povezuje sa Zagrebom, da budu jedno Istra i Slavonija, Zagorje i Konavle, Dalmacija i Lika. Zagreb, srce domovine, kuca, kao i uvijek, za nju.

Dvije usporedne akcije, tunnel kroz Učku i put u Dalmaciju, pokazuju tako da su samo dva momenta jedne iste, jedinstvene zamisli: kulturne, gospodarske i političke integracije Hrvatske. Počinje u naše dane dalekosežna akcija izgradnje dviju magistralnih okosnica hrvatske saobraćajne politike: Pula — Zagreb — Ilok i Čakovec — Zagreb — Cavtat. Sve ostalo samo su pojedinoosti koje valja prepustiti financijskim stručnjacima, potrebama pojedinih regija i općim financijskim mogućnostima.

Tunnel kroz Učku, ocjenjujemo li ga u sklopu tih zbivanja, dobiva duboko nacionalno značenje. Učka, gora čudesne ljepote i magične dubine, s glavom u vrtlogu oblaka i podnožjem u valima mora, tmasta i zamišljena, stoji kao simbol Istre i njezina ti-

Inicijal u knjizi bio je nekada za čitača ono što je danas za vozača prometni znak na ulici.

hog ali nepokolebljivog puka koji, evo, od Krešimirovih vremena sve do 1943. godine čeka da se združi s ostalom Hrvatskom. Pripadam generaciji koja je otrgnutost Istre doživljavala ne samo kao nacionalnu nesreću nego i kao osobni bol. Sintagma »sirotica Istra« izražavala je našu duboku tugu, bila je čak simbol našeg nacionalnog bitka uopće. Iz Istre su dolazili tužni glasovi i još tužniji bjegunci. A »sirotica Istra« nije bila samo Istra naše i prethodne generacije, Istra Nazorova i Istra Balotina. Bila je to Istra Matoševa i Istra Supilova, Istra Franje Horvata Kiša i Viktora Cara Emina, Istra Dobrilina i Istra Laginjina, Istra Vlačićeva i Istra glagoljaška. Jednom riječju: Istra hrvatska zacijelo, a ipak, hrvatska samo u najtužnijim i najsmionijim snovima, jer ni sama domovina Hrvatska nije imala toliko snage da okupi i izgradi sebe i prevlada stoljetnu učmalost i nemoć.

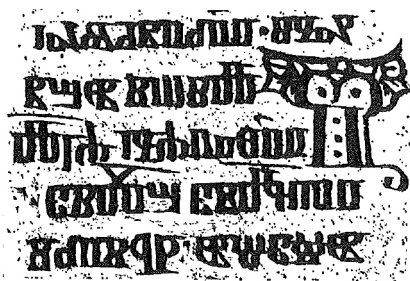
Spuštali smo se svakog ljeta niz vijugave tračnice riječke željeznice, prema Sušaku, pred našim bi očima zablistalo srebro Kvarnera, more zrinsko i frankopansko, more uskočko, more hrvatsko. Spuštali smo se prema tom nemirnom polju mornarskom, suze bi same navirale na oči, a duša je tiho pjevala čudesnu tužaljku Neznanke: »Popuhnul je tihi vetar... I odnesal Mari krunu...« Tugovali smo i bili mali, prevareni Frankopani, sa ranom »Turna lepog i prostranog« u srcu. I tješili se utjehom beskućnika Matoša koji se, u društvu sa Supilom, daleke 1913, hrabrio, kao i mi, vizijom glagoljaševe gore Učke, čija »visokost ide daže pod oblaki«. »Kao kalpak sja Učka u krznu snijega, Byronove tice galebovi daju sunčanom danu polet slobode, istarske i primorske brdine streme u modre visove kao bedemi Domovine, na

Pogledajte na nekoliko slijedećih stranica kakve li su sve inicijale crtali naši glagoljaši.

molu čakula i teče čakavska riječ, 'kao šira slatka' a pred očima se pružila sjajna pučina, poziv u svijet, magija svih nostalgija, čežnja svih samoća, vječno ogledalo mjeseca, sunca i svih zemaljskih svjetlosti. Oteše nam Rijeku falsifikatom, ali te gore, te obale, to divno i sjajno more, taj slatki ČA i taj puk je još uvijek naš, još je uvijek hrvatski!»

Tješila nas je gora Učka, njezina neprobojna snaga i visina, i spoznaja da pod njom, da iza nje, stanuje taj isti, strpljivi, nepokolebljivi potomak Velog Jože. Nadali smo se njegovu buđenju, znajući i sami koliko je ta nada slabašna, utonula u nesklonoj zbilji kao daleko pastirsko svjetlo u gustoj, mračnoj dubini Učke. A onda se, najednom, u mrkloj noći evropskoj, 1943, nakon gotovo stotinu godina, javio odziv starom, hrvatskom četrdesetosmaškom pozivu iz Zagreba Miloj braći Istrijancima: »Zato, mila braćo, pozdravljamo vas iz pobratimske zemlje ove, nekadašnje i ako bog da i buduće domovine vaše. Pozdravljamo vas i širimo iz daleka ruke naše, da vas zagrlimo kao jednorodnu i ljubljenu braću svoju, blagosivljajući zemlju onu koja vas je kao neporušiva stijena usred mora sinjeg, pokraj toli nenavidnog tuđinstva, tako duhom i tijelom zdrave sačuvala...« Javio se odziv na koji smo toliko čekali, ponosni ZAVNOH-ov proglas »Hrvatskom narodu«. Progovorila je kroza nj duga povorka glagoljaša, čuvara hrvatske istarske baštine, protestanata i puntara naših, glas istarskih težaka pognutih stoljećima nad svetom crvenom zemljom, glas istarskih mornara što bezbroj puta oploviše kuglu zemaljsku; polja i vinogradi istarski javiše se iskonskim glasom, dođoše do riječi bezimeni narodni mučenici, učitelji i župnici, raški rudari

Izabrali smo cijelu jednu grupu glagoljskih inicijala koji na neobičan način upozoravaju, pokazuju i upućuju, — ukratko koji posebno privlače na se pažnju čitača.

i uljanički proleter: »Narod Istre, Hrvatskog primorja, Dalmacije i svih jadranskih otoka u zajednici s junačkom NOV Hrvatske oslobodio je svoje krajeve...« I dalje: »Proglašuju se ništetnim svi ugovori, paktovi i konvencije koje su razne velikosrpske vlade sklopile s Italijom, s kojima su hrvatski krajevi Istra, Rijeka, Lošinj, Cres, Lastovo i ostali kvarnerski otoci predani Italiji.« Time je Istra, vlastitom snagom i odlukom svog naroda, posvje-dočila da je hrvatska i da u Hrvatskoj želi ostati.

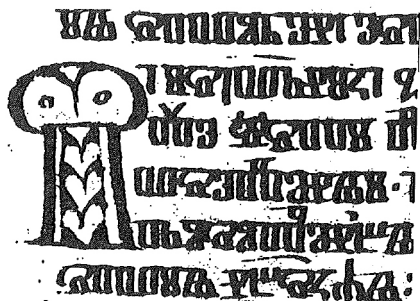
Učka, gora neprobojna, gora nebotična, simbol čvrstine i vrtar Istre, otvara svoja njedra i od bedema postaje most, od bespuća put. Prolazeći podzemljem njezinim, putniku će — na dnu one svijetle točke koja vodi izlazu — zasjati suncem i slobodom okupana Istra hrvatska, ponesena istim žarom koji ponovno prožima preporođenu domovinu. Stoljetna pitanja dobit će konačan odgovor:

Ima u svijetu jedan kraj, Istra se zove. Gora je u njemu, zvana Učka, a visina joj seže do oblaka. Visoka je, i nije nam žao, jer s njezinih visina toči se danas eterom riječ hrvatska. Čvrsta je i nepokolebljiva, kao i puk koji je okružuje. I neka je takva, jer od danas ona otvara put s kraja na kraj domovine. Prostrana je i golema gora Učka. I neka je, jer tolika je upravo i radost naša.

Od danas, još više, još jače, još čvršće.
Istra i Hrvatska jedno su!

Dr. Ivo Frangeš

Dok ih gledamo, čini se kao da su ti inicijali oživjeli, kao da su se mrtva slova pretvorila u neka živa bića. Dostajalo je da glagoljaški pisar ubaci u glagoljsko slovo S dvije točke pa da se taj inicijal upilji u čitaoca ili da mu počne vragoljasto očima namigivati. Drugdje je opet glagoljaš produljio krakove slova B ili slova G i pretvorio ih u prave ljudske ruke koje pokazuju na pravo mjesto gdje treba nešto čitati, onako kako danas prometnici na raskršćima rukom upu-

NACIONALNE BORBE ISTARSKIH HRVATA

Za poznavanje narodnog života u Istri od smrti biskupa Dobrile pa do kraja prvog svjetskog rata potrebno je poznavati narodnu borbu u to vrijeme.

Razlog za borbu bile su nesretne prilike u kojima je živio hrvatski narod u Istri već pod austrijskom vlašću. Po državnom austrijskom zakonu narodi i njihovi pokrajinski jezici bili su ravnopravni, ali uza sve to, već time što je Austrija naslijedila mletački dio Istre, u zapadnom i južnom dijelu Istre bila je uvedena državna uprava na talijanskom jeziku. Kasnije, kada je Istra dobila svoj Sabor i pokrajinsku vladu u Poreču, time su talijanski nacionalisti dobili velik dio vlasti u svoje ruke, te su nastojali proširiti svoj jezik kao službeni na čitavu Istru i na sve područje javnog života. Htjeli su da se Istra smatra talijanskom pokrajinom, a ukoliko to nije, da postane.

Austrijski zakoni određeni za sve narode u austrijskoj polovici države, bili su doduše dosta pravedni, tako da se hrvatski i slovenski narod mogao često i s uspjehom pozivati na njih, ali uza sve to mogli su odlučivati također i osjećaji upravitelja i utjecaj istarskih talijanskih nacionalista. Podupiranje talijanstva nije bilo ni politički korisno za austrijsku vlast jer se time potpomagao talijanski iredentizam. No, njemački vlastodršci većinom nisu za to marili jer su bili neprijazni prema Slavenima bojeći se da bi slavenstvo moglo ojačati u južnom dijelu monarhije. I zbog 30-godišnjeg saveza s Italijom bojale su se austrijske vlasti povrijediti talijanstvo u Istri.

U Istarskom saboru u Poreču Talijani su imali trajno osiguranu većinu zastupnika, već i samim izbornim zakonom. Pet za-

čuju promet na pravi smjer vožnje.
Na »ruci« jednog glagoljskog inicijal-
nog slova B, gle, čak blista dragi ka-
men u prstenul

stupnika birali su veleposjednici koji su gotovo svi bili Talijani. U trgovačkoj komori u Rovinju biralo je kojih 12 osoba (svi Talijani) dva zastupnika. Gradovi i gradići (trgovišta), koji su bili ponajviše talijanski, birali su 8, a od 1870. godine 11 zastupnika; vanjske pak općine, koje su ponajviše bile hrvatske, birale su 12, a od 1907. godine 15 zastupnika, i to ne izravno, nego preko izabраних povjerenika (fiducijarija). Osim toga bila su u Saboru i tri biskupa (tršćanski, porečki i krčki).

Talijanska se većina veoma odlučno borila protiv upotrebe hrvatskog jezika u Saboru. Kad su hrvatski ili slovenski zastupnici progovorili ondje na svom materinskom jeziku, obično su talijanski zastupnici izlazili iz dvorane, a na galeriji je prisutno općinstvo zaglušilo govornika vikanjem, kašljanjem ili udaranjem. Hrvatski se govori nisu upisivali u zapisnike gotovo do pred prvi svjetski rat.

Talijanski se sabornici obično nisu ni trudili da bi pobijali prijedloge ili dokaze hrvatskih zastupnika, nego su ih jednostavno glasovanjem odbacivali. U najvažnije saborske odbore nisu birali obično ni jednog hrvatskog zastupnika.

U takvoj situaciji i nasilje je bilo jedno od sredstava pritiska. Nekoliko osoba hrvatske nacionalnosti izgubilo je život. Prvi među njima bio je mladić Oktavijan Osterman, sin majke udovice iz Malog Lošinja. 2. VIII. 1896. vraćao se uvečer kući sa svojim prijateljima pjevajući neke hrvatske pjesme. Zbog toga su ga dva redara, vukući i tukući ga sabljom, vodila u zatvor, ali je već na cesti umro. Godine 1901. u Vižinadi su redari pretukli i ubili noću Cvitkovića iz Hrvatske Banovine. Zbog toga što je u Galežani

Ove inicijale, — antropomorfne (nalik na čovjeka) i zoomorfne (nalik na životinju), — našli smo u velikom broju u glagoljskim časoslovima iz vremena oko godine 1384. i 1407. Napisali su ih i ukrasili vjerojatno glagoljaški pisari iz Krbove (Lika), a njima su se služili istarski popovi-glagoljaši u Draguču i u Humu u Istri.

pozdravio pozdravom »dobar dan« — kamenjem je ubijen mladić Sfilegoj. Zbog hrvatstva ili hrvatske riječi pali su još mnogi mučenici.

DRŽAVNI IZBORI GODINE 1907.

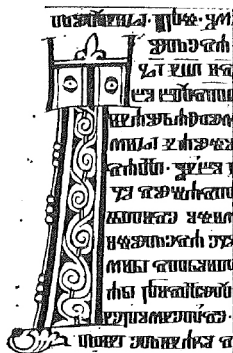
Po novom zakonu o novom izbornom redu od 26. I. 1907. bili su ustanovljeni u Istri izborni kotari Buje, Motovun, Pula, Podgrad, Buzet i Volosko. Bilo je određeno da se izbori izvrše 14. V. 1907.

S obzirom na nove državne izbore sastali su se odbornici političkog društva »Eдинosti« u Trstu i »Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri« u Pazinu, te su radi koordinacije izabrali zajednički »Centralni izborni odbor« na čelu s prof. Matkom Mandićem. Taj je odbor počeo osnivati pojedine odbore u općinama radi skorih izbora.

Prvi dogovor o izbornim povjerenicima bio je održan u Puli, u Narodnom domu, 25. II. 1907. A 11. IV. održao se je ondje sastanak s više od 1000 ljudi. Kasnije su se održali i mnogi drugi sastanci. U Novoj Vasi kod Poreča imali su svoj izborni sastanak socijalisti. Jedan je od njih govorio talijanski, a drugi hrvatski.

»Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri« objavilo je u »Našoj Slozi« od 3. V. 1907. ove kandidate:

1. za kotar Buje—Piran s općinom Kopar: *Josip Kompare*,
2. za kotar Pazin—Labin—Buzet: *dr. Matko Laginja*,
3. za kotar Pula s općinom Mali Lošinj—Osor: *dr. Matko Laginja*,

Nije bio lak posao satima i satima zgrbljen pisati i pisati i prepisivati knjige.

U toj pisarskoj muci glagoljaši su ostajali ipak veseljaci. Gucnuli bi vrč vina i dozvolili sebi kakvu malu šalu.

Pogledajte ovaj izduljeni glagoljski inicijal Č : — oči su točka i tačka, dolje je zafrknuti rep, i to je MAČKA!

4. za kotar Poreč—Rovin—Motovun: *dr. Matko Laginja*,
5. za kotar Podgrad i okolicu Kopra: *prof. Matko Mandić*,
6. za kotar Volosko—Cres—Krk—Veli Lošinj: *prof. Vj. Spinčić*.

Takvom razdiobom htjela je austrijska vlada omogućiti istarskim Talijanima da dobiju bar tri zastupnika u Istri, jer bi bili inače morali dobiti samo dva.

* * *

Kod izbora su trijumfirali Hrvati i Slovenci! Prvog dana glasovanja (14. V.) bili su neusporedivo pretežnim brojem glasova izabrani u tri kotara *Laginja*, *Spinčić* i *Mandić*, dok toga dana nije bio izabran ni jedan Talijan, već su sva tri njihova glavna kandidata došla u uži izbor, i to dvojica (u kotarima Poreč i Pula) s dr Laginjom, a jedan u kotaru Kopar—Buje s talijanskim kršćansko-socijalnim kandidatom. U svojem kotaru dobio je Laginja 8551 glas, Spinčić 7092, a Mandić 4780 glasova.

To je pobudilo silno veselje među Hrvatima, a žalost među Talijanima. Nepobitno se pokazalo da su dotadašnje talijanske pobjede bile falsificirane (umjetne), da je Istra hrvatska zemlja i da je hrvatski narod u njoj osviješten, premda se računalo da su talijanski kandidati dobili oko 3000 hrvatskih glasova.

Talijanski povjesničar Bernardo Benussi napisao je u svojoj knjizi *L'Istria nei suoi due milenii di storia* na str. 589 — da su izbori u Istri i Trstu 1907. god. bili »upravo nepopravljiva nesreća« (»addirittura un disastro«) za talijansku liberalnu stranku.

Onako kako je u latinskim bogoslužnim knjigama najvažniji inicijal I, tako je u glagoljskima najvažniji inicijal V.

Često odlomci evanđelja, koji se čitaju u misi i časoslovu počinju riječima: U ono vrijeme (reče Isus učenicima svojim...), a to na latinskom jeziku glasi: »In illo tempore...« i na crkvenoslavenskom: »V ono vreme...«

Zbog važnosti evandeoskih riječi taj inicijal raste uvis i često se proteže kroz svu visinu stranice, sav obrastao ukrasom.

Ovaj glagoljski inicijal V u jednoj knjizi iz XV. stoljeća razbujao se pod ukrasom kao krošnja stabla.

Tada je hrvatsko-slovenska stranka dobila u Istri 29.926 glasova, talijanska liberalna stranka samo 14.390 glasova, talijanska kršćansko-socijalna stranka 7.019, talijanska socijalno-demokratska stranka 3.638; hrvatski kandidat socijalno-demokratske stranke 522, talijanski nezavisni kandidat 932, samostalni slovenski kandidat 228, a njemačka Pučka stranka 35 glasova.

Po tvrdnji F. Barbalića, hrvatska stranka dobila je 25.099, a slovenska stranka 7.672 glasa, ukupno 32.771 glas.

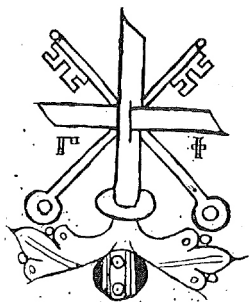
Još treba uzeti u obzir da općina u Puli nije izručila 3000, a općina Labin oko 300 legitimacija i glasovnica za glasovanje. U Balama je oko 40 ljudi glasovalo pod krivim imenom.

Kod užih izbora u kotarima Pula—Mali Lošinj i Poreč—Rovinj glasovali su socijalisti za talijansku liberalnu stranku. U kotaru Pula—Mali Lošinj—Osor dobio je Rizzi 4.833 glasa, a Luginja 3.724, pa je tako bio izabran Rizzi. U kotaru Pula—Rovinj—Motovun dobio je Bartoli 6.415, a Luginja 5.808 glasova, te je bio izabran Bartoli. Tako su zbog razdiobe kotara 9.532 glasa, koje je dobio Luginja, ostala bez koristi za hrvatsku stranku. U kotaru Buje—Kopar—Milje bio je izabran talijanski kršćansko-socijalni kandidat Spadaro, a kandidat Liberalno-nacionalne stranke Benatti ostao je neizabran.

* * *

Tri dana nakon izbora, 17. V. 1907., donijela je »Naša Sloga« na čitavoj prvoj stranici, okruženoj hrvatskom trobojnicom, pod glavnim naslovom »14. maja 1907«, ovaj proglas:

»Istra je uskrsnula! Propast tirana! Narod je pobijedio svoje tlačitelje!« — »U utorak, 14. maja 1907, zatvorena je gvozdenim

Naši stari popovi-glagoljaši obavljali su i službu javnih notara. Hrvatskim jezikom i glagoljskim pismom sastavljali su oporuke, ugovore, kupoprodaje, punomoći. Isprave su potpisivali a uz to su na njima crtali i svoj notarski znak. Taj se sastojao od početnih slova njihova imena, od križa ili neke druge slike.

Ovo je notarski znak popa Filipa Pilušinovića na ispravi što ju je sastavio godine 1475. u Novom Vinodolskom.

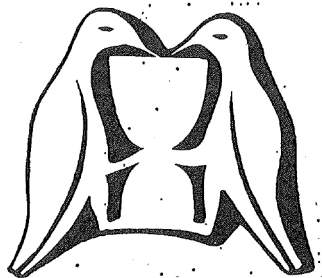
obručem prva knjiga povijesti Istre. U toj knjizi zatvorene su za uvijek patnje, krvave rane, sužanjstvo hrvatskog i slovenskog naroda u Istri. Istarski patnik raskidao je lance ropstva, narodna duša je progovorila; hrvatski i slovenski narod Istre prokrčio je put novoj dobi, otvorio vrata spasa, slobode, sreće i bolje budućnosti... To nam jamče uzdanice naše kojima je jednodušni klik naroda povjerio svoju sudbinu, a to su naši dični zastupnici: dr. Matko Laginja, prof. Vjekoslav Spinčić, prof. Matko Mandić, kojima sav kršćanski puk kliče: Živjeli!»

Slično su doživjeli i Slovenci u *okolici Trsta*. Slovenac dr Otokar Rybnar dobio je na izborima 4.518 glasova, a socijalisti i sve ostale stranke zajedno malo više od 2.000 glasova. I u samom gradu Trstu doživjela je kamora (talijanska vladajuća Liberalna stranka) težak poraz. Ondje su njezini kandidati dobili zajedno 7.659, a socijalisti 8.830 glasova, kršćanski pak socijalci 1.932 glasa. Izabran je bio jedan socijalist, a tri nacionalistička kandidata došla su u uži izbor sa socijalistima. Slovenski kandidat Matko Mandić, Gregorin, Rybnar i Slavnik dobili su u samom gradu 3.897 glasova, pa su kod užih izbora pomogli da se obore kamoraši! Mnoštvo Slovenaca veselilo se onoga dana u svom Narodnom domu do ponoći, a poslije su sa zastavama išli glavnim tršćanskim ulicama pjevajući i kličući.

»Političko društvo za Hrvate i Slovence u Istri« zahvalilo je narodu te je obećalo da će zastupnici vršiti svoje dužnosti. U istom broju »Naše Sloge« (od 28. V.) objavljena je čestitka Rikarda Katalinića Laginji, Mandiću i Spinčiću:

*»Istra, stara patnica,
Zadnje lance kida —
Zdravo, hrabri Istrani,
Novi Leonida!«*

Dvije golubice koje piju iz kaleža stari su kršćanski simbol euharistije. Taj su znak odavna prihvatili za svoj grb redovnici benediktinci kamaldoleškog ogranka. Uklesali su ga na grlu bunara svog nekadašnjeg istarskog samostana Sv. Mihovila nad Limom.

PROSLAVA POBJEDE

Veliko oduševljenje tražilo je da se izborna pobjeda proslavi. »Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru« sazvala je svoju glavnu skupštinu, i to u Pazinu, u Narodnom domu, dne 9. lipnja 1907. Tako nije bilo potrebno tražiti od vlasti dozvolu za javnu skupštinu. Onoga je dana nagrnulo u grad veliko mnoštvo sa svih strana Istre, a najviše iz srednje Istre — oko 10.000 ljudi. One koji su došli sa zapadne strane pozdravio je iznad Pazinske jame dr. Đuro Červar. Preporučio im je da se drže mirno i dostojanstveno prema pazinskim Talijanima.

Kad se dovezao vlakom dr. Matko Laginja iz Pule, na željezničkoj stanici dočekalo ga je i burno pozdravilo veliko mnoštvo naroda. Nakon toga imao se odvesti u grad kočijom, ali seljaci su raspregli konje te su ga sami povezli (zajedno s pazinskim načelnikom dr. Šimom Kureličem). Osobito su se svih prisutnih dojмили »sokolaši« u posebnom odijelu s crvenom košuljom i perjanicom na okrugloj kapi. Svima se sjajilo na licu veliko veselje i oduševljenje.

Pazinski su se Talijani skupili i zatvorili među zidinama starog Kaštela. Pred noć su žandari zakrčili za svaki slučaj prolaz glavnom ulicom u grad. Kad je zatamnijelo, nastavila se svečanost u dvorištu Narodnog doma do kasnog doba noći. Taj dan ostao je svim prisutnima u neizbrisivoj uspomeni.

Otada se i vanjsko lice Istre osjećalo više kao hrvatsko i slobodno. Ipak, narodna borba još nije bila dovršena.

Dr. Božo Milanović

[illegible]

TRI BOŽANA ŠETALA

*Tri božana šetala,
Okolo dvora, raja nebeskoga.
I pitaju smiljenu Mariju:
Smiljena Marija, smilujte nam se.
Dajte nan ključe da mi vidimo
Kako je lipo v raju.
Majko Bojža, ma je lipo v raju.
Lipo, lipo, lipo i prelipo.*

*Majko Bojža, dajte nan ključe
Da mi vidimo kako je grdo v paklu.
Grdo, grdo, grdo i pregrdo.
Nutra goru tri mladi junaci,
Nisu jono tri mladi junaci,
Neg su voni tri rojeni brajni.*

*Jonen ken goru ruke do ramena,
Joni da je tuka i majku i čaku.
Klela ga je i majka i čako
Da mu duša raja poželila
I da bi mu u paklu zgorila.*

*Jonen ken gori tilo do jokajca,
Joni da je divojku na viri tradija.
Tradi je je, viru mu je dala.
Klela ga je da mu duša raja požalila
I da bi mu u paklu zgorila.*

*Jonen ken goru noge do kolenca,
Joni da je druge njive privoriva
I na svoje navoriva.
Kleli su ga njegovi susedi
Da mu duša raja poželila. Amen.*

Spomenik na djevojačkom grobu
u Sv. Lovreču Labinskom. Rad
istarskog klesara.

Ovu je molitvu pjevao Antun Rajko iz Marasá (Gradina kod Vrsara). Naučio ju je kao dijete od majke Ane (rođene u Zbandaju), pred 70 godina. Ova, a tako i mnoge druge pjesme-molitve pjevale su se na ognjištima u Istri za zimskih večeri, u adventu, korizmi, svake nedjelje i blagdana. Napjev je melodiozan i lako prihvatljiv. Lako je zamisliti kako su nekada brojne obitelji (po 20-30 članova) u odsjaju vatre uglas pjevale.

Usto molitva je bremenita sadržajem. Vrlo izražajno poručuje kako postupati prema roditeljima, ženi i tuđoj imovini. To zapravo znači kako se odnositi prema drugima, sebi i materijalnim dobrima. Sadržaj takvih molitava poticao je na rast do harmonične ličnosti. Ovaj se tekst ipak naziva molitva, jer razvitak i rast ličnosti ima svoj uzor i poticaj u Bogu.

Ova je molitva po svom sadržaju, bez obzira na formu, uvijek aktualna. A u vrijeme nepismenosti i zatvorenosti u male seoske i općinske ambijente i ona je bila ne samo izvanredno odgojno nego i prosvjetno sredstvo.

Marijan Jelenić

Na stranici lijevo je simbolički lik Crkve koja poučava i čuva evanđeosku nauku pa su uz nju povrh prijestolja nacrtani lav kao znak evanđeliste Marka i orao kao znak evanđeliste Ivana. Na desnoj stranici je lik svetog Mihovila u nošnji srednjovjekovnog viteza. U jednoj ruci mu je koplje a u drugoj legendarna vaga. To su likovi na malim sličicama glagoljskog časoslova iz Berma. Na sličicećim stranicama su likovi svetaca koji su nacrtani također u tom istom časoslovu. U 15. stoljeću, negdje u Istri, na ladanju, nacrtao ih je perom u nekoliko boja neki glagoljaš koji je bio i pisar i slikar. Danas bi se za nj reklo da je bio slikar-naivac. Njegova umjetnost je prostodušna, prisna, naivna, djetinja. U mnogome nas podsjeća na način kako su pučki istarski slikari izvodili zidne slike u crkvi sv. Križa u Buto-nigi i u Sv. Katarini u Lindaru. Ne bi se na prvi pogled reklo da uzorci njegovih svećakih likova potječu iz najvišeg sloja dvorskog, aristokrat-

SVETICE KOJE SE U ISTRI MNOGO ŠTUJU

Želimo našem ženskom svijetu prikazati ukratko životopise svetica koje se u Istri mnogo štiju, premda nisu rodom iz Istre.

U dosadašnjem rimskom kanonu mise nabrajaju se ove svetice: Felicita, Perpetua, Agata, Lucija, Janja (Agneza), Cecilija i Anastazija. U misnom kanonu milanske liturgije takozvane ambrozijanske, spominju se ove: Agneza, Cecilija, Felicita, Perpetua, Anastazija, Agata, Eufemija, Lucija, Justina, Sabina, Tekla, Pelagija i Katarina.

U bazilici u Poreču — koja potječe iz prve polovice VI. stoljeća, a čija je apsida ukrašena slikama bizantskog stila u mozaičkoj tehnici — izrađeni su na trijumfalnom luku svetišta medaljoni s poprsjima ovih svetica: Agate, Agneze, Cecilije, Eugenije, Bazilise, Felicite, Tekle, Valerije, Perpetue, Suzane i Justine. U bazilici pak Sv. Apolinara Novog u Ravenni — koja potječe iz druge polovice VI. stoljeća, istog stila, i također sa slikama mozaičke izradbe — nanizani su cjeloviti likovi svetica ambrozijanskog kanona.

skog slikarstva oko godine 1400 (internacionalna gotika). Ti su se uzorci i predlošci u njegovim očima i pod njegovim rukama pretvorili u cijeli niz ljupkih, dražesnih nesporazuma. Tako se dogodilo da su se sveci — koji na aristokratskim slikama onog vremena nose fine, negovane, pomodne, dvodjelne bradice — pretvorili na sličicama ovog istarskog pisara i slikara u srdačne svečiće koji sliče na male kozliće! Tako se dogodilo da je naš glagoljaš vidio slike svetaca koji se drže veoma otmjeno i na koji tma se kao muzika slivaju i pretaču slapovi nabora njihovih svilenih haljina. Njegovi seoski svečići pojednostavnili su nabore na svega nekoliko usporednih crta ili se u elegantnim vijugama gospodskih nabora nisu snašli pa su se u njih zapleli kao pile u kućinu!

Ali naš pisar i slikar, sjedeći u nekoj istarskoj seoskoj izbi, s velikim je veseljem umakao gušća pera u najživlje boje do kojih je mogao doći. Umakao ih je u vriskavo crveno, zeleno i žuto samo da bi mu se pod perom ovi mali sveci pretvarali u što živopisniju slikovnicu.

Bila je to najljepša slikovnica u ono vrijeme u seoskoj istarskoj župi, slikovnica koja je činila da o njoj sanjaju nevine dječje oči malenih i odraslih, koji su u njoj uživali.

Rado bismo o svakoj od tih svetih mučenica rekli koju riječ, ali nam nedostaje prostor. Opisat ćemo samo neke koje se u Istri osobito štiju. Usto ćemo spomenuti i mjesta u kojima se u Istri nalaze crkve posvećene pojedinoj od tih svetica.

Sveta Janja, prema grčkom i latinskom Agneza, djevica je i mučenica u Rimu potkraj III. stoljeća ili u prvim godinama IV. stoljeća. U Rimu postoji u čast sv. Janji jedna crkva na trgu Navona, a druga na cesti Nomentana, nad njezinim grobom. Navodno je Janja imala samo 12 godina kad je dala život za Isusa. Svetoj je Janji u Istri posvećena od starine župna crkva u Medulinu, a itako i jedna vrlo stara crkva, nekoć župna, u starome Raklju. Tu narod zove sveticu još: sveta Agnija, što je grčkog podrijetla a znači: čista, neokaljana. Njezin je dan 21. siječnja.

Sveta Agata (Jagica, Jaga) jest djevica i mučenica iz Katanije na Siciliji. Mučena je u vrijeme rimskog cara Decija, 5. veljače 251. Pobožna predaja iznosi da su svetoj Agati prilikom

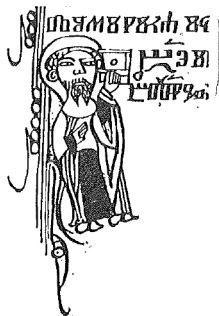
Sv. Bartol apostol. Minijatura iz beramskog glagoljskog časoslova XV. stoljeća. Prema staroj legendi sv. Bartolu su oderali kožu. Glagoljaš-slikar prikazao ga je s nožem u ruci i s oderanom kožom koju nosi na štapu preko ramena.

mučenja odrezali dojke. Zbog toga je ona, premda neudata djevoja, zaštitnica majkama koje doje djecu. Njezina je svetkovina 5. veljače. Toga se dana u mnogim crkvama u Istri drži misa baš za majke.

Postoji vrlo stara crkva Sv. Agate u župi Žminj, dva kilometra od Kanfanara, na cesti prema Baratu, s romaničkim freskama sv. Agate i drugih svetaca, na bizantskoj podlozi, a potječu iz XI. ili XII. stoljeća. U nekoliko crkava u Istri postoji oltar sv. Agate (u Starom Pazinu, u Hreljićima) ili se njezin kip ili slikani lik nalazi uz druge djevice mučenice na zajedničkom oltaru.

Sveta Lucija je djevoja i mučenica iz Siracuse na Siciliji. Dala je život za Isusa u vrijeme cara Dioklecijana, odmah poslije 300. godine. Njezina je svetkovina 13. prosinca. Njezino tijelo bilo je najprije preneseno iz Siracuse u Carigrad, a kada su križari osvojili Carigrad, relikvije sv. Lucije prenesene su iz Carigrada u Veneciju (Mletke), 1204. godine. Poznata je omiljela venecijanska pjesma »Santa Lucia«. Sv. Luciju slikaju s očima na tanjuru, jer pobožna predaja iznosi da su joj prigodom mučenja iskopali oči. Stoga je štuju kao zaštitnicu protiv bolesti očiju. U Istri postoji ove crkve sv. Lucije: u mjestu Sveta Lucija kod Oprtlja; u Vodnjanu; kod sela Munci u staropazinskoj župi; u Selinama župe Sv. Lovreč kod Poreča; Blatnoj Vasi kod Roča; u Trsteniku i Brgucu kod Lanišća. Sv. Luciji posvećena je i župna crkva na Skitači kod Labina.

Sveta Eufemija djevoja je i mučenica iz grada Kalcedona kod Carigrada. Mučena je na razne načine u vrijeme cara Dioklecijana, jedne od prvih godina IV. stoljeća, a umrla je zbog izlivanja krvi nakon ugriza lava u javnom kazalištu, gdje je s drugim kršćanima bačena pred zvijeri. Taj prizor Eufemijina

mučeništva prikazan je na lijevom zidu apside desne pobočne lađe župne crkve u Rovinju, pokraj mramornog sarkofaga u kojem počiva svetičino tijelo. Na desnom zidu iza svetičina oltara u Rovinju naslikan je prizor što ga iznosi pobožna predaja (a u činjenice takvih legendi ne moramo vjerovati): da je tijelo svete Eufemije čudesno doplovilo morem iz Carigrada u Rovinj, oko 800. godine. Doista je u to vrijeme u Carigradu vladalo krivovjerje takozvanog kipoborstva, koje je odbacivalo štovanje svetaca, njihovih slika i tjelesnih ostataka, pa stoga nije isključeno da su neki pobožni ljudi tijelo svete Eufemije Kalcedonske prebacili tada u Rovinj. Pred tijelom sv. Eufemije, dok je još bilo u Kalcedonu, držan je opći sabor kalcedonski god. 451. Budući da je porečka katedrala građena u prvoj polovici 6. stoljeća, dok se štovanje sv. Eufemije još nije raširilo po Istri, njezinog medaljona nema među slikama ostalih djevičicu-mučenicica na triumfalnom luku porečke bazilike. Kalcedonskoj sv. Eufemiji posvetio je akvilejski (oglejski) patrijarh Ilija godine 579. svoju katedralu u Gradu (Grado, Gradež). Nije postojala uopće sv. Eufemija Akvilejska ili Tršćanska, nego samo Kalcedonska, koju sad štujemo u Rovinju.

Postojala je u starini crkva Sv. Eufemije u Salinama kod Rovinja, pa je stoga povjesničar P. Kandler zastupao mišljenje da su iz te crkve njezine relikvije prenesene u Rovinj. Drugi to pobijaju tvrdeći da kod Salina nisu nađeni nikakvi ostaci kakvoga starog grada, osim ruševina te crkve. I u Gračišću kod Pazina postoji lijepa crkva Sv. Eufemije. Mnoge žene u Istri nose ime: Fuma, Fumica, Eufemija. Mnogobrojan je kršćanski svijet koji 16. rujna svake godine hodočasti sv. Eufemiji u Rovinj.

Sv. Katarina ima svoj spomen u ambrozijanskom milanskom odnosno ravenskom kanonu, a njenog lika nema među djevicama

Sv. Pavao. Minijatura iz beramskog glagoljskog časoslova XV. stoljeća.

u porečkoj bazilici. To je djevica i mučenica iz prvih kršćanskih vremena, a njezino se tijelo štuje u crkvi pravoslavnih ruskih monaha u samostanu Sv. Katarine na gori Sinaju. Iz tog je samostana u prošlom stoljeću protestantski bibliclist Tišof odnio dragocjeni rukopis Sv. pisma, takozvani Sinajski kodeks, za koji je ruski car potom monasima dao srebrni kovčeg u kojem se čuva tijelo sv. Katarine. Spomendan sv. Katarine jest 26. studenoga, ali je novim kalendarom njezino štovanje ograničeno samo na crkve koje su njoj posvećene. Tako je i sa sv. Barbarom, koju se slavilo 4. prosinca.

Pobožna predaja iznosi nam sv. Katarinu kao vrlo učenu kršćansku djevicu, koja je u raspravljanju pobijedila poganske učenjake. U Istri su crkve sv. Katarine: u župi Pićan u mjestu Sv. Katarina; u Svetvinčentu; u Vodnjanu; na Lindaru; u Plominskom Zagorju; u Klenovščaku kod Lanišća.

Sv. Foška. Mnoge žene u Istri nose njezino ime, jer se u srednjem vijeku njezino štovanje po Istri vrlo raširilo i to pod ravenskim utjecajem. Njezina spomena nema ni u jednom kanonu, a nema ni njezine slike u nizu djevica-mučenica u porečkoj ni u ravenskoj bazilici. A to zbog toga što se istom oko 1000. godine prvi put javlja njezino ime, i to u vezi s relikvijama u crkvi njezina imena na otočiću Torcello kod Mletaka (Veneciji). Predaja kaže da je tijelo sv. Foške i njezine odgojiteljice Mavre doneseno u Torcello iz Tripolisa u Africi. Ravenska nadbiskupija i grad Ravenna počeli su sv. Fošku štovati kao svoju sveticu i zaštitnicu. Pod ravenskim utjecajem prešlo je njezino štovanje i u Istru. Ravenski su nadbiskupi imali, naime u Puli i po zapadnoj obali Istre svoja imanja i upravu pod nazivom »Feud sv. Apolinara«. (Sv. Apolinar bio je čuveni ravenski nadbiskup iz drugog stoljeća;

a i pulski đakon sv. Maksimijan bio je ravenski nadbiskup od 549. do 554. godine.) Ravenski su nadbiskupi kao feudanci nekoliko stoljeća u srednjem vijeku vršili u Puli i građansku sudsku vlast.

Svetkovina sv. Foške (Fusca, Fosca) jest 13. veljače. Osim crkvi u Pomeru, Medulinu, Vrsaru i u Funtani kod Poreča, u Istri su poznate i dvije velike crkve koje nose ime po sv. Foški, i to jedna kod Žminja, a druga kod naselja Mandrijol. Budući da su kod današnje crkve Sv. Foške kraj Žminja našli starohrvatske grobove iz X. i XI. stoljeća, znak je da je tu već tada postojala i crkva. — A vrlo nas iznenađuje kad u gotovo nenapućenom kraju kod Mandrijola, na zapadnoj istarskoj obali, nađemo na veliku trolađnu crkvu Sv. Foške s velikim predvorjem (lopicom). Nije nevjerovatno da je tu nekoć bilo veliko imanje ravenkog »Feuda sv. Apolinara« s brojnim kolonima za koje je izgrađena ta crkva i posvećena toj ravenkoj svetici. Crkva je iz ranog srednjeg vijeka i u glavnoj apsidi ima veliku fresku bizantskog stila, sliku koja prikazuje na bizantski način Isusa na prijestolju, ali kombinirano sa zapadnom tematikom Isusova uzašašća. Veoma je dalek put do te crkve Sv. Foške: od Vodnjana kroz Peroj pa onda šumom na sjeverozapad.

Tako smo, eto, iznijeli podatke nekoliko svetica i mučenica koje ženski svijet u Istri posebno štuje. Poznavajući njihove životopise, postat će nam draže i crkve što su njima posvećene. Ovo neka bude djevojkama i ženama poticaj na štovanje tih kršćanskih junakinja, da im one budu i dalje zaštitnice u životu i zagovornice pred Bogom.

Dr. D. N.

Sv. Matija apostol. Minijatura iz beramskog glagoljskog časopisa XV. stoljeća.

ZABORAVLJENO MARIJINO SVETISTE U ISTRI

Potkraj XV. stoljeća živjela je u Bujama bogata zemljoradnička obitelj Pavla Racice. Uz blagostanje, ta se obitelj isticala dobrotom, poštenjem i dubokim vjerskim duhom. Prema još uvijek neizdanim spisima Josipa Antoninija, Pavao Racica imao je neko noćno viđenje, zbog kojega je čvrsto odlučio proširiti čašćenje Majke Božje u ovim krajevima. U samim Bujama u čast nebeske Gospe sve do 1498. god. nije postojala nijedna crkva osim manjih kapelica u okolici, kao npr. Majka Božja u Vinogradima, Majka Božja na Gradini itd.

Prema staroj predaji i nešto kasnijim povijesnim dokumentima, Pavao Racica otputovao je god. 1497. u Veneciju da tamo ispuni svoj zavjet, kojim se bio obvezao zbog spomenutog noćnog viđenja. U nekoj mletačkoj trgovini pronađe i kupi lijepi drveni kip Majke Božje s naslovom »Majka milosrđa«. Riječ je o kipu nebeske Gospe koja sjedi na prijestolju, drži sklopljene ruke, a na koljenima joj božansko Dijete. Svladavši teškoće dugog i neudobnog putovanja Pavao se vrati u Buje noseći na ramenima dragocjeni kip. Pred samim gradskim zidinama Buja, u svojoj vlastitoj šumici, Pavao Racica odloži kip da se malo odmori. Kad je htio nastaviti put, nikako nije više mogao podignuti kip. Druga jedna predaja (Antonini) kaže da je Pavao Racica bio spriječen višom tajanstvenom silom da kip odnese u Buje i da ga je morao položiti na tlo svoje šumice ispred Buja. Teško je danas reći što se stvarno dogodilo. Stoji, međutim, povijesna činjenica da je Pavao Racica odložio kip u svojoj šumi, obavijestio o tome svoje bujske sugrađane i donio odluku da baš na tom

mjestu sagrađi crkvu u čast Majke milosrđa. Značajno je pri tom da je novigradski biskup Marko Antun Foscarini odmah odobrio Pavlove nakane i izdao pismo 2. kolovoza 1498. u kojem dopušta gradnju crkve u čast Majke milosrđa te prihvaća pokretnu i nepokretnu imovinu što je poklanja Racica Pavao, kojega proglašuje patronom te crkve. Već u ovom prvom pismu (o utemeljenju crkve) daje se Pavlu Racici pravo da odabere jednog svećenika da u toj crkvi vrši svećeničku službu.

Već iste, 1498. godine (kako svjedoči natpis na postranskim vratima današnje crkve) Pavao Racica daje izgraditi malu crkvicu i u izrezbarenu i pozlaćenu palu smjestiti kip »Majke milosrđa«. Biskup i povjesničar Tommasini svjedoči da su tu prvu oltarsku palu izradili majstori Pavao Capsa (Kapsa) Boboti i neki Ivan.

Očito, čašćenje kipa »Majke milosrđa« imalo je svoju važnost, jer već 15. svibnja 1510. biskup Foscarini izdaje posebno biskupsko pismo kojim podjeljuje oprost od 40 dana svakom pobožnom posjetiocu te crkvice. Prema ondašnjim shvaćanjima, ova je povlastica mnogo pridonijela da se čašćenje bujske »Majke milosrđa« još više proširi u cijeloj okolici.

Tokom vremena crkvicu je trebalo u više navrata povećavati: prvo povećavanje bilo je 1583. Međutim, samo četiri godine kasnije, 1587, izgrađena je iz temelja potpuno nova crkva. Treće proširivanje i povećanje crkve bilo je 1835. god., nova restauracija 1866. i konačno 1936. Posebno je važno povećanje crkve (za cijeli današnji prezbiterij) i njezina restauracija iz god. 1835. Kod tih je radova sudjelovao i sam austrijski car Franjo I. Naime, 1832. god. car Franjo I. s caricom Karolinom posjetio je Istru i 26. svibnja boravio u Bujama. Za dan 26. svibnja, bila je nedjelja, car je naručio misu za sebe i caricu u crkvi »Majke milosrđa«. Nakon mise i pregleda crkve car je naredio da se crkva temeljito obnovi i 9. lipnja iste godine, na povratku iz Pule, car daruje svotu od 500 forinti. Radovi na proširenju i obnovi crkve završeni su na carski rođendan 12. veljače 1835.

Godine 1969. obnovljen je krov crkve. Međutim, crkvu je danas potrebno u cijelosti restaurirati: unutrašnji i vanjski zidovi, dragocjene slike Gaspara ili Vecchio, dragocjeno pjevalište, itd. U crkvi postoji osam velikih uljenih slika na platnu iz 1711. god. izradio ih je u Veneciji slikar Gasparo Pietro Vecchia.

God. 1587. postavljeno je dragocjeno pjevalište od izrezbarenog i pozlaćenog drva. Do 1710. kip Majke milosrđa bio je okrunjen srebrnom krunom. Te godine okrunjen je zlatnom krunom — darom nekog gradonačelnika čije nam se ime i prezime nije sačuvalo.

ČUDESA KOJA SE PRIPISUJU »MAJCI MILOSRĐA«

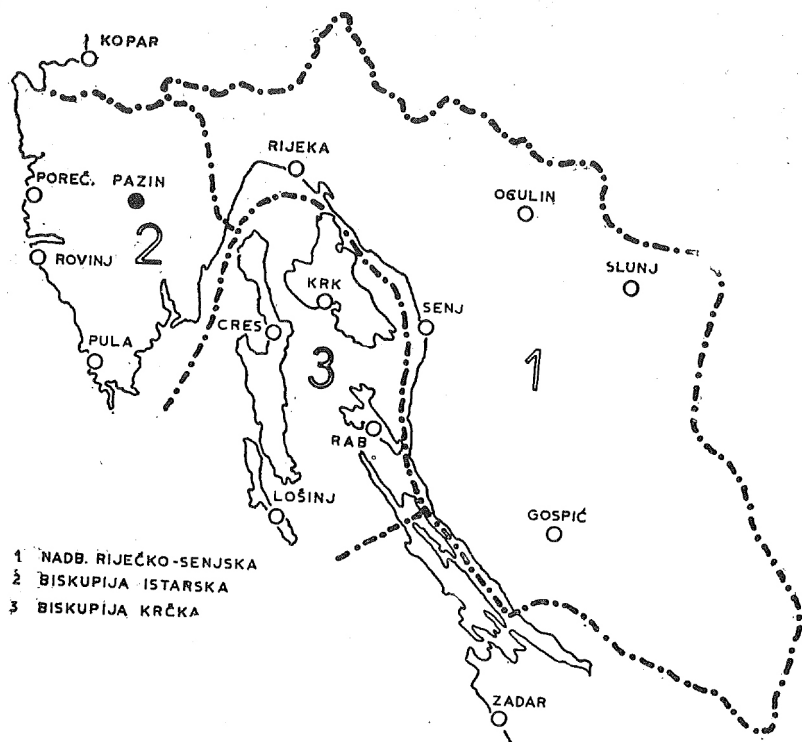
Mnogo podataka o događajima vezanima uz »Majku milosrđa« nalazimo u knjizi Josipa Urizija (Trst 1867), koji svoje podatke crpi iz autentičnih isprava: arhiv novigradske biskupije, spisi povjesničara Tommasinija, povijest svetišta Riccardi (Milano 1840), spisi Petra Kandlera, kanonika Cappellettija, itd. Navode se mnoga i mnoga čudesa. Zahvalan bi posao bio sve to još bolje ispitati i kritički obraditi: iznenadna ozdravljenja, čudesni događaji sa samim kipom, koji bi u više navrata micao rukama, nogama i očima, suze što kaplju iz očiju kipa, itd. Za mnoge čudesne događaje postoje još i danas, prema tvrdnji samog Urizija, autentične isprave potpisane pod prisegom mnogih očevidaca. Nećemo navoditi nijedno čudo posebno, ali ćemo spomenuti da već od XVII. stoljeća kip »Majke milosrđa« u Bujama nosi naslov »Čudesna Gospa«. Biskup i povjesničar Tommasini piše i svjedoči o velikom mnoštvu hodočasnika koji su u procesijama dolazili u Buje. Mjeseca svibnja znalo bi se dogoditi da u jednom jedinom danu stigne u Buje do 150 procesija sa svih strana Istre i Julijske Krajine. I sam papa Inocent XI., preko svog generalnog vikara kard. Carpegne, obdario je ovu crkvu tijelom mučenika sv. Diodata god. 1687. Tom je prilikom podjelio potpuni oprost svim pobožnim hodočascima četvrte nedjelje listopada svake godine. Blagdan sv. Diodata mučenika slavi se u Bujama svake godine 23. listopada i četvrte nedjelje istog mjeseca.

Čašćenje »Majke milosrđa« sve se više šinilo po Istri i Julijskoj Krajini i Furlaniji. Potkraj XIX. i početkom XX. st. u ovim je krajevima došlo do teških nacionalističkih sukoba; sela su hrvatska, a u samim Bujama kompaktno talijansko stanovništvo. Svećenstvo u Bujama ne poznaje tada hrvatski jezik. U svetištu nestaje svaka hrvatska riječ pa i mogućnost ispovijedanja na hrvatskom jeziku.

Buje se zatvaraju same u sebe i pobožnost prema »Majci milosrđa« poprima sve više uske okvire samog talijanskog gradića. Tako nestaje velikih narodnih hodočašća. U razdoblju od 1918. do 1945. godine to svetište u Bujama nije uopće više poznato u široj Istri.

Hoće li doći do obnove vjere i čašćenja Majke milosrđa u Bujama, tom kraju s nekad bujnom kršćanskom sviješću i jakom glagoljaškom tradicijom po unutrašnjim selima — to će pokazati budućnost.

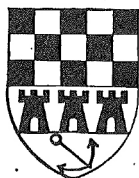
Vjekoslav Kalac

METROPOLIJA U ŽIVOTU NARODA I CRKVE

ŠTO JE METROPOLIJA?

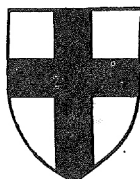
Kršćanske je vjernike, okupljene u pojedinim mjesnim zajednicama, oduvijek prožimala svijest o međusobnom unutar-njem jedinstvu — svijest da su »crkve Božje« (o kojima govori, na primjer, Pavao Rimljanima: 16, 4; 16, 16 itd.) zapravo jedna »crkva Božja« (koja je u Korintu, Efezu, Solunu, Rimu itd.). Unatoč nužnoj raznolikosti i geografskoj udaljenosti među zajednicama pojedinih krajeva, vrlo je živo i duboko bilo uvjerenje prvih kršćana da pripadaju istom stadu Dobrog pastira, da su

BAKAR

BALE

BARBAN

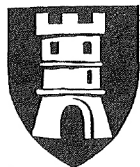
BAŠKA

udovi istog otajstvenog Tijela njegova. Ta je svijest nalazila svoj izražaj u istoj vjeri koju su ispovjedali, u istom čudoređu kojega su se u životu pridržavali, u istom bogoštovlju koje su vršili (osobito u krstu vodom i blagovanju Gospodnje večere). Uvjerenje da su jedno, i da ih iznutra životno povezuje vjera i Duh Božji, gajilo se i produbljivalo osobnim saobraćanjem i dopisivanjem među crkvama i biskupima kao njihovim predstojnicima. Osobito su tijesni odnosi uzajamne navezanosti vladali među zajednicama istoga kraja: između crkve glavnoga grada pokrajine (metropole) i područnih crkava, koje su iz grada primale vjeru.

Kršćanska je Crkva, unišavši u temeljit upravni i organizacijski poredak Rimskog carstva, dobrim dijelom iskoristila njegove usluge i prednosti (nepostojanje granica, stanovito jedinstvo službenog jezika, razmjerno vrlo dobre kopnene i morske veze i sl.).

I tako je, u skladu s općim društvenim poretком, bilo naravno da su prve kršćanske zajednice, prve crkve, bile u pravilu *gradske* zajednice: u okviru jednoga grada (*civitas — polis*) bila je jedna zajednica kršćanskih vjernika (*ecclesia*) na čelu s jednim predstojnikom — biskupom (*episcopus*). Dakako, pod takvu gradsku zajednicu spadala su i sela i sav teritorij oko grada, što će kasnije sačinjavati pojedinu biskupiju.

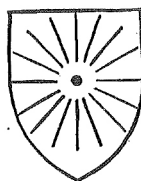
Iako su sve pomjesne crkve bile nekako neovisne jedna o drugoj, jer su u svom krilu imale sve što im je za osnovni vjerski život trebalo: mogućnost evangelizacije i bogoslužja, vlastitog biskupa i pomoćne službenike itd., ipak ih je unutrašnja duhovna veza, osjećanje zajedništva u Kristu, trajno navodilo da se jedna drugoj otvaraju, uzajamno povezuju i podupiru. Oslanjajući se na postojeću upravnu podjelu krajeva u Carstvu, najprije su se međusobno počele organizirati crkve iste pokrajine (*provincia*) stvarajući crkvene skupove na pokrajinskom planu — metropolije, kojima je redovito bio na čelu biskup glavnog ili matičnog grada (*metropolis*) pa se i nazivao metropo-

BERAM

BOLJUN

BORUT

BRSEČ

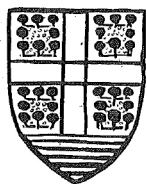
litom (*episcopus metropolitanus-metropolit*). To je organiziranje mjesnih crkava u pokrajinske skupove ili metropolije bilo već početkom 4. stoljeća toliko ustaljeno da ga je I. opći crkveni sabor u Niceji (godine 325.) prihvatio i svojim kanonima uzakonio.

Ali razvoj crkvenog ustrojstva nije se tu zaustavio. Polazeći od osnovne jedinice, mjesne ili gradske crkve, i idući preko pokrajinskog saveza crkva na čelu s metropolitom, razvitak, osobito na Istoku, počeo je dobivati u 4. i 5. stoljeću viši organizacijski izražaj u većem crkvenom sklopu — egzarhatu ili patrijaršiji. Zasnivajući se na širim upravnim područjima Rimskog Carstva, koja su se zvala »dijeceze« ili egzarhati, a bila su usredotočena oko velegradova (*urbes maiores*) u Carstvu, kršćanske su se crkve našle okupljene u nekoliko patrijarhata: aleksandrijskom, antiohijskom, carigradskom, i jeruzalemskom na Istoku, i rimskom na Zapadu.

Za povijest Crkve u našim stranama od tih su patrijarhata dva od odlučujuće važnosti: carigradski i rimski.

Spomenuta crkvena organizacija — u koju ulaze kao osnovne veličine: *mjesna* ili gradska crkva — biskupija, na čelu s *biskupom*; *nadmjesna* ili pokrajinska crkva — metropolija, na čelu s *metropolitom*; *nadpokrajinska* crkva — patrijaršija, na čelu s *patrijarhom* — ta, dakle, crkvena organizacija bila je dosta dobro ukorijenjena tako da je nadživjela teške mijene i potrese, udarce i lomove seobe naroda i bila u Evropi jedna od osnovica za uspostavljanje novoga ne samo crkvenog nego i općega javnog i društvenog poretka.

U našim je krajevima najvažnija metropolija bila solinska, a po razorenju grada Salone (Solina) splitska, u Dalmaciji, kojoj su područje ili sufraganske biskupije bile biskupije duž obale Jadranskog mora (Senj, Krk, Osor, Rab, itd.) i više biskupija u unutrašnjosti Hrvatske (uz druge, Krbava i Modruš, Bosna), tako da joj je nadbiskup nosio naslov »prvostolnik Dalmacije i Hrvatske« (*primas Dalmatiae et Croatiae*, odnosno: *primas Dal-*

BRTONIGLA

BUJE

BUZET

CRES

matiae atque totius Croatiae). Istarske pak biskupije (kamo je spadala i Rijeka kao dio pulske biskupije) sve do 18. stoljeća sastavni su dio akvilejske (oglejske) metropolije. Jedva postoji koji kraj na svijetu gdje su biskupije toliko puta mijenjale metropolijску pripadnost koliko su mijenjale biskupije koje su danas udružene u riječku metropoliju. One su duže ili kraće vrijeme potpadale čak pod devet metropolitskih sjedišta: Solin (Split), Akvileja, Zadar, Ostrogon, Kašća, Gorica, Ljubljana, Venecija i Zagreb, a povremeno su bile izravno podložne Svetoj Stolicu.

Metropoliti su u prošlosti imali vlast predsjedavati (često veoma važnim i odlučnim) pokrajinskim saborima; rješavati izvanredna crkvena pitanja u svojoj pokrajini; primati priziv na odluke i presude područnih biskupa; potvrđivati izbor i predsjedati obredu ređenja tih biskupa i sl. S vremenom se, međutim, širina njihovih ovlasti znatno suzila, jer je veći dio tih prerogativa prešlo na Svetu Stolicu.

ČEMU METROPOLIJA DANAS?

Sve do najnovijih dana uloga je metropolita u latinskoj Crkvi bila više-manje počasna i nominalna. Na Drugom vatikanskom saboru bilo je prijedloga da im se ponovno oživi utjecaj i značenje.

U klimi Drugoga vatikanskog sabora kad se državnim i nacionalnim biskupskim skupštinama (ili konferencijama) danomice priznavaju sve veća prava i u njih polažu sve veće nade, nije bez temelja imati više povjerenja u povezivanje mjesnih crkava na regionalnoj osnovi, očekivati više od pokrajinske crkvene zajednice — metropolije.

Pojedinu mjesnu crkvu (biskupiju) ne možemo pojmiti samostojno, kao da je tu sama za se, neovisna o drugima. Svaka je mjesna crkva u odnosu povezanosti s drugim crkvama. A ti odnosi nigdje nisu tako tijesni i navezanost plodna kao među

ČEPIĆ

DOBRINJ

DUBAŠNICA

DVIGRAD

susjedima, tj. s biskupijama s kojima mjesna crkva geografski graniči, s kojima je privredno, prometno, kulturno ili upravno povezana. Budući da je biskupija kao mjesna crkva ukorijenjena u određeni narod i smještena u određeni prostor na zemlji, to je životno interesiraju sva kretanja koja zadiru u život i stvarnost njena naroda. (Tako npr. tunel kroz Učku, most Kopno—Krk, »jadranska orijentacija«.) A vjerna vjekovnoj tradiciji najboljih svojih sinova, vjernika i svećenika, kad je osebnom izražajnošću čakavštine i narodne glazbene baštine, brojnim umjetničkim djelima, srodnim osjećanjem liturgijskoga života koji je u glagoljanju nalazio svoj javni medij, Crkva u ovim krajevima davala tijekom stoljeća tipičan zajednički biljeg kršćanstvu svoje zemlje — novonastala riječka crkvena pokrajina nije i ne može biti ni danas indiferentna prema inicijativama koje idu za stimuliranjem i gajenjem domaćih kulturnih vrijednosti (Čakavski sabor u Žminju, Buzetski dami u Buzetu, itd.), a koje nailaze na tako povoljni primitak i snažnu podršku u širokoj narodnoj javnosti.

Sve to mogu biti »znakovi vremena« u koordinatama kojih treba Crkva u riječkoj metropoliji odigrati danas svoju osebnostnu i nenadomjestivu povijesnu ulogu važnog javnog čimbenika u duhovnom životu hrvatskog naroda.

Od netom ustanovljene Metropolije, koja će ove godine navršiti tek treću godinu života, ne možemo još očekivati izvanrednih plodova. Imamo pravo, međutim, željeti i očekivati solidnu nadu — nadu utemeljenu na međusobnom kršćanskom prihvaćanju i poštovanju, uzajamnom povjerenju i spremnosti na suradnju. Zašto ne bismo smjeli očekivati da će nas Metropolija, »u ime Isusovo«, duhovno zbližavati i tješnje međusobno povezivati? Zar ne bismo mogli tako uspješnije udruživati, upotpunjavati i koordinirati postojeće osobne i skupne potencijale? Sigurno da bi tada krajevi od Istre i Kvarnerskih otoka pa sve do Korduna, Like i Krbave mogli stvarnije odgovoriti tolikim zahtjevima pokoncijske Crkve, u kojoj treba prevladati složene

GRAČIŠĆE

GROŽNJAN

IZOLA

KASTAV

trenutne (ne)prilike i razriješiti teške probleme, koji prelaze okvire i mogućnosti pojedine biskupije te iziskuju složene zajedničke zahvate. Tako će nam se Crkva naravnije i potpunije moći integrirati s Crkvom u ostaloj Hrvatskoj, i time u ovom povijesnom trenutku dati vrijedan doprinos integriranju i duhovnom ujedinjavanju hrvatskog naroda.

Anton Benvin

CRKVA U ISTRI

CRKVA — TO SMO MI KRŠĆANI!

Nije rijetkost još uvijek sresti ljude koji riječ Crkva shvaćaju i upotrebljavaju u netočnom i pogrešnom smislu. Što je ili tko je Crkva? Zadnji veliki koncil, Drugi vatikanski (1962.—1965.), kao najvažniji svoj dokument donio je *Konstituciju o Crkvi*. Tumačeći tu konstituciju, naš ugledni teolog T. Šagi-Bunić piše: »Među velikim mislima koje prožimaju Konstituciju, s ciljem da se što jače i što prije upiju u svijest suvremenih kršćana, treba istaći spoznaju da Crkvu na zemlji ne sačinjava samo kler, papa s biskupima i svećenicima, već da su svi vjernici Crkva. Već se, nažalost, bilo nekako uobičajilo da čovjek kaže 'Crkva' i pri tom misli na 'svećenstvo' ili — kako neki kažu — na 'popove'. Crkva je bila shvaćena kao neka ustanova kojoj pristupiš ako je što trebaš ili ako ti se baš hoće, a koju drže u rukama i njome gospodare 'popovi', pa je zato zapravo 'Crkva' i 'popovi' jedno te isto. Međutim, istina je mnogo drukčija, a ovo je naše shvaćanje bilo karikatura koja je imala vrlo loše posljedice. Crkvu sačinjavaju svi vjernici zajedno, sav narod Božji, što ga Bog sabire sa svih strana svijeta... Konstitucija ima čitavo poglavlje (drugo) o tome da je Crkva *narod Božji*, ali i kroz sav ostali tekst provijava težnja da se svakome vjerniku dozove u svijest da je on Crkva.«

KAŠTEL

KOPAR

KOSTEL

KRINGA

Crkva u Istri — to smo svi mi kršćani: laici, redovnici i svećenici, skupa s našim biskupom; svi skupa činimo jednu zajednicu Isusovih vjernika koja se naziva »istarska Crkva« ili »istarska biskupija«.

Tko su i kakvi su njeni članovi i koliko ih ima? Kako je organiziran život te zajednice? U ovom članku iznosimo neke osnovne podatke o Crkvi u Istri.

»ISTARSKA BISKUPIJA«

Kad govorimo o »istarskoj biskupiji« ili o Crkvi u Istri, mislimo na katolike koji žive u devet istarskih općina na području Republike Hrvatske (i tri kapelanije koje su pripojene Sloveniji: Pregara, Gradina i Topolovac). Ovamo, prema tome, ne spada slovenski dio Istre (Kopar) kao ni hrvatski dio istočno od Učke (Opatija, Rijeka). Prema popisu stanovništva 1971. godine, u devet spomenutih općina živi 175.100 stanovnika. Koliko od njih pripada »istarskoj Crkvi«?

Poznato je kako je cijela Istra po vjeri tradicionalno katolička: jedini je izuzetak pravoslavno selo Peroj nedaleko od Pule (u koje se 1645. naselilo 15 obitelji iz Crne Gore, a njihovi su se potomci održali do danas). Ali nakon 1945. u Istru je, osobito u gradove, doseljeno dosta novog stanovništva, među kojim ima pripadnika drugih vjera, u prvom redu pravoslavnih i muslimana. Osim toga, tijekom posljednjih nekoliko desetljeća umnožio se broj katolika koji su u praksi napustili vjeru u kojoj su kršteni te svoju djecu i ne daju krstiti. Koliko među stanovništvom Istre ima danas katolika?

Na to pitanje nije lako točno odgovoriti, jer se prigodom popisa stanovništva u posljednje vrijeme ne pita za vjersku pripadnost; ipak je svima očito da je Istra i danas najpretežnijim dijelom katolička: računa se da ima preko 150.000 katolika.

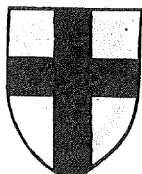
S obzirom na nacionalnost istarski su katolici najvećim dijelom Hrvati, a uz njih, u nekim dijelovima Istre, ima i Talijana; u manjem broju ima i katolika drugih nacionalnosti: Albanaca,

KRK

KRŠAN

LABIN

LINDAR

Mađara, Slovenaca i dr. Bogoslužje se u Istri posvuda održava na hrvatskom, a za Talijane — u župama gdje ih ima — i na talijanskom jeziku.

Područje Hrvatske Istre danas često nazivamo »istarskom biskupijom« i smatramo ga jednom crkvenom pokrajinom. Međutim, do 1949. godine crkvenu upravu u Istri vodila su dva »apostolska administratora«, a do 1947. dva biskupa, porečki i tršćanski. Godine 1949. dr. Dragutin Nežić, koji je od 1947. bio apostolski administrator u Pazinu, postavljen je ujedno i apostolskim administratorom porečko-pulske biskupije; godine 1954. pod svoju je upravu dobio i župe iz nekadašnje »Zone B« (oko Umaga i Buja) koje pripadaju hrvatskoj Istri, tako da je otada cijela Istra upravno ujedinjena pod vodstvom dra. D. Nežića, koji je 1950. bio posvećen za biskupa. Biskup Nežić je 15. VI. 1960. imenovan rezidencijalnim biskupom porečko-pulskim, a kao apostolski administrator upravlja i do danas tzv. Pazinskom apostolskom administraturom. Opća je želja istarskih katolika da se katolici u cijeloj hrvatskoj Istri i formalno-pravno što prije povežu u jednu biskupiju, jer se osjećaju jednom zajednicom i već gotovo dva desetljeća žive kao jedna »istarska Crkva«.

CRKVENA ORGANIZACIJA

Biskup dr. Dragutin Nežić, koji je na čelu istarske Crkve, boravi sada u Poreču. U najvećem istarskom gradu, Puli, priprema se, međutim, izgradnja biskupske kuće te će potom ondje biti sjedište biskupije. — Znamenite su dvije biskupske crkve (katedrale) koje od starine postoje. To su katedrale u Poreču i Puli.

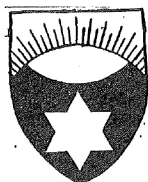
Vjernici-katolici udruženi su u manje zajednice, župe, koje obično vodi jedan svećenik, župnik. U Istri ima ukupno 137 župa (zapravo 122 župe i 15 tzv. samostalnih kapelanija). Neke su gradske župe vrlo velike, sa 6—7 i više tisuća župljana (npr. u Puli, Rovinju), a ima mnogo seoskih župa i s veoma malim brojem stanovnika (npr. manje od 200 župljana imaju Krbune, Brest,

LOVRAN

MALI LOŠINJ

MAREZIGE

MILJE

Slum, Topolovac, Kostanjica itd.). Prosječni broj katolika po jednoj župi u Istri iznosi oko 1100.

Mnogo župa s malim brojem stanovnika ima u pazinskoj administraturi, gdje su neki krajevi (oko Buzeta, Oprtlja...) posebno opustjeli zbog raseljavanja stanovništva i prelaska u gradove. Pazinska administratura ima oko 54.000 stanovnika, među kojima djeluje 41 svećenik, dok porečko-pulska biskupija ima više nego dvostruko stanovnika (oko 120.000), a među njima djeluje 46 svećenika.

Budući da na 137 župa u Istri dolazi samo 87 svećenika, mnogi svećenici moraju upravljati po dvjema ili trima župama; to su redovito manje župe, dok na većim župama (npr. u Puli, Rovinju, Poreču, Pazinu) djeluje i više svećenika.

U vodstvu župe svećenika pomaže *župsko vijeće*, u koje se biraju istaknutiji župljani, muškarci i žene, različite dobi: s njima se župnik češće savjetuje u vođenju svih župskih poslova. Takva su vijeća, nakon Koncila, osnovana u brojnim istarskim župama, a u drugima će se uskoro osnovati.

Više obližnjih župa udruženo je u tzv. dekanate, unutar kojih svećenici tješnje međusobno surađuju u vođenju dušobrižništva određenoga kraja. U Istri ima ukupno 12 dekanata: šest na području Porečko-pulske biskupije, a šest na području Pazinske administrature.

Dekan je svećenik u dekanatu: on se brine za usklađivanje rada svih svećenika toga područja. Dekani su se do sada imenovali i ostajali u službi dugo godina, a odsad će ih u Istri svećenici sami birati, i to na tri godine.

SVEĆENICI, REDOVNICI, SJEMENIŠTARCI

Osim 87 svećenika koji djeluju na župama, istarskoj Crkvi pripada i više svećenika koji obavljaju druge djelatnosti. Ovamo treba pribrojiti svećenike zaposlene u biskupijskoj upravi (2), u sjemeništima (Pazin 4, Rijeka 2, Zagreb 1), u inozemnoj pastvi

MOŠĆENICE

MOTOVUN

NEREZINE

NOVA VAS

(2), svećenika na studiju (3) i umirovljene svećenike (2). Svih dijecezanskih istarskih svećenika koji se nalaze na spomenutim mjestima ima 97.

Uz dijecezanske svećenike u Istri djeluju i redovnici dvaju muških redova: franjevci imaju tri samostana s osam redovnika-svećenika i jednim laikom, a konventualci, koji imaju dva samostana, tri redovnika-svećenika i jednog laika. U Istri, dakle, ima 11 svećenika-redovnika i 2 redovnika-laika.

Od ženskih redovničkih družbi prisutne su ove zajednice: a) karmelićanke (Juršići), 11 sestara; b) milosrdnice, 22 sestre; c) sestre Kćeri milosrđa, 18 sestara; d) sestre Srca Isusova, 13 sestara; uršulinke, 6 sestara. Ovdje treba spomenuti i članice biskupijske udruge župskih sestara, kojih ima šest. Ukupni broj redovnica u Istri jest: 76 sestara.

Posebno važnu ulogu u životu istarske Crkve (a tako i susjednih biskupija) odigralo je u zadnjih 26 godina svoga postojanja Pazinsko sjemenište (osnovano 1945.): u njemu se odgajao velik broj današnjih svećenika. Na gimnazijskom nauku u Pazinu ima sada 8 istarskih sjemeništara, a viši studij na bogosloviji u Rijeci pohađa 12 bogoslova (od kojih su neki na odsluženju vojnog roka).

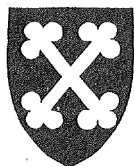
VODSTVO BISKUPIJE

Na čelu istarske Crkve jest biskup dr Dragutin Nežić, a u vodstvu biskupije pomaže mu *generalni vikar* (Ante Bogetić). Oni borave u biskupskoj kući u Poreču.

Posebno važnu pomoć u vodstvu istarske Crkve pruža biskupu *Svećeničko vijeće* (14 članova), koje zajedno s biskupom proučava sva važnija pitanja crkvenoga života, a biraju ga svećenici na tri godine.

Istarska je Crkva uže povezana sa susjednim biskupijama u riječkoj metropoliji; s ostalim biskupijama u Hrvatskoj i Jugoslaviji surađuje osobito preko Biskupske konferencije Jugoslavije.

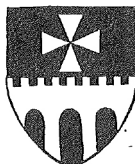
Vjekoslav Milovan

NOVIGRAD

OMIŠALJ

OPRTALJ

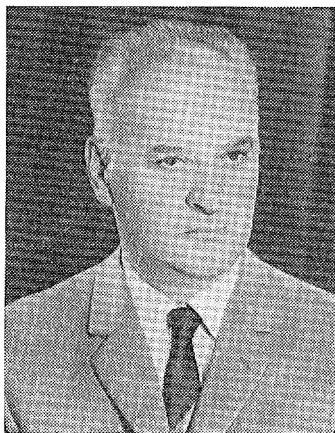

OSOR

SJEĆANJA IZ MOJE PROŠLOSTI

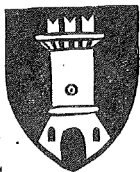
Oca nisam nikad poznao. Poginuo je za vrijeme Austro-Ugarske u Tirolu, dva mjeseca prije moga rođenja. Nisam ga vidio ni na slici, jer — znate kako se tada ljudi nisu slikavali. Taj osjećaj da nemam oca jako je utjecao na čitav moj život. Bili smo siromašni, i osjećao sam da je život bez ovog štapa u kući vrlo težak. Otac mi je bio iz Boruta, a majka iz Zarečja; dakle, posve sam seljačkog podrijetla. Otac mi je bio po zanimanju kočijaš, a majka sluškinja. Majka je službovala u Pazinu kod najvećih bogataša. Kad je vidjela da se djeca bogataša školuju, rekla je: »Zašto se i moja djeca ne bi školovala kao i ovi bogataši?« Sve je svoje snage uprla da bismo se moj brat i ja školovali, makar bili potpuno bez para. Kao đak bio sam dobar, do kraja. Brat je

Primarijus dr. Ivan Matijašić, kirurg, jedini je liječnik koji se školovao u talijanskim školama, diplomirao medicinu u Italiji a nakon 1945. godine ostao u Istri. Rođen je 1916. godine 1935. maturirao je u Pazinu, a 1941. diplomirao na Medicinskom fakultetu u Peruggi u Italiji. Od oslobođenja Istre do danas radi kao kirurg u Puli (povremeno i u Pazinu), izuzevši tri godine koje je proveo na liječničkoj službi u Libiji. Svojim požrtvornim i stručnim radom stekao je veliko poštovanje i povjerenje velikog broja pacijenata i uopće svega naroda u Istri. Da bi čitaoci Istarske danice mogli upoznati taj izuzetan lik i zanimljiv životni put, zamolili smo ga da nam ispriča svoj život.

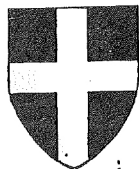
PAG

PAZIN

PIĆAN

PIRAN

bio također inteligentan, ali malo raspušten, vjerojatno baš zbog toga što u kući nije bilo oca koji bi ga »šarafio«. Majka nas je poticala, prijetila nam, gruba bila — samo da dođemo do cilja. Zahvalila se skrbniku kojega su joj, kao udovici, dodijelile talijanske vlasti i sama je na sebe prihvatila skrb za svoju djecu. Kasnije nam je priznala da nas nije nikad budne poljubila, da ne bismo vidjeli kako nas voli. Znala nas je premlatiti bez milosti.

Pohađao sam talijanske škole (pučku i gimnaziju) i završio sve s odličnim uspjehom. Ako danas pogledate »Annuario scolastico«, u kojem je bio popis svih đaka, vidjet ćete da su to većinom bili naši ljudi, Istrani, Hrvati, gotovo svi, sa -ić, ali su se pod utjecajem talijanske propagande potalijančili. Vrlo ćete rijetko naći nekog intelektualca, bivšeg đaka naše talijanske gimnazije, koji je zadržao svoj nacionalni hrvatski osjećaj. Mogu s ponosom reći kako jedini liječnik iz cijele Istre koji je završio talijanski fakultet i ostao poslije 1945. godine ovdje, to sam ja. Svi su drugi otišli. Nakon 1945. godine nije mi nikad ni na kraj pameti došlo da bih otišao. S druge je strane bilo poziva, nuđanja položaja, novca i čak talijanskog oficirskog čina. Jedanput kad sam došao u Trst, gotovo sam dobio batina zbog toga što se nisam htio opredjeliti za drugu stranu. Sjećam se da su mi predbacili kako mogu ostati u nekulturnoj zemlji, »terra di schiavi«, kad sam probavio čitavu rimsku i latinsku kulturu. Odgovorio sam: »Nisam ja kriv što u mojim žilama ne teče čista rimska krv kao u vašim«.

Maturirao sam 1935. godine u Pazinu. Iste sam se godine upisao na medicinu u Peruggi. Još onda kad sam imao 16 godina namjeravao sam studirati medicinu, ali sam se stidio o tome govoriti jer je bilo nepojmljivo da se jedan siromah prihvati takvog studija. Preko veze dobio sam mjesto odgojitelja u »Convitto nazionale di Assisi« kraj Peruggie, s mjesečnom plaćom od 110 lira. Neposredno prije odlaska od kuće (listopada 1935.) rekao sam majci da idem studirati medicinu. Ona mi reče: »No sinko, što si

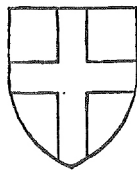
PLOMIN

PEROJ

POREČ

PULA

si to zabio u glavu! Znaš da to nije za nas». Uzvratio sam da ću pokušati, pa kako pođe — pođe. I uspjelo je.

Nakon mature pripremio sam u tri mjeseca učiteljski ispit i dobio diplomu učitelja za osnovnu školu. To mi je kasnije trebalo jer kao odgojitelj nisam mogao pohađati fakultet, pa sam se povremeno odvajao od rada kao odgojitelj i zapošljavao se u istom institutu kao učitelj. Za vrijeme praznika nisam nikada odlazio kući, već sam poučavao lošije đake u latinskom, matematici i drugim predmetima. Tamo sam ostao do 1940. godine. U tih pet godina nisam radio samo kao odgojitelj, nego sam — da uskladin svoje vrijeme s potrebama studija — radio i kao noćni čuvar i kao daktilograf. Uprava mi je izlazila u susret omogućivši mi da radim onako kako je meni najbolje odgovaralo. Radio sam, naime, noću kao noćni čuvar, a danju sam bio slobodan za studij. Prištedio sam toliko novaca da sam zadnju godinu (1941) potpuno napustio zavod i završio studij u određenom roku s najboljom mogućom ocjenom (sul cento e dieci).

U tom razdoblju dok sam bio odsutan, majka je živjela u Pazinu sama, jer je brat bio u vojsci. Živjela je od male očeve penzije i bratove i moje pomoći. Bilo je trenutaka kad nisam mogao dalje. Nije bilo novca, teško mi je bilo učiti, pa sam pisao majci kako ne znam hoću li moći završiti. Ona je odgovorila: »Moraš uprijeti sve snage da završiš. Prodat ćemo i kuću, ako treba, samo da završiš«. To mi je bio velik poticaj.

U Pazinu je postojala jedna hrvatska organizacija koja je pomagala studente. Antun Bertoša, profesor matematike, koji je kasnije poginuo u Dachauu, pozvao me i ponudio mi stipendiju toga društva bez ikakvih uvjeta. Ja sam bio toliko teroriziran da sam zahvalio i rekao da ću se snaći kako sam budem mogao, a svoje ću osjećaje gajiti kako sam budem htio.

Moj odlazak u Assisi smatrao sam pogodnom prilikom da naučim književni hrvatski jezik, koji sam poznavao vrlo slabo jer sam pohađao talijanske škole. Uzeo sam sa sobom Grimmove Bajke i jedan rječnik. U sobici sam to polako čitao i prevodio.

PUNAT

RAB

RIJEKA

ROČ

Jedne večeri dođe direktor, uhvati me kako čitam, pogleda, oduzme mi sve i reče mi kako ću izgubiti mjesto u konviktu ako me još jedanput uhvati da to radim. Bio je inače vrlo dobar čovjek, Napuljac, veoma pošten. Uvijek mi je pomagao. Bio mi je direktor i u Pazinu, pa je poznao naše prilike, i razljutio bi se čim bi vidio hrvatski.

Nakon diplomiranja mladi liječnik dr Ivan Matijašić radio je — svagdje prilično kratko — u mnogim mjestima: Ancona, Bari, Pazin, Pula, Susak, Unije, Nerezine, Rijeka, Pazin, Rijeka. Sve je to bilo u jeku drugog svjetskog rata.

U bolnici u Rijeci poznao sam dobro jednu časnu sestru milosrdnicu (sada radi u jednoj bolnici u Rimu). Od nje sam dobivao lijekove i ostali materijal i to sam predavao dogovorno jednom čovjeku kojega prije nisam poznao niti ga ikad prije vidio. Bila je dogovorena veza. Ja ga nisam ni pogledao u lice. On je to prenosio partizanima. To je nekome postalo sumnjivo pa me jednog dana glavni kirurg Grošić pozvao k sebi i pitao me: »Recite mi iskreno, da li se Vi iskreno osjećate Talijanom?«. Rekao sam: »Gospodine primarijuse, valjda nitko kao ja«. To mi je bilo sumnjivo. Kad sam došao kući, u Istru (a dolazio sam češće), majka mi reče da su k nama kući dolazila dva karabinjera i pitali je zašto ja stalno putujem gore-dolje, što nosim, s kim sam u vezi. Bili su naivni, jer mi je tada bilo jasno...

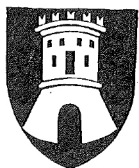
Jednom tako čekam ja tramvaj i čitam novine. Imam osjećaj da me netko prati. U blizini je stajao neki čovjek. Tramvaj dođe, a ja i dalje čekam. Čeka i čovjek. Tramvaj krene, ja potrčim za njim. Potrči i čovjek. Bilo mi je jasno.

Tada su običavali na ulici slikati sve, i sumljive i nesumljive, i kada bi se nešto dogodilo, pitali bi te jesi li u neko određeno vrijeme bio s nekom određenom osobom. Ako si rekao: »Ne«, pokazali bi ti sliku i uhvatili te u laži.

Napustio sam Rijeku i prešao u Pazin. Tu je umro dr. Gržinić i ja sam ga naslijedio. Bio sam na oprezu. 1942. pozvali su me za

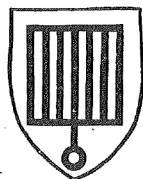
ROVINJ

SAVIČENTA

SENJ

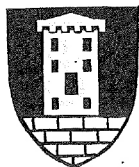

SV. LOVREČ

liječnika u oficirsku školu u Firencu. Nedostajalo mi je još sedam dana da završim tečaj i dobijem čin, kadli dođe naredba da oni koji imaju uvjete kao ja (majku udovicu i brata u vojsci) mogu kući. Ja sam se odmah počeo pakirati. Zapovijednik mi reče kako sam lud što sada odlazim bez čina. Ja odgovorim: »Čin ili ne čin, ja idem kući«. Nakon mjesec dana opet me pozovu. Završio sam potpuno školu, vratio se bez čina kući na dopust i tu sam dočeka-
kao svršetak rata, 8. rujna.

9. ili 10. rujna 1943. u Pazinu je formirana prva partizanska bolnica u Istri. Imali smo samo krevete, a ranjenici su stizali sa svih strana. Bilo je katastrofalno. Dvadesetak dana bolnica je bila smještena u Sjemeništu. Onda su počela bombardiranja. Imao sam dojam kao da žele pogoditi baš Sjemenište. Zatim smo se preselili u Gologoricu. Tu smo imali jedan neugodan »posjet« Nijemaca. Pucali su na nas i pogodili jednog dječaka pokraj mene u nogu. On je počeo vriskati. Ja sam ga uzeo i ponio prema bolnici. Na putu prema bolnici, eto ti odjednom preda mnoom čitave čete Nijemaca. Imao sam oznaku crvenog križa. Jedan Nijemac upita don Pavlišića, koji je tamo bio župnik i koga su Nijemci uzeli kao tumača: »Tko je to?« Dobivši odgovor da sam liječnik, Nijemac reče: »Dobro, neka liječnik nosi ranjenika u bolnicu, neka obavi svoj posao, a poslije ćemo mi obračunati s njim«. Pomislio sam, bar prve minute, da sam se spasio. Uzmem dječaka u ambulantu — i naravno, ta je obrada trajala jako dugo. Za to su se vrijeme razišli, a ja ostao.

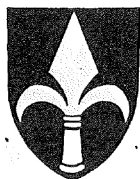
Sa mnoom je bila Vanda Raner. Nije nam preostalo drugo nego tražiti mogućnost da se preselimo u Pazin, jer tamo u Gologorici više nismo mogli dalje. Pošao sam na izviđenje u Pazin. Čim ja u Pazin — op! jedna ruka straga, — i čujem: »Uhapšeni ste!« To je bio jedan koji je dok su bili partizani bio partizan, a čim su došli Nijemci, promijenio se i — eto ti ga u fašističkoj uniformi. Zatvorili su me u Kaštel. Tu mi dođe viši fašistički oficir, koji me je dobro poznao, i kaže mi:

TINJAN

SV. PETAR U ŠUMI

TRST

- Ti zaslužuješ smrt, ništa drugo, ali s obzirom na tvoju majku, ja ću te osloboditi, samo se ti moraš otcijepiti od svakog partizanskog pokreta.
- Hoću — kažem — ali moram nekamo smjestiti bolesnike.
- Koji su to bolesnici? — pita.
- Oni koji su stradali za vrijeme bombardiranja — odgovorim. Slobodan, otišao sam u Gologoricu i prebacio bolesnike u Pazin.

Nedugo nakon toga dođe mi jedan prijatelj iz Pazina — fašist, ali bio mi je prijatelj — i kaže mi: »Čujem o tebi loše glasove i mislim da će te uhapsiti ali prije nego te uhapsu, s obzirom da sam ti prijatelj, ja ću ti to javiti bar dvadeset i četiri sata ranije.« To mi je rekao u podne, a u pola noći, naoružani do zuba, došli su me uhapsiti. Zatvorili su me u Kaštel u Pazinu jedan ili dva mjeseca, zatim su me u siječnju prebacili u Pulu, a nakon toga u zatvor u Coroneo u Trstu. Tu sam opet ležao neko vrijeme i odatle transportiran u Dachau — čini mi se koncem siječnja, odatle u jedan drugi logor, u kojem sam dočekao i svršetak rata. Cijelo to vrijeme sa mnom je bio moj prijatelj, istomišljenik Antun Bertoša, koji je u Dachauu umro od tuberkuloze.

U Dachau smo se prijavili kao radnici jer su oni koji su se prijavili kao intelektualci prije stradali. Bili smo trojica: Turk, student tehnike, ing. Ivančić iz Kanfanara (radio je na boksitu) i ja. Turk je odmah prihvatio moj prijedlog da se prijavimo kao radnici, a Ivančić nije htio. Prijavio se kao inženjer i nestao drugi dan. Nikada nismo doznali što je bilo s njim. Turk i ja prijavili smo se kao bravari. Dali su nam uniformu bravara, i eto nas u Münchenu u jednoj tvornici za popravljivanje lokomotiva. Ja sam šest mjeseci popravljao lokomotive a da nitko nije primjetio da nisam bravar. Prvi mi je posao bio, sjećam se, popravak bremzi. Nisam ni znao gdje su bremze. Neki su mi poljaci pokazali, i išlo je. Ali jednog dana dali su mi da popravim manometar na lokomotivi, i Nijemcu (bio je dobričina) postao je sumljiv moj rad.

TRVIŽ

UMAG

VELI LOŠINJ

VIŠNJAN

- Sagen Sie mir die Wahrheit, was sind Sie von Beruf?
(Kažite mi po istini: što ste Vi po zanimanju?) — pitao me.
- Ja sam liječnik.
- Liječnik?
- Da, liječnik.
- A što ste učinili da su Vas ovamo poslali?
- Liječio sam bolesnike.
- Pa nije moguće.

Mislio sam: sad sam frigan. Otišao je, dogovarao se s drugim Nijemcem (oba su bili civili) i kad se vratio, reče mi: »Idi gore na lokomotivu gdje se dimi, uzmi čekić i kad dođe neki SS-ovac, udaraj po lokomotivi, da misli kako radiš.«

Kad su Nijemci počeli bježati iz Rusije, pojavio se pjegavac, pa su im zahtjevali liječnici, a znali su da se kriju među radnicima. Dali su proglas neka se liječnici slobodno javljaju, da će biti zaduženi za liječenje zarobljenika po logorima. Prijavio sam se, ali to nije bilo dosta, jer su se prijavljivali i oni koji nisu bili liječnici, pa su oni mene, kao i druge — na ispit. Mislim da je to ispit koga sam se bojao više nego bilo kojeg drugog ispita u životu. Onoga koga bi uhvatili da nije liječnik tako bi ga izbatinali da mu je dugo trebao liječnik.

Jedne večeri javili su mi da ću biti premješten u drugi logor. U četiri sata ujutro ukrkali su me u mali kamiončić. Pored mene bio je jedan SS-ovac. Po znakovima na cesti vidio sam da se vozimo iz Münchena prema Ulmu. Kad je počelo svitati, vidim na čemu sjedim — na lijesu. Trgao sam se i upitao što je to.

— Idemo po jednog liječnika kojega ćemo odvesti u Dachau, a ti ćeš ga zamijeniti.

- Od čega je umro?
- Napravio je samoubojstvo.
- A zašto je počinio samoubojstvo?
- Jer više nije mogao.

To je bio logor od osamdesetak radnika koji su radili na avionima V-1 i V-2. Kad smo došli tamo, najprije su liječnika stavili u

VIŽINADA

VODNJAN

VOLOSKO

VRBNIK

lijes. Jedan mi je bolničar pričao da je taj liječnik tražio od žene da mu šalje jabuke a u svaku jabuku neka stavi jednu ampulu morfija, jer da mu treba za bolesnike. Kad je nakupio dovoljno morfija, popio ga je i umro.

Zapovijednik je sve postrojio. Pozvao je mene izvan stroja i pitao:

— Ti si novi?

— Jesam.

— Što si po zanimanju?

— Liječnik.

— Kako se zoveš?

— Matijašić.

— Odakle si?

— Iz Istre.

— Gdje je Istra?

Protumačio sam mu.

— Ti si Židov — rekao je.

— Ne, nisam Židov.

— Jesi, ti si Židov!

— Gospodine komandante, ja nisam Židov.

Počeo je psovati Boga i vikati: — Ti si Židov.

Morao sam reći: »Da, gospodine komandante, ja sam Židov«. Mislio sam da će mi staviti zvijezdu i poslati me u Oswiecim (Auschwitz). Kasnije sam shvatio. On je sigurno razumio kako ja nisam Židov, ali kad je on pred svim logorašima tvrdio da ja jesam Židov, ja bih, da ne pogriješim, bio morao odmah reći onako kako on kaže.

Oslobodili su me 25. travnja, ali su me saveznici zadržali. Zamolili su me da se brinem o zarobljenicima koji su bili bolesni. Zato sam se ja vratio zadnji, nakon što je i posljednji bolesnik otišao. U zadnje vrijeme sâm sam se brinuo za čitav jedan logor u kojem su bili sami tifusari. Bili smo svi puni uši. Nikako ne mogu sebi protumačiti kako se ja jedini, također pun uši, nisam nikada razbolio. Čekao sam svaki dan da me počne tresti groznica. Tu

VRSAR

ZRENJ

ŽMINJ

sam proveo šest mjeseci, ali — nikada ništa. Izišao sam zdrav i vratio se u domovinu u rujnu 1945. godine — na dugotrajnu, često veoma tešku, ali zahvalnu liječničku službu našem narodu u Istri. Još sam više zavolio narod, a osjećam — i narod mene. No o tim zanimljivim susretima i toj povijesti govorit ćemo — nadam se — drugom zgodom.

*Razgovor vodili: ANTUN HEK
i dr. KLAUDIO BENAZIĆ*

VAZMENA NEDILJA

*Grančice moja, tamo priko mora,
di zlatno sunce sije,
di svu nan zemlju brani naša sedlasta gora,
da*ti je srićan Vazan, bila dupla rumanija,
roža najlipća od svih, brkasta mala Marija.*

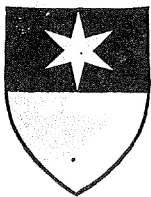
*Ti ćeš danas pojt i u crikvu, s facoli hlibi i mesa,
za janca, turte i jaja, pop će moliti stare slovinske beside,
tajne i mile beside, ke tamo još više vride,
i vi ćete znati da hi je čuja veliki Bog iz nebesa.*

*U podne te biti na stolu jaja, hlibi i janče pečenje,
vi ćete slaviti svetac kad Bog je uskrsa,
vino će teći crleno vašeg najboljeg trsa,
i sve će imati za vas veliko sveto znamenje.*

*Ma kad se skupite tako na dan najlipći u litu,
u svakoj hiži za stolon prazne kantride te stati,
prazna mista te biti domaćih sini, šcêr, sestâr i brati,
ki su nikamo sami u maglu morali pojt po svitu.*

*Kad tamo po rasutih seli na Vazan miljare oči suza zamuti,
uprite svi hi u nebo, vaše oči su čiste i virne,
i molite čvrsto za pravdu i ljude dobre i mirne,
Bog će vas čuti...*

Mate Balota

Grbovi krčkih knezova Frankopana. Na starom je zvijezda a na novome, — koji su uveli sredinom 15. st. — su dva lava koji šapama lome hljeb.

FRANO KRSTO FRANKOPAN

Franjo Krsto Frankopan (1643—1671), urotnik protiv carskog dvora, borac protiv turskog i njemačkog presizanja po Hrvatskoj, mučenik i pjesnik. U književnosti se javio latinski pisanom Elegijom, u kojoj tuguje za Bogorodičinom kućicom, prenesenom prema legendi s frankopanskoga Trsata u Loretto:

*Plačite udes moj, o drugovi, tužnu sudbinu,
Nađem li sućut u vas, čemer će se utažiti,
Jedino očiju val blaži gorku mi tugu
A sreću donosi sad suza iz oka mog...
Ilirske plakahu vode, vele da plakâ i ti,
Istro, dok s polja se tvog ote blagodatani Dom.*

Svoje brige, tjeskobu, ali i mladenačke objesti, prenio je u stihove, koje je sabrao u zbirku — kanconijer dok je čamio u tamnici zajedno sa svojim šurjakom P. Zrinskim. To je Frankopanova knjiga *Gartlic za čas kratiti* — Vrčić za razbibrigu, »zasađen v oblačnih dnevih, v urah nesrićnih, srcem turobnim, mislih neprilićnih«, kako sam pjesnik kaže. Frankopanovi pjesnički učitelji bili su vrlo neugledni, pa je tako i veći broj njegovih stihova dosadan, neživotan, utopljen u pastirskoj i lovačkoj epigonskoj lirici. Tamo gdje ga je tragika dohvatila kao viteza, muža, brata ili rodoljuba, njegovo je srce znalo iskreno protužiti, njegovi su stihovi duboko tragični i ljudski topli.

Njegovo je djelo ostalo nepoznato punih dvije stotine godina, sve do 1871. god., kad je kanonik F. Rački objavio nekoliko pjesama, a zatim je Ivan Kostrenčić izdao knjigu s većim dijelom pjesnikove književne ostavštine.

Josip Bratulić

ČLOVIČSTVO ZOVE SE PRAVA LIPOTA

*Ona lipost koja v dragom lišcu biva,
lilija i roža cvatuć nahodiva
budući nestalna, tinja se poziva,
ar vrime čalarno vsu diku skončiva,*

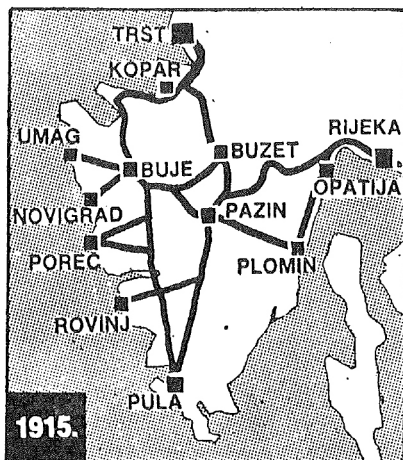
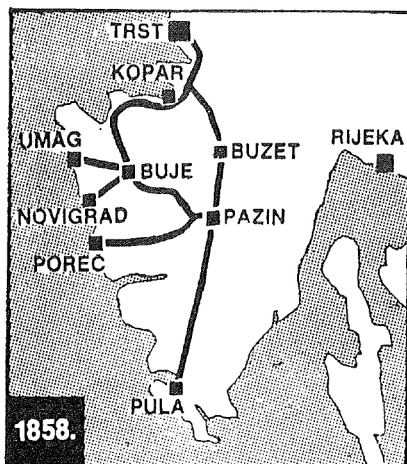
*neg samo človičstvo vsedil je trpeće
ono krunu nosi vrhu vse liposti,
u vridnosti svojoj nigdar premineće,
ono je kinč slavni vrhu vse dragosti.*

*Bar neka se trudi vsa svicka meštija,
vulja, farbe, vode najdičnije zmislit,
lasno će spoznati da je neg norija,
ar najmanji uzrok zna lipost preminut.*

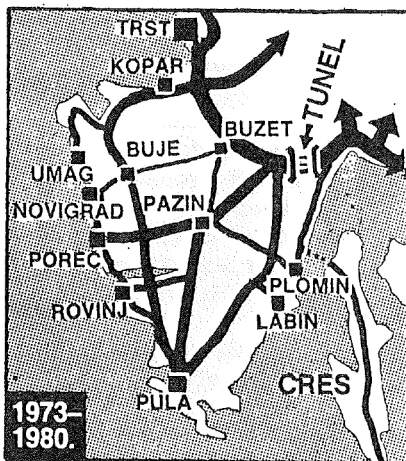
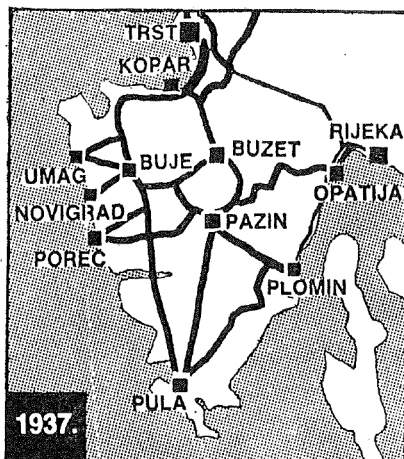
*To vsakdašnja pelda čisto očituje
da lipoga lišca ništar je ljubeznost:
tako mudrih ljudih navuk nazvestuje:
človičstvo kraljuje kakot prava lipost.*

Franjo Krsto Frankopan

Manje poznate riječi: **nahodiva** — nalazi se, **tinja** — sjena, sjena koja nestaje, **čalarno** — zlo, varavo, **vsedil** — vječno, **trpeće** — trajno, **kinč** — ukras, **vulja** — ulja, **farbe**, — boje, **norija** — ludost, **pelda** — događanje, iskustvo.

KROZ UČKU U NOVO RAZDOBLJE

Vaspet je jedna last, jaže zovet se Istrija.

*I v toj zemlji je jedna gora, jaže zovet
se latinski Olinfos, ježe je Učka.*

I te gori visokost ide daže pod oblaki.

Hrvatski lucidar (15. stolj.)

Taj stari tekst uzbuđuje i vječno je aktualan; ;Istra i Učka sudbinski su vezane. Kad govorimo o Učki, po sebi mislimo na Istru, a sve više na Hrvatsku kao cjelinu.

Učka je lijepa i još ljepše položena gora. Učka odražava hrvatsku prošlost, a odlučili smo da bude most prema ljepšoj budućnosti. Gora uz obalu nije samo značajka Učke, već cijele naše domovine. Na toj obalskoj gori možemo uočiti osobine prošlosti i dočarati budućnost.

Na sočnim livadama pasu stada ovaca, kao u doba koje je prethodilo dolasku naših predaka u ovaj kraj. Pašnjake ugrožava ljetnja suša i šiba zimska bura; stada su malobrojna, prinosi skromni i stočarski život oskudan — prava slika naše duge prošlosti.

Na Učki ima ostataka koji svjedoče o nekadašnjim bujnim šumama. Dugotrajnim i mnogostrukim korištenjem šume su uglavnom degradirane u šikare, ili su se proširile goleti. Izvori svježe vode posebnost su Učke i važni za značenje gore. Vode s Učke imale su ključno značenje u turističkom razvoju opatijske rivijere.

Slikovita i sadržajem bogata sela na padinama Učke odražavaju dugu prošlost, imovinsku skromnost i rijetku privrženost stanovnika. Iako su Veprinac, Mošćenice, Brseč i druga sela znatno opustjela, posjet njima potiče na razmišljanje i ostaje u dragoj uspomeni; želimo ih ponovno vidjeti i vjerujemo u njihovu budućnost. Lijepi su to i dragi spomenici duge i sadržajne prošlosti. Sela Učke smještene su na biranim »balkonskim« položajima, odakle se otvara bogat vidik na more i otoke. Crkvama i grobljima — simbolima kontinuiteta — pridržan je najistaknutiji položaj. Ispod krošanja »ladonjâ« i iz lođâ gledalo se na pučinu, ispraćivalo i čekalo drage, prepričavali se doživljaji, dogovarana i usmjeravana budućnost i — po rano kodificiranim pravnim normama — rješavali se sporovi.

Iako su sela položena na padinama Učke, more je u životu njihovih stanovnika imalo osnovno značenje. Sedam brižnih »Vica udovica«, kako kaže E. Kumičić, simboliziralo je tugu za onim koje je more progutalo.

Egzotično djeluje uz hridi pribijena i skrivena gradina Kozljak. Silnik se osjećao kao stranac u Učkinom okolišu. Učka je bila kolijevka naporom i oskudicom plaćene slobode. Ta divna gora simbol je i muzej naše prošlosti.

* * *

Novo doba povezivanja, udruženog rada i povećanog blagostanja odrazilo se i na Učkinom okolišu. U obalskom pojasu izgrađena je opatijska rivijera s bogatim sadržajem koji služi susretu, osvježanju i suradnji. Pored ušća nedaleke Rječine izrasla je mlada Rijeka, košnica rada koja posreduje u suradnji dalekih krajeva. Život se spustio na morske obale i bitno se razlikuje od životarenja u gorskoj osamljenosti.

Povezivanje i udruživanje, zbrajanje znanja, rada i zadovoljstva karakterizira novo vrijeme i osigurava udobniji život. Prometne veze imaju u novim odnosima ključno značenje, a Učka je tome velika zapreka. Kao moćan bedem pruža se lanac Učke između Istre i riječkog zaljeva. Veze pak između ovih krajeva obostrana su nužda.

Istra je ne samo drag već i izuzetno vrijedan i najpovoljnije položeni kraj. To je najplodniji dio Hrvatskog primorja, a bogat je i u podzemlju (ugljen, boksit, kvarcni pijesak, veoma cijenjen građevinski kamen i dr.).

Iznimno povoljan položaj povećava vrijednost Istre te je uzrokovao vječnu tuđinsku gramzljivost. Istra je veliki gat na kraju Jadranskog mora. Iza gata su Jadranska vrata, koja preko niskog gorskog prijelaza (Postojnska vrata 609 m) otvaraju pristup u zaleđe. Ta Jadranska vrata povijesno su jedan od najburnijih dijelova evropskog poluotoka. Tuda su nadirali barbari iz kontinentalne divljine prema privlačnim sredozemnim krajevima. Prijelaz su koristile legije organiziranih vojskâ; tu je tokom tisućljetne prošlosti bilo veliko stratište.

Za čvorni prostor Jadranskih vrata borile su se moćne sile. U tom kraju suočavaju se tri glavne skupine evropskog stanovništva: Slaveni, Romani i Germani. Jedinstven je uspjeh Hrvata i Slovenaca što su uspjeli očuvati ovaj vrijedni i izloženi prostor; njegovo uključivanje u Jugoslaviju velik je zalog našeg ugleda i udjela u međunarodnom životu.

Istra je važan i povijesno bogat dio ključnog prostora Jadranskih vrata. Brojne i impozantne gradine svjedoče o osjećaju nesigurnosti pred iznenađenjima izvana i društvene podvojenosti unutra. Spomenici rimske prošlosti pokazuju da je Istra bila važan mostobran prema Jadranskim vratima, a bogatstvo poluotoka osiguravalo je ugled i u bizantskom carstvu, o čemu svjedoči veličanstvena bazilika u Poreču.

Istra je bila bitan dio posjeda i oslonac akvilejskih patrijarha. Umješna Venecija rano je posegla za tim našim vrijednim krajem i prema nuždi dijelila ga s germanskim osvajačima sa sjevera. Habsburška monarhija vidjela je u Istri odskočnu dasku za svoju afirmaciju na Sredozemlju. Fašistički imperijalizam, povampiren rimskom tradicijom, sanjao je da će preko Istre i »Istočnih vrata« proširiti svoju dominaciju u podunavskom zaleđu! Istra je bila vječna meta tuđinskih ekspanzija.

Pravo je čudo što je hrvatsko stanovništvo izdržalo i održalo se u istarskom povijesnom vrtlogu. Veza sa zemljom bila je vrelo životne snage i otpornosti, koju je podržavala vjera u Velog Jožu. Div počiva u Učki i jednom će oživjeti te svojom snagom razjuri tuđinske silnike iz gradinskih i obalskih utvrđenih gnijezda. Veza sa zemljom i vjera u budućnost održali su nas u vrijednoj Istri.

Na žalost, Učka odvaja istarsku granu od nacionalnog debla. Tuđinska vlast učinila je sve da se ta prepreka očuva, prema starom iskustvu: nad podvojenim lakše je vladati. Srećom, to stanje je neuskладivo sa suvremenim značenjem Istre i stupnjem razvoja njenog stanovništva.

Novo komercijalno gospodarstvo, u prvom redu vinogradarstvo, rano je prošireno u Istri, koja je preko Trsta bila povezana s tržištem zaleđa. Prema sjeveru probijene su ceste i željeznice; svim sredstvima Istra je povezivana s tuđinskim krajevima i bila je izložena njihovim utjecajima. Skovan je i naziv »Austrijsko primorje« — i tu je bila uključena Istra! Talijanska fašistička okupacija bila je još dosljednija i bezobzirno je podređivala život Istre interesima Italije. Nije se prezalo ni pred zamjenom vinograda žitaricama; autarkijska fašistička vlast imala je vina u izobilju a trebala je kruha.

Sve te udarce i pritiske izdržao je hrvatski seljak, vezan za zemlju i podržavan vjerom u bolju budućnost. Svoju volju i odlučnost pokazao je u oružanom ustanku koji mu je donio konačno oslobođenje. Na žalost, i dalje je ostala prepreka Učke.

Tuđinska vlast nije se obazirala na stogodišnje molbe istarskih Hrvata da se probije veza kroz Učku. To nije bilo samo na-

cionalno pravo već i objektivna gospodarska potreba Istre. Teško je i vjerovati da se u jednom od prometno najvažnijih dijelova Evrope održala tolika odvojenost od zaleđa.

Potkraj prošlog stoljeća probijena je duž obale veoma slaba i opasna cesta, čiji dio između Brseča i Mošćeničke drage zaslu-
žuje da se posjeti i ocijeni kako je podržavana podvojenost naših krajeva. Visoko (950 m) preko Učke vodi loša i strma cesta, go-
tovo neupotrebljiva za suvremena vozila, a zimi je i snijegom za-
metena.

Bez prometnog uključivanja u maticu zemlju oslobođenje Is-
tre je nepotpuno. U novim odnosima položaj Istre postao je teži;
odvojena je od Trsta, koji je dugo bio njeno posredničko sredi-
šte. Istarsko komercijalno gospodarstvo treba posredničko žari-
šte, a to u novim uvjetima može biti samo Rijeka.

Postalo je očito da Istru treba povezati s hrvatskim zaleđem
i odmah su počele odgovarajuće inicijative. Komisiji za utvrđiva-
nje prvog petogodišnjeg plana podnesen je (potkraj 1945. g.) idejni
projekt željezničkog tunela kroz Učku, ali to nije prihvaćeno. Po-
slije toga bilo je mnogo rasprava i mjerodavnih obećanja, čak je
počelo bušenje, ali se na tome stalo. Poduzetni general V. Holje-
vac, kao zapovjednik novooslobođenih krajeva, dao je probiti dio-
nicu Brseč — Mošćenička draga i tako je bitno poboljšana obal-
ska cesta koja je dalje rekonstruirana. Međutim ta priobalska
cesta na svom važnom potezu: Mošćenička draga — Volosko,
uska je ulica, nedovoljna i za lokalni promet! Pravo je čudo da
se tim uskim prolazom odvija tako intenzivan promet; suvišno
je govoriti o izuzetnim poteškoćama i nesrećama. Loša cesta preko
Učke koristi se samo u nuždi.

Tijekom četvrt stoljeća nakon oslobođenja, veze Istre s hrvat-
skim zaleđem nisu poboljšane, čak su i relativno pogoršane, s ob-
zirom na veliko povećanje prometa. U novoj etapi valoriziranja
naše obale poradi turističkih posjetâ, posebno veliki uspjesi pos-
tignuti su u Istri. Poreč je brzo postao najveće nacionalno turi-
stičko središte, a impresioniraju i uspjesi Umaga, Rovinja, Pule,
Vrsara, Medulina, Rapca i dr. I u turističkoj valorizaciji došle su
do izražaja velike prednosti Istre. Prometne su veze osnova turi-
stičkog razvoja; njihov nedostatak usporava uspjehe Istre, do
koje se stiže teško i zaobilazno.

Prometna odvojenost nosi i specifične istarske nedaće. U po-
sebno nepovoljnom položaju jesu krajevi srednje Istre. Izolira-
nost i bespuće znače bijedu i nazadak, a od njih se bježi. Rase-
ljavanje Pazinštine, Bužestine i drugih dijelova srednje Istre po-
prima tragične razmjere, a riječ je o kraju koji je iz veze sa ze-

mljom crpio posebnu snagu, vjerovao u budućnost i očuvao nam taj vrijedni poluotok. Velika razlika prema turističkom preobražaju obalskog pojasa još više otežava položaj i smanjuje izgled izolirane unutrašnje Istre, kojoj bedem Učke »ide daže pod oblake«. Raseljavanjem unutrašnje Istre pojačava se odvojenost poluotoka od nacionalnog zaleđa, a kozmopolitski karakter turističkog života u priobalju razvija zabrinjavajuće odnose.

* * *

Postalo je očito da je budućnost Istre ovisna o rješenju povezivanja sa zaleđem i da je to širi nacionalni interes. U pitanju je bogat i veoma perspektivan kraj koji ima ključno značenje za cijelu zajednicu.

Na žalost, rješavanje tog važnog pitanja dočekalo je vrijeme kada uključivanje u međunarodni gospodarski život nameće financijski oprez i teško se odlučujemo u velike pothvate. I u toj situaciji, Istra je pokazala snagu svog korijena i povjerenja u budućnost.

U toku posljednjih dviju godina Istrom kola uzbudljiva pjesma anonimnog čakavskog pjesnika s refrenom: »Ljudi istrijski, homo Učku sami skopat!« Od kraja 1970. g. imamo organiziranu akciju istarskih općina, koje su izradile predračun da uz pomoć općina s one strane Učke (Rijeka, Opatija i Lošinj) skupe 90 milijuna dinara zajma, što je trećina svote potrebne za prokopavanje cestovnog tunela kroz Učku; SR Hrvatska i JNA prihvatile su da pokriju druge dvije trećine.

Nacrt predviđa da se na visini od oko 500 m probije 5.250 m dugi cestovni tunel. Prolaz će biti širok 10,5 m, a kolnik 7,5 m; postojat će istovremena vožnja u oba smjera. Korisna visina otvora bit će 4,5 m. Sa strane će biti prostori za protupožarne uređaje, nadzor, prometnu i drugu pomoć, itd. Kroz tunel će se provesti električni i telefonski kablovi, vodovodne cijevi, kanalizacioni uređaji i dr. Riječ je dakle o vezi koja će udovoljavati mnogim potrebama.

Istranima pripada čast što su pokrenuli akciju, koja je važna ne samo za njih, već za sve nas. Njihov je apel prihvaćen i pretvorio se u općenacionalni pokret, te je obveza brzo ispunjena. To je bilo osvježanje nacionalnom biću i uvod u velike akcije koje su nam sudbinski potrebne i obećavaju prekretničke posljedice. Probijanje tunela kroz Učku dio je daljnjih prometnih pothvata koji Hrvatskoj jamče bolju budućnost, a preko nje i Jugoslaviji kao cjelini.

Tunelom kroz Učku dobit ćemo laku i brzu vezu koja će najdraži i najvredniji kraj spojiti i stopiti s nacionalnim bićem, omogućiti puno valoriziranje Istre i obogatiti zajednicu. Istra će se povezati s Rijekom kao urbanim žarištem, što joj je i prijeko potrebno; naša pak glavna luka dobit će najvredniji dio svoje okolice.

Pazin i Buzet bit će udaljeni oko 50 km od Rijeke, tj. doći će u prigradski pojas, što će izmijeniti današnje nepovoljne gospodarske uvjete. Bit će omogućeno stanovanje u srednjoj Istri a rad u Rijeci. Plodno tlo i voda omogućuju rentabilnu prigradsku poljoprivredu za riječko tržište, što je nemoguće razviti u drugim dijelovima krševite okolice.

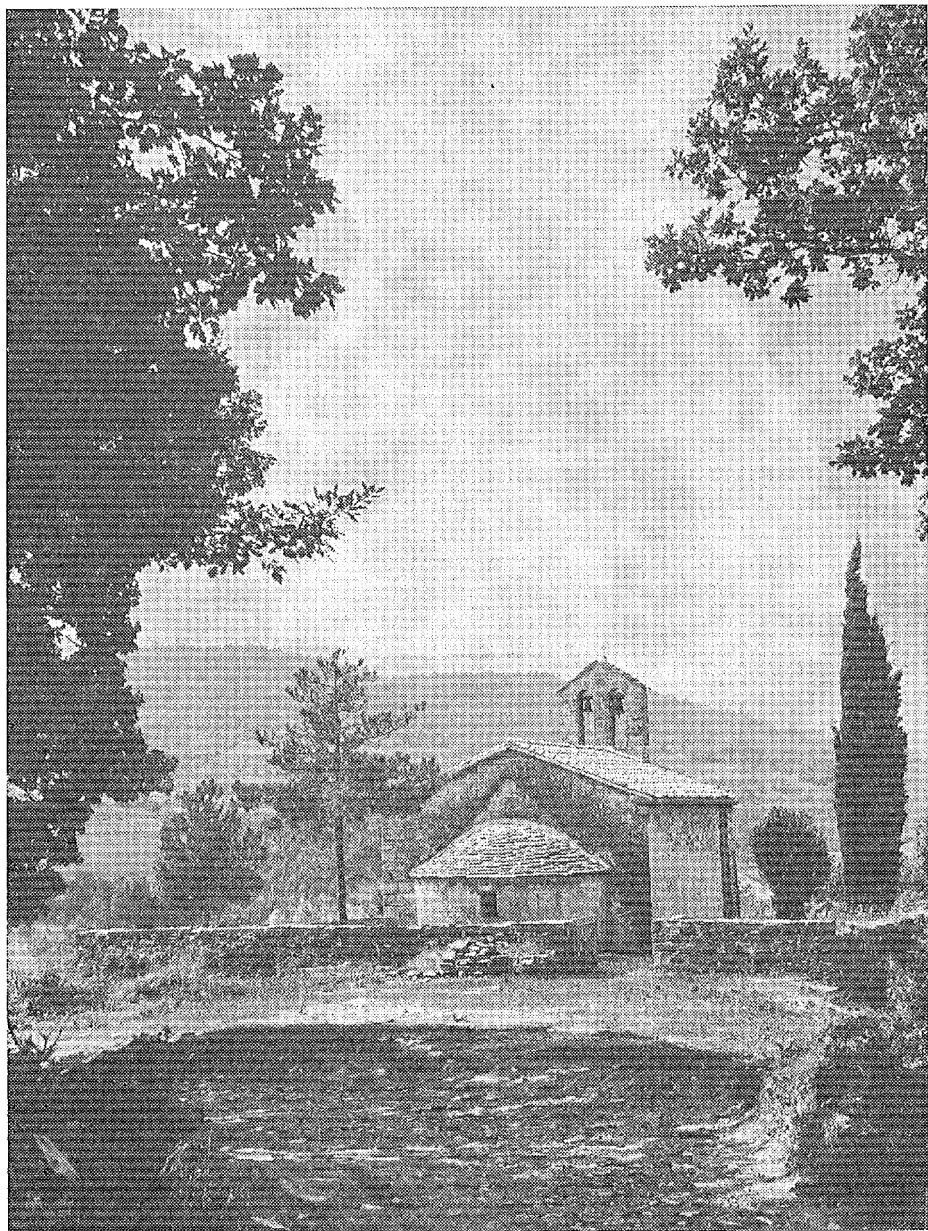
U srednjoj je Istri i vrijedno Čepičko polje, kojemu prometna izoliranost onemogućuje rentabilno ratarsko valoriziranje. Izvode se veliki melioracijski radovi u dolinama Mirne i Raše, što će još više povećati agrarni potencijal Istre. Snažno sezonsko tržište u obalskom turističkom pojasu i trajne potrebe Rijeke osiguravaju osnovu za puni komercijalni razvoj istarskog poljodjelstva. Tržište će uvjetovati specijaliziranje i grananje, pa će istarsko gospodarstvo dobiti širinu i dinamiku koje odgovaraju prirodnoj osnovi, geografskom položaju i iskustvu stanovnika.

Povezivanje Istre i Rijeke otvara nove perspektive na obostranu korist i jača ulogu regije u nacionalnom i internacionalnom okviru. Atraktivna obala Istre bit će dobro povezana s Rijekom, od koje će biti udaljena do 80 km. To znači da će u svakidašnjem životu biti laka veza između Istre i velikog urbanog žarišta, što je odlučujuće za budućnost i jedne i druge komponente.

Uloga Rijeke osjetit će se u cjelokupnom životu Istre, jer ova to treba i želi, a to je i našoj glavnoj luci potrebno i korisno. Rijeka će u Istri imati najvredniji dio svoje okolice koji će omogućavati razvoj mnogih prigradskih djelatnosti, a to će se odraziti u kompleksnom socijalnom prožimanju.

Povezano s jakim inicijativnim žarištem, složeno gospodarstvo vrijedne Istre dobit će novu dinamiku. Veza kroz Učku omogućuje da se racionalno rasporedi širenje riječkog gospodarskog organizma. Izbjeći će se lučko zbijanje i zagađivanje koje stvara velike razvojne poteškoće, poskupljuje rad i otežava ljudski život.

Zbog povoljnog geografskog položaja i pitomosti istarska obala veoma uspješno posluje na »tržištu zadovoljstva«. Lako je pristupačna iz međunarodnog zaleđa ne samo u sezonskom već i u izletišnom posjećivanju. Uključivanje u funkcionalnu cjelinu s riječkim urbanim žarištem pojačat će stabilnost poslovanja ne

samo u vremenu već i u kvaliteti, što je za nas posebno važno, pa tome trebamo posvetiti odgovarajuću pažnju.

Veza kroz Učku osigurava povezano i dinamično funkcioniranje istarsko-kvarnerske, odnosno riječke regije. To je posebno važno za Rijeku, koja je specifično središte. Rijeka je posredničko žarište; živi i razvija se uslugama koje vrši daljim krajevima.

Pogled iz obnovljene trsatske tvrđave impresivan je, jasan i poučan. Duboki kanjon Rječine otkriva kamenitu podlogu na kojoj nema uvjeta ni za život najotpornijih biljaka. Pa ipak, na tom ljutom kamenu uspješno se posluje i zarađuje.

Osposobljavanje za posredničke usluge tražilo je velike napore i ulaganja. Odsječeni su dijelovi velikih kamenih bregova oko ušća Rječine, u Martinšćici, pored stare rafinerije, tvornice Torpedo i brodogradilišta, u Preluku i drugdje. Zasjecanjem i nasipanjem stvoren je prostor za lučke uređaje, kolodvor, poslovno središte i tvornice. Sve je to bilo potrebno i isplativo radi uređenja posredničkog žarišta, ključnog faktora u suvremenom povezanom životu. Te činjenice treba imati u vidu; njihovo neuočavanje i nepodržavanje usporilo je razvoj Rijeke i štetilo Jugoslaviji kao cjelini. Teško je shvatiti kako nismo uočili i jačali ulogu Rijeke — »najvećeg dobra koje je Jugoslavija dobila poslije drugog svjetskog rata« — kako je konstatirao iskusni M. Mirković. Kao primorska i prohodna zemlja, Hrvatska je predodređena za posredovanje i racionalno uključivanje u svjetske razvojne tokove. U našoj domovini ima obilje spomenika koji svjedoče o toj ulozi i potiču na njeno jačanje u novim i povoljnijim odnosima. Dubrovnik je najizrazitiji primjer. Ta umješna republika tisućljetnom posredničkom ulogom ostvarivala je blagostanje na kamenu.

Ne odaje se puno priznanje dubrovačkom geniju ako ističemo samo ljepotu izuzetno skladnog urbanog spomenika. Svim svojim elementima Dubrovnik je pravi spomenik mudrosti. On pokazuje nama i svijetu što smo sposobni i što se može postići ako živimo sa svojom sredinom i razumno usmjeravamo djelatnosti. Zahtjev dubrovačkom knezu: »Zaboravi osobno i brini za zajedničko!« — dobro sintetizira mudrost te republike i vrijedi za sva vremena.

Teško je postići suglasnost u tome što je bit dubrovačke mudrosti, a o tome se, na žalost, i malo raspravljalo. Čini nam se da su osobna sposobnost i svijest odgovornosti, te povjerenje u zajednicu — oni najživotniji sokovi te »mudrosti na kamenu«. Ta mudrost je naša vječna potreba, a posebno treba doći do izražaja u Rijeci, »Dubrovniku naših vremena«. Rijeka mora »dubrovački« valorizirati ono što joj je na raspolaganju. Na tom putu veza kroz Učku odlučan je korak.

Kao klasični Dubrovnik, i Rijeka treba inicirati povjerenje, koje je još važniji faktor sada, u suvremenim gospodarskim odnosima. Istarsko-kvarnerska regija već sada vodi u našoj uključenosti u međunarodni gospodarski život, tj. u tržišnom gospodarstvu. Preko dobrih veza Rijeka mora osigurati dinamične razvojne procese u svojoj regiji: — dubrovačko iskustvo jest putokaz i ohrabrenje.

Vezom kroz Učku ključna istarsko-kvarnerska regija povećat će svoju privlačnost, kako u posjećivanju, tako i u stalnom boravku. To će postati kraj najintenzivnijih nacionalnih i internacionalnih susreta, koji su preduvjet sporazumijevanju, suradnji i razvitku.

Probijanje cestovnog tunela kroz Učku dobiva u novim odnosima posebno značenje i povećava privlačnost kraja. Napuštanjem stočarenja i otvorenog ognjišta, Učku postupno prekriva zeleni plašt šume. Tunnel će probijati goru na međi šumskog pokrova. Brzom vožnjom »gora pod oblaki« postat će pristupačna kao park, a prigradski položaj i turistički razvoj okolice samo će povećati značenje tog parka.

Pristupačnost i obogaćenje rekreacijskog inventara Učke te opći razvoj okolice povećat će klasično značenje gore kao jedinog vidikovca. Vidik s Učke poseban je doživljaj. Pjesnik i domorodac Viktor Car Emin sa zanosom je ponavljao: »Lijepa naša domovina«. U novim uvjetima povezanog života i ubrzanog razvoja posjetioći će s Učke imati priliku da uoče koliko je vrijedna naša domovina i kako se njena vrijednost u suradnji povećava. Učka će privlačiti, oduševljivati i učiti.

* * *

Probijanjem tunela kroz Učku ubrzat ćemo razvoj najistaknutijeg i najperspektivnijeg dijela domovine, što će pridonijeti općem prosperitetu i ugledu u svjetskoj zajednici. Pomažući tu akciju, mi radimo za sebe i svoju budućnost. Odziv svih krajeva domovine i svih slojeva naroda pokazuje da shvaćamo važnost trenutka. Naša je opća obveza, osobito onih koji će raditi na ostvarenju tunela, da narodni zanos održimo i dalje razvijamo.

Za Hrvatsku — zemlju duge primorske fasade i lakog prijelaza prema zaleđu — prometne veze jesu put u novu etapu blagostanja i ugleda u svjetskoj zajednici. Čovječanstvo prelazi u razdoblje kada ugled i blagostanje ovise o tome koliko smo korisni i potrebni svojim svjetskim susjedima. Oni koji su po tome postupali — postali su bogati i ostvarili su »gospodarska čuda«.

Švicarska u surovim Alpama, Nizozemska u obalskim močvarama, daleki Japan, izoliran pučinom, i drugi — postali su bogati i cijenjeni jer su se uključili u svjetski život. U našoj raznolikoj domovini dugoprotežnog primorja, oskudnog krša, slikovitih prigorja, plavljenih nizina teško se životarilo u izoliranosti i nužno tražilo bolje u tuđini. Pred nama je budućnost kad položaj i ljepota Hrvatske mogu donijeti ugodne plodove. Ali valoriziranje položaja i uživanje u ljepotama ovisi o dobrim prometnicama.

Alko želimo surađivati u suradnji i zadovoljstvu — a to je perspektiva Hrvatske — moramo ostvariti suvremene prometnice, u prvom redu auto-cesta. Koliko je to unosno ulaganje na prostoru Hrvatske, pokazuje obalna cesta. Iako nije suvremeno građena, ona je preobrazila krajeve i brzo se isplatila. Ceste od obale prema zaleđu unijet će još veći preporod. Kao što žilama pritječe životna snaga, tako prometnim vezama struji boljitak. U Hrvatskoj je taj preporodni proces očit, svi ga žele i podržavaju. Nadahnimo se na dubrovačkoj mudrosti zalaganja i povjerenja, te ujedinjenim snagama krenimo u novo i ljepše razdoblje.

Počeli smo s Učkom, jer je zapreka na ključnom mjestu i ometa da zakoračimo u budućnost velikih pothvata, vlastitog zadovoljstva i prijateljstva s drugima. Kroz slavluk Učke odlučno i s povjerenjem ulazimo u razdoblje povezanosti i suradnje. Zajednički ćemo »skopat« prolaz da osiguramo vječno jedinstvo i omogućimo udruženi rad na još većim zadaćama. Otvaramo arteriju kojom će poteći divovska snaga zajedničkog života, što je istarski Hrvat želio i vidovito simbolizirao mitom Velog Jože. Razbijamo okove Učke da se mit o Velom Joži pretvori u prekretnički proces zasluženog preporoda.

Prof. dr. Josip Roglić

USPOMENE IZ ĐAČKIH DANA

U pazinskoj nas je hrvatskoj gimnaziji školske godine 1912/13. bilo oko dvije stotine.

Toliki broj živahne seljačke djece iz svih krajeva Istre, koja bi se svakog jutra i popodneva upućivala iz svojih širom grada raštrkanih stanova prema »C. kr. velikoj državnoj gimnaziji« na Buraju, unosio je poseban ugođaj u život toga malog pokrajinskog grada, koji se tada s ponosom nazivao »srcem Istre«.

A bilo nas je zaista svakakvih: i šutljivih »Vlaha« iz zapadne ili južne Istre i »Bezjaka« iz Srednje Istre, i »Ćića« iz planinskog

dijela, i živahnih Kastavaca, i razgovorljivih Liburnjana, i Bodula, pa i plahih »Šavrina« iz Koparštine i tršćanskih predgrađa. Neki su došli u suknenim kaputima od grube vune, drugi u gospodskim kratkim hlačama, a treći kojekako. Jedan iz Medulina imao je smeđi polucilindar i tvrdu bijelu ogrlicu sa širokom kravatom, dok je jedan mali Čić došao u prvi razred s teškim okovanim cipelama, hlačama od »vražje kože« i s ogromnim crnim polucilindrom, barem za četiri broja većim od njegove dječje glavice. (Bio mu ga je, kako sam kasnije čuo, poklonio pokojni i za Čićariju mnogo zaslužni župnik Elner! Već ga je sutradan, međutim, zamijenio slavnatim »žiradlecom«, što mu ga je otac na brzu ruku u Pazinu kupio.)

Međutim bez obzira na naš vanjski izgled i šarolikost naših kostima, koji su ponekad bili i prilično neuspjeli pokušaj prebrzog prijelaza iz »kmetškog« u »gospodski« život — u našim je srcima kraljevao neki poseban zanos, čisti neki i nepatvoreni rodoljubni žar, pun mladenačkog idealizma, što smo ga ovamo donijeli iz naših širom Istre raštrkanih sela. Bila je to, barem onih prvih godina neka selekcija najboljih i najbistrijih seljačkih đaka, u kojima je već u pučkoj školi zapažen istaknutiji talenat, pa bi rodoljubni župnici i učitelji poduzimali sve, da im se omogućí daljnje školovanje u našoj gimnaziji.

S nama se već onda računalo, da ćemo biti budući vođe i oficiri u općem narodnom poretku, koji se baš onih godina bio razmahao neviđenom snagom. Tko nije toga proživio neće moći nikada shvatiti ono plemenito natjecanje u rodoljublju, onu požrtvovnost, onaj rad, koji se daleko više očitovao u vanškolsko vrijeme negoli u samoj školi. Pogotovo su višeškolci bili u tom aktivni. Osnivala se kulturna i prosvjetna društva, čitaonice, tamburaške i pjevačke sekcije, ukratko: u onom se mladenačkom zanosu željelo izvršiti jedan preokret, za koji su normalno potrebna desetljeća upornog, smišljenog i sistematskog rada.

Nekako se u to doba počeo po uzoru na slovenske đake organizirati ferijalni savez i u pazinskoj gimnaziji. Rad je vrlo lijepo uspijevao. Đaci su se u velikom broju učlanili. Svaki član saveza obvezao se, da ide na ruku drugom đaku, koji bi za vrijeme školskih praznika došao u njegovo selo. Neki su preuzimali obavezu, da će takvu članu dati hranu, drugi opet, da će mu dati i stan i hranu.

To, uostalom, nije ni bilo tako teško. U svakoj se seljačkoj kući našlo uvijek kruha i sira, a na štagljima i sjenicima bilo je uvijek dosta mjesta za spavanje. A mi nismo ni tražili više.

Ernest Radetić

SIPCI

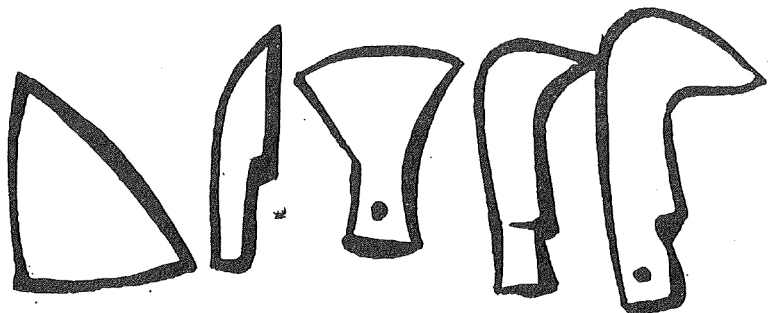
»Sipci« su drvene varalice, ribarski mamci kojima po Dalmaciji i na kvarnerskim otocima love u proljeće sipe. Bijeli ukrasi urezani u drvo oponašaju šare na tijelu sipe. U proljetnim noćima, pod mjesecinom, kada se sipe pare, ribari vuku za barkom plutajući sipac na koji se sipe zalijeću, a ribari ih brzim pokretom zahvate u mrežicu. Po maštovitosti svojih šara neki su primjerci sipaca prave umjetnine. Na slici su sipci iz Malog Lošinja, Banjola na otoku Rabu, Punta i Baške na otoku Krku.

ISTARSKA PITANJA

Istaknuto i važno obilježje gospodarskom razvoju Istre posljednjih desetak godina daje razvoj turizma i ugostiteljstva. U tu se privrednu djelatnost ulaže najviše investicija i ona sada apsorbira veliki broj radne snage, što neposredno utječe i na preorijentaciju načina života i privređivanja i u gradu i na selu.

Na području Umaga, Poreča, Rovinja, Pule i Rapca došlo je do najvećeg turističkog »buma«. Svakog posjetioca zapanjuju velebna zdanja u ovim turističkim mjestima, zdanja koja su još prije nekoliko godina mogla biti samo plod mašte pojedinaca. No, i prečesto se ispod njihova vanjskog sjaja kriju golema zaduženja, a često i nenormalni uvjeti kreditiranja, odnosno vraćanja dugova. To što se mnogo piše i govori o djelatnosti banaka, reeksportera, vanjskotrgovinskih poduzeća, financijskog kapitala uopće, to izvan stručnih službi koje su neposredno povezane s time ne bi trebalo shvatiti samo kao pitanje određenog privrednog sustava koji se tek posredno odražava na nas, već je to pitanje koje izravno pogađa svakog našeg radnog čovjeka i uvelike utječe na to kolika će biti njegova platna vrećica a utječe tako i na samo samoupravljanje.

U stručnoj analizi Službe društvenog knjigovodstva, tzv. »Zelenoj knjizi«, koja je ispitala uvjete kreditiranja ugostitejsko-tu-

Pokoljenja i pokoljenja istarskih težaka i pastira leže u zemlji koju su obrađivali. Jedina uspomena na njih, davne, su kamene ploče, »škrile«, koje su im pokrivale grob i koje danas leže u pločniku seoskih crkava ili su, razbijene, ugrađene u ograde oko groblja. Bezimeni puk nije na njima, najčešće, ostavio ni imena ni slova. Ostavio je samo vjekovito svjedočanstvo svoga truda, svojih žuljeva, svog znoja i svoje vjernosti zemlji hraniteljici. A to svjedočanstvo zapisano je pismom koje će znati pročitati i nepismeni. To su znamenja njihova rada, to su uklesani crteži alata njihova zanimanja. Kraljevi, kne-

rističke izgradnje, dani su podaci koji se odnose i na dva turističko-ugostiteljska poduzeća s našeg područja.

Prikazat ću neke podatke u vezi s tim organizacijama koji za-
služuju posebnu pažnju. Treba napomenuti da je slična situacija i u drugim turističko-ugostiteljskim organizacijama na našem području.

Poduzeće »Istraturist« iz Umaga imalo je u razdoblju od 1965. do 1970. godine velika ulaganja u osnovna sredstva: u iznosu od 221,369.000 novih dinara. Izvori financiranja u cjelini su tuđa sredstva, što samim time dovodi privrednu organizaciju u težak položaj. U tom razdoblju radna organizacija nije stvorila ni jedne godine dovoljna sredstva (izdvajanje u poslovni fond i amortizaciju) za podmirenje dospjelih obveza po kreditima na osnovna sredstva.

U 1969. godini dobivena su najveća sredstva: 208,524.000 novih dinara. Kao osnovni investitor pojavljuje se Poljoprivredna banka iz Beograda (tzv. Poljobanka). To je jedna od triju bivših saveznih banaka kojima su jednim zakonskim aktom 1965. godine dana velika sredstva općeg investicionog fonda, sredstva koja su bila vlasništvo cijele privrede. Time je privreda uvelike oštećena. Osim toga kao ulagači mogle su se pojaviti samo najbogatije privredne organizacije, a to su u prvom redu bili reeksporteri i vanjskotrgovačka poduzeća. Otuda taj famozni trolist banaka, reeksportera i vanjskotrgovačkih poduzeća, u sklopu kojih se nalazi veliki financijski kapital. Kredit je dan na 25 godina (manji dio na 20 god.) uz kamate od 5%, dodatne (beneficirane) kamate od 3%, i antici-

Znamenja na škrlili iz Tribana kod Buja. 17. stoljeće.

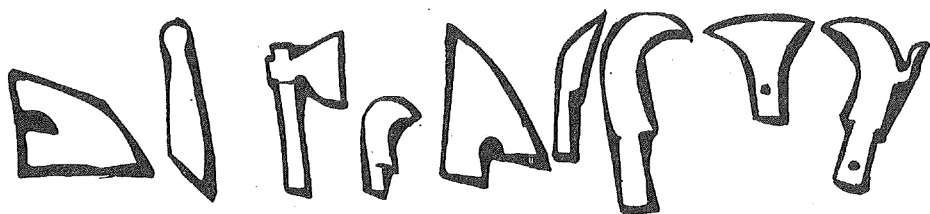
zovi i plemići imadu grbove i na svojim grobovima. Na seljačkim grobovima u Istri ovi kosiri i ovi rankuni, ovi lemeši i ova črtala, ove motike i lopate, kola i škare za strig, — sva ova znamenja doimaju nas se poput neke rustikalne heraldike.

pativne kamate od 2,5%, te uz obvezu prodaje deviza iz retencione kvote poduzeća (devize koje država ostavlja poduzeću) u iznosu od 387,12 milijuna dolara.

U »Plavoj laguni« u Poreču od 1965. do 1969. godine investiralo se u osnovna sredstva preko 294,000.000 novih dinara. Financiranje ulaganja u cjelini je izvršeno tuđim sredstvima, a samo s Poljoprivrednom bankom iz Beograda ugovoreno je u 1969. godini kredita u iznosu od 236,200.000 novih dinara.

Pored redovne kamatne stope od 5%, na 15—25 godina, krediti ugovoreni u 1969. godini udovoljavaju uvjetima za naplatu dodatnih kamata od 3% i uvećanih anticipativnih kamata od 2,5%, što znači da ukupna kamatna stopa po spomenutim kreditima iznosi 10,5%. Za iznos od 270,000.000 n. d. primljenih kredita poduzeće je obvezno prodati davaocima kredita 48,358.297 dolara. U kakvom su položaju banke a u kakvom primaoci kredita — pokazuju još neki podaci. Anticipativni kamati naplaćuju se odmah nakon iskorištenja kredita, za čitav rok na koji je odobren kredit. Za rok, na primjer, od 25 godina oni dosežu približno iznos od jedne trećine iznosa odobrenog kredita. Isto tako, ugovorima se obično utvrđuje naplata dodatnih kamata na teret korisnika, u slučaju da se ne mogu naplatiti na teret sredstava federacije.

Kako stoji stvar s prodajom konvertibilne valute? Gotovo u svakom slučaju pitanje visine kursa ugovoreno je u kreditnim odnosima s Poljoprivrednom bankom iz Beograda tako da se jedan dio devizne obveze (oko 50%) podmiruje po kursu »na dan potpi-

U Šumberu na grobovima iz 17. i 18. stoljeća uklesana je cijela zbirka poljoprivrednih alata.

sivanja ugovora», a drugi dio po kursu koji bude na snazi u času podmirivanja obveze; njihovo pak podmirenje razrađeno je po određenoj dinamici do 1980. godine. To će reći, dakle, da za polovicu te devizne obveze turistički dolar naših ugostitelja vrijedi danas 12,50 n. d., što znači da su samo prema službenom kursu na čistom gubitku od 16,6%, a da i ne govorimo o tom koliki je taj gubitak u odnosu na realnu, tržišnu cijenu dolara, koja se kreće oko 17,00 novih dinara.

Sigurno je, dakle, da blještavilo hotelskih zgrada i salona, te ljepota lijepo uređenih parkova i plaža — nisu odraz stvarne ekonomske moći ugostiteljsko-turističkih organizacija.

Gdje nam je mjesto?

Efekt silnih milijuna što ih na našoj obali ostave Nijemci Talijani, Eglezzi, Nizozemci ili Austrijanci veoma se slabo ili nikako ne osjeća malo podalje od gradskih jezgri, tj. na selu, u središnjoj Istri. Naše selo, a i ne samo selo, u srednjoj Istri polako ali sigurno gospodarski i populaciono odumire. Selu odavna nisu davani nikakvi jači gospodarski impulsi, niti je to do sada učinio turizam. Zbog toga su mladi naraštaji bili prisiljeni tražiti posao u privrednim organizacijama koje su bile smještene daleko od njihovih mjesta, tako da su morali mijenjati i mjesto svog boravka. Zato u srednjoj Istri naglo opada broj stanovnika, dok se u primorskim mjestima povećava. Pogledajmo kakvo je stanje u zadnjih deset godina, tj. od popisa 31. III. 1961. do 31. III. 1971. god.:

Na škripi iz 18. stoljeća u crkvi Majke Božje od Drena kod Šumbera prikazan je plug. Vidi se jaram s kambama, kola, lemeš, ručica.

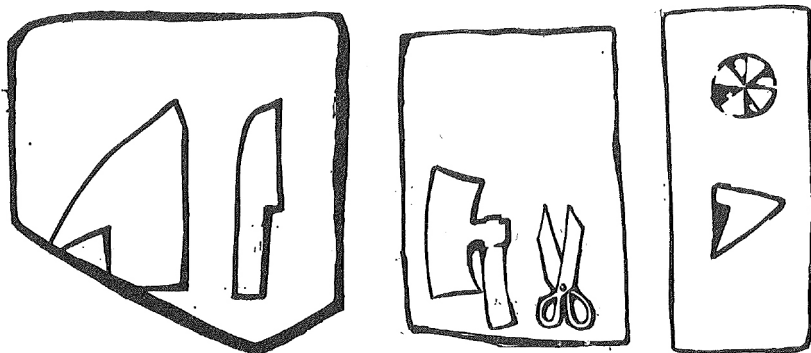
UMAG	7 678	8 228	+7,2
BUJE	9 486	7 077	—25,4
BUZET	9 876	7 445	—24,6
POREČ	18 003	17 183	—4,5
PAZIN	22 517	20 037	—11,9
ROVINJ	15 621	16 402	+5,0
LABIN	28 526	25 674	—10,0
PULA	62 119	70 079	+12,8
Ukupno:	173 826	172 125	—1,0

Iako je ovaj trend kretanja u skladu sa svjetskim procesom litoralizacije (davanje važnosti primorskom rubu), ipak je situacija zabrinjavajuća, jer je Istra po svojoj veličini, konfiguraciji terena, klimi itd. sva primorska, pa su onda razlozi sasvim druge naravi — gospodarski.

Mora se napomenuti da Istru ne možemo dijeliti na pasivniju unutrašnjost i na pogodnije gradske jezgre uz more na osnovu objektivnih faktora i pokazatelja, nego je ta podjela samo historijski uvjetovana i plod je tuđih interesa. To mi danas ne smijemo i sami prihvatiti.

Značenje srednje Istre ogleda se:

- u njezinoj tranzitnoj ulozi na pravcu Rijeka — Trst, to jest ona, šire gledajući, mediteranske zemlje zapadne Europe — nadovezujući se na lombardijski pravac — povezuje sa zemljama istočne Evrope, posebno crnomorskog područja;
- participira zbog blizine riječkom industrijskom bazenu, što omogućuje dislokaciju pojedinih kapaciteta tog bazena i na istarsko područje, a osim toga može biti pogodno tržište za istarske poljoprivredne proizvode;

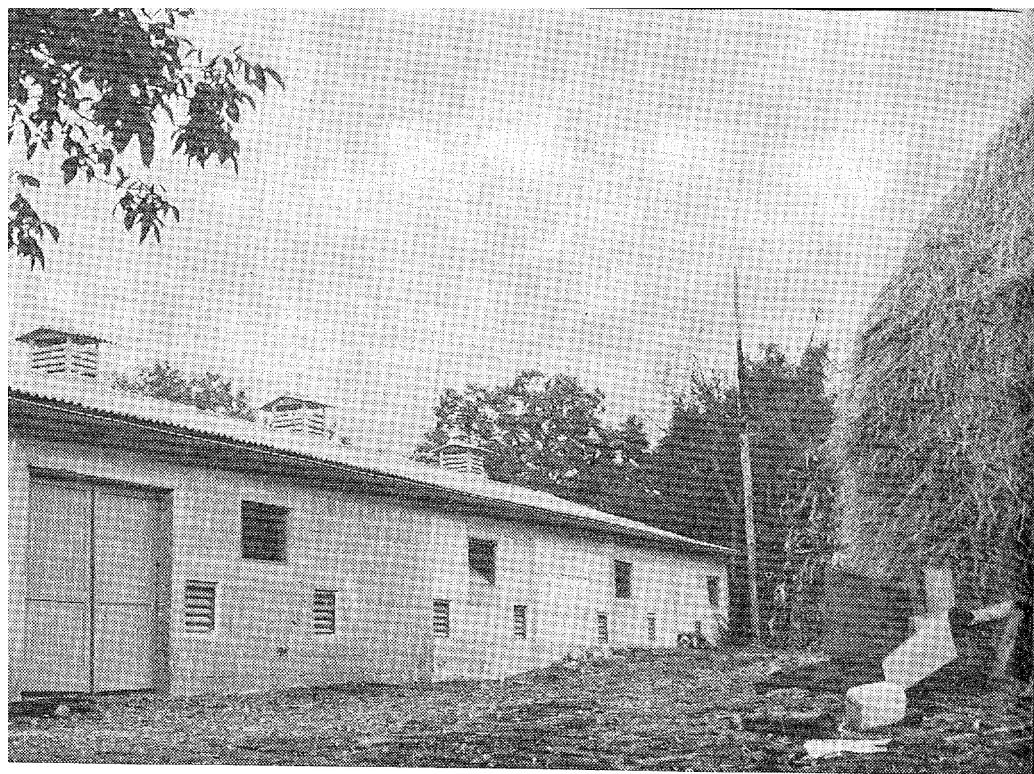
1. Lemeš i črtalo na škrili iz Medančiči. 2. Bradva i škare za strig na škrili iz Medančiči.
3. Škrila iz Merišća.

- srednja Istra raspolaže znatnim poljoprivrednim površinama i pogodnostima za uzgoj stočarstva;
- važni kulturno-historijski spomenici, kojima je ovaj kraj bogat, moraju se što prije dostojno valorizirati, jer daju jedan od najzanimljivijih sadržaja turističkog razvoja uopće.

Od posebne je važnosti da svi kojima je stalo do razvoja Istre promatraju to područje kao cjelinu, te da se uzajamno iskoriste i komparativne prednosti primorskog pojasa i unutrašnjosti. Do sada je u tome bilo propusta. Nadalje je važno — nakon ovih promjena u našem političkom sustavu, a i u očekivanju nove privredne politike — da se uključimo u pozitivne tokove gospodarskih, društvenih kulturnih kretanja u Hrvatskoj, da ne bi Istra ostala na periferiji pozitivnih zbivanja. Najrevolucionarniji potez u tom pravcu jest već akcija za proboj tunela kroz Učku, koja je u toku. Suvremene prometnice za Istru su prvorazredno, najbitnije pitanje. Na tunel moramo nadovezati i ostale pravce, i to što prije, jer je to preduvjet za iskorištavanje onih pogodnosti što smo ih naveli. Veliki problem u tom smislu jest i orijentacija naše željezničke pruge, koja je u današnjim odnosima i nerealna i gospodarski nekorisna. Njezin pravi smjer treba biti veza na riječko željezničko čvorište, odnosno s nacionalnim i političkim središtem — Zagrebom.

Na tom poslu treba upregnuti sve snage, jer vlastiti napor je najplemenitiji, a često i najkorisniji. Istra prema svim pokazateljima ima svoje šanse i svoje mogućnosti. Zato ne smijemo dopustiti da nas svakim danom bude sve manje i da nam unutrašnjošću zavlada pustoš, nego moramo učiniti da nam to postane sretan i bogat zavičaj u domovini Hrvatskoj.

mas.

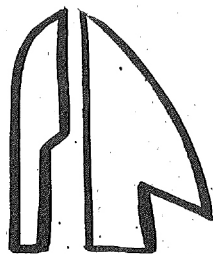
PERADARSKA FARMA U HEKIMA

MOGUĆNOST OŽIVLJAVANJA ISTARSKOG SELA

Gospodarski položaj Istre danas povezan je s problematikom koja je nastala s promjenom značenja pojedinih privrednih djelatnosti. Turizam, kao povoljni uvjet za konjunktorno privređivanje, brže je gospodarski i urbano razvio obalna mjesta Istre, a u unutrašnjost je, kao izrazito poljoprivredni kraj, zaostala u tom razvoju.

Ovi nerazmjeri u društveno-ekonomskom razvitku spomenutih područja utjecali su na migriranje stanovništva. Obalna područja bilježe pozitivna demografska kretanja, a u unutrašnjosti se zapaža postupno izumiranje. Kao dokaz ovoj tvrdnji dovoljno je napomenuti da je općina Buzet 1910. godine imala 18.230 stanovnika, a danas ima svega 7.850. Ovi podaci potvrđuju činjenicu da su demografska kretanja unutrašnje Istre zabrinjavajuća. Da u Pazinu i Buzetu nije u posljednjem desetljeću otvoreno oko pet tisuća novih radnih mjesta, danas bi demografska situacija bila još drastičnija, jer je veća mogućnost zapošljavanja u posljednje tri-četiri go-

Črtalo i lemeš na grobu iz 17. stoljeća u Pićnu.

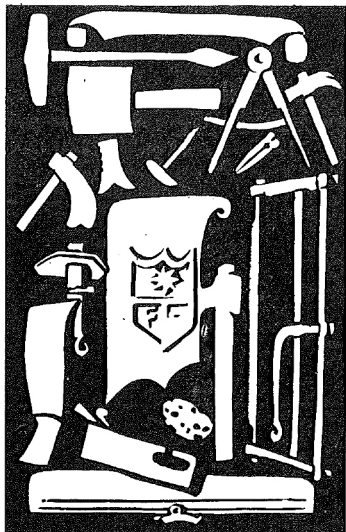

dine ublažila trend iseljavanja. Još je veće zlo u tome što depopulacija izazvana iseljavanjem mnogostruko pogoršava gospodarske prilike jer je iseljavanjem zahvaćeno pretežno mlađe i mobilnije stanovništvo. Osnovna činjenica i upravo zatvoreni krug u toj problematici jest: nepovoljni gospodarski položaj unutrašnje Istre osnovni je uzrok iseljavanju, a s iseljavanjem on se još više pogoršava.

Ta istarska stvarnost postaje iz dana u dan sve više predmet rasprava i polemika. Pri tom neki republički faktori ne pokazuju dovoljno razumijevanja za ovu problematiku.

Dovoljno je napomenuti kako nije prihvaćen zahtjev da se unutrašnja Istra uvrsti i dobije tretman nerazvijenog područja. Ovakav stav motiviran je činjenicom da društveno-ekonomski razvoj Istre posljednjih godina bilježi velik uspon; da su gotovo sva sela elektrificirana; da je asfaltirano na stotine kilometara cestâ; da poljoprivrednici posjeduju na stotine traktora i kosilica; da se stalno povećava broj zaposlenih; da nacionalni dohodak po stanovniku ubrzano raste, itd. Ovi su navodi, doduše, točni, ali istodobno točna je i činjenica da iz dana u dan unutrašnja Istra sve više izumire.

U ovakvoj situaciji postavlja se pitanje: može li turistička ekspanzija, koja ima neobično povoljne uvjete u Istri, djelomično riješiti ove gospodarske prilike? Oko tog pitanja postoje podvojenošti u privrednim krugovima Istre. Jedni smatraju da će poboljšanje uvjeta privređivanja u turizmu, sa zavisnim djelatnostima, omogućiti obali da u svoj razvoj sve više uključuje i unutrašnjost Istre i da je to jedini izlaz za gospodarski napredak. Drugi pak ne misle tako, već smatraju da je napredak moguć samo uz svestraniji privredni razvoj. Ovakve teoretske dileme nužno nameću potrebu da se ispituju pravci razvoja i postojeća ekonomska stanja turističkih područja i mjesta koja imaju stoljetnu turističku tradiciju, pa da se stečene spoznaje upotrijebe i kod nas.

R A B. Na groblju u gradu Rabu, u crkvi Sv. Franje na Komrčaru, bio je godine 1558. u svojoj raki pokopan majstor kalafat, vlasnik škvera, Senjanin Franjo plemeniti Marganić.

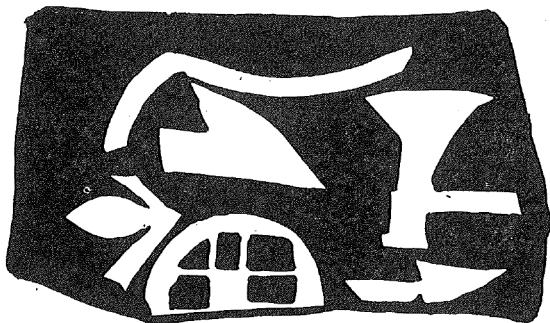
Na njegovoj nadgrobnoj ploči uklesani su ovi alati kojima su se brodograditelji služili u XVI. stoljeću i kojih se još sjeća iz svojih mladih dana naša najstarija generacija kalafata. Obratili smo se starom majstoru Ivanu Juričiću »Unijčiću« iz Malog Lošinja, rođenom 1894. godine, »ki je od četrnajt-petnajt godišć počel na škveru od Busanića male barke cinit, pak je šal na veli škver od Picinića . . .«. On nam je kazivao kako su stari lošinjski kalafati nekada zvali alate prikazane na ovoj nadgrobnoj ploči. Evo ih redom odozgo nadolje i slijeva nadesno (označeno je samo mjesto naglasaka a ne i njegova kakvoća): KOSICA, VERIGULA, MIHVALNICA, KOMPAS, MLATIC, TESLICA, KUNJ, VERIGULA MALA, CODI, MORSETA, BRADVA (na njoj je grb obitelji Marganić), PILA, DLJETO, PLANJA, SPUZVICA, LIVEL.

No, ovi stavovi i polemike ne mogu umanjiti značenje što će ga turizam imati za gospodarski razvoj čitave Istre, a osobito za obalni pojas, dok će za unutrašnjost od posebnog značenja biti prometna povezanost s riječkim ekonomskim bazenom.

Oživotvorenje akcije »Tunel kroz Učku« jest jamstvo da će do ove povezanosti uskoro doći, a ona će unutrašnjoj Istri osigurati lakši privredni, a to znači životni integritet sa svojim nacionalnim područjem, i stvorit će uvjete da taj dio Istre postane snabdjevač istarske i kvarnerske obale poljodjelskim i stočarskim proizvodima. Tunelom će se Istra povezati s Rijekom, čiji će industrijski potencijal neizbježno izvršiti utjecaj na istarsku privredu.

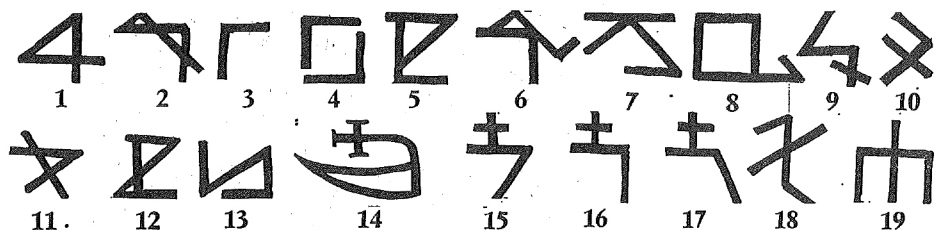
A sada, bilo bi potrebno ustanoviti kako bi se istarsko selo trebalo uklopiti u spomenuta kretanja i kakve bi mjere trebalo poduzeti za njegovo ponovno oživljavanje (revitalizaciju).

Na ovoj prelomljenoj žrnjnskoj škrliti vidi se među težačkim oruđem i jedno kolo. Građeno je drugačije od današnjih kola: ima samo četiri palca »na križu«, kako su se kola konstruirala u starini još od rimskih vremena.

Da bi se došlo do spoznaje toga, najprije bi trebalo snimiti društveno-ekonomsko stanje, a tim snimanjem vjerojatno bi se došlo do slijedećih konstatacija:

- da se stopa prirodnog priraštaja stanovništva smanjuje,
- da je u opadanju aktivno stanovništvo,
- da nisu u potpunosti riješene infrastrukturne potrebe,
- da nema sigurnih i čvrstih kooperativnih odnosa za poljoprivredne proizvode,
- da su nerazvijene tercijarne djelatnosti,
- da nema kreditnih uvjeta za nabavu poljoprivrednih strojeva,
- da se ne vodi briga o uređenju i javnoj higijeni,
- da nedostaju potrebna društvena središta za kulturno-prosvjetnu djelatnost, odmor i rekreaciju,
- da nije riješena socijalno-zdravstvena zaštita poljoprivrednika,
- da postoje veliki nerazmjeri životnih standarda između grada i sela,
- da je produktivnost rada u poljoprivredi ispod realnih mogućnosti,
- da poljoprivredni proizvodi nemaju ekonomsku cijenu,
- da konfiguracija istarskog tla i bonitet zemljišta ne omogućuje širu primjenu agrotehničkih mjera,
- da su usitnjena poljoprivredna gospodarstva,
- da danas u Istri ima samo 14,3% čisto poljoprivrednih domaćinstava,
- da postoji problem rasparceliranosti poljoprivrednog zemljišta,
- da Istra nema jedinstveni program i plan razvoja poljoprivrede,

ŠTANJEL, LINDAR, BERAM, ROČ. Ovi znakovi nisu neko pismo, neka neobična i nepoznata abeceda. Zapazili smo ih uklesane na fino obrađenom kamenju starih crkava iz XV. stoljeća na Krasu i u Istri. Našli smo ih na tesanom ugaonom kamenju i na profiliranom kamenju sokla, na kamenim okvirima prozora i vrata. To su klesarski znakovi. Svaki majstor klesar u ono vrijeme imao je svoj znak. Tim znakom obilježio bi kamen koji je sam obradio, pa je to bio i znak sigurnosti i odgovornosti za kvalitetu posla i znak koji je olakšavao evidenciju izradene robe prilikom obračuna i isplata.

Šteta što i danas ne postoje takvi majstorski znakovi na mnogim proizvodima koje kupujemo.

Znakovi od br. 1 do br. 13 uklesani su na župnoj crkvi Sv. Danijela u Štanjelu na Krasu, znak br. 14 na crkvi Sv. Katarine u Lindaru, znakovi od br. 15 do br. 18 na crkvi Sv. Marije na Škriljinah kod Berma, a znak br. 19 na crkvi Sv. Roka u Roču. Klesar u Roču (br. 19) upotrijebio je za svoj znak glagoljsko slovo A. Njime je označio isklesane kamene doproznike na toj crkvi.

Zapažate li da su mnogi od ovih znakova slični, gotovo su istovjetni. Vidite li znakove iz Berma, br. 15, 16 i 17. Razlika je samo u donjoj crti koja je povučena koso ulijevo, okomito ili koso udesno. To je znak trojice klesara iz iste radionice, pa se pojedinac od pojedinca luči samo malom razlikom na istom temeljnome znaku. Po tim sličnostima može se zaključiti o »srodstvu« među majstorima. Na primjer učenik nešto promijeni ili doda na majstorov znak i tako oblikuje svoj. Pogledajte sličnosti znakova iz Štanjela, npr. br. 2 i br. 6, br. 4 i br. 8.

— da na istarskom području djeluje preko deset neintegriranih poljoprivrednih organizacija, itd.

Sažetak svih tih tvrdnji jest: postoji razlika u životnim uvjetima između sela i grada, a to i jest neposredni povod da mlađi napuštaju sela i odlaze u gradove.

Problem sela u našoj zemlji danas nije samo istarski problem, već općejugoslavenski. To je djelomično posljedica politike koja je poljoprivredu stavljala u podređeni položaj industriji, koja je dobivala od poljoprivrede sirovinu po nečuvano malim, upravo tričavim cijenama. Ovakve prilike utjecale su tako da se poljoprivreda nije ravnomjerno razvijala kao druge privredne oblasti, a neekonomske cijene poljoprivrednih proizvoda, kao zaštita životnog standarda, i danas djeluju tako da poljoprivreda ima nisku akumulativnost i niske osobne dohotke, pa je to uzrok da se sve više sužava krug ljudi koji žele raditi ili rade u poljoprivredi.

Prema tome, mi se danas nalazimo na takvom stupnju gospodarskog uspona kada je nuždan razvoj i poljoprivrede radi osiguranja ravnomjernijeg razvitka proizvodnih snaga i zadovoljavanja sve većih potreba radnih ljudi i radi stvaranja povoljnijih uvjeta za socijalistički preobražaj sela i društvenog razvitka uopće.

Sva djelatnost oko ponovnog oživljavanja istarskog sela trebala bi se kretati oko toga da se unaprijede životni uvjeti stanovnika sela, koji bi trebali biti slični uvjetima što se stvaraju u gradskim zajednicama radnih ljudi. Više bi pažnje trebalo posvetiti ekonomskom izjednačavanju radnih ljudi na selu i gradu, a tako i pravednijem omjeru dostignutog nacionalnog dohotka, razvoju međuljudskih odnosa, podmirivanju kulturnih potreba, izjednačavanju u pogledu korištenja slobodnog vremena i dr.

Činjenica je da se takav preobražaj istarskog sela ne bi mogao ostvariti kroz noć, jer on iziskuje velika materijalna sredstva i duži period rješavanja.

Koliko će akcija preobražaja sela biti uspješna, to ovisi i o općoj jugoslavenskoj poljoprivrednoj politici. No bez obzira na to, glavnu ulogu u tom preobražaju trebaju imati istarski čimbenici i istarski poljoprivrednik.

Općom jugoslavenskom poljoprivrednom politikom trebalo bi riješiti pitanje kreditiranja poljoprivrednika, socijalno-zdravstvenu zaštitu i pitanje dovođenja cijenâ poljoprivrednih proizvoda na ekonomske cijene. Neshvatljiva anomalija u kreditnoj politici jest i ovaj primjer: poljoprivrednik ne može dobiti kredit za poljoprivredne strojeve, koji bi mu služili da više proizvodi, a radnik u radnom odnosu može dobiti kredit za neproizvodni auto.

U okviru istarske poljoprivredne politike najprije bi trebalo raščistiti neodređene stavove o značenju i razvoju turističke privrede. Istarska privredna politika treba se svakako orijentirati sve više na turizam, ali ne samo na njega, već i na opći i svestraniji privredni razvitak. Da jednostrani razvitak ne donosi opći društveni prosperitet, potvrđuje primjer porečke općine, gdje će nacionalni dohodak po stanovniku ove općine za ovu godinu iznositi oko 930 USA dolara, pa je normalno što tako nizak nacionalni dohodak predstavlja neugodnu konstataciju u eri buma porečkog turizma.

Ove suprotnosti u stavovima trebalo bi što prije riješiti, a za poljoprivredu je potrebno stvoriti regionalni perspektivni plan u kojem bi se odredili osnovni pravci kretanja i njezino mjesto kao snabdjevača prehrambenih potreba turističke privrede Istre i kvar-

nerske rivijere. Da bi poljoprivreda mogla djelovati kao cjelina u regionalnim okvirima za regionalne i šire potrebe, treba što prije integrirati sve poljoprivredne organizacije Istre u jednu organizaciju, koja bi imala veću moć i efikasnost u snabdijevanju istarskog tržišta i s većim mogućnostima za šire kooperativne odnose s poljoprivrednim proizvođačem. Ovako uređena organizacija imala bi i veću mogućnost da pruža stručnu pomoć našem poljoprivredniku, a pomoću čvrstih kooperativnih odnosa sve bi ga više pretvarala u sustavnog i sve značajnijeg proizvođača za tržište, što zapravo i zahtijeva intencija sadašnje političke koncepcije.

Pomoću međuopćinskih akcija trebalo bi riješiti suvremene cestovne, infrastrukturne i druge zajedničke potrebe od jedinstvenog značenja za društveno-gospodarski prosperitet cijele Istre. Ovakva međuopćinska suradnja već postoji, ali je treba proširiti i učvrstiti kao faktor od veoma velike važnosti za budući razvitak. Ujedno, trebalo bi izbjegavati partikularni razvoj u okviru pojedinih općina, jer Istra po svojim osobinama predstavlja cjelinu, a to treba neizbježno zadržati i u daljnjem razvitku.

Mjesne zajednice i općine morale bi odigrati vrlo značajnu neposrednu i posrednu ulogu u akcijama preobražaja sela. Neposredna uloga ogledala bi se u rješavanju pitanja infrastrukture, u razvijanju suvremenih tercijarnih djelatnosti, u uređenju naselja, u izgradnji društvenih centara za odmor i rekreaciju, u organiziranju stručnih predavanja, te u rješavanju ostalih problema vezanih uz selo.

Od posrednih bi uloga najznačajniju morale općine odigrati u disperziji privrednog razvoja. Privrednu politiku trebalo bi usmjeriti tako da privredni potencijal ne bude koncentriran samo u sjedištima općina, već da se u obliku pogonâ razvija i u većim mjesnim središtima, odnosno nekadašnjim općinskim sjedištima. Pulska bi privreda, na primjer, morala otvoriti pogone u Barbanu i Svetvinčentu; rovinjska u Kanfanaru i Žminju; pazinska u Lupoglavu i Motovunu; porečka u Višnjanu i Baderni, itd. Ovakav način privredne disperzije od mnogostruke je važnosti. Ona bi oživila nekadašnje značajne istarske gradiće. Otvorena radna mjesta djelovala bi na promjenu pravaca iseljavanja. Stanovnici sela ne bi se više selili u veće gradove. Blizina radnog mjesta djelovala bi da ostanu na selu, ili bi se selili u mjesna središta, a time bi se ublažila stambena problematika u gradovima. U Sloveniji je ovakva praksa privrednog razvitka dala izvanredne rezultate, pa zato kod njih nije tako akutan problem raseljavanja seoskih područja kao kod nas.

Pošto smo iznijeli najvažniju ulogu uže i šire društvene zajednice u preobražaju sela, neophodno je utvrditi kakvu bi ulogu u tom preobražaju trebao imati istarski poljoprivrednik, odnosno stanovnik sela.

Prije svega, on bi se morao aktivno uključiti u društveno-političku djelatnost svoga kraja, jer će predviđeni preobražaj zahtijevati veliku lokalnu inicijativu, a ona se može postići samo intenzivnom društveno-političkom djelatnošću.

U dosadašnjoj praksi dokazano je da lokalna inicijativa ima odlučujuću ulogu u rješavanju seoske problematike. Ona je ujedno važan stimulator u dobivanju materijalnih i stručnih pomoći od nadležnih društveno-političkih čimbenika, a jednako tako i u organiziranju fizičkog i novčanog samodoprinosu građana.

Što se tiče same proizvodnje, osnovne značajke istarskog poljoprivrednika-proizvođača trebale bi biti slijedeće:

- da više primjenjuje agrotehničke mjere,
- da prihvati kooperativne odnose s društvenim sektorom,
- da ne proizvodi nerentabilne proizvode,
- da se u proizvodnji oslobodi stanovitih predrasuda i tradicija,
- da ispita računicu za svaki proizvod,
- da proizvodnju usmjerava prema potrebi tržišta.

Od ovih osnovnih značajki svakako bi najviše trebalo naglasiti i promicati kooperaciju s društvenim sektorom. Pomoću nje proizvođač sebi osigurava tržište, lakše dolazi do kredita, usmjerava se na rentabilniju proizvodnju, pretvara se u pravog proizvođača za tržište, itd.

Danas u Istri ima nekoliko tisuća kooperanata, i to: za uzgoj peradi, za proizvodnju mlijeka, za proizvodnju povrća i dr.

Broj kooperanata iz dana u dan raste, a to znači da je naš poljoprivrednik prihvatio kooperaciju kao novi oblik proizvodnje.

Tvrdnja da će kooperativni odnosi pospješiti proces preorijentacije poljoprivredne proizvodnje već se ostvaruje.

Poljoprivrednici sve manje zasijavaju pšenicu i kukuruz, a sve više kmno bilje, jer je u istarskim proizvodnim uvjetima proizvodnja pšenice i kukuruza nerentabilna. Isto tako, zbog neekonomskih cijena vina i teških uvjeta rada sve manje se obnavlja vinova loza. Ovakvo stanje neizbježno je djelovalo da do preorijentacije nije došlo nikakvom primjenom sile, nego prirodnim tokom. Osim toga, na preorijentaciju je djelovala i manja zastupljenost aktivnog stanovništva u strukturi seoskog stanovništva.

Poljoprivredom se sve više bavi starija i ženska radna snaga, koja odbacuje teže fizičke poslove i prihvaća lakše, pa je u takvoj situaciji kao najpogodniji i najunosniji oblik postala stočarska proizvodnja, odnosno proizvodnja mlijeka i mesa. U Istri danas ima oko 18.000 krava, a od toga više od pola podolske je pasmine, a ostatak montafonske. Podolka ne odgovara za proizvodnju mlijeka, ali je vrlo pogodna za fizički rad. A kako na selo dolazi sve više traktora, kao zamjena podolki, neophodno je zamijeniti pasminu, što bi trebalo izvršiti ubrzano i organizirano. Za desetak godina »boškarin« i »srnela« postat će rijetkosti svoje vrste, a podsjećat će nas na to da su oni odigrali veliku ulogu u opstanku naših predaka, koji su ih i izabrali prema svojim svojstvima: da bi malo jeli, a mnogo radili.

Na kraju treba konstatirati da se akcija oko ponovnog oživljavanja istarskog sela može ostvariti, a hoće li se ostvariti, to ovisi o svima nama — u Istri i Hrvatskoj kao cjelini. I ne treba čekati budućnost, jer budućnost počinje sada.

Petar Radovan

KAKO JE TETA JAGA IŠLA PRED BISKUPA U PAZIN

Bilo je to negdje oko godine 1952. Biskup koji je onda stanovao u sjemeništu u Pazinu premjestio je svećenika iz K. na drugo mjesto. Župljani K. su za njim žalili. Nihovu tugu je osjetila i stara teta Jaga, jer je obilazila po kućama raznoseći mlijeko po mjestu.

Jednoga dana stvori se u sjemeništu starica u narodnoj nošnji onoga kraja i zatraži da je odvedu biskupu. Bila je to teta Jaga. Kad je došla pred biskupa, molila ga je neka ostavi dosadašnjeg svećenika u K. Na biskupov izgovor da je već poštom poslano pismo o premještanju, teta Jaga reče: kako je to poslano, tako može biskup poslati i novo pismo kojim se premještaj opoziva. Da se takove stvari mogu mijenjati po nečijem posredovanju, teta Jaga je biskupu ispričala slučaj.

Bilo je to u vrijeme vladanja cara Franje Josipa I. Došlo odnekuda određenje za plaćanje velike šteure (poreza). Moj otac i drugi neki mještani pošli su sve do cara u Beč, da se prituže. U Beču ih je domorodac profesor R. kočijom vozio po gradu i bili

GRACISCE. U župnoj crkvi Sv. Vida u Gračišću ispred glavnog oltara postoji kamena nadgrobna ploča na kojoj je uklesan ovaj grb. Uokolo, rubom ploče, teče natpis na latinskom jeziku. Cijela je ploča od ljudskih koraka kroz stoljeća toliko izlizana da se danas taj natpis jedva vidi. Jedne večeri, pomoću nekoliko svijeća uspio sam ga nekako izvući, slovo po slovo, pa ga ovdje prepisujem da ga otmem zaboravu:

HOC IN TUMULO OSSA CONDITA FU[ER]UNT R(EVERENDISSIMI)
P(RES)B(ITE)RI BART(O)LOMEI COPIZICH PLEBA(NI) GALIGNA-
NAE SPIRITUS VERO GAUDIA POTITUR [AETER]NA ANNO
D(OMI)NI 1167

Na hrvatskom jeziku to znači:

U ovome grobu bile su sahranjene kosti vrlo časnoga svećenika Bartola Kopičića, župnika gračiškog, dok mu duša uživa vječne radosti. Godine Gospodnje 1...7 (uništena je druga i treća brojka datuma, no druga bi morala biti 6, jer je grob učinjen negdje u XVII. stoljeću).

Kopičić, kome je prezime nastalo iz riječi »kopito«, bio je veseljak i duhovit čovjek, pa je u svoj grb stavio konjsku potkovu!

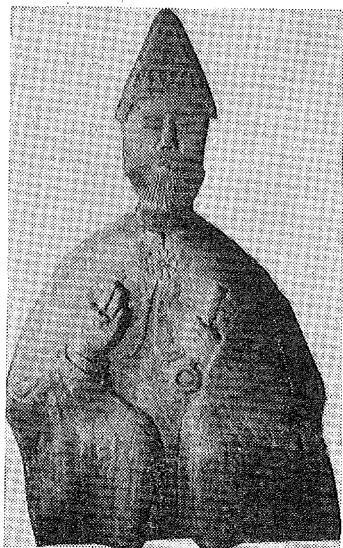
su u audijenciji kod neke više ličnosti na carskom dvoru. Kad su došli kući, već je kod općine bilo naređenje iz Beča da se ta velika šteura (porez) ukida.

»Ako je mogao car, može i biskup izmijeniti svoje naređenje« — tako je zaključila teta Jaga svoje pripovijedanje.

Biskup ju je uvjeravao kako je malo svećenika, pa da mora stoga jedan upravljati i dvjema župama. A i zbog toga da može preživjeti, jer da sada svećenici nemaju nikakve plaće ni od države, ni od biskupa, ni od pape, nego žive od onoga što im ljudi daruju, ako se sjete. A konačno, treba da postariji počnu naprijed, a mlađi na njihova mjesta.

Tumačenjem je biskup nekako tetu Jagu uvjerio da su premještanja u velikoj crkvenoj obitelji potrebna, i ona se vratila kući. Njezini su mještani dobili novog dobrog župnika, a teta Jaga je raznoseći mlijeko po mjestu svima govorila što nije ni ona sama prije znala, da naši svećenici ne primaju nikakve mjesečne prihode za uzdržavanje svoje i svoga domaćinstva.

Sada je teta Jaga već pokojna. Bog je pomiluj, dobra je bila!

MOŠČENICE. Kamenicu za blagoslovljenu vodu iz ruševne crkve sv. Ivana izradio je domaći klesar godine 1630. Ta je godina uklesana glagoljskim pismenima Č H J (što znači: $1000 + 600 + 30 = 1630$) na stražnjoj strani posude.

Taj nepoznati pučki, ladanjski majstor koji je odlično naučio kako se klešu kućni pragovi i stepenice, okviri prozora, korita i kamenice za ulje, osjetio je u sebi porive umjetničkog talenta pa se je ohrabrio te je počeo klesati i svetačke likove za seoske oltare. Izradio je u Moščenicama lik sv. Petra i u Dragozetićima na otoku Cresu likove sv. Fabijana i Sebastijana.

Kao kipar bio je samouk pa je, prepušten sebi u starinskome, malom, zatvorenom ladanjskome svijetu, bio i ostao kipar naivac. No svojim djelima bio je bliz i razumljiv, bio je srodan duši i osjećajnosti malih ljudi koji su mu naručivali radove i bili njima jako zadovoljni. Zdušno su molili pred lijepim kamenim svećićima koje im je stari mošćenički majstor klesao. Njegove radove uklonili su iz crkve ljudi koji su imali drugu, gradsku naobrazbu i drugi ukus.

Na posudi za blagoslovljenu vodu prikazao je odraslog bradatog čovjeka kako se križa blagoslovljenom vodom.

ČETIRI SINA

*Stoje četiri lipe veture
prid hižon barba Jure,
na pridvratlju poli frašku mačka prede
i ne bacilja,
hi pozna.*

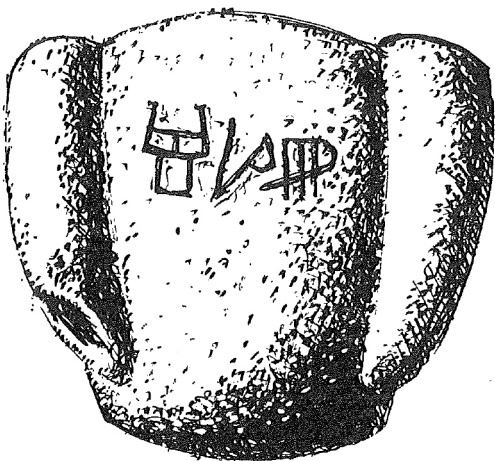
*I bile veture i bile košulje i ruke ki su zâbile žulje, jur toliko lit.
Kako je i gre ča, gre?
Juri pipu, nevisti faco, dici konfete, staroj šaku riži i kafe.
Su došla Juri z Grada četiri sina.*

*Kako četiri kripka Bakina
četiri veture vani stoje.*

*Sićanjsko sunce juža ledene pljočke u tragu kopita,
spod čripnje se hlibi žute, trukinja zuz napu spod črnih gred.
Vred je paričano za popiti i kus mrsa z šufita.*

*Blago se je splašilo (ga gonu na lokvu napojiti)
ud četiri veture sprid hiže barba Jure.*

*Ča ni lipo doj doma viti suoje, mižo bilice popiti;
ča je novega poli, vas, povite,*

*napite se, dica muoja, napite,
uzmite, ste doma, pojite!
I frajaju dica i njihova dica i uni mikini, ča još delaju poda se.
Se vidi z baladura
kako nika bila stina svaka vetura.*

*Jure ne zamiri ki sina četiri mu dođu doma samo za fešte,
a ča će, brižni, ter su gosti!
Če valja pomoći žeti, kopati, kositi, orati i trgati
kad moraju ud trdega suoga Grada meke ruke počinuti i banje
delati;*

će dojtī, će... klitu...

*Kako gre su se rastali; puškaju ljupci kako kostanje,
sve manje je ča za reći.
Nevista i uni drobni krgaju uzad, na meko sidalo ud kože,
šakuc muke, barilu vina, črčak kobasice, klas trukinja, glavu
žbulje,*

*šaku mendul, fetu sira, zarebnjaka i pršuta,
a ki, ko ne suoј suome?
I su se fotografali i otroci su mahali...*

*Se ziblju kako kolombure
doli po putu
četiri bile veture.*

Milan Rakovac

NARODNA MUZIKA ISTRE, HRVATSKOG PRIMORJA I SJEVEROJADRANSKIH OTOKA

Narodno stvaralaštvo, samonikla narodna umjetnost sela, slabi, a ponegdje i nestaje pred silnim naletom civilizacije i utjecajem što ga na selo vrši grad. Tu pojavu primjećujemo već odavno u čitavom svijetu. Narodna nošnja, pjesma, svirka i ples, narodni običaji i umjetnički oblikovani predmeti za svakodnevnu upotrebu, ukratko: sve ono osebujno i karakteristično čime se međusobno razlikuju narod od naroda, pokrajina od pokrajine, polako iščezava, a u mnogim zemljama već je posve nestalo iz života tamošnjih ljudi.

Osnovni uzrok tome leži u činjenici što danas selo više nije zatvoreno u sebe jer polako nestaju razlike između sela i grada, između seljaka i ostalih radnih ljudi. Suвременa proizvodnja, promet i komunikacije, vidna i slušna sredstva kumuniciranja (radio i televizija), veća i viša prosvijećenost ljudi i zbog toga i prije svega — veća povezanost s bližim i daljim susjedima utječu ne samo na mentalitet ljudi već i na njihov svakodnevni život, koji je sve više usmjeren k praktičnosti.

Ipak, znatan uzrok nestajanju narodnog stvaralaštva leži u jednom subjektivnom razlogu: sve donedavno prevladavali su — i kod nas i u čitavom svijetu — oni koji su u narodnoj umjetnosti vidjeli odraz primitivnosti, lošeg ukusa, neukosti i barbarstva. Zbog takvih nazora učenih ljudi i stanovnika gradova i sâm je seljak podlijegao tom shvaćanju i te se negdje brže, a negdje polakše zastidio svoje narodne nošnje, svoje pjesme, svog instrumenta, svog plesa i svojih rukotvorina. Kroz nekoliko generacija sve što je dolazilo sa sela — osim hrane! — zaudaralo je po seoskom znoju, po seoskoj štali i po seoskom blatu. Ne treba se čuditi što je na kraju i sam seljak počeo odbacivati sve ono što je grad prezreo i što ga je predstavljalo kao zaostalog, kao potčinjenog. Sve donedavna bilo je i dobrih ali neupućenih muzičara koji su tvrdili da narodni napjev Istre, Hrvatskog primorja i otokâ zvuči tako zato što ljudi tih krajeva — nemaju sluha i što su nemuzikalni! Nema tome tako davno kako sam i sâm često mogao doživjeti da se nećkaju pjevati »po domaću« pjevači koji »ne znaju pjevati« »starinske, domaće kante«.

Međutim, već nekoliko godina stvari kreću na bolje, i kod nas, u čitavoj Jugoslaviji, i u svijetu, pa tako i u ovom našem kraju. Svjedoci smo da je narodno stvaralaštvo zauzelo svoje pravo mjesto u čovjekovoj djelatnosti i da je ono ponovno oživjelo tamo gdje još nije iščezlo. Znanost — prije svega etnologija i socijolo-

Na otoku Susku kod Lošinja ženski se svijet još uvijek oblači u svoju specifičnu starinsku nošnju. U svakodnevnim poslovima ta je nošnja skromnija, a nazivlje se »po susacku«. Sastoji od kosule i busta, te od nekoliko bijelih sitno naboranih podsuknji, zvanih kamizot, te gornjeg crnog kamizota. U svečanim zgodama, osobito u svatovima, nosi se nošnja »po lošinjsku«, u kojoj se povrh bijelih »kamizota« oblači kamizot u boji i bluza zabajka, te pregačica, tarvijerslica — sve ukrašeno vrpcama i blistavim kuglicama. Vunene čarape — kalcete, živih boja, i suknene, i suknene papučice — carape dovoljna su obuća na tom pješčanom otoku.

Nekada je nošnja na Susku svojom dužinom dopirala do pola lista, a danas joj je značajka kratkoća, koja se uobičajila tek nakon prvog svjetskog rata.

gija — utvrdila je da bi bilo neznanstveno negirati vrijednost jedne djelatnosti koja je proizvod (jedini mogući proizvod) određene sredine, mentaliteta, potrebe, navike i shvaćanja o lijepom. Prebrodivši pogrešna shvaćanja, uočili smo da se u narodnom stvaralaštvu kriju neprocjenjive ljepote i vrijednosti. Spoznali smo da narodno stvaralaštvo nije lijepo i drago zato što je to tvorevina i ostatak nekadašnjih »ljepših i boljih vremena«, svijet naših »nonica i nonića«, već da je ono vrijedno i dobro samo po sebi i da ono predstavlja posebnu ljudsku umjetničku granu koja se od ostalih razlikuje i po tome što je to rad zajednice, mnogih njezinih pripadnika, kolektiva, »nepoznatih«.

Čim je nestalo povika na »seljakovanje« i na primitivnost i čim je selo osjetilo da je njegova umjetnost cijenjena i u gradu, svugdje gdje narodno stvaralaštvo nije nestalo, ono je počelo bujati i oživjelo je. Traže se rukotvorine, narodni instrumenti, na-

SVIRAČI IZ CERA

U Istri muška se narodna nošnja u životu nigdje ne susreće, čak se ni u svečanim zgodama ne oblači. Pojedini dio odjeće, obično kaput zvan koret, od debelog domaćeg sukna, obući će zimi koji starac, jer on dobro štiti kad puhne jaka bura. Ipak, ni jedna kuća ne posjeduje više cjelovito muško ruho, kakvo se sve do prvog svjetskog rata nosilo uglavnom još u cijeloj Istri. To je bilo ruho od domaćeg smeđeg i bijelog vunenog tkanja povaljanog u stupi.

U Cićariji, u zapadnoj i južnoj Istri nosile su se bijele duge hlače tijesno pripojene uz tijelo a zvale su se benevreke ili brnovčke, dok se na gornji dio tijela oblačila košulja, obično od domaćeg konopljinog platna, a preko nje smeđi prsluk krozet i kratki kaput s rukavima — koret. Nekada se preko svega oblačio i treći sloj vunene odjeće, tzv. kamižôla, koja je dopirala do koljena, a bila je bez rukava. Na nogama suknene čarape — škapi — i opanki, a uz njih katkad buzdakini — neke vrste gamaša. Glavu je pokrivala plitka smeđa kapica zvana klabučić ili kvarnarić.

Ta odjeća u nekim svojim dijelovima odaje tragove stare balkanske nošnje, koju su u Istru donijeli uskoci — doseljenici iz dalmatinskog zaleđa od 15. do 17. st., ali je ovdje u toku vjekova doživjela znatne promjene, osobito u ukrasu i koloritu. Drugi se tip nošnje razlikuje od opisanoga prvenstveno po kroju i smeđoj boji bragêša, a nosio se u Labinštini i u srednjoj Istri.

Danas možemo istarsku mušku narodnu nošnju vidjeti samo na folklornim priredbama, ali i tamo, na žalost, ne uvijek u izvornom obliku ili čak u lošoj rekonstrukciji.

rodne nošnje. Radio-stanice i televizijske stanice sve češće prenose snimke izvorne narodne muzike i plesa. Narodna nošnja ne vraća se, doduše, u svakodnevnu upotrebu, nema je, kao nekada, »na svaken samnju, na svaken piru«, u društvu s roženicama. Ali je ipak

viđamo sve češće, na priredbama, nastupima, na smotrama i na festivalima narodne muzike i plesa, dok smo je donedavna mogli promatrati još samo u etnografskim muzejima.

Zanimanju za narodno stvaralaštvo mnogo je pridonijela također potreba i želja današnjeg čovjeka, suvremenog nomada, da obilazi svijetom i da upozna tuđe krajeve i ljude, njihov život, njihove običaje i njihove posebnosti. Pri tome ga, naravno, ne zanimaju frižideri, automobili i ostala dostignuća suvremene tehnike, jednaka posvuda, već duhovno stvaralaštvo jednog naroda i kraja, sve ono što je u tom narodu i kraju vlastito, specifično i po čemu se on od ostalih razlikuje.

* * *

I u ovom našem kraju, gdje više-manje odzvanja jedan tip narodne muzike, pa i plesa, običaja, narodne nošnje i govora, osjeća se oživljavanje narodne umjetnosti i probuđivano zanimanje za nju. Radio-stanice, posebno Radio-Pula, čestim prenošenjem snimaka izvorne narodne muzike u prvom su redu zaslužne za to. S jedne strane, domaći kanat i svirka dobili su »pravo građanstva« da se pojave uz ostalu muziku. To potiče ne samo ambiciju onih koji su i do sada nastupali, već privlači i nove izvodioce, osobito mlađe. S druge strane, na domaći kanat i svirku priviknuli su se i zavoljeli je i brojni doseljenici iz ostalih krajeva Jugoslavije. Ponavlja se staro pravilo: da bi se nešto moglo cijieniti, potrebno je da to upoznamo!

Brojne su manifestacije, festivali i smotre na kojima posljednjih godina odzvanjaju narodne pjesme u dva glasa, ili bugarenje, ili sopele, roženice, mih, šurle i vidalice, ili se okreću balun, polka, hrvacki, cotić, verac, Novljansko kolo. Muzički biennale u Zagrebu, Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu, središnja smotra Istre u Motovunu, godišnje smotre folkloru općina Buzet, Labin, Pazin, Pula i Rovinj, Novljanski dani, Krk, Punat, Dobrinj, Kastav, Festival folkloru u Kopru, ogranci Čakavskog sabora u Zminju, Pazinu, Buzetu i Labinu, porečki Zlatni delfin, Rakalj itd. — sve to stalno pruža sliku i izvodiocima te slušaocima i gledaocima da ponovno potvrde bogatstvo narodne mašte, izvornost i osebnost narodnog stvaralaštva naroda toga kraja, a tako i koristi tako usmjerenog interesa za originalnu narodnu umjetnost.

* * *

U našoj zemlji postoji nekoliko muzičko-folklornih područja gdje je do danas sačuvan nepatvoreni stari, izvorni duh i oblik narodne muzike. Osobitu pažnju stručnjaka i ljubitelja narodne umjetnosti privlači istarsko-primorsko folklorno područje, na ko-

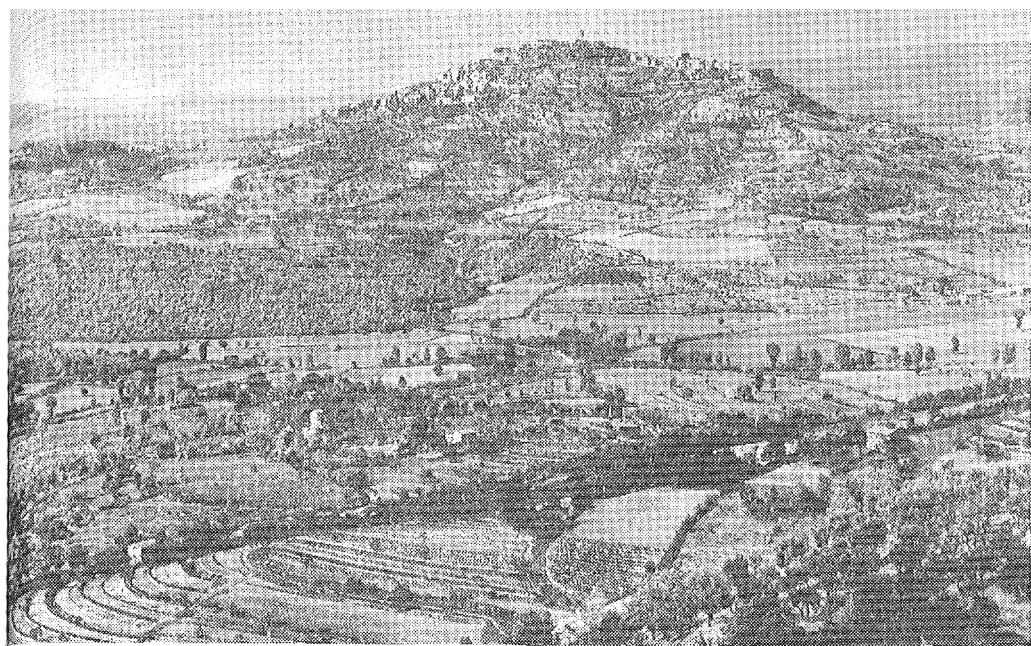

Od nekoliko tipova istarske ženske narodne nošnje, koja je do kraja prošlog stoljeća posvuda u Istri bila izrađena od domaćeg platna i od smeđeg sukna, sačuvala se danas donekle u upotrebi samo nošnja od kupovne pamučne tkanine. U Čićariji ta nošnja još čuva glavne značajke starinskoga kroja nekadašnje suknene odjeće na »kline«; tu povrh bijele kašulje ili stomanje nalazimo crni kamižot, krojen također u klinove, sa značajnim srednjim klinom na leđima — zvanim žabica. Drugdje u Istri, osobito u zapadnom dijelu, danas starice također nose nošnju, ali je to tzv. kotula, koja je krojena na »bušt« ili »život« i krilo, a u Istri se uvrijela tek od početka ovog stoljeća. Nošnja na kline prastara je tradicija donesena u Istru u vrijeme prvih naseljenja Slavena.

CETIRI SESTRE IZ LANISCA

jemu je kompaktno sačuvan jedan izražaj što ga nigdje drugdje nema. To je ono pjevano ili svirano dvoglasje što ga najčešće (i pogrešno) nazivamo »istarskim«, no koje se čuje i u Istri i u Hrvatskom primorju i na sjeverojadranskim otocima. U tom načinu pjevanja i sviranja ima razlike onoliko koliko je ima i u govoru, u čakavštini. No u biti to je isti tip narodne muzike onog tonskog niza što ga je teoretski protumačio Ivan Matetić-Ronjgov (na osnovama radova dr. Vinka Žganeca) i što ga je upravo Matetić prenio svojim kompozicijama na koncertni podij.

Zahvaljujući Matetićevoj radu i učestalom izvođenju izvornih napjeva i svirke, poraslo je zanimanje za tu našu folklornu djelatnost koja za upućene predstavlja pravu muzičku atrakciju ovako kompaktno sačuvanu u srcu Evrope. Zanimanje i iznenađenje još su veći u posljednje vrijeme, kada svijetu otkrivamo još jednu sačuvanu muzičku starinu, prastari slavenski muzički izražaj, a to je bugarenje. U sjevernoj Istri — u Čićariji — te u Novom Vinodolskom i njegovoj okolici posve je još sačuvano pjevanje kojim se »bugare« uglavnom epske, rjeđe lirske pjesme. Upornim traženjem dolazimo do ostataka bugarenja i u krajevima gdje je također nekada postojalo, ali je danas iščezlo, kao u srednjoj i

MOTOVUN

južnoj Istri, na Krku i drugdje. Bugarenje predstavlja još stariji muzički izražaj od istarsko, primorskog dvoglasja, a njegovo proučavanje iziskuje još veći rad i napor. Uostalom, na ovom čakavskom području postoji još čitav niz muzičkih pojava što ih treba upoznati i proučiti, pojave s kojima moramo upoznati druge i s kojima se moramo sami pozabaviti. Tu su instrument »cindra« s područja sjeverne Istre, »gunjci« Buzeštine i Bujštine, metar i ritam Novljanskog kola, staroslavensko crkveno pojanje, muzički folklor otoka Suska, talijanske etničke grupe i grupe istarskih Rumunja, itd.

Sve to govori o velikom radu što stoji pred stručnjacima, a tako i o potrebi za informiranjem, prikazivanjem i proučavanjem. No primarna je činjenica da to sve kod nas postoji, još živi i da predstavlja izuzetnu kulturnu vrijednost. Naš čovjek, i tada kad se više ne srami toga, još uvijek teško vjeruje da je narodno muzičko stvaralaštvo ovih krajeva jedno od najzanimljivijih u svijetu. Držeći se one provjerene: »Tuđe poštuj, ali svojim se diči!« s malo više samosvijesti i povjerenja u sebe, povjerovat ćemo drugima kako ovo naše narodno stvaralaštvo vrijedi, kako vrijedi i truda da se založimo kako ne bi propalo pred nasrtajem civilizacije i zbog našeg nehaja palo u zaborav. Naše narodno stvaralaštvo dio je i odraz nas samih, po njemu smo također ono što jesmo.

Slavko Zlatić

SVE VNE ZVIZDE

Andante

Sve vne zvizde, sve vne zvizde ča po ne-bu la-ze ni-ne naj; sve vne zvizde, sve vne zvizde ča po ne-bu la-ze ni-ne - naj

ZA ISTARSKU GLAZBU

Za svaku je stvar potrebna neka škola. Da je potrebna i za istarsku glazbu, čuo sam jedno zgodom iz usta jednog pastira koji je upravo čudesnom vještinom svirao na svoje vidalice. Bio je to barba Tone Krajcar, pastir-ovčar u Krajcarbergu. Čujte pobliže o toj zgodi.

Godine 1955. navršio je veliki glazbenik prof. Ivan Matetić Ronjgov 75. godinu života. Dobio je neku nagradu kao skladatelj (kompozitor) pa je jedan dio dodijeljene nagrade upotrijebio da prođe Istrom u društvu s dvojicom studenata glazbe. Poveo sam ih u Krajcarbreg, općina Žminj. Tamo su nas iz Ježenja uputili k dobrim pjevačima. U kuću gdje smo odsjeli brzo je došao i barba Tone. Mala ljudska pojava, sitno staračko lice bez brade. Doznajemo da se u mladosti odrekao baštine u korist braće i pošao za pastira. Nije se ženio. Tada su mu bile 84 godine. Sviranje mu je — opet velim — upravo čudesno. Svaki napjev brzo prihvati i izvodi ga sa svom slobodom. Imitira pojedine ptice i — toga se sjećam — vojničku trublju. Uz svirku i — pjeva: istodobno polovicom ustâ pjeva, a drugom polovicom puše u sviralu i svirkom prati vlastito pjevanje.

— Virtuoz! — divio se Matetić.

— Ki vas je naučija tako sviriti, barba Tone? — postavili smo mu pitanje.

Barba Tone je desnim kažiprstom čvrsto pritisnuo čelo i odgovorio:

— Škola, škola! To je posebna škola!

Te riječi, izgovorene sitnim staračkim glasićem, usjekle su mi se u pamet i njegov »svir« koji nije bio bučniji od njegova

glasa, ali je zbog svoje preciznosti i jasnoće dirao srce i zasjecao se u pamćenje.

— Škola, i kakva škola! — pomislih. Evo sam ovamo, na izvor istarske glazbe, doveo studente i vrhunske naše glazbenike, a sâm ne znam od koga imam više naučiti: od domaćih samouka-virtuozu ili od profesora naših najviših škola.

Bez sumnje, svi mi možemo mnogo naučiti i od jednih i od drugih.

Velik korak u školi istarske glazbe bio je učinjen kad je prof. Ivan Matetić Ronjgov pronašao način kako se istarski napjevi mogu napisati na papir pomoću nota kao i svaka druga glazba. Pismenost je u školi osnovna stvar. Ona pomaže da za istarsku glazbu doznaju i da o njoj raspravljaju svi naši muzičari. Napisana glazba izvodi se na svakoj klavijaturi i na svim instrumentima orkestra i svaki je pismeni pjevač može pjevati. Svaki harmonikaš može danas izvoditi plesnu i zabavnu istarsku glazbu na svojoj harmonici (jasno, ako se potruđi da nauči posebnosti te glazbe), kao što i svaki orguljaš može izvoditi crkvene napjeve istarskog načina.

Pismenost je danas općenita. Djeca u nekim razredima osmo-ljetke uče note. Na to sam računao kad sam zamolio urednika ove Danice da ne propusti tiskati i note za dvije pjesmice koje slijede. Pjesmice će svatko lako pročitati, a onaj tko zna note lako će ih i pjevati. Djeci će pomoći u školi nastavnik za glazbu.

Meni još preostaje da vam ispriopovjedim gdje sam ove napjeve zapisao i što sam s njima doživio.

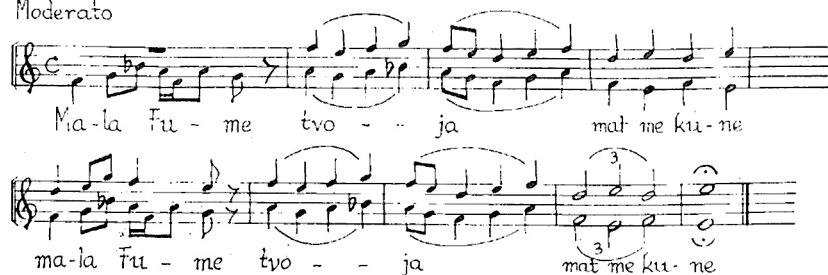
Sve vne zvizde ča po nebu laze	— nine naj
One mene sad od tebe mraze	— nine naj
Meni koka, a tebi pilići	— nine naj
Mi moramo svaki k sebi ići	— nine naj
Prestalo je naše radovanje	— nine naj.

Ovu pjesmicu i njezin napjev naučio sam od Alda Starića iz Svetog Ivana od Šterne kad mu je bilo 13—14 godina. On je sada svećenik i upravo sprema doktorat u Rimu. Ja sam sada već počeo biti »vremenit«, a barba Tone ovčar iz Krajcarbrega već podosta godina počiva u žminjskom cimiteru »poli zidića« na istočnoj strani, kao što i slavni Matetić Ronjgov počiva u Opatici. Ljudi prolaze, a narodni umotvori ostaju.

Napjev nije bilo teško napisati u notama i svirati ga na harmoniju ili na klaviru. Mnogo sam ga i rado svirao jer je napjev lagan i neobično lijep, a i sadržaj je pjesme zanimljiv i neobičan. To je pjesma onih koji vraćaju prsten ili već u početku

MALA FUME

Moderato

otklanaju ponudenu ljubav. »Mladi i mlada«, ako su se i nadovali jedno drugom za vrijeme zaruka, došli su do spoznaje da nisu stvoreni za zajednički život i ženidbu. Pa ako ih je prije sve na svijetu poticalo na ljubav, sada ih sve nagovara na to da se dijele. Kako je sve to u pjesmi jednostavno i lijepo rečeno. Nijedna riječ nije suvišna, čak ni pomalo šaljiva, poštapački stih »Meni koka, a tebi pilići«. Ovo nekoliko stihova sadrži — kao i Očenaš — nebo i zemlju, tjelesne i duševne potrebe, poštenje i hrabru otvorenost i sve najdublje težnje srca.

U jednom selu ovu su pjesmu zainteresirani mladići i djevojke brzo upamtili i naučili. Imao sam običaj nakon vježbanja crkvenih pjesama na harmoniju zasvirati koju narodnu pjesmu. Onu koju bi mladost prihvatila, pjevali bismo je u prikladan čas pred crkvom ili negdje drugdje u selu.

Jednom zgodom bili su na okupu mladići i djevojke. Jedan će:

— Dajte malo onu koku, padre!

— Koju to koku? — priupitah, dok nisam shvatio da je riječ o našoj pjesmi.

Nije to bilo prvi put da smo je pjevali. Ali ovoga puta svi se nekako čudno smješkaju, a jedan se mladić crveni do ušiju.

Kasnije su mi objasnili da je »koka« i bila naručena za njega. Siromah je čeznuo za djevojkom koja mu nije odgovarala pa nije htjela ni čuti za njega.

Mala Fume, tvoja mat me kune

Jone kune za jone lancune.

Neka kune, al' me ne jokune.

Mala Fume, 'zajdi na balkune!

Ova je pjesma s napjevom zapisana u Krajcarbregu upravo prigodom Matetićeve pohoda što sam ga prije opisao. Mladići iz moga sela, rado su je pjevali i sami i pred djevojkama. Kad bi od mene tražili da je intoniram (jer je lakše samo prihvatiti i pjevati nego započeti), koji put sam se bojao da ne bi i ova pjesma bila komu posebno namijenjena. Često sam rado slušao kako ta pjesma odjekuje selom: svima na veselje i na — opomenu.

U školi za istarsku glazbu poželjan je doprinos od svake strane. Neka se, dakle, i »Istarska Danica« svojom suradnjom pridruži drugim velikim naporima u iznošenju istarske glazbe kao što su naponi Radio-Pule i drugih radio-stanica te drugih naših ustanova. Mnogo se očekuje od *Čakavskog sabora*, koji u svom sklopu ima i Katedru za muzički folklor Istre i Kvarnera. I otok Krk se pridružuje ovome poslu, jer i on pripada području iste glazbe, pa tako u »Krčkom zborniku« br. 2 imamo prilog o našoj glazbi.

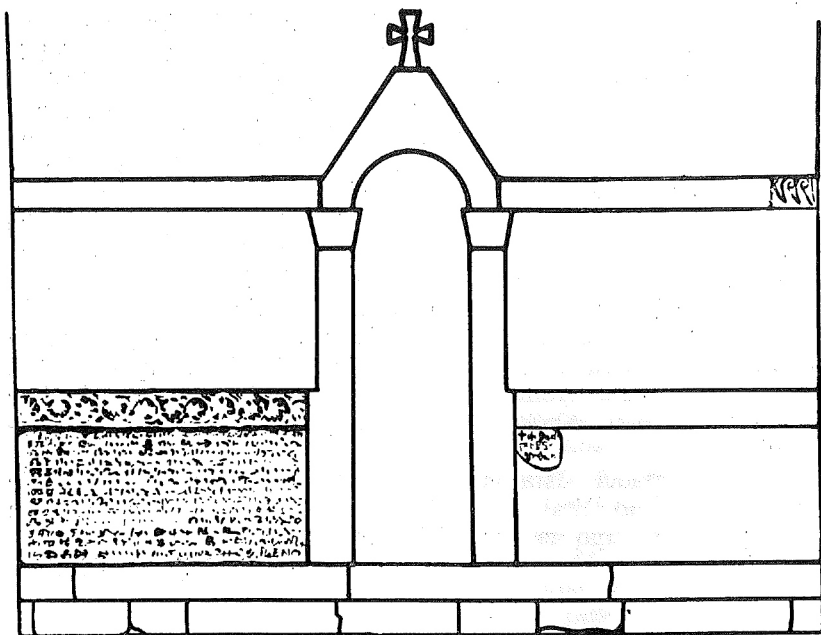
Kad bi čitaoci »Istarske Danice« svake godine naučili dvije pjesme ne samo čitati nego i pjevati, brzo bi napredovali u ovom poslu što smo ga nazvali školom istarske glazbe.

o. Andrija Bonifačić

NAJSTARIJI GLAGOLJSKI NATPISI

BASČANSKA PLOČA. Jedan je od najznamenitijih povijesnih spomenika hrvatskog naroda. Nazvana je po mjestu Baški na otoku Krku, jer je bila nađena u Sv. Luciji, staroj benediktinskoj opatijskoj crkvi kraj sela Jurandvor u okolici Baške. To je ploča od kamena vapnenca, debela 9 cm, duga 2 m, visoka 1 m. Na njenoj prednjoj strani uklesan je u 13 redaka dug natpis glagoljskim slovima na starom hrvatskom jeziku. Nad natpisom, gornjim rubom ploče proteže se ranoromanički ornament lozice. Sudeći po svim podacima koji se čitaju u natpisu i koji se vide u načinu kako je Baščanska ploča izrađena i opremljena, ona je nastala oko godine 1100. Glagoljsko pismo na Baščanskoj ploči predstavlja prijelazne oblike razvitka iz starije, oble glagoljice u mlađu, hrvatsku uglatu glagoljicu. To pismo nije strogo ustaljeno, pa se na Baščanskoj ploči pojavljuju i neka slova koja su preuzeta iz ćirilskog alfabeta i neka koja su sasvim osebujna te ih ne nalazimo ni na jednom drugom glagoljskom spomeniku. Jezik Baščanske ploče jest naš stari, narodni, govoreni hrvatski jezik kojim se provlače oblici crkvenoslavenskog bogoslužnog jezika.

Baščanska ploča bila je u početku dio kamene crkvene pregrade (septum) koja je u crkvi Sv. Lucije dijelila prostor za redovnike od prostora za puk. Ta je pregrada bila građena istodobno s crkvom. Baščanska je ploča na njoj bila lijeva pregradna ploča (pluteus), dok je na desnoj strani pregrade postojala njoj slična, druga ploča. Četiri

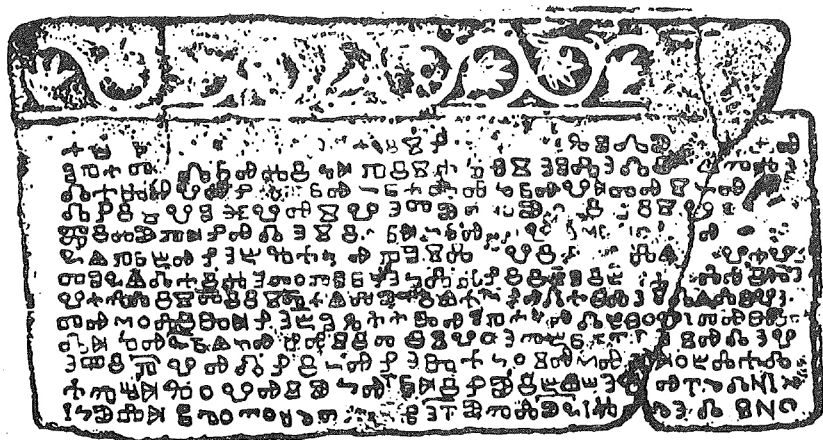
BAŠCANSKA PLOČA – LIJEVA PLOČA NA CRKVENOJ PREGRADI.

krhotine kamene ploče s glagoljskim natpisom, nađene također u crkvi Sv. Lucije — takozvani Jurandvorski ulomci — vjerojatno su dijelovi te razbijene »druge Bašćanske ploče«.

Nakon utrućuća benediktinskog samostana Sv. Lucije (sredinom XV. stoljeća) stara je pregrada u crkvi bila srušena (i to poslije 1498. godine), a Bašćanska ploča dospjela je u crkveni pod, gdje su je upotrijebili kao nadgrobnu ploču nad nekim seljačkim grobom. Tu je sredinom XIX. stoljeća prvi put bila zapažena za znanost i odtada počinje njeno proučavanje. Neki znanstveni problemi Bašćanske ploče nisu još ni danas riješeni. Ploča je prilično oštećena: prelomljena je, a i vrijeme je nagrizlo njeno lice, pa je na nekim mjestima zbog nečitkošći slova i dan-danas sporno čitanje nekih riječi i tumačenje njihova smisla.

Sadržaj natpisa Bašćanske ploče preuzet je iz samostanskog kartulara, to jest iz knjige gdje su ukratko bila zabilježena sva darivanja i sva prava koja je tokom vremena samostan dobivao. Što na ploči piše?

Nakon zatiha Sv. Trojstva jedan opat po imenu Držiha bilježi da je hrvatski kralj Zvonimir darovao Sv. Luciji »ledinu« (neobrađeno zemljište) te nabraja svjedoke tog darivanja, a to su redom hrvatski velikodostojnici: Desimir, župan u Krbavi; Mratinac, župan u Luci; Pribinog koji je bio »posal«, to jest kraljev izaslanik, u Vinodolu i Jakov koji je to isto bio na otoku Krku. Zazivlje se zatim prokletstvo na svakoga tko bi zanižekao kraljevo darovanje, a od svakoga tko bude živio u samostanu traži se da moli za darovatelja. Drugi jedan opat, po ime-

BAŠĆANSKA PLOČA

nu Dobrovit, bilježi da je s devetero samostanske braće sagradio sadašnju crkvu Sv. Lucije u vrijeme kada je knez Kosmat (Kuzma) vladao nad svom Krajinom (vjerojatno je to područje koje je obuhvaćalo liburnijsku obalu Istre, Hrvatsko primorje i kvarnerske otoke). U to vrijeme bio je »Mikula« (crkva ili samostan ili posjed Sv. Nikole) u »Otočcu« (vjerojatno neki predio na samom otoku Krku, možda u Vrbanskom polju) pod zajedničkom upravom s opatijom Sv. Lucije.

Evo što se danas na oštećenoj Bašćanskoj ploči od uklesanih slova jasno vidi ili se po tragovima može nedvojbeno odrediti i što se u čitanju smije nadopuniti:

V' IME OTCA I SINA I SVETAGO DUHA . AZ'
OPAT'DR'ŽIHA PISAH'SE O LEDINĖ JUŽE
DA Z'V'NIMIR' KRAL' HR'VAT'SK'I V'
DNI SVOJE V' SVETUJU LUCIJU I SV...
MI ŽUPAN' DESIMRA KR'BAVĖ MRA...V' LU-
CĖ PRB'NEBGA. 'POSL' VIN'LĖ...V'... V O-
TOCĖ DA IZE TO POREČE KL'NI I BOG I BĖ (=12) APOSTOLA G
(=4) E-
VANJELISTI I SVETAĖ LUCIĖ AMEN, DA IZE SDE ŽIVE
T' MOLĖ ZA NE BOGA AZ' OPAT' DBROVIT' Z'-
DAH, CREK'V SIJU I SVOEJU BRATIJU S DEV-
ETIJU V' DNI K'NEZA KOS'M'TA OBLAD-
AJUCAGO V' SU K'RAINU I BEŠE V' T' DNI M-
IKULA V' OTOČ'CI S' SVETUJU LUCIJU V' EDINO

A kako bi otprilike taj natpis čitali naši glagoljaši, koji su ga postavljali? Bez sumnje s naglascima čakavštine. Evo, ovako (znakovima označeni slogovi određuju samo mjesta naglasaka, a ne i njegovu kakvoću):

V' ime Oca i Sina i Svetàgo Duha. Az opàt Držìha písah se o ledìne jù-
že da Zvanimir, kralj hrvàtskij v dñi svojè v Svetùju Luciju i... mi

Najstariji glagoljski natpisi nalaze se na našem tlu u Istri, u Hrvatskom Primorju i na otocima Krku i Cresu.

župàn Desimìra Krbàve, Mratìnac Lucè, Pribinèg, sa pòsal Vinodòle, Jàkov v Otòce. Da iže to porečè, klñi j Bog i dvanàjst apostolà i četiri evanjelisti i svetàja Lucija, amen. Da iže sde živè, ta moli za nje Boga. Az opàt Dobrovit zdàh crèkav siju i svojèju bràtiju s devetiju v dni kneza Kosmàta obladajućago vsu Krajinu. I beše v ti dni Mikùla v Otòdci s svetùju Luciju v jèdino.

Važnost Bašćanske ploče za našu povijest velika je i višestruka. Ona je važan izvor za poznavanje razvitka glagoljskog pisma i hrvatskoga književnog jezika, za poznavanje naše nacionalne kulture u prošlosti i naše nacionalne političke povijesti.

Na Bašćanskoj ploči, uz ostalo zabilježena su narodna imena vladara, velikaša i monaha, na njoj je i najstariji sačuvani spomen hrvatskoga nacionalnog imena na hrvatskome jeziku (kralj hrvatskij), u njoj imamo potvrdu da se je vlast kralja Zvonimira protezala i na otok Krk, to jest na Kvarnerski zaljev.

Dr Branko FUCIĆ

PLOMINSKI NATPIS. Tako je nazvan kameni reljef s grubo uklesanim likom Silvana, poganskog (ilirsko-rimskog) božanstva šuma, stoke i ljetine. On u ruci nosi prolistalu granu. Reljef potječe iz kasnog rimskog doba. Građeci crkvu Sv. Jurja u Plominu, tadašnji graditelji ugradili su ovaj kamen u vanjski dio njenog zapadnog zida, jer su bili uvjereni da je u tome liku predložen sv. Juraj kao kršćanski mučenik s palmom u ruci. Glagoljski natpis na kamenu potječe iz XI. stoljeća i glasi:

SE E PIS'L' S...

što znači: »Ovo je pisao s...«.

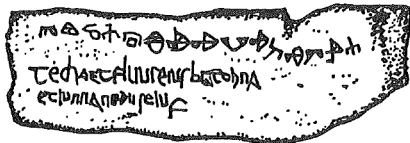
HRVATSKA KNJIŽEVNOST U ISTRI

Hrvatska književnost u Istri kroz cijeli srednji vijek razvijala se na pismu glagoljici i na hrvatskom tipu staroslavenskoga jezika. Književni tekstovi koji su se upotrebljavali bili su liturgijski, namijenjeni bogoslužju, i neliturgijski, tj. nisu bili isključivo namijenjeni potrebama bogoslužja.

Neliturgijski su tekstovi mnogo zanimljiviji za proučavanje književnosti. Pojedini sastavci vezivali su se u *zbornike različitog štiva*. Kao i u brevijarima, tako i u ovim zbornicima zastupani su apokrifi, legende, mirakuli, zaklinjanja — sve su to tekstovi koji su zanimali srednjovjekovnog čitaoca. Ovi su tekstovi bili zajednički evropskom srednjem vijeku, pa možemo zato reći da naša književnost u to najstarije doba živi od istih ili sličnih tema i sadržaja kao i ostale evropske književnosti. U Istri, na našim otocima i primorskim gradovima, gdje god je prevlada-

VALUNSKA PLOČA. Nađena je u crkvi Sv. Marka iznad sela Valuna na otoku Cresu, a sada se čuva u župnoj crkvi u Valunu. U početku pokrivala je ta ploča grob u kome su ležali jedna baka, njen sin i njen unuk. Natpis na ploči je dvojezičan: hrvatski i latinski. Hrvatski natpis pisan je glagoljicom, a latinski latinicom, takozvanom karolinom. Oba su natpisa iz istog vremena, iz XI. stoljeća. Bilježe imena baka, koja se zvala Teha, sina koji se zvao Bratohna i unuka koji se zvao Juna. Sve su to stara naša narodna hrvatska imena. Natpis hrvatski — glagoljicom — glasi:
TEHA, SIN', (V(NU)K' JUNA,
a latinski ovako:

TECHA ET BRATOCHNA FILIUS
EIUS ET IUNNA NEPUS EIUS.

vala glagoljica kao nosilac ove književne djelatnosti, ovi su se sastavci priređivali, prepisivali i širili po našem etničkom i jezičnom prostoru. U Istri su, koliko danas znamo, nastali neki veoma značajni kodeksi: osim misala i brevijara, *Petrisov i Žgombičev zbornik*, neki dijelovi *Vinodolskog zbornika*, razni *Antonini i Kvadrige* i slična djela. U Istri je nastao vrlo vrijedan i značajan tekst: *Razvod istarski*. To je dokument o razgraničeju posjeda različitih feudalaca u Istri. To je pravni dokument međunarodnog značaja, pisan je na tri originala, na više se mjesta spominje hrvatski notar, zapisničar, i hrvatski jezik kao ravnopravan njemačkomu i latinskomu. Pojedina se mjesta u Istarskom razvodu mogu i danas čitati s velikim interesom kao svojevrsan putopis ili kronika.

Prva hrvatska štampana knjiga priređena je također u Istri, od istarskih popova glagoljaša. Ova je književna djelatnost u Istri važna jer je podržavala nacionalnu svijest našeg naroda, čuvala je književno nasljeđe i predavala ga od generacije na generaciju. Pojedini književni motivi i teme iz ove pisane književnosti prelazili su u usmenu narodnu književnost: u priče, pjesme, drame i poslovice i tako obogaćivali narodno stvaralaštvo.

Sredinom 16. st. u Istru počinje prodirati protestantizam iz Venecije i Kranjske (Slovenije). Hrvatski protestanti u Istri bili su uglavnom popovi glagoljaši, koji su — pošto su bili protjerani iz svoga zavičaja — u Njemačkoj prevodili Bibliju i protestantske polemičke i poučne knjige. Knjige su izdavali u sva tri naša pisma: glagoljicom, ćirilicom i latinicom. Izdali su i nekoliko knjiga na talijanskom jeziku za Talijane, prvenstveno one u Istri. U predgovorima ovim knjigama, kao u manifestima, oni ističu da žele

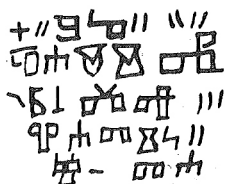

KRKKI NATPIS. U početku je stajao na nekoj zgradi, na redovničkoj crkvi ili na samostanu benediktinaca, jer kao graditelje spominje opata Maja i redovnike, koji imaju redom stara hrvatska narodna imena: Radonja, Rugota, Dobroslav. Donedavna je bio ugrađen u ugao kanoničke kuće u Vitezićevoj ulici u gradu Krku, a sada je pohranjen pod krovom u toj istoj kući, na stubištu. Taj stari glagoljski natpis iz XI. stoljeća glasi ovako:

SE ZIDA (tj. ovo zida) MA-
J' OPAT' I RA-
DONE RUGOTA,
DOBROSLAV'

duhovno pokrenuti sve narode na Balkanu. Dajući im knjige na narodnom i razumljivom jeziku oni hoće da se narod prosvijetli, duhovno osamostali i osposobi za otpor protiv Turaka, ali i protiv pape, odnosno zapadnog oblika feudalizma. U vrlo kratko vrijeme uspjeli su izdati tridesetak knjiga, a kad znamo da su morali voditi brigu o cjelokupnom procesu njenog nastajanja: od priređivanja knjige, rezanja i lijevanja slova, slaganja i korigiranja, vidimo da su izvršili zaista golem posao. Ovaj težak i naporan posao izvršavali su Stipan Konzul iz Buzeta i Antun Dalmatin iz Senja. Katolička reakcija i inkvizicija nije dopustila da protestantske knjige dođu do onih kojima su bile namijenjene, pa je tako i njihov pokušaj ostao bez odjeka u našim krajevima. S istarskim je protestantima potajno surađivao i Matija Vlačić Ilirik iz Labinu, najveći i najborbeniji protestantski teolog, nepomirljivi protivnik papinstva i feudalizma, jedan od najvećih likova naše kulturne povijesti. On je pisao samo na latinskom i njemačkom jeziku pa tako ne ulazi izravno u tokove hrvatske protestantske književnosti. Katolička protureformacija, kasnije nazvana i katolička obnova, imala je u Istri nekoliko istaknutih radnika. Franjo Glavinić rođen je u srednjoj Istri, u Kanfanaru. Napisao je nekoliko hrvatskih knjiga koje su bile vrlo omiljene i dugo su se vremena čitale i izlazile u nekoliko izdanja. U svojim knjigama na više mjesta s ponosom ističe svoju pripadnost hrvatskom narodu.

Tokom 18. i u prvoj polovini 19. st. nacionalna svijest u Istri polako je zamirala. Rijetki istarski intelektualci pišu samo talijanskim jezikom, kao Petar Stanković (1771—1852) ili Josip Volčić (1750—1825), koji je uz jedno talijansko djelo napisao i dobar

JURANDVORSKI ULOMCI. Bila su svega četiri ulomka. Dva su bila otkrivena još u prošlom stoljeću, a dva nakon II. svjetskog rata. Nađeni su u opločanju poda u staroj benediktinskoj opatijskoj crkvi Sv. Lucije u selu Jurandvoru kraj Baške na otoku Krku. Najvjerojatnije su ti kameni ulomci dijelovi što su preostali od razbijene »druge Bašćanske ploče«, to jest one druge, desne ploče sa stare crkvene pregrade. Čini se da se na toj drugoj ploči nastavljao glagoljski natpis s prve Bašćanske ploče. Iz pojedinih riječi na tim ulomcima može se razabrati da je stari hrvatski tekst na njima spominjao opet jednog opata, da je bilježio ime Zvonimirovo i ime hrvatsko, pa riječ »križ«, a i neke brojeve. Jurandvorski ulomci stari su koliko i Bašćanska ploča; potječu dakle iz vremena oko godine 1100.

Naš crtež prikazuje sva četiri ulomka. Drugi po redu od tih ulomaka nažalost je izgubljen. Poznajemo ga samo po precrtima starijih istraživača. Evo što se na tim ulomcima daje pročitati:

ULOMAK I.:
— AZ'
PROSIH'
U ZV'NIM
LUC

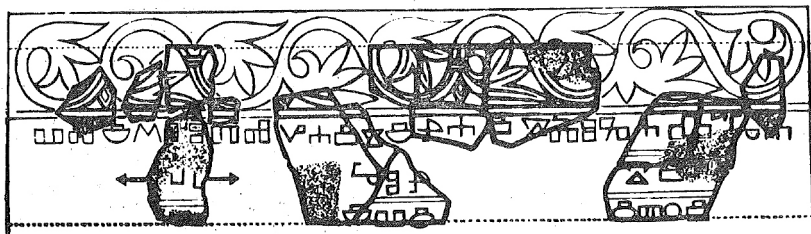
ULOMAK II.:
... H
VAIS'
KRIZ'
VATSK
C . TA

ULOMAK III.:
RAK
JU Y Z
'B I (12)

ULOMAK IV.:
? ?
E P(?)

hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik. Tek je sredinom 19. st. bi-skup Juraj Dobrila započeo nacionalno buditi hrvatski narod u Istri pomažući mu politički i ekonomski. I sam je potekao iz se-ljačke obitelji, teško se školovao i probijao kroz nedaće siromaš-nih i darovitih intelektualaca, zato je poznao prilike na istar-skom selu, zato se borio za pravednije i poštenije odnose među onima koji su imali zemlju i onima koji su imali samo ruke i sna-gu za tu zemlju. On nije velik književnik, ali je velik prosvjetitelj i borac za prava hrvatskoga naroda u Istri. Njegova knjiga: moli-tvenik O č e, budi volja tvoja — postala je i ostala najči-tanija knjiga na istarskom selu; iz nje su u ono doba kad hrvat-skih škola nije bilo, bezbrojne generacije naučile čitati. Zato je i značenje ovoga čovjeka u povijesti našega naroda u Istri izuzetno.

Druga polovina 19. st. karakteristična je po teškim i ogorče-nim borbama za nacionalna prava hrvatskog seljaka. I književnost u toj borbi ima svoju specifičnu ulogu. Prvi pjesnik nove Istre jest Matko Baštijan. Prvi veliki književnik iz liburnijskog dijela poluotoka, iz kojega su rodom i svi drugi književnici sve do tri-desetih godina našeg stoljeća, jest Eugen Kumičić (1850—1904). On je svoju zadaću pisca shvatio politički, u njegovim djelima —

SENJSKA PLOČA. Tako su nazvani ulomci kamene ploče, otkriveni nedavnih, poslijeratnih godina pred tvrđavom Nehaj u gradu Senju. Ti su ulomci dijelovi kamene pregrade koja je u nekoj staroj, srednjovjekovnoj senjskoj crkvi dijelila prostor oko oltara (tj. svetište, u kojem su vršili bogoslužje svećenici) od ostalog prostora (tj. od crkvene lađe, u kojoj je molio puk). Baška na otoku Krku i Senj na obali Hrvatskog primorja blizu su, upravo »preko puta«.

Stoga se može sada reći da Bašćanska ploča i Senjska ploča svojom velikom sličnošću pokazuju da su se na Hrvatskom primorju u staro doba gradile i opremale na sličan način crkvene pregrade, koje su se ponešto razlikovale od opreme crkvenih pregrada u drugim krajevima. To je bilo negdje na početku XII. stoljeća.

Nažalost, iz krhotina Senjske ploče ne može se doznati što je sve na njoj pisalo. Tko zna koja su imena darovatelja ili utemeljitelja crkve i kakvi su sve za nas važni povijesni podaci na njoj bili zabilježeni. Jedino što se na njoj može sigurno pročitati jest kršćanski zaziv Sv. Trojstva u prvome retku natpisa, a taj glasi ovako:

V' IME OT'CA I SINA I S(VE)TOGA D(U)HA

Naš crtež pokazuje rekonstrukciju, to jest kako se treba zamisliti gornji dio ploče u ono vrijeme kada je još bila čitava.

koncipiranim na romantičarski način — istarski seljaci i mornari, »narodnjaci«, ocrtani su kao poštteni i radini ljudi, a sve što je tuđinsko, nepošteno je i pokvareno. U svojim djelima oštro je postavio ovu granicu, kako u istarskim djelima tako i u onima u kojima opisuje građanstvo ili povijesna zbivanja. Svoje simpatije i antipatije nije podredio osjetljivim zakonima estetskog oblikovanja književnog djela.

Književnošću se bavio i istarski hrvatski političar Matko Laginja, ali njegovo djelo, kao i djelo Antuna Tentora, prošlo je prilično nezapaženo. Ni Rikard Katalinić Jeretov (1869—1954) nije, unatoč velikom broju pjesama i izdanih zbirki, danas onako prisutan svojim djelom kako bi to zaslužio. Dugo je vremena književno radio Viktor Car-Emin. Bio je književno aktivan više od pola stoljeća. On je po književnoj i društvenoj koncepciji najbliži Eugenu Kumičiću, s kojim ga veže i zavičaj i shvaćanje literarnog rada. Njegova su djela odražavala gotovo uvijek momentana politička stanja, zato danas kad su takva vremena prošla, i njegovo djelo ostaje često bez odziva. Iz Istre je rodom Milan Marjanović, vrlo radin književni kritičar, koji je pisao i beletristiku, ali ga problemi zavičaja nisu privukli.

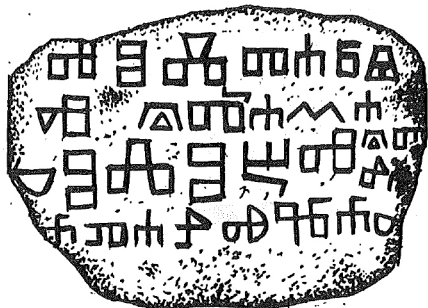
GRDOSELSKI ULOMAK. Grdoselo u srednjoj Istri danas je selo, a u srednjem vijeku bio je to utvrđeni feudalni grad, kojem se još i sada vide ruševine. Kraj toga grada bile su podignute dvije crkve. One su već davno porušene. U jednoj od njih nalazio se stari glagoljski natpis iz XII. stoljeća. Natpis više nije čitav, stoga je i nazvan Grdoselskim ulomkom. No iako nije više čitav, može se iz ostataka riječi na njemu nazreti da je na kamenu pisalo kako je te i te godine bio posvećen neki oltar u čast dvjema sveticama i da je u to vrijeme upravljao crkvom pop Golob iz Tinjana, kapelan grdoselskog kneza Pankracija. To se daće zaključiti iz ovih slova na ulomku:

' OLTARE
' S(VE)TAMA
GOLOB' S TI(NA)

NA

A PAN'GRAC.

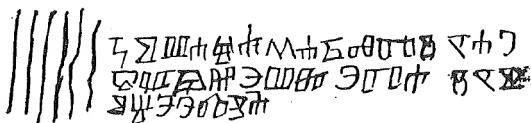
Grdoselski ulomak pohranjen je u današnjoj grdoselskoj župnoj crkvi.

Svojim stvaranjem uz Istru je najuže povezan Vladimir Nazor, koji je nekoliko godina službovao po Istri (Pazin, Kopar, Kastav), gdje je vidio probleme našeg naroda, osjetio ih i književno izrazio u svojim, danas već klasičnim djelima.

Najomiljeniji pjesnik iz liburnijskog dijela Istre jest Drago Gervais (1904—1957), autor većeg broja čakavskih stihova koji su svojom jednostavnošću, ljupkošću i neposrednošću izrazili jedan već potopljeni starinski svijet, a ništa nisu ni danas izgubili od svoje draži.

Jedan od najvećih i najznačajnijih književnika iz Istre jest Mijo Mirković, poznatiji pod pseudonimom Mate Balota (1898—1963). Rođen je u obitelji težaka i radnika, mornara i kamenolomaca, pa je već od najranijeg djetinjstva vidio i osjetio težinu i veličinu radničkog života. Bio je svestran duh: političar i učenjak, novinar i pjesnik, po potrebi radnik i mornar — ništa mu nije bilo nepoznato, ništa strano. Zato je i njegova poezija harmoničan spoj lirike, epičnosti i dramatičnosti, kakav je uostalom i život! Revolucionarni i socijalni protest, koji je čest u njegovim pjesmama, oda je angažiranog čovjeka i pjesnika. Legenda o njemu kao

HUMSKI GRAFIT. Grafitom nazivljemo svaki zapis ili crtež koji je netko nožem, iglom, čavlom — bilo kakvim oštrim alatom — ugrebao iz vlastite, osobne pobude u zid, u sliku, u neki predmet a da takav zapis ili crtež obično nema neke izravne veze s tim predmetom.

U crkvi Sv. Jerolima na groblju u Humu, u Istri, otkriveni su na zidu pod žbukom ostaci izvanredno lijepih i starih fresaka iz XII. stoljeća. Na tim zidnim slikarijama ima dosta ugrebenih grafita na hrvatskom jeziku a glagoljskom pismu. Najstariji od tih glagoljskih grafita nazvan je »Humskim grafitom«. Potječe iz XII. stoljeća.

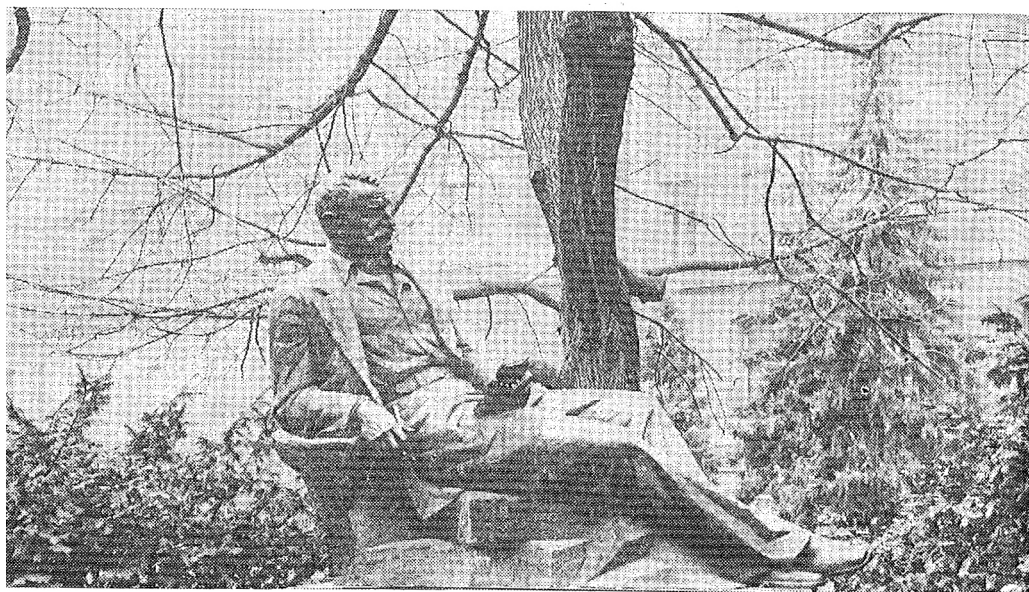
Tim grafitom, tim zapisom na zidu kraj oltara, neki je stari humski pop glagoljaš zabilježio da je za pokojnog kovača Martina odslužio svaki dan uzastopce gregorijanski niz od 30 misa i da je povrh toga preuzeo dužnost da odsluži još jednu misu. Da bi imao provjeru koliko je misa odslužio, on je svaki dan ugrebao u zid po jednu okomitu crtu. To je bilo njegovo »knjigovodstvo« na zidu! Humski grafit glasi:

KOVAČA MAR'TINA E
SVE 30 E VZETA INO
OSCE EDNA

pjesniku i čovjeku i danas živi, a da ništa ne šteti njegovoj poetskoj poruci koju je ostavio u svojim stihovima.

Književnošću su se između dva rata bavili i Ante Dukić, Ernest Radetić i Ive Mihovilović. Danas u Istri stvara nekoliko pjesnika koji stvaraju na našem književnom jeziku, ali ne mogu zaboraviti ni govor svoga djetinjstva. Zvane Črnja objavio je zbirku *Zminjski libar* s pjesmama koje su pune gorčine i protesta, ali i nezatomljene životne radosti. Tugomil Ujčić piše pjesme, čakavske i štokavske, a napisao je i tri drame. Iako nije rođen u Istri, u njoj boravi i stvara Tatjana Arambašin, a neki su njeni romani doživjeli značajan uspjeh. Istra je ušla u djela nekolicine mladih hrvatskih pisaca, npr. Antuna Soljana. U najmlađoj poetskoj generaciji Istre svoje su mjesto našli Miroslav Sinčić, Milan Rakovac, Zdenka Višković, Ivica Pilat, i drugi. Ista ona dijalektalna riječ koja se pred šest godina probijala u tadašnji književni jezik, tada polako i nesigurno, sada je u dijalektalnoj poeziji izborila sebi dostojno mjesto: pjesnička dostignuća hrvatske dijalektalne poezije dokaz su vitalnosti našeg čakavskog i kajkavskog narječja.

Josip Bratulić

SPOMENIK EUGENU KUMIČIĆU U ZAGREBU.
RAD KIPARA FRANA KRŠINIĆA 1937. GOD.

SRCE ISTRE I PONEŠTO OKO SRCA

Srce hrvatstva u Istri je Pazin — učio sam jedamput u školi djecu svoju i sam u to s radošću vjerovao. Iza toga sam čitao negdje jednu nevjerojatnu, a ipak istinitu brutalnost: U Pazinu je obolio jedan istaknutiji Hrvat. Čim su za to Talijani doznali, došuljali su se noću pred vrata njegova stana i tamo su mu postavili zablacen lijes... Iza toga nijesam više govorio o »srcu« Istre. A sada ja onamo putujem... Sve do Lupoglava jesmo na strmini. S lijeve nam strane prijete čičke klisure, a s desne nas moradoše indžiniri zidovima poduprijeti. Od Lupoglava dalje uzimaju nas brda pod desnu ruku. Jurimo lijepom dolinom borutskom. Mora da je močvarna. Povodna nam to drveta kazuju. Tu ima i nekoliko ciglana po polju. Na svu tu dolinu s južne strane, a s visoka brda pazi neki visoki toranj. Ono je selo Lindar. Kad izviriš

iz vlaka pa opaziš toranj, nekako bude sve oko tebe svečanije. Kao da netko meće kažiprst na usta, hoteći reći: Pst!

Čić, što uđe k nama u Lupoglavu (a poznáš ga po opancima sa kljunom) puni lulicu kržakom i govori kao za se: »Lijepo bi bilo, da Pazin nije u jami«. Ja se prikučim k čovjeku, ali on ućuta. Tako ja i opet ne doznajem puno o »srcu« Istre, a sada putujem... Umjesto o Pazinu govori o krumpiru i kupusu, kako mu je ljetos dobro u Čičariji. »Da je nama staro do novoga! Kupus — krumpir...«

I sasvim iznenada stanemo. Na tračnice se objesile grane od mnogo drveća. Iza njega naslutiš stanicu. I — mene dočekuje neko nasmijano lice, živahne oči. Pretvorica neka previja glasom: — Carrozza! Signore, carrozza!

— Hvala, hvala! — i hoću dalje ne gledajući nametnika.

— Izvolite, zapovijedajte! — nastavi uza me hrvatski. To tepanje i previjanje izaziva mi smijeh.

— Nemam dosta novaca...

— Čemo se naredit! Čemo se naredit...

Nijesam ga mogao odbiti.

— Narodni Dom!

— Dobro! — I on se baci kao mače i konjče povuče.

* * *

Ovo srdašce Istre bijaše u prošlo vrijeme i glava. Istarska grofija imala je Pazin za glavu. I kao što obijesna glava često mijenja kapu, tako je i Pazin često mijenjao gospodare. Bio je i roba za pazar i davao se na dar, a od nekih stopedeset godina amo vlasništvo je grofa Montecuccoli. Neka im i ostane. A ja idem dalje do Kaštela. Vidjet ću i Kašteo i Fojbu iliti Pazinsku jamu. Evo je. Prošao sam glavnom ulicom, koja krivuda, što se meni i sviđa. I mimo kafane sam prošao. Pretpodne je; ljudi su na poslu pa se nemam na ulici ni komu uklanjati. I onda niče kao sablasni visoki čardaci — gospodin Kašteo. Tvrdi Kašteo nema uglova i sjeća te time, što su visoko na zidu teškim kamenim gredama smješteni stanovi za ljude, na golemu glavurinu, koja na sebi nosi golemi betlehem za Božić... A betlehem su podnizale lastavice sa svojim gnijezdima. Zaista: ja bih bio tu gore isto tako nesiguran, kao i onda da sam u — Betlehemu, a na nepouzdanjoj glavi. Kroz uzane otvore vire iz te glavurine neke blatne truhle krpetine i — slama... Glava puna slame!

I stanuju tuj ljudi. Ako zatajiš dah i uđeš kroz mračni hodnik u dvorište, vidiš pogdjekoga i čuješ negdje gore korake. I dok motriš amo do ulaza golemu čatrnju, koja mora negdje i tisuće akova vode primiti, dok propaseš očima po velikom dvorištu tra-

vom zaraslom pa otkriješ tamo do zida staru lumbardu, niti ne opažaš, gdje silaze odnekuda tri u crno zavite gospođe te se u tihamu razgovoru amo bližaju...

Tu odmah ispod zida duboka je Pazinska jama, što naliči lijevku sa tri brida. Na dnu lijevka, negdje stotinu i više metara ispod nas, šumi i huči Fojba ponirući ispod timor-klisure... A sav je taj lijevak obrastao gustom šikarom i sitnogoricom. To je jedna tičja republika. Stoji sika i pjevanje od jutra do mraka. I kosovi klikću zaplašeni od samih sebe, i sjenice i žune i slavuji sićani svaki čas načinju svoju pjesmicu. I strnadice iz zlaćanih grudi odaju glasice kao da sanjaju. A tamo po dupljima u timor-klisuri kao da divlji golubovi caruju pa se od duga vremena šeću lijetajući od rupe do rupe, od stijene do stijene... I nad svim tim, grijani toplim ljetnim prijepodnevnim suncem, lete amo bijeli lepiri ljubeći se u zraku... Za njima drugi par dižući se i padajući ore uzduh... I ja tako sanjam već odavna o jednoj republici. Skrajnje je već vrijeme, da se ništarije i glupani izoliraju. Pošto su oni u većini, ne preostaje manjini, nego da se nekuda iseli i osnuje koloniju pravih ljudi...

Pred Kaštelom je terasa i na njoj je lijepo. Čovjek bi mogao satove uza zid prislonjen motriti taj komad uistinu posebna svijeta u jami, gdje je sve toliko živo i živahno, a ipak tišina velika. Samo čuješ vodu potoka, kako se nekud hućeći ruši... ruši... Da to nije »rijeka stenjanja«!? Ispod Pazina u podzemlju — vele — ima jezero. Neki se dadoše spustiti u to podzemlje i vidješe to jezero Aherontsko. Vратиše se na ovaj svijet, zaplašeni kao da ih je htio ukrcati zamazani Haron... Možda vidješe, gdje cvjetaju asfodele, a možda nijesu sobom ponijeli obola... Da, ima, ima jezero ispod srca Istre u utrobi majčice zemlje. U donjemu dijelu varoši pazinske uvijek su po koji stupanj hladnije noći, nego gore prema kolodvoru. U dvorištu Narodnoga Doma nije uputno sjediti navečer bez gornjega kaputa mi usred vrućega ljeta. Sve to čini pazinski potok sa svojom jamom i svojim podzemnim jezerom. Kako dakle da se ne zadržiš na ovoj terasi pred Kaštelom?

Do Kaštela su još dvije tri kućice sa napuknutim zidovima i krovovima načetim od utvare, koja se zove vrijeme, a tuj se završuje Pazin nad zavojećom potokovom...

Vraćajući se k Narodnom Domu — neznam — otkuda mi čuvstvo, da sam srećno izmakao nezgodi i eto neznam, komu da se pohvalim, što sam zdrav i čitav došao odanle, gdje sam malo prije bio.

Objedovanju još nije vrijeme. Idem na šetalište. Tu je malo više prema kolodvoru. Lijepo je, sjenato je i čovječje se ruke mnogo ne opažaju. Komad šume do varoši, koji je ispresijecan puteljcima, sa nekoliko kamenitih i nekoliko drvenih klupa. To je šetalište u srcu Istre. Ženska i muška talijančad juri, skače po puteljcima, po tratinama. Ja sam tuj jedini, koji se brojim među odrasle ljude. Sjedeći na rubu klupe u prikrajku šetališta, koje se eto pričinja da je zapravo komad šume na brzu i laku ruku udešen za šetalište, čekam podne, koje je već sasvim blizu. To se pozna po suncu. Žarko je, intenzivno žeže i sjaja. Bijeli drumovi s jedne i s druge strane tako su obasjani, da njihova bjeloća vrijeđa oči amo nemilice i sve se odrazuje od orijetka lišća nadamnom. Tu nedaleko je bunar. Ljudi putnici žedaju, puštaju natovarenu magarad da ide dalje klateći glavom i repom, a oni se zalijeću bunaru amo, dočim bunar vode nema. Čovjek stane, zapanjen gleda, upre se šakama u bokove, ali badava — bunar nema vode. I svatko odlazi nevoljna i razočarana lica svojim putom, mučen žeđu kroz šibe sunca i sunčanja. Nedaleko se gradi zgrada za konvikat. Neki tuđi redovnici će u njemu odgajati našu mladež — u hrvatskom duhu... I naša će narodna uzdanica ovamo biti u — »dobrim rukama«. Golema zgrada zamisao redovnička, oponaša stilom stari Kašteo nad onom jamom, bit će možda i opet tek jedna — jama... Sada je sva još zagrađena sa neobgrebnim lazilima i ljudi što po njima laze, vide se odozgo sa druma kao zgebe maleni... Da, da, dan je žarak, tek da se ne skapa.

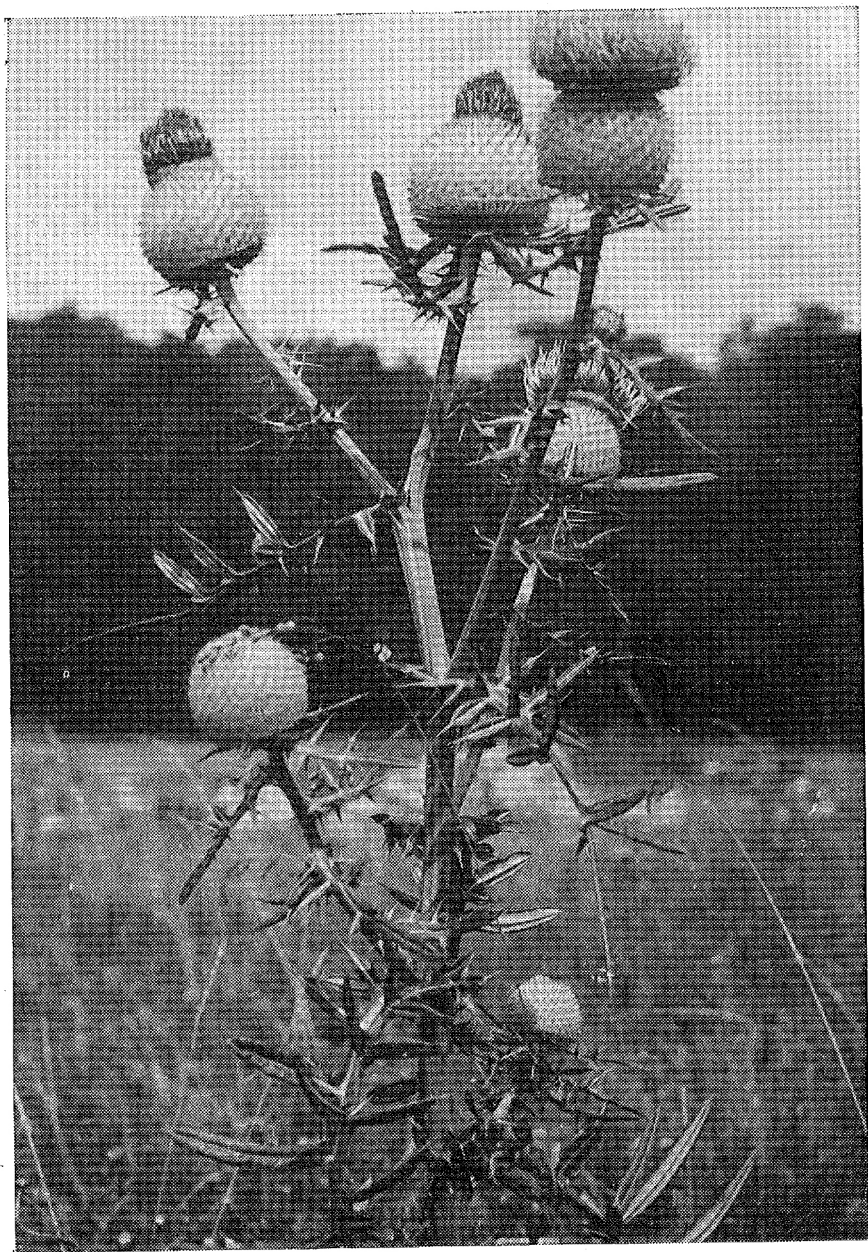
Franjo HORVAT - KIS
(Iz knjige: Istarski puti)

ZNAČAJKE BILJNOG SVIJETA ISTRE

Istra, premda smještena na krajnjem sjeverozapadu Hrvatske, upravo stojeći na prijelazu alpskog planinskog sistema u dinarski, odlikuje se, kao i u mnogim drugim osobitostima, i biljnim pokrovom kakav je svojstven ostalom području dinarskih planina. Ove su, naime, površine tijekom razvitka Zemlje bile podvrgnute istim zakonitostima koje su više ili manje istodobno tekle, pa u skladu s time imaju zajedničke i neke opće crte: planinski lanci imaju isti tzv. dinarski smjer pružanja, od sjeverozapada prema jugoistoku, tj. paralelan s obalom Jadrana, a i

kamenje im je istog ili sličnog sastava — prevladavaju vapnenci i dolomiti, a opća je značajka predjela — krš. Napokon, pred oko milijun godina, kad je Evropa bila zahvaćena velikim zahlađenjima koja su u našoj neposrednoj blizini, na Alpama, uvjetovala stvaranje velikih i debelih naslaga leda, tzv. ledenjaka, Istra, kao i najveći dio ostalog dijela naše zemlje, ostala je izvan njihova dohvata. Činjenica da je Istra ostala izvan dohvata ledenjaka odrazila se na biljnom svijetu toga područja, a i šire, na dvojak način. Ona je prije svega za vrijeme tih ledenih doba — kako ih nazivamo, a postojala su četiri takva razdoblja — postala skloništem biljnog svijeta koji je u srednjoj Evropi bio ledenjacima uništen ili teško ugrožen te je nakon njihova povlačenja postala, uz ostale dijelove naše zemlje, jednim od središta iz kojeg se obnavljala uništena ili ugrožena srednjoevropska flora. Kao odraz nesmetana razvitka biljnog i živog svijeta uopće u Istri, i šire, nastao je veći broj biljnih oblika koji čitavom ovom području daju značajku područne izdvojenosti; to su *endemi*, vrste kojih je rasprostranjenost ograničena na jedno uže područje i ne pojavljuju se nigdje više na svijetu. Takvih vrsta (*endema*) ima kod nas vrlo mnogo. Endema ima, naravno, i u drugim krajevima svijeta.

No nije, dakako, samo vremenski slijed razvitka Istre bio odlučujući čimbenik osebnosti i bogatstva njezina biljnog svijeta. Duboko uronjena u more koje je okružuje s tri strane, obdarena mnogobrojnim otočićima, uvalicama i većim zaljevima, protkana bregovima, brdima i planinama, išarana potocima, dolinama, docima i ponikvama i obdarena mekanim podnebljem Sredozemlja, Istra posjeduje sve uvjete i mogućnosti za razvitak bogatog biljnog svijeta. I zaista, njene površine, koje se od obalnih ravni i krša preko brežuljkastog i brdovitog područja središnjeg dijela poluotoka uzdižu do visokih planina Ćićarije i Učke, pružile su vrlo povoljne uvjete biljkama različitih područja, pa na ovom malom prostoru nalazimo vrlo raznolik biljni svijet. U obalnom području, koje stoji pod utjecajem blage sredozemne klime, razvijeno je posebno sredozemno raslinje; u unutrašnjosti, koja se odlikuje nešto oštrijim podnebljem u odnosu na obalni pojas, javlja se biljni svijet kakav je inače značajan za kontinentalne dijelove zemlje; na planinskom pak lancu Ćićarije i Učke nalazimo, u skladu s planinskim podnebljem, šaroliko i bujno planinsko bilje. Na tom malom dijelu kopna isprepleću se vrste triju biljnih svjetova ili područja: *sredozemnog*, *planinskog* i *kontinentalnog* ili, kako to stručno kažemo, *eurosibirsko-sjevernoameričkog*.

KONJSKI TRN — UKRAS MEĐU GORSKIM BILJEM (snimio I. Šugar)

SREDOZEMNO PODRUČJE

Budući da je Istra s tri strane okružena morem i bez većih uzvišenja u središnjem dijelu, blagi dašak sredozemnog podneblja osjeća se više ili manje na cijelom prostoru njezina kopna, pa čak i na Učki. Zbog vrlo povoljnih klimatskih prilika čitavo je područje naseljeno, osim najviših dijelova Ćićarije i Učke i općenito hladnijih područja bukovih šuma, koje u Istri zauzimaju manje površine. Uvidjevši sve pogodnosti koje zemlja Istra pruža za život, čovjek je tu odavno utvrdio temelje za razvitak gospodarstva: iskrčio je dio šuma, a njene površine pretvorio u oranice i travnjake. Na njima, uz svoj rad i pomoć podneblja, ubire plodove svoga truda osiguravajući opstanak sebi i budućim naraštajima.

Tla Istre nisu ni bolja ni lošija od tala drugih naših krajeva, pa ipak pučanstvo iz unutrašnjosti sve više napušta svoja obitavališta u potrazi za boljom zaradom. No to i nije zlo. Zlo je u otuđivanju čovjeka od sredine u kojoj je niknuo zajedno sa zrnom pšenice i kukuruza, zajedno s trsom i plemenitom maslinom. A upravo njegova očevina, njegov zavičaj, jest mjesto gdje on, kao biće prirode, može, nakon tjednog napornog rada u gradu, opet doživjeti i naći svoj mir i svoj odmor uz bujni i raznoliki svijet što prati mijene godišnjih doba. No otišavši od svog oćinskog doma na vrući asfalt, odalečivši se od izvora beskrajnog mira što ga pružaju okolni šumarci, livade, vinogradi i zelena polja, dakle od sredine koja je dio njega, ljudi više i ne znaju doživjeti proljeće drugačije nego u košari ili rukovetu cvijeća što ga na tržnice u Pulu, Labin, Poreč ili neki drugi grad donose cvjećarice. Mučeći se kroz tjedan u tvornici i uredu, svoj nedjeljni odmor, umjesto da ga provedu na svojoj očevini ili da ga iskoriste za upoznavanje zavičaja, oni provode u Trstu zagušenom benzinskim parama, a zemlja njihova, zapuštena Istra, vapi za njima, jer oni tuđoj zemlji poklanjaju svoju pažnju i tuđoj se zemlji dive. A pogledamo li Istru, zemlju hrvatsku, svaki njen dijelac zapet će nam za oko. Raznolikost njene površine privlači na desetke tisuća stranaca koji na vječnim izvorima ljepote njezina krša, bistrog mora povrh izbijeljenog vapnenca, na obalama njenih tihih zaljeva Lima i Plomina, s igrom boja na površini vode, u sjeni plemenitih maslina, uzvišenih čempresa i veličanstvenih krošnji alepskog bora — provode svoj odmor tražeći u tom divnom ugođaju mir i snagu za nastavak rada.

Cijelom ugođaju što ga stvara ljepota kopna s morem, koje svojim mekim zatonima prodire u njegovu utrobu, pridružuje

se zrak pun mirisa smilja i kadulje, majčine dušice i smrike, bušina i alepskog bora, i nezaboravan je za svakog stranca doživljaj i Istre i njenih ljepota doživljen kroz vrući uzduh zasićen mirisom mediteranskog bilja, uzduh koji treperavo lebdi nad njenim tlom. Međutim, da bismo znali cijeniti i zavoljeti tu ljepotu, valja je prethodno otkriti i upoznati. A upravo je tome i namijenjen ovaj članak — da bar donekle pruži uvid u ljepotu i bogatstvo biljnog svijeta Istre, koje mami mnoštvo stranog svijeta kao cvijet pčelu.

Uz smilje, kadulju, smriku, čempres, maslinu, alepski bor i mnoge druge vrste koje na neki način simboliziraju naše Primorje, jer ih djelomično drugdje nema ili bivaju samo uzgajane po vrtovima, kao što npr. u takvom obliku nalazimo kadulju mjestimično u Austriji i Njemačkoj, — u Istri ima botaničkih osobitosti koje već odavna privlače pažnju i botaničara i drugog svijeta. To su prvenstveno *lovornjaci* na Opatijskoj rivijeri i *kestenici* u okolici Lovrana.

Lovor dolazi u okolici Opatije prirodno, sam od sebe. On je jedan od najljepših ukrasa šuma, perivoja i vrtova ovoga grada. Evo što je o njemu napisao još 1929. naš botaničar L. Adamović: »U grb Opatije svakako bi morala ući lovorova grančica nakičkana cvjetovima i plodovima. Jer lovor je odista najdivnije obilježje Opatije, najljepši joj ukras i opravdani ponos. Nigdje na Jadranu, pače ni na onako raskošno i najbiranijim raslinjem nagizdanoj talijanskoj ili francuskoj rivijeri nema tako lijepih, tako iskonskih i prostranih lovorovih gajeva, pa i šuma, kao u Opatiji.

Opatija je u ovom pogledu nešto sasvim jedinstveno u cijelom svijetu! Tom se tečevinom ona može s radošću i s punim pravom ponositi. A Opatija se zbilja i ponosi! Ta gizdavi joj ljetnikovci i prekrasna svratišta doista ponosito izranjaju iz sočna zelenila lovorovih gajeva, zrcaleći se u ultramarinskom plavetnilu pučine.«

No, ni lovranski kestenici ne zaostaju po glasu za opatijskim lovornjacima. Veliki plodovi ubrani u tim kestenicima poznati su na daleko pod imenom *lovranski maruni*.

Osim u okolici Lovrana, kestenike nalazimo još na Pazinštini, u srednjoj Istri i na Bujštini. Plodovi ovih nešto su manji od onih lovranskih.

Iako se kestenici javljaju u području šuma bijelog i crnog graba, ipak u kestenicima nema vrsta iz ovih šuma. Kesten, naime, voli duboka i kisela tla, a ona ne odgovaraju drugim vrsta-

POGLED NA UČKU S VRHA PERUNA (snimio I. Šugar)

ma, i zato zajedno s kestenom dolaze sasvim druge vrste no što ih nalazimo u šumama bijelog i crnog graba.

U pogledu šumskog pokrova, u Istri se javljaju uglavnom tri tipa šuma: neposredno uz more zimzelene *crnikine* šume, na njih se nadovezuju šume *hrasta medunca* i *bijelog graba*, dok krajeve prema unutrašnjosti koji imaju oštrije klimatske prilike, te obronke na Učki do oko 1000 m visine, obrašćuju šume *crnoga graba*. No, u dijelu srednje Istre i na Bujštini — gdje nema vapnenaca, nego se tlo stvara povrh jedne druge vrste stjenovite podloge sivkasto-plavkaste boje, koju zovemo fliš — ne razvijaju se crnogradove, nego *bukove šume*. Fliš, naime, sadrži u sebi mnogo vode i on je hladna stijena u odnosu na vapnenac, i na njemu, ako zbog udaljenosti od mora nema dovoljno topline, ne mogu rasti vrste iz bjelograbovih i crnogradovih šuma.

Zbog stoljetnih krčenja u svrhu ogrjeva kao i zbog potrebe za obradivim površinama, travnjacima i pašnjacima, danas u Istri nema velikih šumskih površina. Ipak jedna među njima zaslužuje posebnu pažnju: to je *Boljunka* na Barbanštini, šuma hrasta medunca i bijelog graba, sigurno najljepša i najveća stoljetna šuma ovog tipa u Istri, a možda i na Jadranu. U ostalom području te su šume zbog čestih sječa najvećim dijelom pretvorene u šumarke i šikare. To isto vrijedi i za šume crnog graba u unutrašnjosti Istre kao i za crnikine šume uza samo more. Ove zadnje još su više prorijeđene, i osim na Brijunima, nigdje u Istri nisu sačuvane kao prava šuma.

Uz potoke i rječice, kojih ima najviše u srednjoj i sjevernoj Istri, razvijen je poseban biljni svijet. Tu su biljke koje za svoj rast traže puno vode, i ako nje nema u izobilju, one venu. Uz žabnjake i djetelinu, od kojih se na proljeće sve žuti, tu dolaze različite vrbe, trska, rogoz i dr. No jedna od najznačajnijih vrsta ovih vlažnih površina jest hrast lužnjak, koji uz tok rijeke Mirne ulazi kao najvažnija vrsta u sastav vrlo lijepe i poznate *Motovunske šume*.

Od mnogih osobitosti koje su značajne za biljni svijet Istre i njenu ugodnu sredozemnu klimu spomenut ćemo prisutnost hrasta *plutnjaka*, od kore kojega se pravi pluto, a od pluta se onda izrađuju čepovi za boce, plutovi potplati za cipele, itd. Raste samo u šumi Šijani kraj Pule.

No zbog blagosti i mekoće klime, u primorskom području Istre uspijevaju mnoge biljke i iz toplijih područja Afrike, Azije i Amerike. Tako ćemo u perivojima Opatije, Pule i drugih gradova naći *libanonski cedar*, stablo lijepe široke krošnje, koje potječe iz Prednje Azije i sjeverne Afrike (Libanon, Maroko); *ginko*, drvo iz daleke Kine, naći ćemo na Zlatnom rtu u Rovinju; *kamelija*, drvo iz Dalekog istoka, čuveno zbog svog cvijeta, obilato je zastupano u perivojima Opatije; zatim raznolike *palme*, *oleanderi* i mnogojako drugo drveće toplog juga.

Računa se da u Istri raste što udomaćenih, što onih koje prirodno dolaze — preko 1000 različitih vrsta.

PLANINSKO PODRUČJE

Sjevernim dijelom Istre pruža se od sjeverozapada prema jugoistoku i jugu lanac planina s većim brojem istaknutih vrhova, od kojih najviši — Učka — dosiže visinu od 1396 m. Raču-

najući od granice prema Sloveniji, taj lanac ide od Žbevnice (1014 m), iznad sela Brest, i Rašušice (1084 m), iznad sela Vodice, preko Mocvila (963 m), Orljaka (1106 m) — prave kamene hridine iznad Lanišća, Planika (1273 m), Učke (1396 m), Brguda (906 m), Sisola (833 m), povrh Čepićkog polja, pa do Kalića (712 m) i Orlitija iznad Plomina, odakle se strmo ruši u dubine Plominskog zaljeva. Uzvišeniji dijelovi ovog planinskog lanca odlikuju se time što se na njima javlja poseban biljni svijet značajan samo za planine, pa ga zato i zovemo *planinskim raslinjem*.

Livade na Učki, Planiku i Žbevnici pune su najrazličitijeg cvijeća divnih boja i sklada. Ljepota svega toga može se doživjeti samo kad se to vidi. A onima koji do toga ne mogu stići pokušat ćemo ovim putem predstaviti barem najvažnije predstavnike bilja iz istarskih planina.

Najraširenija i najobilatije zastupana vrsta na pašnjacima na vrhu Učke i na Žbevnici je *tankolisna šašika*, trava čupava i čvrsta busena tvrtkastih i mesnatih listova. Na travnjacima pri samom vrhu Učke ima *klekovine*, bora koji je tu zasađen nakon postavljanja televizijskog tornja, a inače dolazi prirodno samo na visokim planinama, kod nas npr. na Risnjaku, Snježniku i drugdje. Na livadama između sela Vela i Mala Učka naći ćemo potkraj svibnja i početkom lipnja u punom cvatu prekrasne *božure* velikih crvenih latica, inače i po vrtovima često uzgajane, koji su pravi ukras ovih travnjaka, a na Suhom vrhu nalazi se jedna vrsta žutike — *hrvatska žutika*, koja dolazi još na nekim planinama u Hrvatskoj i Bosni. U ovom cvjetnjaku prirode naći ćemo još raznovrsne *jaglance*, *narcise*, mnoštvo busenova s ružama i još mnogo drugog cvijeća punog ljepote. No ono što treba naglasiti posebno za Učku, to je prisutnost simbola planina — *kraški runolist*, koji je pred dvije godine prvi put otkriven. S obzirom da Učka i pripadno gorje po svom postanku pripadaju dinarskom lancu, kako smo to već naglasili, to se i ovaj runolist nešto razlikuje od alpskoga i svojstven je samo našem dinarskom gorju.

Za područje Učke, i to posebno za njene stijene, značajna je još jedna vrsta, a to je *istarski zvončić*. On dolazi samo tu i nigdje više na svijetu. Zbog tih svojih odlika Učka je na daleko poznata u učenom svijetu, pa je 1838. godine kralj Friedrich Saski došao na Učku s čitavom pratnjom da se iz blizine divi bilju te planine i da s vrha uživa u veličanstvenom pogledu na Istru i Kvarner. No vrijeme je toga dana bilo loše i kralju Friedrichu taj je doživljaj bio uskraćen.

Na travnjacima Učke naći ćemo, među ostalim, i jednu vrlo uočljivu biljku zeljaste stabljike — *konjski trn*. To je trnovita visoka glavčika bodljikavih listova i prekrasnih, nitima kao paučinom opletenih glavica. To je pravi gorski ljepotan (v. sliku).

EUROSIBIRSKO-SJEVERNOAMERIČKO PODRUČJE

U ovo područje spadaju površine koje uglavnom obrašćuju bukove šume na Učki i na Čičariji.

Kao što smo vidjeli, Učka i lanac pripadnih planina puni su divnog raslinja. U ovom kratkom prikazu ne možemo, naravno, sve navesti. No ipak ne možemo završiti s osvrtom na biljni svijet Istre a da ne spomenemo bukove šume Učke.

Iako i mediteransko područje ima manjih kompleksa šuma, pravi doživljaj šume pružaju tek velika šumska prostranstva pod bukvom. Bukva dopire gotovo do samog vrha Učke, odakle se poput slapa, kako je zapisao naš botaničar D. Hirc, ruši niz strmene obronke. Šume Učke — to je carstvo bukovih šuma, pa neka ovaj članak bude ujedno i poziv svima da dođu na njene pašnjake, u njene šume i na njen vrh, kamo se i autom može stići, odakle se može promatrati cijela površina ove lijepe i drage hrvatske zemlje, od njena središta sve do obala koje poniru u Jadran. Upoznajmo svoj zavičaj da ga možemo još više zavoljeti, a preko njega i cijelu svoju domovinu!

Ivan Šugar

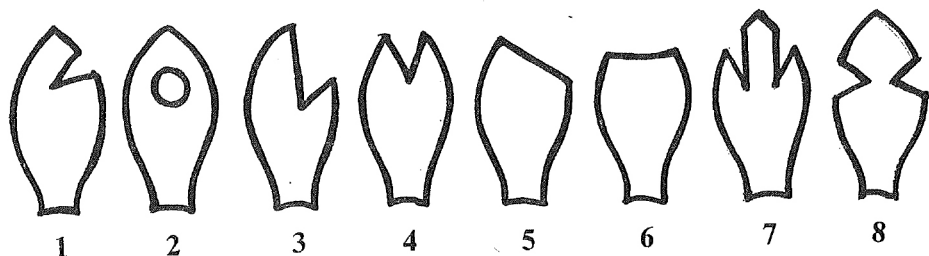
U Rovinju jedan čovjek se je utaplja i vikne: »U pomoć, u pomoć!« Jedan drugi je pasa unuda i ga pita: »Ča je, ča vičeš? Uva je reka: »Ne znan plavat.« A uva drugi prez da se je frma, mu je reka: »A dragi moj pretelo, sve se ne more znat« — i produži dalje.

Sudac: »Pravda je jednaka za sve!«

Francelić z Zminja: »Je, je ma na cimitaru«.

Pere je ša van s kuće i pušti na stolu napisano na škrtocu: »Marija, san gna goveda na pašo, ključ je u konobe pod brenton«.

Crljenica, ča je ima kâve od boksa, pita jenega Križanca: »Fumate?«, a on mu odgovara: »E, no, fu Giovanni!«

»BELEHI«. U ovom našem kamenitom zavičaju ovca nas hrani i odijeva kroz stoljeća i tisućljeća. I oderana, unosila je u naš život veselje: vinom koje smo prenosili u njenim mješinama i svirkom mijcha od njene kože. A tamo gdje smo pjevali uz gusle, i tamo su bugarile strune od ovčijih crijeva. Bez ovce nije se kod nas moglo zamisliti život u prošlosti. Na kvarnerskim otocima ovce pasu slobodno na mršavim kraškim pašnjacima, na javnim općinskim zemljištima. Tu zajedno pasu ovce različitih gospodara. Kako će tko znati koja je ovca njegova? Lako, jer svaka ovca ima uvijek sa sobom »legitimaciju«, ima »biljeg« ili — kako to na Krku i Cresu kažu — ima »beleg« ili »beleh«, poseban znak urezan, odrezan ili provrtan na uškama! Evo kako te znakove zovu u Nerezinama na otoku Lošinju:

1. BOTA 2. SKUJA 3. PERO 4. SOPAJ 5. MAČUHO 6. KARNO 7. PIRUNICI 8. KRICUHO.

Kad čitamo stare zakone i odredbe na otocima, uvijek nalazimo kako je pod velikom globom kažnjivo prodavanje zaklane ovce ako joj nisu sačuvane uške. Naravno, mesar je morao uvijek imati dokaz da ne kolje ukradenu ovcu.

SUVREMENO PERADARSTVO

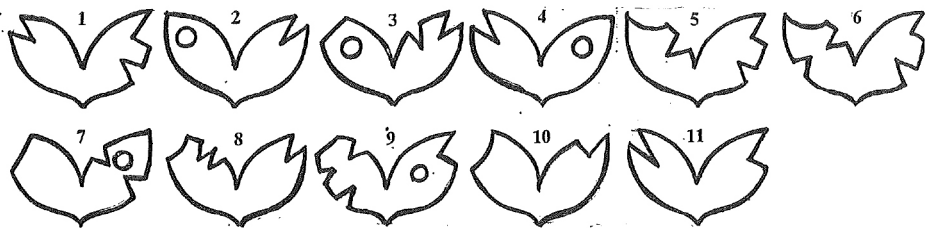
Naglim razvojem turizma, širenjem gradova i industrije često je na tržištu ponestajalo mesa peradi i jaja. Poljoprivredni stručnjaci širom svijeta i kod nas uočili su taj problem i nastojali ga riješiti. Selo samo, naime, nije moglo proizvesti toliku količinu mesa peradi i jaja.

Razni znanstveni zavodi i sveučilišta dali su se na proučavanje kako da se na industrijski način i što prije nadoknadi taj manjak na tržištu. Najprije je trebalo selekcijom (odabiranjem) uzgojiti pasminu i pobrinuti se za prehranu, način držanja, klanja i obradu mesa, te komercijalizaciju i prodaju tih proizvoda. Dugotrajnim i napornim radom stvorena je osnova za rad i proizvodnju. Ona je išla u dva smjera:

1. uzgoj lakih pasmina peradi za proizvodnju jaja, i
2. uzgoj teških pasmina za proizvodnju mesa.

LAKE PASMINE

Kao početak za selekciju uzeta je kokoš *Livornese* iz okoli-ce talijanskog grada Livorna. Oplemenjivanjem i odabiranjem stvoreno je više linija lakih pasmina kokoša koje danas daju i do 270 jaja u toku proizvodnje od 12 mjeseci.

CRES. Ovo su »belehi« na ovcama koje su bile vlasništvo franjevačkog samostana iz grada Cresa. Na njima se vidi kako se odabiranjem više od jednog znaka na jednoj i drugoj uški može postići veoma mnogo kombinacija tako da se i uz veliki broj vlasnika mogu točno razlučiti njihove ovce. Samostanske ovce pasle su na različitim pašnjacima, pa su ovce svakog pašnjaka imale svoj poseban »beleh«. Evo ih redom po tim creskim pasištima:

1. VCULI, 2. BATAJNE, 3. BETKAF, 4. SVETI VID, 5. PLAT, 6. DRAGE, 7. SVETI LO-VREC, 8. SVETI MIHOVIL, 9. VERIN (novi »beleh« koji je bio uveden 11. VI. 1852.), 10. VERIN (stari »beleh«), 11. BUCEVA.

Ove »belehe« precrtali smo iz starog samostanskog katastrika, starog popisa samostanskih posjeda što ga je godine 1660. sastavio creski fratar o. Ivan Matej Sušić.

Stvorene su takozvane djedovske linije, koje su stalno pod nadzorom stručnjaka selekcionara. Jaja kokoši iz te linije daju roditeljsku liniju. Roditeljske pak linije križanjem daju hibrid (križance) sa sposobnošću da daju 270 jaja što »roditelji« i »djedovi« ne bi mogli dati.

Jaja roditeljskih linija vale se u valionicama, a pilići se goje pet i pol mjeseci u uzgojnim farmama do dobi nesilja a tad se kao pilenke prebacuju na farme za proizvodnju jaja.

Pilenke se danas uzgajaju *podno* (tj. na podu) u halama ili *baterijski* (sistem baterija) pod neprestanim nadzorom stručnjaka tehnologâ koji obavljaju sva cijepljenja i poduzimaju sve preventivne (zaštitne) mjere za zaštitu zdravlja i ravnomjernog rasta.

Uzgojne farme različitih su sposobnosti: od deset tisuća pa do jedan milijun i dvjesta tisuća pilića, već prema veličini farmi za proizvodnju jaja.

Nesilje (nesilice) drže se danas u 90% slučajeva u baterijama, a s obzirom na proizvođača ima ih više vrsti. Danas postoje kod nas i u svijetu farme kojima je opseg od 50 tisuća do 250 tisuća nesilja. To su industrijske dvorane (hale) dužine 100 i širine 12 metara. U halama je smješteno pet redova baterija ili ukupno 25 tisuća komada nesilja po hali. Svaka je hala snabdjevena kompletnom automatikom, što znači da se sve radnje unutar peradnjaka vrše automatski, tako: izmjena zraka, napajanje, hranjenje, branje jaja i izduhivanje gnoja.

Proizvedena jaja prebacuju se u sortirnicu gdje se razvrstavaju po klasama, slažu u posebne kartone i sanduke s oznakom težine. Tada su jaja spremna za tržište, tj. za prodaju.

TEŠKE PASMINE

I tu postoje djedovske linije koje daju »roditelje«, a »roditelji« daju križance za tov brojlera. Riječ brojler je međunarodna, a znači pile staro 48 do 50 dana, teško 1,5 kg.

Za njihov uzgoj i tov postoje također farme gdje se na podu tovi 10 do 12 glava na 1 m² ili u baterijama 60 na 1 m².

Naš je proizvođač danas veoma dobro upoznat s uzgojem brojlera u kooperaciji koja danas u našoj proizvodnji brojlerskog mesa iznosi gotovo 50%.

Utovljen brojler predaje se klaonici za perad gdje se nakon klanja brojlersko meso obrađuje: rashlađuje se i daje na tržište ili se duboko smrzuva.

Sav taj rad oko proizvodnje nadziru veterinarski zavodi kojima je dužnost da zaštite perad od zaraza i industrijskih bolesti.

Da bi se s peradi postigli što bolji uspjesi, potrebna je kvalitetna hrana, za koju odgovaraju stručnjaci nutricionisti (stručnjaci koji se bave prehranom) i to u mješaonicama stočne hrane. Oni su u neprestanoj vezi sa stručnjacima tehnolozima na farmama radi postizanja što boljih uspjeha.

Danas se u razvijenim zemljama, a i kod nas, 80% pučanstva snabdijeva i hrani tim proizvodima, koji sačinjavaju oko 30% našeg obroka.

Ing. B. S.

GDJE UČITI, ŠTO POSTATI?

FAKULTETI I VIŠOKE ŠKOLE U ZAGREBU

Filozofski fakultet, Đure Salaja 3, tel. 513-155

Na Filozofskom fakultetu mogu se studirati ovi predmeti: filozofija, pedagogija, psihologija, povijest, povijest umjetnosti, arheologija, etnologija, hrvatski jezik i jugoslavenske književnosti, slavenski jezici i književnosti (poljski, češki i ruski), francuski jezik i književnost; španjolski jezik, talijanski jezik i književnost, njemački jezik i književnost, engleski jezik i književnost, klasična filologija (grčki i latinski jezik s književnostima), komparativna (svjetska) književnost, opća lingvistika, indologija, sociologija, fonetika i muzikologija.

Svi predmeti osim španjolskog jezika mogu biti prvi glavni predmeti (A), koji studij traje 8 semestara (4 godine). Drugi glavni predmet (B) koji se studira 6 semestara (3 godine) može biti — osim nekih iznimaka — bilo koji od navedenih predmeta.

Prirodoslovno-matematički fakultet, Socijalističke revolucije 8, tel. 414-085

Na ovome fakultetu mogu se studirati slijedeći predmeti: matematika, fizika, geofizika s meteorologijom, kemija, biologija, mineralogija i petrologija, geologija i paleontologija, te geografija. Studij je podijeljen na *nastavni* i *stručni* smjer. Na nastavnom smjeru može se studirati matematika s fizikom, matematika s nacrtom geometrijom, fizika s matematikom, kemija s fizikom, biologija s kemijom i geografija s biologijom. Stručni smjer omogućuje studij teorijske matematike, primijenjene matematike, praktične matematike, teorijske fizike, eksperimentalne fizike, fizike i matematike s filozofijom, meteorologije, geofizike, analitičke kemije, fizičke kemije, anorganske kemije, organske kemije i biokemije, biologije, mineralogije i petrologije, geologije, paleontologije i primijenjene geografije.

Školovanje na svim ovim grupama traje 8 semestara (4 god.).

Tehnološki fakultet, Pierottijeva 6, tel. 440-422

Fakultet ima dva odjela: kemijsko-tehnološki i biotehnološki. Studij traje 10 semestara (5 godina).

Rudarsko-geološko-naftni fakultet, Pierottijeva 6, tel. 440-410

Postoje tri odjela: rudarski, geološki i odjel za bušenje i doivanje nafte i plina. Studij traje 8 semestara (4 godine).

Poljoprivredni fakultet, Šimunska cesta 25, telefon 644-322

Organizacija studija podijeljena je na biljno-proizvodni, stočarski i poljoprivredno ekonomski smjer. Dužina studija jest 8 semestara (4 godine).

Šumarski fakultet, Šimunska cesta 25, tel. 644-444

Postoji šumsko-gospodarski i drveno-industrijski odjel. Dužina studija također 8 semestara (4 godine).

Elektrotehnički fakultet, Unska 17, tel. 514-911

Na prvoj godini nema nikakvih smjerova. Studij traje 8 semestara (4 godine).

Fakultet strojarstva i brodogradnje, Đ. Salaja 3, tel. 517-666

Na prvoj godini nema razgraničenja na smjerove. Studij traje 8 semestara (4 godine).

Arhitektonski, građevinski i geodetski fakultet, Kačićeva 26, tel. 442-611

Student se upisuje na jedan od ova tri fakulteta, koji su međusobno samostalni. Trajanje studija 4 godine.

Farmacuetško-biokemijski fakultet, A. Kovačića 1, tel. 424-581

Upis na prvu godinu jedinstven je. Studij traje 8 semestara (4 godine).

Veterinarski fakultet, Heinzelova 55, tel. 642-866

Jedinstven upis za sve. Studij traje 10 semestara (5 godina).

Stomatološki (zubarski) fakultet, Gundulićeva 5, tel. 441-222

Jedinstven upis. Dužina studija 10 semestara (5 godina).

Medicinski fakultet, Šalata 3, tel. 33-348

Jedinstven upis. Studij traje 10 semestara (5 godina).

Fakultet političkih nauka, Lepušićeva 6, tel. 412-445

Jedinstven upis bez smjerova. Studij traje 8 semestara (4 god).

Fakultet ekonomskih nauka, Trg J. F. Kennedyja 6 i 7, tel. 646-600

Fakultet ekonomskih nauka ima dva odjeljka i to: Studij narodne privrede i Studij poduzeća. Fakultetska nastava traje 8 semestara (4 godine).

Pravni fakultet, Trg Maršala Tita 14/I, tel. 32-451

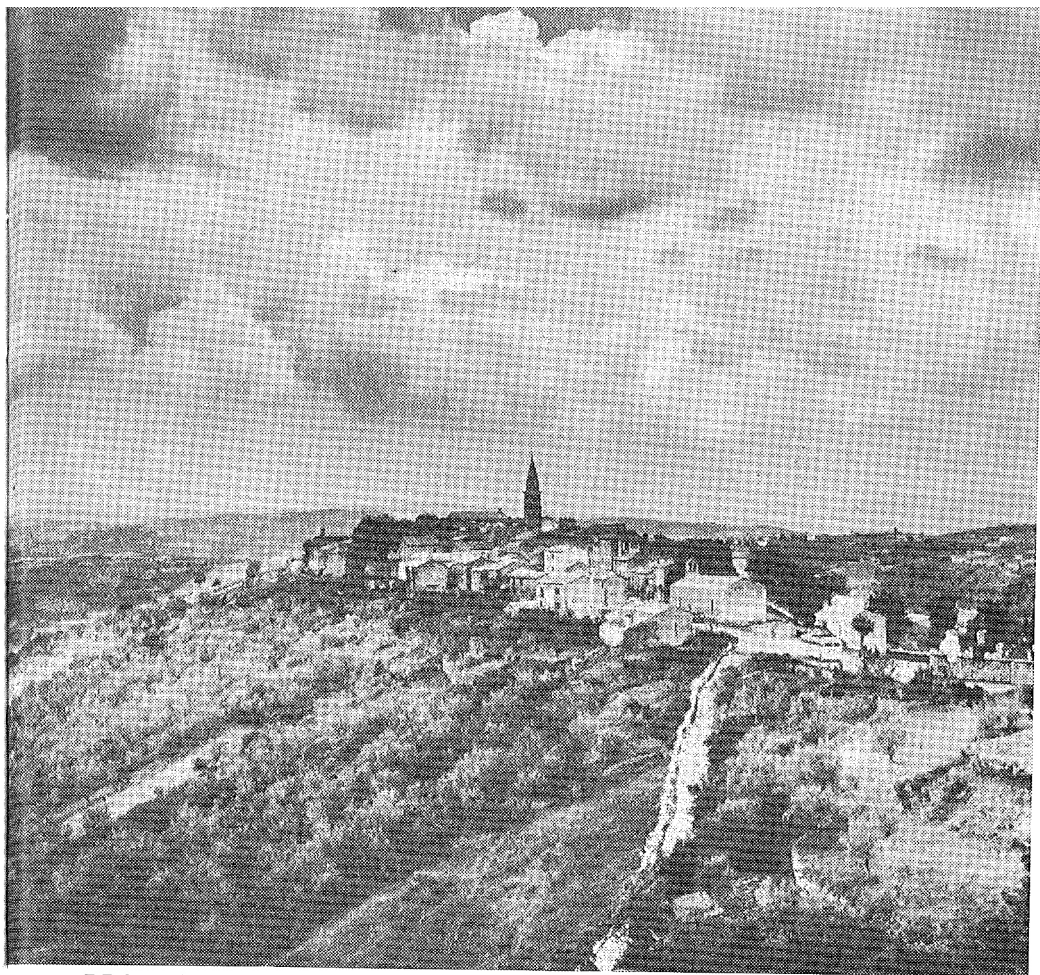
Upis je jedinstven, bez smjerova. Dužina studija 8 semestara (4 godine).

Visoka defektološka škola, Kušlanova 59/a, tel. 643-602

Studij je podijeljen na studij mentalne retardacije, poremećaja u ponašanju i tjelesne invalidnosti, te studij oštećenja sluha, govora i vida. Studij traje 8 semestara (4 godine).

Visoka škola za fizičku kulturu, Kačićeva 23, tel. 418-267

Studij traje 4 godine.

DRAGUĆ

FAKULTETI U RIJECI

Medicinski fakultet, Olge Ban 20, tel. 23-465

Jedinstveni upis, bez smjerova. Dužina studija je 10 semestara (5 godina).

Strojarski fakultet, Narodnog ustanka 58/IV, tel. 22-984

Upis je jedinstven, bez smjerova, a studij traje 8 semestara (4 godine).

Ekonomski fakultet, Narodnog ustanka 58/IV, tel. 25-648

Na tom fakultetu postoje slijedeći odjeli: za ugostiteljstvo i turizam, za pomorstvo i promet, za industriju i odjel za strane jezike. Studij traje 8 semestara (4 godine), osim na odjelu za strane jezike, gdje studij traje 4 semestra (2 godine).

ŠKOLE DRUGOG STUPNJA U ISTRI

1. Četverogodišnje općeobrazovne škole

Gimnazija »Otokar Keršovani« u Pazinu, Šetalište narodnog ustanka 9

U školi postoji prirodoslovno-matematski i društveno-jezični smjer. Od stranih jezika uči se njemački, francuski i engleski.

Gimnazija »Mate Blažina« u Labinu, Rudarska 4

U školi postoji prirodoslovno-matematski i društveno-jezični smjer. Od stranih jezika uči se njemački, francuski i engleski. Obvezatan je strani jezik koji je učenik učio u osnovnoj školi, te francuski.

Gimnazija »Vladimir Gortan« u Bujama, Partizanska 1

Gimnazija ima samo opći smjer. Strani jezici su talijanski, koji je obvezatan za sve, te engleski. Moguće su i kombinacije talijansko-njemački i talijansko-francuski, ako ima dovoljno polaznika.

Gimnazija — Ginnasio »Branko Semelić« u Puli, Zagrebačka ulica 22

Gimnazija je općeg smjera, a nastava za učenike talijanske nacionalnosti odvija se na talijanskom jeziku. Od stranih jezika uči se njemački, ruski, francuski ili engleski. Kao drugi strani jezik obvezatan je talijanski.

Gimnazija pedagoškog smjera u Puli, Medulinska 3

Od stranih jezika uči se njemački, francuski, engleski ili ruski i obvezatno talijanski.

Gimnazija — Ginnasio u Rovinju, Ul. Carducci 16

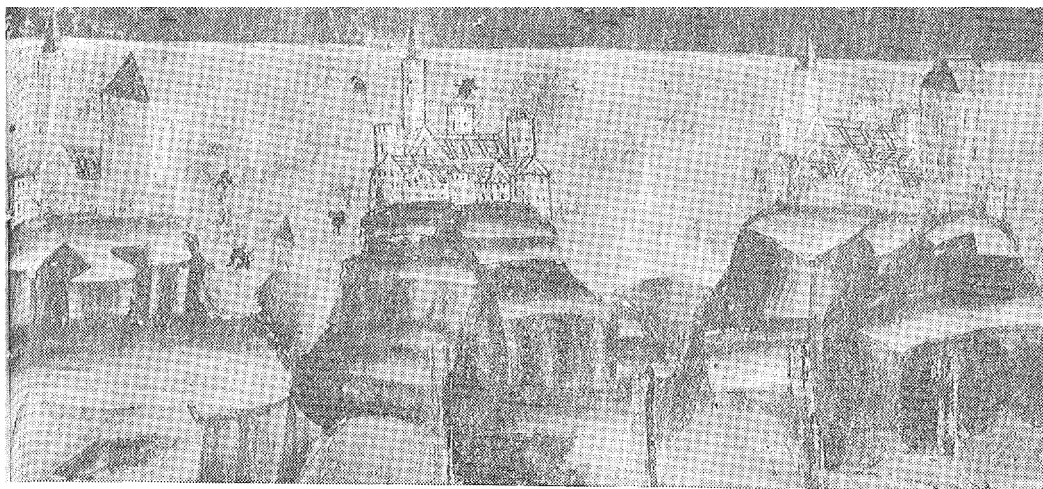
Škola ima samo opći smjer na hrvatskom i talijanskom jeziku. Od stranih jezika uči se njemački, ruski, francuski, engleski i talijanski, koji je obvezatan za sve učenike.

Napomena: U svim navedenim gimnazijama uči se latinski u I. i II. razredu, a pravo na upis imaju svi učenici koji su završili osmogodišnju školu a nisu stariji od 17 godina.

Srednja vjerska škola za spremanje svećenika (sjemenište) u Pazinu, Jekićeva 6. Ovoj je školi cilj da priprema učenike za studij teologije. Program nastave sličan je programu u ostalim gimnazijama. Škola sada nema pravo javnosti, pa njezini učenici za upis na druge fakultete (osim bogoslovije) moraju polagati prijemni ispit.

2. Četverogodišnje stručne škole II stupnja

Tehnička škola u Labinu, Rudarska 4. U toj školi izučavaju se strojski tehničari.

VINCENT IZ KASTVA: ISTARSKI GRADOVI — FRESKA U BERMU 1474. GOD.

Tehnička škola »Vlado Božac« u Puli, Jurija Cvečića 7. U školi postoji opći strojarski, elektrotehnički odsjek jake struje i arhitektonski odsjek.

Ekonomska škola u Poreču, J. Šurana 17.

Ekonomska škola u Puli, Prešernova bb.

Škola ima opći i turistički smjer. Učenik koji završi ovu školu postaje ekonomski tehničar.

Srednja poljoprivredna škola u Poreču, Šetalište 1. maja br. 10

Učenik koji završi školu postaje poljoprivredni tehničar ili kvalificirani radnik za voćarsko-vinogradarske poslove i poslove hortikulture (vrtlarstva).

Škola za medicinske sestre u Puli, Rižanska 2

U toj školi izučavaju se medicinske sestre-teničarke općeg smjera.

Hotelijerska škola pri Gimnaziji u Rovinju, Ul. Carducci 16

Nastava se vrši na hrvatskom i talijanskom jeziku. Školovanje traje tri godine. Pravo na upis imaju učenici koji su završili drugi razred bilo koje četvorogodišnje škole, ugostiteljsku školu ili neku drugu stručnu školu, ako imaju dvije godine prakse u ugostiteljstvu. Nastava se vrši u popodnevnom satima. Učenik postaje tehničar u ugostiteljstvu i turizmu.

Muzička škola »Ivan Matetić Ronjgov« u Puli, B. Adžije 20

U školi postoji teoretsko-nastavni i instrumentalni odsjek (klavir, harmonika, violina, klarinet, truba itd.).

3. Trogodišnje škole II. stupnja

Škola s praktičnom obukom metalaca u Labinu, Rudarska 4

Opća srednja škola metalskog, ekonomsko-turističkog i elektro-tehničkog smjera u kojoj se stječe znanje za sva metalska i električarska zanimanja.

Tekstilna škola pri gimnaziji »Otokar Keršovani« u Pazinu.

U ovoj školi postoji mogućnost za izučavanje ovih smjerova: tkalac, pletač, trikotažni konfektionar. Postoje dva odsjeka: Opća srednja škola i Škola za kvalificirane radnike tekstilne struke. Školovanje traje 2 godine, uz 280 sati prakse u radnoj organizaciji.

Škola s praktičnom obukom u Puli, J. Rakovca 7

Škola ima metalski, brodski i elektrotehnički smjer. Nastava se održava na hrvatskom i talijanskom jeziku, i to teoretska prije podne, a praktična prije ili poslije podne. U jednom danu učenik ima samo teoretsku ili samo praktičnu nastavu.

Škola učenika u privredi u Puli, J. Rakovca 7

U školi se izučavaju svi smjerovi metalske i elektrotehničke struke. Nastava se održava na hrvatskom i talijanskom jeziku. Za praktičnu nastavu učenici dobivaju nagradu od 50 do 250 ND.

Mješovita škola učenika u privredi u Puli, Zagrebačka 22

U školi se izučavaju slijedeća zanimanja: krojač, mesar, zidar, stolar, fotograf, postolar, optičar, kemijski laborant, brijač i frizer. Škola traje 4,5 mjeseca godišnje u dvije smjene: prva od 6. IX. do 15. I., a druga od 1. II. do 15. VI.

Ugostiteljska škola za učenike u privredi u Puli, Sv. Markovića 3/III

U toj školi izučavaju se konobari, kuhari, slastičari i hoteljerski tehničari a traje 4,5 mjeseci godišnje.

Trgovinska škola za učenike u privredi u Puli, Sv. Markovića 3/III

U školi postoje smjerovi za: poljoprivredno-prehrambene proizvode, tekstilne proizvode, skladištare i mješovito usmjerenje. Nastava traje 4,5 mjeseci godišnje.

Ugostiteljska škola u Poreču, J. Šurana 17. U školi se izučava kuharsko i konobarsko zanimanje. Nastava traje 4,5 mjeseci.

Centralna škola učenika u privredi u Rovinju, Ul. Carducci 13

U školi se izučavaju zanimanja metalske i elektrotehničke struke.

*Opća srednja škola pri gimnaziji »Vladimir Gortan« u Buja-
ma, Partizanska 1.* Školovanje traje dvije godine (pripremna fa-
za), a završna faza u ovisnosti od izabranog zanimanja (metalsko-
elektrotehničkog i ekonomsko-turističkog smjera) od 6 mjeseci
do dvije godine.

Sve pitanje informacije o izboru škole i zanimanja možete
dobiti u Općinskom zavodu za zapošljavanje Pula, Opatijska 3.

Priradio: Armando Čekić

KONCELEBRIRANA MISA U MARIJI BISTRICI NA VELIKU GOPPU
1971. GODINE NA ZAVRŠETKU KONGRESA.

ISTRA — MARIJA BISTRICA 1971.

»Nikad mi neće biti dovoljno drago što sam bio«, »Nikad toliko naroda neću vidjeti«, »Nikada...« — tako govore, evo, već mjesecima nakon hodočašća.

Autobusi iz Pule, Ližnjana, Rovinja, Žminja, Poreča, Buzeta, Pazina, Pićna, Svetvinčenta, Brtonigle..., sa svih točaka istarskog poluotoka, nosili su prvi put u povijesti jednu ovako veliku skupinu vjernika najzapadnijeg dijela Hrvatske u nacionalno svetište Mariju Bistricu na završne svečanosti međunarodnog Marijanskoga kongresa.

Zagreb nam je 14. kolovoza pred podne pripremio doček u katedrali. Kad smo, predvođeni našim narodnim svircima Ceranima, našim biskupom Istraninom Pavlišićem i mons. Milanovićem, ušli u katedralu, dočekao nas je topli pozdrav nadbiskupa Kuharića i biskupa Škvorca. Dječji zbor župe Janjevo s Kosova bio je izvanredan. Njihova tužaljka za ocem »Čaće moj« ovlažila je mnogo, ne samo žensko, oko. Konačno su svodovi zagrebačke katedrale odzvanjali »Krasnom zemljom« (koje li sličnosti

s »Lijepom našom«!). Koncelebrirana misa dovršila je doživljaj jedinstva sviju prisutnih.

Lijep je bio i susret s ocima trećorecima »glagoljašima« i njihovim vjernicima, posebno s djecom recitatorima i mladim tamburašima, na Ksaveru. A stara hrvatska gostoljubivost ogrijala nas je te večeri u Gračanima, na obroncima Sljemena.

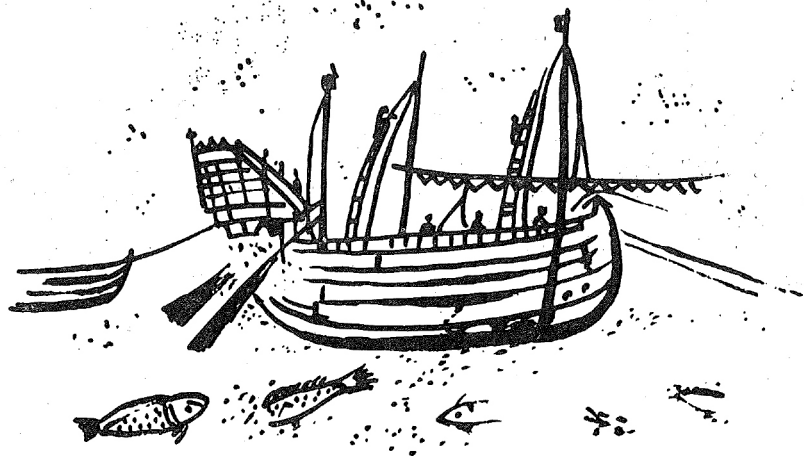
Sljedećeg jutra naša je kolona autobusa prolazila zelenim Zagorjem, a u Zlataru se slila u rijeku hodočasnika. Okićeni autobusi, narodne nošnje iz svih krajeva Hrvatske, u svetištu narod poput uzbibanog mora što se njiše i oglašava prema riječima »kormilara« o. Dude, crna rijeka redovnica, bijela rijeka svećenika i biskupa prema novom oltaru...

Vidjeli smo to i mnogo što drugo. Osjetili smo pripeklu ljetnog sunca, nešto i umora, gužve, žeđi... Ipak Bistrica je za nas mnogo više. Religiozni doživljaj ljudi okupljenih oko jedne Žene, jedinstvene, zagledanih u nju, u kojoj prepoznaju svoju Majku, oko koje se osjećaju braćom.

Zato smo na Bistrici, unatoč vanjskom umoru i sparini, osjetili osvježenje i dobili poleta. Bistrica je doživljaj koji nam ne ostaje samo u sjećanju, nego je ugrađen u tkivo našeg ljudskog i kršćanskog rasta.

Pokušajmo prezentirati neke podatke. Da bi organizacija hodočašća što bolje uspjela, osnovan je pri biskupiji odbor proslave, koji su sačinjavali svećenici, iz svakog dekanata po jedan na čelu s g. V. Kalcem. Odbor se, uz organizacione pripreme samoga puta i boravka u Zagrebu, brinuo i za propagiranje te akcije među narodom. Računa se da je na Mariji Bistrici bilo 600—700 hodočasnika iz Istre, koji su ovamo došli u koloni od 13 autobusa, te nekoliko desetina onih koji su došli vlakom ili osobnim automobilima. Skupina istarskih hodočasnika bila je jedna od najvećih. Po dobnoj strukturi najveći su broj sačinjavali mladi ljudi, što znači da su ispravno shvatili vjerski i nacionalni značaj ovog hodočašća, a to se pozitivno uklapa u općedruštvene napore povezivanja s maticom zemljom i konkretne realizacije tunela kroz Učku. Za mnoge od istarskih hodočasnika ovo je bio i prvi posjet Zagrebu i ovom dijelu Hrvatske, pa im je ovo bila i lijepa prilika za razgledavanje. Konačno, pokazalo se da hodočašća ispunjena pravim značenjem i sadržajem imaju i danas svojega smisla.

Gotovo mjesec dana kasnije ponovio se sličan susret vjernika, ovaj put samo naše metropolije, kod Majke Božje Trsatske.

BROD IZ VRBNIKA. U ruševnoj crkvi Sv. Junja nedaleko od Vrbnika na otoku Krku još se vide ostaci starih zidnih slikarija iz XII—XIII. stoljeća. Na južnom zidu prikazan je veliki brod na jedra. Ima tri jarbola. Na prednjem jarbolu spuštano mu je kvadratno (križno) jedro. Mornari se penju na jarbole po ljestvama. Na vrhu jarbola su koševi, promatračnice za stražu. Na krmi broda stoji visoko nadograđeni »kasar«, prostor za boravak putnika. Brod je usidren, a na krmi mu je privezan pomoćni čamac. U moru oko broda plivaju ribe. Vrbnički brod još nema modernog kormila koje se okreće oko okomite osovine, a koje je izumljeno tek u XIII. stoljeću. Na njemu se je još kormilarilo na stariji način, tj. pomoću dva velika lopatasta vesla.

Kakva je to vrsta broda?

To je velika trbušasta srednjovjekovna NAV iz vremena križarskih ratova, iz XII.—XIII. stoljeća, trgovački brod koji ima visoko korito s mnogo prostora za prijevoz robe. Statva na pramcu broda, jako povijena prema unutra, pokazuje značajan oblik za jadransku brodogradnju, koja se u toj pojedinosti sačuvala do danas u gradnji bracara. Vrbnički je brod najstariji sačuvani prikaz srednjovjekovna broda kakav se u nas gradio i kakav je plivio našim morem.

Kardinal Oddi, nekadašnji nuncij Vatikana u Jugoslaviji, koji je i nakon svog odlaska odavde »trajno nosio ljubav prema tom narodu u svom srcu«, »rado je došao na ovo slavlje« na Trsatu. Progovorio nam je hrvatski, uza nj i sva četvorica biskupa naše metropolije. Na oltar su prineseni darovi zemlje, mora, industrije..., sve uz pratnju roženica. Popodne su se još posebno okupili mladi i posebno mladi bračni parovi.

I trsatska proslava, kao završetak marijanskih slavlja ove godine u našoj domovini, za nas prisutne bila je i radosni susret i poticaj.

Ivica Milovan

MUTVORANSKI BESTIJARIJ. Prvi put na stranicama Istarske Danice sabrani su na jednom mjestu ovi reljefi u kamenu, otkriveni u Mutvoranu. Većina njih je danas izložena u Puli, u lapidariju kod Sv. Franje, dok je ostatak njih u Mutvoranu, ugrađen u zid mrtvačnice. Svi su oni u početku bili jedna cjelina. Mislimo da su to djelovi kamene pregrade koja je stajala između oltara i vjernika u staroj nekadašnjoj mutvo-

BIBLIJA TRAJNI PUTOKAZ ŽIVOTA

Biblija ili Sveto pismo zbirka je knjiga napisanih u židovskoj i ranokršćanskoj prošlosti. Te knjige nastaju u velikom vremenskom razmaku, tamo po prilici od tisućite prije Krista pa do početka drugog stoljeća po Kristu. U njima se sažimlju i još starije predaje starih Semita. Biblija se dijeli na Stari i Novi zavjet: Stari zavjet čine knjige pisane prije, a Novi knjige pisane poslije Krista. Imamo četrdeset i pet knjiga Staroga i dvadeset i sedam knjiga Novoga zavjeta.

Biblija je u velikoj cijeni u starih Židova i u kršćana. Ona zapravo zauzima jedinstveno mjesto i poštivana je kao knjiga života, knjiga koja poziva na bolji život i pouzdanje u Boga. Stoga se i naziva već od svojih prvih svezaka Svetom knjigom.

Bibliju možemo gledati i čitati s raznih gledišta, Ona je pomnu čitatelju zanimljiva s povijesnog, etnološkog, političkog, socijalnog i drugih aspekata. Ali ono po čemu ona privlači osobitu pažnju jest njezina bitna zauzetost da iz iskustva prošlosti uči čitatelja ili svoga slušatelja živjeti.

Pokušajmo uočiti u kom smislu i zašto je Biblija »učiteljica života«.

Četrdeset i pet starozavjetnih knjiga svojom različitim starijom, raznolikim pogledima, različitim naglascima i zauzetošću jedinstvene su u tom što svjedoče o dubokim životnim iskustvima židovskoga naroda od samih početaka do njegovog duhovnog uspona. Osebuja raznolikost i šarolikost semitskog genija izražena

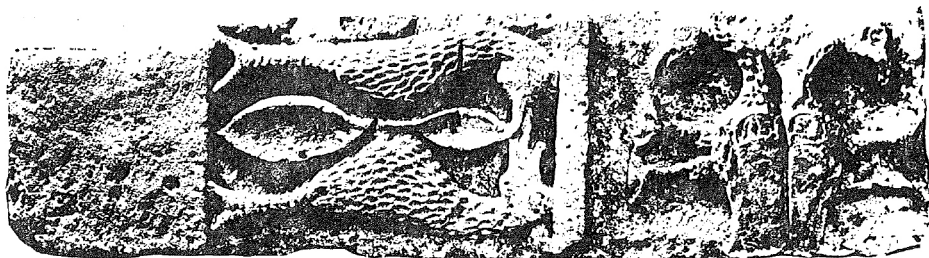
ranskoj crkvi. Oni spadaju među najljepše i najzanimljivije umjetničke spomenike srednjeg vijeka u Istri. U stilskom pogledu oni pripadaju prijelazu pletera u ranu romaniku što kod nas znači da su nastali pod konac XI stoljeća, okruglo oko godine 1100. Što je na njima uklesano? Na tom kamenju iz Mutvorana vide se svakovrsne životinje, stvarne i maštovite, cijeli jedan srednjovjekovni bestiarij. Neke reže, neke jedu travu,

je u Bibliji u prozi i ritmu, u slikama i simbolima, u povijesnim i pripovjedačkim oblicima, te uvijek iznova osvježuje. Istinsko doživljavanje jednoga pokoljenja prenosi na slijedeće i tako niže stoljetna iskustva čuvajući živima ona najživotnija i najvrednija, ona što su prekaljena teškim lomovima, svenarodnim potresima, uzdrmana žestokim strujanjima i vihorima. S listova Biblije vape krikovi stoljećâ, glasovi pravednika, uzdisaji patnika, preklinjanja i poticaji proroka, otkucaji najplemenitijih srdaca jednoga naroda; iz tih listova dižu se i iskrsavaju pred nama veliki likovi jedne nezaboravne prošlosti.

Kada se svi ti krikovi, glasovi, uzdisaji i vapaji, sva razmišljanja i poniranja u životna pitanja slože i progovore, svjedoče nam o nečemu intimno ljudskom i trajnom, o nečemu što postoji u čovjeku oduvijek i što nadživljuje i prostor i vrijeme. Ti glasovi i životi, stradanja i umiranja, ponovna buđenja i obnove jednoga naroda uza sva prolazna svoja dobra i zla nose u sebi i sa sobom žilave i neutomljive vrednote koje se mogu nazvati općeljudskima i obogatiti ne samo članove svoga već i drugih naroda.

Novozavjetne knjige, sve osim jedne pisane izvorno grčkim jezikom, nadovezuju se na starozavjetni kanon i na njemu grade i slažu nova iskustva te prodiru u nežidovski svijet, u grčki i rimski, noseći u sebi ocjenu i cijenu neusahljih starozavjetnih dobara oličenih i utjelovljenih u ispunitelju svih mesijanskih starozavjetnih aspiracija — Isusu Kristu.

Isus, Krist, Židov po krvi i tijelu, u židovstvu se rađa i umire, ali svojim Duhom prekoračuje granice Staroga zavjeta i svoga na-

neke kao da se igraju, neke se očigledno tuku i bore. Nije svaka pojedinost na njima jasna. Konačno, nama, ljudima XX stoljeća, ni ne može biti na prvi pogled jasno što je s tim životinjama htjela izraziti misaonost i osjećajnost jednog drugog, dalekog vremena. Ta, devet stoljeća nas dijeli. Jedno je sigurno da se umjetnici toga vremena svojim stvaranjem nisu samo igrali i zabavljali. Oni su u prvome redu htjeli nešto reći,

noda te ukoračuje u svijet za koji želi da me bude više podijeljen na razlike Židov — Grk, obrezani — neobrezani, muško — žensko, rob — slobodnjak. On ustanovljuje novi svijet i novo kraljevstvo, kraljevstvo pravde, istine, ljubavi i mira. Krist to čini ne samo proglasom, već osobnim životom i sabirući oko sebe one koji su spremni taj program živjeti.

Novi zavjet može se ocijeniti kao pisani izričaj životnog iskustva i vjere zajednice Kristovih učenika i njihovih sljedbenika, prvih kršćana, prvokršćanske zajednice. Krist donosi nove pouke i poruke o čovjeku i njegovu odnosu prema Bogu. Te pouke i poruke on donosi svim ljudima za sva vremena. Tako sam kaže. Prva kršćanska zajednica, primajući i živeći te poruke i pouke pod vodstvom Kristovih neposrednih učenika i svjedoka njegova života, smrti i njegova uskrsnuća, vođena je posebnim zanosom prema svom Učitelju, zanosom koji ju je vodio i u smrt. Neslomljiva i nepokolebljiva vjera te zajednice u istinitost i vrijednost Kristove poruke i života po njoj diše sa svih stranica novozavjetnih knjiga. Prva Crkva oličena u novozavjetnim tekstovima postaje voljom svoga utemeljitelja uzor i ogledalo daljnjih kršćanskih zajednica i cijele Crkve kroz sva stoljeća. Kristov Duh koji nadahnjuje i jača apostole — nadahnjuje i jača evanđeliste i druge pisce tih knjiga, te su i te stranice nadahnute njihovim i Božjim mislima i Duhom i ugrađene kao sastavni elemenat same Crkve, koja kroz vijekove ima trajati neporočna i onakva kakvu ju je Utemeljitelj želio, htio i ustanovio.

Životno, iskustveno i trajno svjedočenje Kristovih učenika o novim vrijednostima i duboko jamčenje o istinitosti njegovih ri-

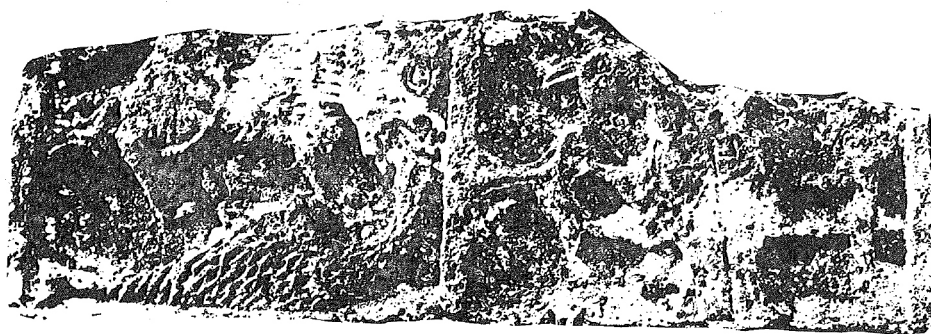
htjeli su nešto poručiti, predati, poučiti. Danas bi se reklo da je to bila »angažirana« umjetnost. Čini nam se da je misaono jezgro »mutvoranskog bestiarija« jedan biblijski opis, proročanstvo proroka Izaije. Izaija u poglavlju XI vidi mesijansko kraljevstvo mira i pravde gdje će se sve suprotnosti pomiriti. Izaija u stvari misli na ljude ali slikovito govori o životinjama. Uostalom čujmo ga:

ječii i djela, a posebno o njegovu uskrsnuću, odraz su njihove vjere, koja postaje temeljem i našeg kršćanskog vjerovanja, vjere ubilježene i na stranice novozavjetnih knjiga.

U Bibliji nalazimo stanovite odrednice istinskog i pravog ljudskog življenja, vjerovanja i ponašanja. U njoj otkrivamo određenu pedagogiju: pristup čovjeku na njegovoj razini i vodstvo tog čovjeka korak po korak prema savršenijemu. Sav taj hod usredotočen je prema Novom zavjetu i primjeru što su nam ga ostavili Isus Krist i njegovi učenici. Krist unosi u povijest svoj život i nauku, svoje iskustvo i poziv ljudima. Cijeniti i vrednovati život po pozivu Isusa Krista znači njega slijediti i biti i danas njegovim učenikom. Imati povjerenja u njega i njegovu nauku znači biti kršćanskim vjernikom. Evanđelje istine, poštivanja i ljubavi — pa i prema neprijatelju — smatrati vrhunskom normom života, to znači živjeti kraljevstvo Božje.

Evanđelje još uvijek ostaje za nas idealom. Ono ne pozna skučenosti i pravnih ograničavanja, već kaže: »Budite savršeni kao što je savršen vaš nebeski Otac«, ili: »Budite milosrdni kao što je milosrdan vaš nebeski Otac«. Evanđelje gotovo dvije tisuće godina nadahnjuje srca i umove. Odgojilo je mnoštvo junaka i svetica. Iskušano je u življenju i umiranju. Ono uvijek ostaje načelom humanosti, ljubavi i dobrote.

Kada Crkva danas radi na sveobuhvatnoj obnovi kršćanskoga života, ona u tom obnavljanju traži oslonac u Bibliji, određenije — u Novom zavjetu. Poznato je da je u koncilskoj auli Evanđelje bilo svaki dan svečano iznošeno pred koncilske oce kao simbol vrhunske norme po kojoj se imaju ravnati u svojim nastupima.

Vuk će prebivati s jagnjetom, ris ležati s kozličcem, tele i lavić zajedno će pasti, a djetesce njih će voditi. Krava i medvjedica zajedno će pasti, a mladunčad njihova skupa će ležati, lav će jesti slamu ko govedo. Nad rupom gujinom igrat će se dojenče, sisanje će ruku zavlacit u leglo zmijinjne.

Kršćaninu je vjerovati da bi i za nas bilo hitnije početi provoditi u svakodnevni život poruke svetih knjiga nego zadržavati se duže na izmjenama isključivo vanjskih struktura. Autentični život u duhu Evanđelja slomit će i prerasti sve zastarjele strukture. Ljudske će otpasti onda kada živa klica ojača i probije na svjetlo. Ako neke od struktura priječe življenje Evanđelja, one ionako ne obvezuju i već su preživjele.

U vremenu i časovima kada ljudi u zapletenosti ideja, sistema i teorija traže čvrsti oslonac, potrebno je osloniti se na trajna, stoljećima vrijedna, osobno doživljena iskustva biblijskih likova, među kojima iznimno mjesto zauzima Isus Krist, čovjek i nositelj vječnih dobara, vječne mudrosti, dobrote i ljubavi. Nositelj punine onoga što je humano, pravedno, vječno i božansko. Nositelj i objavitelj samoga Boga u tolikoj mjeri da se i sam naziva i jest Bog. Za čitanje Biblije traži se hrabrosti, a za provođenje Evanđelja u život traži se heroizam. Čovjeku je podobno živjeti od ideala i za ideale čim je obdaren težnjom da ide uvijek naprijed. On ne smije poniziti svoje dostojanstvo i sniziti se samo na brigu oko materijalnih dobara. Evanđelje i Biblija poručuju da ima jedan sigurniji put sreći no što su sređenost na ekonomskom, socijalnom i političkom polju. Poručuju da je čovjek uza sva blagostanja i blagodatni žedan neraspadljivoga i trajnoga. Ne samo da to poručuju, nego jamče da je to u Kristu i dostizivo.

Dr. Ante Kresina

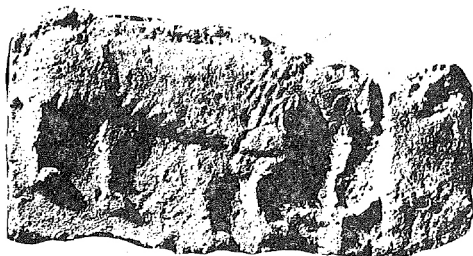
Pogledajte sada naše reljefe. Na većini njih su po dvije životinje. Jednoj iz gubice visi trava: to je pitoma, domaća životinja, — to su janjci, kozlići, telad, krave, goveda što ih spominje Izaija. Druga iz para tih životinja je divlja zvijer: lav s grivom, medvjedica koja kesi zube itd. Na dva reljefa vidi se lav kome je pod gubicom neki predmet nalik na čašu, na kalež. To su u stvari jaslje iz kojih će — kako govori prorok Izaija —

POKRET PROŠTINSKIH SELJAKA 1921. GODINE

Prošlo je već pola stoljeća od poznatih događaja u Proštini, koji su snažno odjeknuli u čitavoj Istri, a djelomično i u Italiji i tadašnjoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Ove je godine proslavljena 50. obljetnica tih zbivanja o kojima će biti riječi i u ovom prilogu.

Proština je kraj u jugoistočnoj Istri koji se proteže od Krničke luke do Kavranske i Valturske drage a obuhvaća sela Peruški, Pavićini, Šegotići, Jovići, Mali i Veli Vareški. Tijekom druge polovine XIX. stoljeća u tom se kraju osjećalo snažno strujanje preporodnog pokreta, a u prvim dvama desetljećima XX. stoljeća osim nacionalnih ideja uzimala je sve više maha revolucionarna socijalistička i komunistička ideologija. Tome je pridonosila blizina grada Pule — glavne ratne luke austro-ugarske monarhije i, pored Trsta, najznačajnijega primorskog grada dvojne Carevine. U Proštini su se u svakoj epohi isticali napredno usmjereni pojedinci — predstavnici proštinskoga javnog mnijenja. Karakterističan je u tom smislu primjer postolara Tone Vareška iz Malih Vareški, narodnog pjesnika i suradnika »Naše sloge«, koji je u tom listu 27. travnja 1907. objavio stihove:

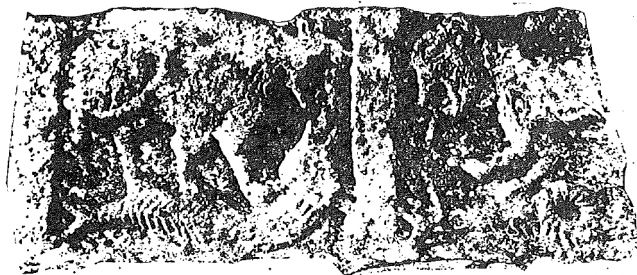
*»A Ti Bože, poživi babajke,
I ove naše proštinarske majke,
Da bi hrabre uzgajale sine,
Diku, ponos svoje domovine.«*

lav jesti slamu kao goveće. Na jednom reljefu vidimo dvije čudne životinje, nalik na morske konjice. To su izmišljene životinje, fantastične zmiје »bazilisci«, simboli najvećeg zla i bijesa. Što one rade? I one se mire: — one se ustima ljube ležeći uz rupe svojih legla.

Živeći na oskudnoj zemlji, u neimaštini i bijedi, baveći se surovim »japleničarskim« zanimanjem, seljaci Proštine sve su više čeličili svoj borbeni duh. Težak udarac ovom žiteljstvu nanijela je evakuacija u daleku Moravsku tijekom prvoga svjetskog rata, a još teži — teški gospodarski položaj u kojem se ono našlo nakon povratka iz nje, a tako i neprirodno uključivanje u Kraljevinu Italiju. Ovo uključivanje bilo je prava nacionalna tragedija koja je pogodila čitavu Istru. Razumljivo je stoga da je u Proštini kao uostalom i u ostaloj Istri, postojala jaka oporba, pa i otvoreno nezadovoljstvo. No, osim ovoga nacionalnog uzorka napeto stanje u Istri, odnosno u Proštini, uvjetovali su i odjeci burnoga revolucionarnog vrijetna u Italiji, u kojoj se očekivalo izbijanje socijalističke revolucije. Premda su i na ovom malom prostoru našle odjeka ideje koje su potresale tadašnju Evropu: velika listopadska revolucija 1917. u Rusiji, mađarska revolucija i borba proletarijata širom Europe, pa i svijeta — ipak su revolucionarna previranja u Italiji, a osobito pokret »zauzimanja tvornica«, odigrali presudnu ulogu. Svjedoče o tome mnogobrojni štrajkovi koji se nižu jedan za drugim u Puli, Trstu, Monfalconu i u drugim dijelovima Istre i njezina neposrednog zapadnoga geografskog susjedstva.

Proštinski seljaci nisu u ovim previranjima bili samo promatrači i pasivni simpatizeri, već su aktivno podupirali radnike. Komunisti pak Proštine, smatrajući da je na pragu početak socijalističke revolucije u Italiji, odlučili su poduzeti pripreme mjere formiranjem »malih odbora« i »grupa povjerenika«. Nakon sloma

Tako nam mutvoranski bestijarij prenosi jednu daleku poruku proroka Izaije, zaodjetu u oblike srednjovjekovne umjetnosti. Ta poruka uvijek je živa i suvremena: — poruka o miru, pravdi, ljubavi, poruka o dobroj volji i o koegzistenciji među ljudima.

akcije »zauzimanja tvornica« početkom 1921. ove su mjere produbljene, a zbog rastuće opasnosti od fašizma poprimile su, pored revolucionarnog i antifašističko obilježje. Ubrzo su proštinski komunisti osnovali partijsku organizaciju, odbor od desetak članova. Ova je organizacija predstavljala u stanovitom smislu ogranak Komunističke partije Italije, stvorene u siječnju 1921., nakon poznatog rascjepa Socijalističke stranke u Livornu. Središte organizacije bilo je u selima Šegotići, Pavićini i Kavran.

Kad je fašizam započeo svoju brutalnu ofenzivu, organizirajući »borbene odrede« (»fasci di combattimento«) za obračun s pripadnicima nacionalne hrvatsko-jugoslavenske i socijalističko-komunističke oporbe, pa i protiv hrvatskog naroda u Istri uopće, komunisti i nacionalno progresivni elementi Proštine odlučili su da im se suprotstave. U toj su svojoj odluci dobili podršku svih Proština i žiteljstva susjednih područja. Solidarizirala se s njima i revolucionarna Labinština, u kojoj je u to vrijeme štrajkaški pokret bio u punom jeku.

Kruženje naoružanih fašističkih odreda po istarskim selima, zabrana upotrebe materinske riječi i pjevanja hrvatskih pjesama, napadi na sve one koji se nisu slagali s reakcionarnom fašističkom ideologijom stvarali su u istarskim selima i gradovima atmosferu straha i strepnje od mogućih upada skvadrasta. Jedan takav pohod u Proštinu i Krnicu organizirali su puljski i vodnjanski fašisti u veljači 1921. da bi kaznili i protjerali odatle Antu Ciligu, praškog sveučilištarca i istaknutog komunista koji je provodio škol-

ske praznike kod svojih roditelja u Šegotićima, te kanonika Demetrija Curkovića i učitelja Ljubdraga Brgića, poznate narodnjake koji su u tom kraju širili hrvatsku i jugoslavensku misao.

Iako su se oni uspjeli skloniti bijegom u šumu i izbjeći fašističkoj osveti, Proštinci su bili tako ogorčeni ponašanjem fašista da su se odlučili na oružanu obranu. Konačnu odluku o pripremi i organiziranju obrane donijela je spomenuta grupa komunisti. Tada je Proštinu posjetila i delegacija raških rudara, koji su obećali da će seljake snabdijevati dinamitom, a za uzvrat bi Proštinci slali puške štrajkašima Labinštine. Antifašistički otpor Proština podržali su i pripadnici malog odreda talijanske vojske koji su se, regrutirani iz dalekih pokrajina u unutrašnjosti Italije, nalazili u kavranskoj tvrđavi.

»Psihički rat« koji je tada započeo između Proština i fašističkih skvadri iz Pule i Vodnjana ubrzo je prerastao u otvoreni oružani sukob.

Događaji su se nizali ovim redom:

Od sredine veljače iz svih proštinskih sela pristizalo je u sumrak 15—20 naoružanih seljaka koji su naizmjenice po dvojica, čuvali stražu sve do četiri sata ujutro pazeći na eventualno približavanje fašista.

Prvi sukob s fašistima odigrao se 4. travnja oko podne u gostionici na Križu, raskrižju putova u proštinska sela. Primivši vijest o nailasku fašista, seljaci su odmah pohitali na Križ. Tog dana bio je Mali Vazam; seljaci nisu radili u polju, pa se već za dva sata okupilo oko 150 naoružanih ljudi. Oni su počeli goniti fašiste, koji su, zarobivši vlasnika gostionice i kovačnice na Križu Ivana Macuku, otišli kolicima u Krnicu i potražili utočište u karabinijerskoj stanici. Naoružani seljaci prisilili su fašiste i karabinijere da oslobode Macuku, ali pri tom nisu vršili nikakva nasilja. Fašisti su telefonski zatražili pomoć od svojih organizacija u Vodnjanu i Puli, jer se nisu mogli udaljiti iz Krnice budući da su Proštinci čuvali cestu Krnica — Marčana — Pula, a seljaci Filipanštine spriječili su im odstupnicu preko Prodola i Filipane.

Pokušaj A. Cilige da sukob s fašističkom skvadrinom svede na »privatni« obračun u koji se vlast neće miješati nije uspio, jer je još iste noći Vojna komanda u Puli izradila opsežan ratni plan da s kopna i mora napadne Proštinu i uspostavi red.

Glavnina naoružanih Proština provela je noć u šumi između Krnice i Marčane. Kada je sutradan ujutro (5. IV.) vojska slomila seljački otpor — jer se, pored ostalog, najveći dio seljaka i nije borio, budući da je pokret Proština bio uperen isključivo protiv fašista, a ne protiv talijanske vlasti — fašistički su odredi u-

pali u prošinska sela, zapalili 32 kuće i gospodarske zgrade, uhitili mnoge seljake i podvrgli maltretiranju nedužno pučanstvo. Nekoliko skvadri iz Trsta, Rovinja, Pazina, Kanfanara i još nekih istarskih mjesta okupilo se u Vodnjanu i 6. travnja pomagalo puljskim fašistima u tzv. operaciji čišćenja (»rastrellamento«). Njima su se pridružili i organi sigurnosti — karabinijeri i financijska straža — koji su 7. i 8. travnja završili s uhićenjima sudionika u prošinskoj antifašističkoj pobuni. Sastavljen je popis od 120 osoba koji je predan javnom tužiteljstvu u Pulu na daljnji postupak. Ciliga je uspio pobjeći na Krk, a zatim je, prešavši ilegalno u Kraljevinu SHS i Austriju, otišao u Prag na nastavak studija. Više se u Istru praktički i nije vratio.

Prilikom transporta uhićenika kroz Vodnjan tamošnji su fašisti organizirali batinanje okovanih hrvatskih seljaka, pa su neki kasnije podlegli ozljedama, a neki ostali unakaženi za čitav život.

Tada (1921.) fašisti još nisu bili na vlasti, pa je prema tome njihova akcija bila potpuno nezakonita. Uza sve to talijanske vlasti u Puli i Vodnjanu nisu ništa poduzele da spriječe fašistička divljanja nad istarskim žiteljstvom; one su, štoviše, priželjkivale žestoki represivni akt skvadrista koji će slomiti buntovni duh nepokorenih Proština, pa su posredno i neposredno pomagale fašistima u njihovu nastojanju.

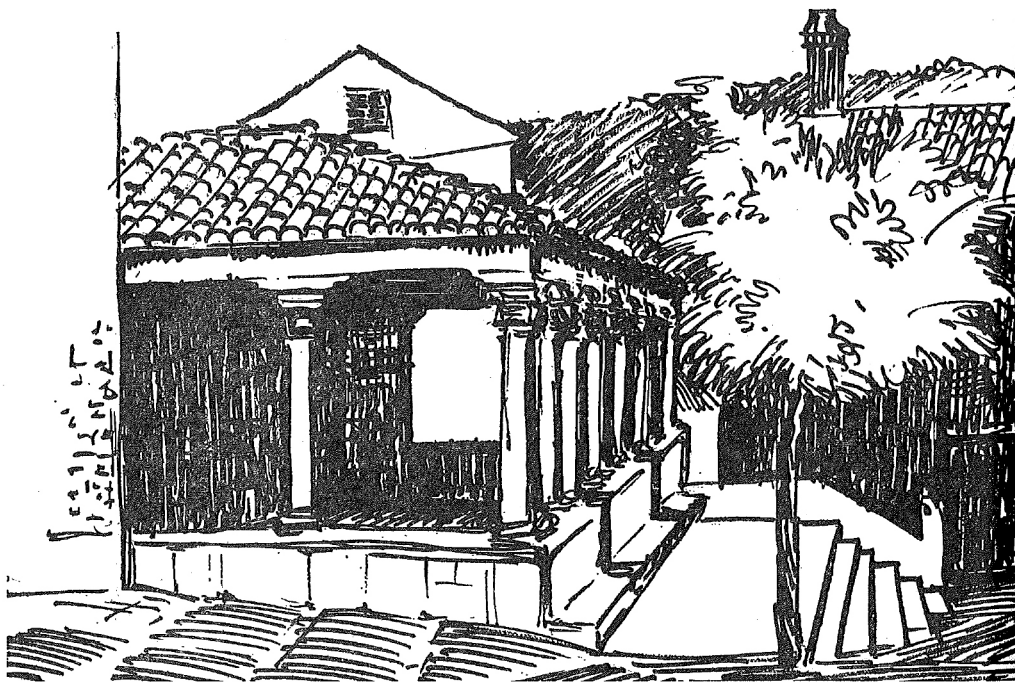
Gospodarska dobra mnogih seljaka u Proštini (a osobito žitelja Šegotića) bila su uništena, mnoge su obitelji ostale bez krova nad glavom i spavale pod vedrim i kišnim nebom. Društvo »Edinost«, a posebno radnik puljskog Arsenala, poznati narodnjak Ivan Stari, organizirali su sabirnu akciju za pomoć Proštincima i dopremili nekoliko vagona građevnog materijala, odjeće, hrane i sl.

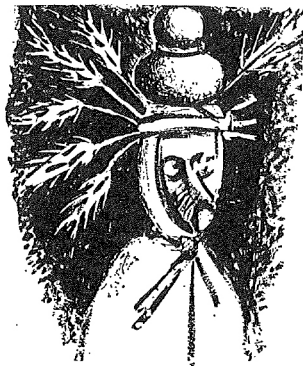
Uhićenim seljacima nije bilo suđeno, već ih je vlast postupno puštala kući a 1925. čitava ta akcija potpala je pod prethodno proklamiranu amnestiju, pa je dalje kazneno gonjenje obustavljeno.

Seljački istup u travnju 1921. bio je po snazi najjači otpor fašizmu sve do 1943., kada u Istri dolazi do općenarodnog ustanka. Popis sudionika u travanjskoj pobuni 1921. i popis poginulih prošinskih seljaka u narodnoj revoluciji i oslobodilačkom ratu 1943—45. važno su povijesno svjedočanstvo o nepokorenom slobodarskom duhu Proština. U tom je smislu vrijedno citirati i vizionarsko pisanje talijanskog lista »Piccolo della Sera«, koji je, komentirajući seljačku pobunu 1921., u seljaštvu Proštine predviđao budućeg protivnika: »Događaji su pokazali da je ovaj narod spreman boriti se; to je najvažnije i najteže.«

Miroslav Bertoša

Majstor Vincent iz Kastva završio je svoje zidne slike u crkvi Sv. Marije na Škriljinah kod Berma godine 1474. po Martinju, kad je mlado vino već bilo pretočeno. Na rastanku s poslom ostavio je Beramcima za uspomenu uz mala crkvena vrata ovu šalu: — naslikao im je čovječuljka sastavljenog od zemaljskih plodina, od tikve za vino i od žita. Bilo vam, Beramci, plodno, veselo, sretno!
Slika desno.

JUŠTA BALOTA

LABIN. Tko se ne sjeća gradске lože na »Čerču«, na labinskom trgu? Prije nekoliko godina, dok se je tlo pod njom treslo, loža je privremeno rastavljena, da bi — kada se tlo smiri — jednoga dana bila opet sagrađena. U prošlosti Labina pod krovom te lože bilo je vrlo živo: tu se je sudovalo, tu su se sklapali ugovori, čitali se proglasi, dogovaralo se i ogovaralo, trgovalo i cjenkalo, a tu se labinski gradski i seoski svijet na veliko i zabavljao. S koliko temperamenta su Labinjani i u prošlosti plesali, priča nam jedan latinski natpis koji se je nalazio na zidu lože. Na tom natpisu doslovce piše da je godine 1662. obnovljen pod u loži i da je tada bio učinjen ljepši pod od kamenih ploča jer su stari pod od opeka seljački parovi plešući pretvorili u — zemaljski prah: »... tessellatum huius lodiae pavementum a iugibus villicorum choreis in terram conversum...«.

Slika lijevo.

*Delat kako brek cieli dan
a potlje pred večer balote igrat
je bila regula življenja
od Franeta z Lindara.*

*Balote je vajk gladi
i pljuka po njimi
za ča lepše koštat
i baloto kade triebe farmat.*

*I klie je i namigeva,
i meri, baloto digeva
i spušća već puti,
kako mladić se je sprignjeva.*

*Gledajuć za baloton
ko bi s prečupijon hiti,
dela bi takove mote
z ruokami, z ubrazon,
da so si pucali od smieha.*

*Biat je Frane bi i srećan
kada bi jušto njega tokalo
zbit baloto od kontra-partida.*

*Kvarat od uri bi meri i meri
z baloton fišo pred oči,
i ku bi fali samo za tantin,
dišperan bi zanjrga: deboto, deboto!*

*Ma ku mu je riščalo zbit baloto
srećan se je rasteka po joge
i kunpanje po plječah fliska:
»Ki zna igrat i šopra i šoto
vajk će uganat ono jušto baloto!«*

Tugomil Ujčić

ALKOHOLIZAM — PROBLEM NAŠEG NARODA

ŠTO JE TO ALKOHOLIZAM?

Gotovo svi liječnici, psiholozi i psihijatri slažu se da je alkoholizam bolest, a ne samo loša navika. Nije alkoholizam ona pojava kada se na slavlju, iza obilnog ručka ili kojom drugom prilikom, popiju čaša ili dvije dobrog vina, ali kad se alkoholna pića počnu često i prečesto uživati i kad se bez njega jednostavno ne može, onda je riječ o patološkoj pojavi — bolesti alkoholizma!

Organizam razgrađuje oko 5—7,5 grama čistog alkohola na sat, pa se smatra da jedna litra vina »nestaje« poslije 12 sati, nakon 24 sata iz krvi potpuno nestaje alkohola.

Razni postoci alkohola u krvi izazivaju različito ponašanje i različite promjene, i ljudi u takvu stanju vrlo različito reagiraju. No, općenito se uzimlje jedan prosjek koji bi otprilike izgledao ovako:

Do 0,50% (oko 2 decilitra vina od 12,5 stupnjeva »gradi«): nema nikakvih znakova djelovanja alkohola na organizam;

0,05% — 0,1% (2—4 decilitra): nastaje poremećaj u oštrini i dubini vida i poremećaj prilagođivanja na tamu;

0,1% — 0,15% (4—6 »deci«): nastaje »veselost«, produženo vrijeme reakcije i lagan gubitak kontrole rada i pokreta (ovo je stanje napitosti);

0,15% — 0,2% (6—8 »deci«): pijanstvo srednjeg stupnja, gubitak kontrole rada i pokreta s poremećenom ravnotežom i poremećajem pravilnog izvođenja pokreta;

Preko 0,2% (više od 8 decilitara): jako pijanstvo s potpunim gubitkom ravnoteže i sposobnosti izvođenja pokreta, stanje koje ide prema gubitku svijesti;

Preko 0,3% (12 »deci«), a pogotovo kod 0,5% (2 litra vina ili oko 0,5 litre rakije nastupa smrt). Svakako, moramo uzeti u obzir da je tu riječ o osobama koje nisu alkoholičari, tj. o ljudima koji nisu navikli na veliko trošenje alkohola, pa bi ovi postoci za alkoholičare bili sasvim drukčiji, tj. sigurno mnogo veći! Dakle, kad je netko pijan »jedanput« ili »nekoliko puta« na godinu, tj. uvijek ili gotovo uvijek, tako reći cijelu godinu, onda imamo posla s alkoholičarem i alkoholizmom kao bolesnim stanjem organizma koje je prouzrokovano **prevelikim i prekomjernim** uživanjem alkoholnih pića.

UZROCI ALKOHOLIZMA

Svaki alkoholičar želi nešto »izliječiti«, i to prije svega teško unutarnje nezadovoljstvo, samoću, tjeskobu, neuspjeh, nesigurnost, »tremu«, propali brak, nesretnu ljubav; neprihvatanje sredine ili neuspjeh na poslu; ili se pak nekome želi osvetiti i sl. U alkoholu traži snagu koje nema, sigurnost koju želi steći, mir sa vjesti koja ga »bocka«, sreću koje nema.

Neki su mislili da se alkoholizam nasljeđuje, što i nije pot-

puno netočno, ali se ne može načelno prihvatiti jer se karakter ne nasljeđuje nego se stječe životom a jednako tako i sklonost alkoholu. Ali ipak, nasljeđuje se psihofizička dispozicija, sklonost i cijeli skup tjelesne građe koja olakšava pojavu alkoholizma. Alkoholizam, odnosno pijanstvo, pojavljuje se kod ljudi kojih je volja i suviše slaba pa se zbog toga ne mogu kontrolirati i postaju robovi alkohola.

»Samo ako živi u harmoničnom skladu sa svojom okolinom, čovjek može ostati zdrav i razuman« — piše u uvodnom dijelu »Povelje Svjetske zdravstvene organizacije«. Jasno se vidi da je riječ o poremećenim odnosima među ljudima, a prije svega o poremećenim odnosima u samom pojedincu, o bolesnoj psihi (»živcima«!). Tako je alkoholizam samo dokaz da nešto nije u redu, da je taj čovjek duševno bolestan (pomalo »lud«).

»Alkoholizam je u isto vrijeme i uzrok i simptom poremećaja« (dr. Begg). To znači da se alkoholizam pojavljuje kao posljedica već bolesnog stanja, a u isto vrijeme on i stvara bolesno stanje! Može se reći da jednoj bolesti, koja je dovela do alkoholizma, dodaje i drugu — odanost piću!

ALKOHOL I TJELESNO ZDRAVLJE

Nije nam cilj da opišemo sve pojedinosti promjena u našem organizmu što ih uzrokuje alkohol, nego da navedemo najčešće i najizrazitije pojave te bolesti. Odabrali smo samo nekoliko organa koji bivaju posebno napadnuti alkoholom. To, dakako, nipošto ne znači da su drugi organi pošteđeni.

U jetri dolazi do nagomilavanja masti zbog oštećenja izazvanih prekomjernim uživanjem alkohola; postupno dolazi i do odumiranja stanica jetre i do stvaranja vezivnog tkiva, a konačno i do pojave ciroze jetre (otvrdnuća jetre), to jest do paraliziranja glavnog filtra naše krvi.

U želucu dolazi do velikog proširenja krvnih žila, pa se kod 1/4 alkoholičara pojavljuje čir popraćen krvarenjem i lučenjem velike količine kiseline, što dovodi do teških bolova.

U jednoj našoj bolnici je utvrđeno da je za 8,4% oboljenja od TBC kriv alkohol, a što se tiče liječenja, i tu podaci govore protiv alkoholičara, jer se 75% njih vraćaju iz bolnice neizliječeni, a kod 25% onih koji bivaju izliječeni, postoji velika vjerojatnost da će se bolest opet pojaviti. Utvrđeno je da do pogoršanja bolesti dolazi kod alkoholičara tri puta češće nego kod nealkoholičara. Prekomjerno uživanje alkohola dovodi do proširenja krvnih

žila, slabljenja srčanog mišića, povećanja krvnog tlaka, do ovapnjenja krvnih žila i sl. Sve te bolesti mogu imati i drugo podrijetlo, ali je primijećeno da se kod alkoholičara češće javljaju.

ALKOHOL I DUŠEVNO ZDRAVLJE (»ŽIVCI«)

Alkohol može izazvati i neka duševna oboljenja. Jedno od njih jest patološko (bolesno) pripito stanje, koje je i najblaži oblik duševnih bolesti prouzrokovanih alkoholom. Može nastupiti i nakon jedne čaše rakije, a očituje se u jakom strahu, nekontroliranim i pogibeljnim pokretima i sl.

Patološka ljubomora veoma je česta kod alkoholičara. Alkoholičar sumnja u svaki korak svoje žene ili muža, i dok mu spolna želja raste, njegova spolna moć pada. Knjivnju za to želi prebaciti na svog partnera.

Alkoholna halucinacija (priviđenje) javlja se kod kroničnih alkoholičara »rakijaša« s 3—5 godina »staža«. Bolesnika zahvaća jakli strah i ideje progonjenja, sa živim halucinacijama sluha, pa mu se čini da čuje neke šumove, škripu, zvonjavu i sl., a kasnije čuje prave glasove i rečenice.

Delirium tremens (alkoholno ludilo) najčešći je oblik duševnog oboljenja alkoholičara. Početak ovog oboljenja može biti postupan ili pak nagao. Mnogo češće se pojavljuje postupno, a očituje se u stanju straha uvečer i po noći, buđenju iz sna u strahu, znojenju i sl., dok konačno bolesnik ne prepozna više ni ljude ni pojave, a »vidi« različite gmazove i miševе i sl.

ALKOHOL I PROMETNE NESREĆE

Kao što je već spomenuto, alkohol štetno djeluje na vid, sluh i na reflekse, što je naročito kobno u prometu. Mnogobrojnim ispitivanjima utvrđeno je da se uživanjem alkohola smanjuje refleksno, odnosno brzo reagiranje: to jest u času kada treba brzo kočiti ili zaokrenuti volan, pijani šofer to radi usporeno. Svugdje se pokazalo da trijezan čovjek bolje reagira, da mu treba manje vremena da zakoči nego što treba pripitom čovjeku; to isto odnosi se i na primjećivanje prepreka na cesti i sl.

1. U vožnji od 50 km na sat trijeznome šoferu treba 14 m da zakoči, pijanom 22 m, a pospanom 29 m.
2. U vožnji od 50 km na sat kada mu netko zasvijetli oči a zatim zasijeni, trijezni šofer će se priviknuti na svjetlost nakon 68 m, a pijan tek nakon 126 m.

Smrt dolazi nenadano, u nepoznati dan i čas i nitko joj neće izbjeći. Drži to na pameti i pazi kako ti je živjeti.

Ove misli želi što snažnije utisnuti u srce gledaoca stara zidna slika iz 15. stoljeća u crkvi sv. Jakova u Barbanu. Na njoj je prikazana smrt kao kostur s kosom u ruci. Ljudi umiru kao što pod kosom pada trava. Kostur je okrunjen: smrt je vladar, pod njenom vlašću stoji sve što je na zemlji živo.

Slikar je ovu sliku naslikao u prozoru. Time je htio reći da smrt dolazi neočekivano kao što lupež u kuću upada kroz prozor.

3. Kod dnevne svjetlosti i vožnje od 50 km na sat trijezni će šofer primijetiti prometni znak na 138 m, pijani na 112 m, a pospani na 100 m.

4. Zvuk lokomotive čut će trijezan šofer na 340 m, pijani tek na 203 m, a pospani tek na 104 m.

Iz toga se jasno vidi kakve posljedice može imati alkohol u prometu, pa se može zaključiti da ne bi bilo mnogo prometnih nesreća kad bi refleksi, vid i sluh bili bolji, tj. kada ih alkohol ne bi paralizirao. Ako se k tome još doda i gubitak odgovornosti, što je stalni pratilac pijanog čovjeka, odmah ćemo uočiti zašto na našim cestama ima toliko neodgovornog ponašanja i postupanja koje se uglavnom može pripisati alkoholu.

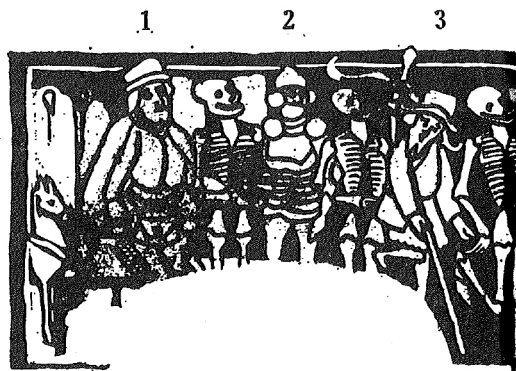
ALKOHOL I OBITELJ

Alkoholizam je u obitelji kljalište neprilagođenih, nezdravih ljudi. Ne misli se ovdje na naslijeđe, što je svakako moguće, nego isključivo na potrebu za alkoholom.

Da se shvati što su neadaptirane, neprilagođene osobe, potrebno je znati što su to adaptirane osobe. Prilagođena, adaptirana osoba jest ona koja je sposobna da bude *osobno sretna i društveno korisna*. To su ljudi koji prije svega imaju povjerenje u sebe i povjerenje u okolinu, tako da mogu surađivati s drugima i osjetiti se korisnima. Jer, ako čovjek nije osobno sretan, onda duže vremena biva i društveno nekoristan. I obrnuto, ako čovjek dolazi u stalni sukob s okolinom, on biva nesretan!

Prenošenje alkoholizma ne mora biti tjelesne naravi, nego do toga može dovesti cijelo raspoloženje u obitelji. U jednom istraživanju poznatog znanstvenika Bowlbyja pokazano je da 80% de-

Domaći istarski majstor-slikar VINCENT IZ KASTVA oslikao je godine 1474. sve zidove u crkvi Sv. Marije na Škrilinah kod Berma. Na slici PLES MRTVACA, kojom se htjelo pokazati da su pred smrću svi ljudi jednaki, naslikao je: 10. papu, 9. kardinala, 8. biskupa, 7. kralja, 6. kraljicu, 5. gostioničara, 4. dijete, 3. prosjaka, 2. vojnika i 1. trgovca.

likvenata kriminalaca potječe iz nezdrave obiteljske sredine, ili ako je dijete bilo rano odvojeno od majke ili pak duže od tri mjeseca. A francuski psihijatar Heuwyer utvrdio je da 83% djece delikvenata, poremećenog karaktera, potječe iz razorene obitelji: djeca su to rastavljenih roditelja ili djeca iz obitelji gdje postoji jasno neslaganje između muža i žene!

U svakom čovjeku postoji izvorna težnja za sigurnošću i ljubavlju, a svega toga se u obitelji alkoholičara ne može naći, jer 98% brakova alkoholičara postoji samo formalno, tj. supruzi žive pod istim krovom, ali nema ljubavi ni razumijevanja, tako da im je život često pravi pakao.

Poznato je kako raspoloženje majke može djelovati na dijete dok ga nosi u utrobi; može se primijetiti da kod majki koje su bile zlostavljane ili ih je stalno mučio neki teški problem (neslaganje s najbližima u obitelji i sl.), pa su bile jako nervozne i plačljive, to njihovo raspoloženje i stanje prenosi se i na djecu. Mnoga bi se djeca radala potpuno zdrava i normalna da otac ili majka nisu alkoholičari, a isto tako i mnoga djeca koja su rođena zdrava ne bi bila cijelog života mučena teškim duševnim stanjima i ne bi postala ruglo u društvenoj zajednici, da su u obitelji vladali ljubav i razumijevanje.

ALKOHOL I SAVJEST

Znanstveno je dokazano da alkohol djeluje antiinhibitorno, tj. protukoćeci: to znači da on paralizira baš ona središta u mozgu koja određuju kontrolirano normalno ponašanje.

U našem mozgu postoje središta koja djeluju kočeci, koja koče neke naše radnje i reakcije, i to takve koje se protive ustalje-

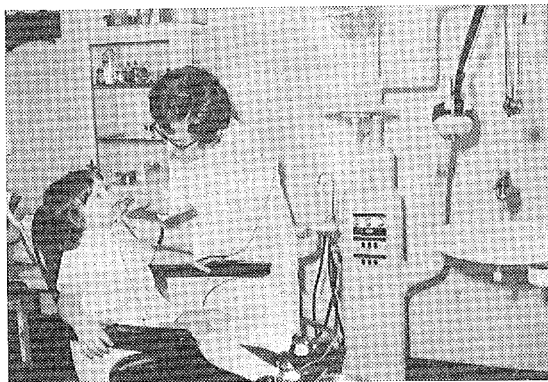

noj društvenoj normi, običajima, etičkim odnosno moralnim i vjerskim načelima. Ovo protukočeće djelovanje alkohola kobno je ako dopušta da se očituju baš one pojave koje svakako treba izbjegavati, kao nasilje, grubost, prostaštvo, neodgovornost, pokvarenost, lakomislenost, odnosno takav način ponašanja i djelovanja koje možemo označiti kao destruktivno, uništavajuće.

Poznata je činjenica da mnogi popiju koju čašicu onda kada s nekim trebaju razračunati riječima ili šakom, a to je zbog toga što se u alkoholu »utopi« njihova savjest. Ono što čovjek nikad ne bi uradio u trijeznom stanju, to uradi kada je pijan; što trijezan ni za živu glavu ne bi rekao, to pijan s lakoćom govori. In vino veritas! U vinu je istina! Zbog toga pijano stanje dovodi do dvoličnosti, to jest u jednoj se prilici govori jedno ili se postupa na jedan način, a u drugoj prilici govori se drugo ili se postupa na drugi način, i tako se prikniva stvarno lice, pa na kraju nitko ne zna kakav je i što je taj čovjek: govori li istinu kad je ozbiljan a laže kad se smije, ili govori istinu kad se smije a laže kad je strašno ozbiljan? Takve osobe gube društveni ugled jer nitko do njih ne drži. Više ne postoji ni bijelo ni crno, ni ravno ni krivo; više nema ni zla ni dobra; više nema ni ljubavi ni pravde, ni sreće ni sigurnosti jer se u alkoholu utopio čovjek, a pojavila se životinja.

Što je ulje na cesti šoferu, to je alkohol svakom čovjeku, Alkoholičar je čovjek koji bježeći pred krvoločnom zvijeri dođe do dubokog ponora, ali umjesto da ga zaobiđe i trči dalje, on skače ravno u njega.

*Antun Brajković
i dr. Klaudio Benazić*

ŠKOLSKA ZUB-
NA AMBULANTA
U PAZINU.

ZDRAVLJE ZUBI U DJECE U ISTRI

Stanje zubi u Istri slično je stanju u ostalim dijelovima Hrvatske. Gotovo kod svakog čovjeka naći ćemo »groblje« u ustima. Koji su uzroci i posljedice tog stanja, vidjet ćemo kad upoznamo važnost zubi za organizam. Da su zubi važni, jasno je već po tome što mnogi liječnici kažu: »Kakvi su vam zubi, takvo vam je i zdravlje«. Na koji to način utječu zubi na naše zdravlje? Znamo da je zadaća zubi da odgrizaju hranu, a zatim je samelju u žitku kašu koja se lako guta i koju želudac može probaviti. Ukoliko naše zubalo nije kompletno, tj. ako ima dosta izvađenih zubi ili su oni pokvareni, pa zbog boli izbjegavamo žvakati, tada hrana dolazi u želudac u grubom stanju i on je ne može probaviti, već se samo opterećuje, tako da oboli, a osim toga takva hrana izlazi iz našeg organizma neiskorištena. To su prve posljedice lošeg zubala. Daljnje su i teže posljedice — razne bolesti što ih uzrokuju pokvareni, a osobito granulomatozni zubi.¹ Takvi zubi mogu biti uzrok bolesti srca, zglobova, bubrega, želuca i crijeva, očiju, mokraćnih puteva i dr. Kad to znamo i kad pogledamo zube naših ljudi, onda nam je jasno otkuda tolike bolesti. Danas gotovo i nema čovjeka s potpuno zdravim zubima, čak ni među djecom.

1) Granulomatozan zub — mrtvi zub koji na vrhu korijena ima gnojnu kesicu.

Kako radim u školskoj zubnoj ambulanti u Pazinu, to mi je vrlo dobro poznato.

Stanje zubi naše djece više je nego zabrinjavajuće. Od tisuću pregledane djece od sedam do petnaest godina našla sam svega petoro bez i jednog pokvarenog zuba. Prosječno na svako dijete dolazi 6 pokvarenih zubi a moram reći da ima čak i djece od dvije godine koja nemaju ni jednog zdravog zuba. Budući da sam radila u raznim dijelovima Istre, mogu reći da je stanje posvuda podjednako loše. No dobro — pitat ćete se — što je uzrok da danas ima tako puno pokvarenih zubi? Prije je ipak bilo toga mnogo manje. Uzroka ima više. Najvažniji je promjena prehrane. Kad se je prije toliko konzumiralo kolača, šećera, bijelog kruha i slatkiša kao sada? Toga je nekad bilo vrlo malo. Ljudi su se hranili drugačije. Jeli su razno zelenje, čvrstu i tvrdu hranu, a ne kao mi, sve samljeveno, slatko i ljepljivo. Takva hrana se i lijepi za zube, pa ako ih mi k tome još i ne peremo, onda se na hranu nasele bakterije, tu se razmnožavaju i rastvaraju hranu, pri čemu nastaje kiselina koja otopi caklinu zuba i kroz novonastali defekt na caklini ulaze bakterije i razaraju unutrašnjost zuba.

Ipak bismo i danas iako je promijenjena prehrana, mogli imati zdrave i lijepe zube kad bismo ih redovito prali i često dolazili na kontrolne preglede (barem svakih 6 mjeseci), a svaki karijes² odmah popravljali. Kod nas je jako proširen strah od zubara, a pogotovo od popravljavanja zubi. Ako se na popravak dođe na vrijeme, to jest dok je karijes u početnom stadiju, popravljanje neće biti bolno, pogotovu kad se radi s visokoturažnim bušilicama i pod anestezijom.

Dakle da bismo smanjili karijes zubi, kako kod odraslih, tako i kod djece, treba redovito i ispravno prati zube i pravodobno ih popravljati. Redovito prati zube, znači prati ih tako da se četkicom prave okomiti pokreti, to jest da se pere u smjeru gore—dolje. Kod pranja pasta za zube nije toliko važna, već samo četkanje. Zube treba četkati čvrsto, a isto tako i zubno meso, to jest gingivu, kako bi ona postala čvrsta. Tako se ujedno sprečava gingivitis.³

Kod djece, osim pranja zubi i pregleda s popravljanjem, ima još jedan način na koji možemo utjecati na zdravlje zubi, a to je da preventivno povećamo njihovu čvrstoću i otpornost na karijes.

2) Karies — pokvarenost zuba.

3) Gingivitis — upala gingive, tj. zubnog mesa.

To ćemo postići tako da se pobrinemo da u vodi, hrani ili kao tablete prime u vrijeme razvoja zubi dovoljnu količinu raznih minerala, a osobito fluora. Fluor je vrlo važan faktor u izgradnji zubi. Primijećeno je da tamo gdje ga u vodi ima u dovoljnoj količini, karijesa gotovo i nema. U našim krajevima nema ga u pitkoj vodi dovoljno i zato ga moramo nadoknaditi drugim putem. Najčešće uzimanjem fluor-kalcij tableta. Bilo bi najidealnije kad bi se vršila fluorizacija pitke vode. No kako se to još ne vrši, roditelji, a osobito majke, dužni su da na vrijeme opskrbe dijete fluorom, već od samog početka razvoja zubi. Zametak zuba počinje se razvijati krajem drugog mjeseca graviditeta. Tada bi majka trebala početi uzimati tablete fluor-kalcija, da bi se fluor ugradio u zube djeteta. Dnevna doza jest: 4 tablete.

Ovdje bih primijetila da kod naši žena postoji pogrešno mišljenje da se zubi za vrijeme nošenja ne smiju popravljati niti vaditi. Zbog tog krivog uvjerenja našim majkama za vrijeme nošenja propadnu gotovo svi zubi. Vađenje bi trebalo izbjegavati na početku i pri kraju graviditeta, a popravljati zube može se kroz čitavo to vrijeme.

Tablete fluora treba uzimati i nakon poroda, za vrijeme dojenja. Kad se prestane davati majčino mlijeko, treba nastaviti davati tablete dojenčadi, i to po jednu tabletu na dan. Najlakše je tableticu rastopiti u dnevnoj količini mlijeka, a kasnije ih dajemo djeci kao bombone. Djeci od prve do treće godine davat ćemo po dvije tablete, od četvrte do šeste po 3 tablete, a od 7. do četrnaeste po 4 tablete.

Djeca vole ove svoje bombone i rado ih uzimaju, no mora se paziti da se ne prekorači doza jer bi stradali bubrezi i neki drugi unutrašnji organi.

Vjerujem, kad bi se sve naše majke od samog početka, to jest dok nose dijete pa nadalje, brinule za zube svoje djece, karijes bi se u Istri znatno smanjio. Zato se za sve ovo trebaju zainteresirati u prvom redu majke, jer one odgajaju nove generacije. One će naučiti dijete kako da pere zube. Dijete počinje prati zube već sa tri godine.

Majko, nemoj dijete odvesti zubaru tek kad ga zaboli zub, već prije, čim primijetiš da mu se pokvario. Ako ga dovedeš na vrijeme, zubić će mu se popraviti, a to ga neće boljeti, pa će ono i drugi puta rado doći. Ako pak dođeš onda kada ga zub boli i kad ga je potrebno vaditi, tada će ono zapamtiti svoj prvi susret sa zubarom kao nešto strašno i to će ga pratiti kroz cijeli život.

Osim toga, nikad nemojte govoriti pred djetetom o svome strahu pred zubarom i slično.

Još bih na nešto upozorila. Među našim ljudima, koliko sam primijetila, postoji mišljenje da mliječne zube ne treba popravljati, već vaditi, odnosno da će se ionako sami promijeniti. To je velika pogreška koja je povezana s prilično teškim posljedicama. Zbog preranog vađenja zubi, mogu se razviti neke nepravilnosti u trajnom zubalu, nepravilnosti koje se vrlo teško i dugi niz godina moraju ispravljati raznim aparatima. Mliječni zubi moraju ostati u ustima do onda kad sami normalno ispadaju, a za stražnje zube to je period od 9 do 12 godina. Tako onaj zubčić koji se pokvari u trećoj ili četvrtoj godini, neće, ako se odmah ne popravi, izdržati do tog perioda.

Isto tako, mnoge majke misle da su stražnji zubi kod djece od 6. godine nadalje također mliječni, to jest da će se i oni mijenjati, pa ne obraćaju pozornost kad se oni pokvare. Taj stražnji zub zapravo je prvi trajni zub, koji nikne kod djeteta po prilici u šestoj ili sedmoj godini. Na ove zube treba majka pripaziti jer se vrlo brzo pokvare.

Budući da će ova knjiga doći u ruke velikog broja naših ljudi, htjela sam ovim prikazom upozoriti na neka pogrešna mišljenja koja svakodnevno susrećem u ordinaciji.

Zaključila bih da je potrebno više zubnih ambulanti, osobito dječjih, više zubnih terapeuta i veća briga roditelja, pa će se današnje loše stanje zubi popraviti.

Dr. Blaženka Jelinčić

ISTARSKE TOPLICE (Sveti Stjepan)

Na putu od Buzeta prema Bujama — Motovunu, na jedanaestom kilometru, između rijeke Mirne i Istarskog vodovoda, ispod 85 metara visoke hridine izvire ljekovita, radioaktivna sumporasta voda prirodnog lječilišta (kupališta) Istarskih toplica, kod mještana poznatog kao Sv. Stjepan — Santo Stefano.

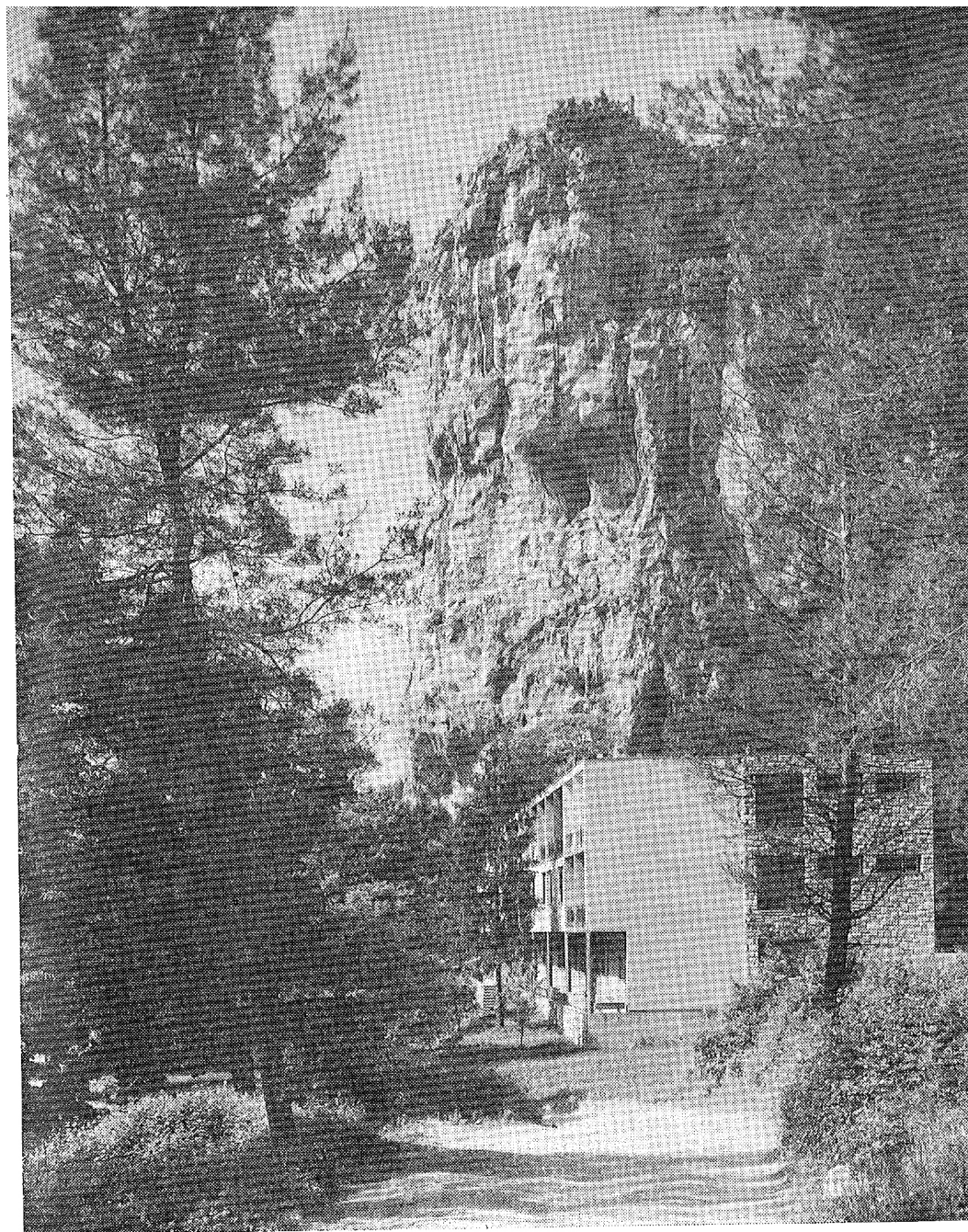
Ova privlačna dolinica rijeke Mirne već na prvi pogled iznenađuje, gotovo zbunjuje pridošlog bolesnika ili turista brojnim dojmovima: stoji pred gotovo zastrašujućom visokom prkosnom liticom među blagim brežuljcima, pokrivenim bujnim zelenilom, u parku šarolike kontinentalno-mediteranske vegetacije, pred napuštenim kamenolomom i stoljetnim mlinom vodenicom u koritu

»nemirne« rijeke Mirne. Pogled prema zapadu otkriva drevnu hramovinu šumu (brijestovi izumiru već godinama!), poznatu pod imenom Motovunska šuma, iznad koje prkosi stari rimski kaštel — čuveni Motovun, opjevan u narodnoj mašti i tradiciji nezaboravnog junaka Velog Jože, gradić donedavna gotovo napušten, no sad se obnavlja i pomlađuje. Malo podalje posjetilac vidi na vrhu stijene ostatke stare, dosta ruševne crkvice mjesnog patrona sv. Stjepana, i ako imate čvrste noge i nešto hrabrosti, možete se kozjom stazom i prošetati do tog vrha koji će vas sigurno zadiviti. Jer s tog zaravanika-vidikovca možete vidjeti veliko područje drage Istre. Tu je i arheološko-umjetnička zanimljivost: dva metra visoki drveni kip sveca zaštitnika. A ljudski nemar bar dok sam još aktivno radio kao liječnik u toplicama, niti je zaštitio od propadanja sv. Stjepana, niti je humanizirao kozju stazu da se lakše dospije do ovog divnog vidikovca. Možda će novoinaugurirana linija, linija tzv. medicinskog turizma — jer su se Toplice na kraju 1969. godine integrirale s Hotelsko-turističkim poduzećem »RIVERA« iz Poreča — ispraviti ovaj propust. Lokacija Istarskih toplica, naime, ima u užoj i široj okolici odlične uvjete za turističke izlete u dijelom napuštena naselja ili naselja koja se obnavljaju, a itako i u mjesta u razvoju i puna života: Pietropelosu, Grožnjan, Motovun, Sovinjak, Buzet, Roč, zatim Buje, Umag, Poreč, Rovinj, Pazin, Pulu, itd. Svaki kutak Istre ima nešto osebnostno i atraktivno, a i prometni putovi dosta su dobri.

Toliko o turističkim privlačnostima bliže i daljnje okolice ovog prirodnog lječilišta. Glavni nam je zadatak ovdje, zapravo, prikazati Istarske toplice sa zdravstvenog stanovišta. Jer, mineralna voda ovih Toplica jedva je zamjenljiv lijek za određene vrste bolesnika. A i u ekonomskom pogledu ova ljekovita voda znači za Istru veliko blago, jer radnom čovjeku vraća zdravlje i sposobnost za privređivanje.

Od vremena Ilira i starih Rimljana do danas ova je mineralna voda poznata po svom medicinskom značenju. Još je starim Rimljanima služila ova topla voda bar u higijenskom pogledu: tu su se prije više od osamnaest vjekova kupali rimski vojnici i u pravnici. Njihov trgovački, strategijski put vodio je, naime, dolinom rijeke Mirne od Buzeta prema Motovunu, sjedištu tamošnje rimske administracije.

Postoje pismeni dokumenti po kojima je vjerojatno da mještani upotrebljavaju tu vodu kao lijek već početkom 13. stoljeća, a potpuno sigurni i autentični spisi govore da od 1610. godine »mla-

ISTARSKE TOPLICE. Na vrhu hridine je stara crkva Sv. Stjepana

ka sumporasta voda podno Zrenja uspješno liječi reumatizam, svrab i neke druge bolesti» (MANZUOLI, Descrizione della Provincia d'Istria, Arch. Triestino, Vol. III, str. 168, 1831). O ljekovitosti te vode pišu i drugi kroničari: OLMO, TOMASSINI, LINDA da LUCA, zatim doktori ZANANTONI i PETROVIĆ (1807, 1822), K. HAUER (1858), MORTEANI i BENUSSI (1895. i 1888). KARLO pl. HAUER, po naređenju guvernera u Trstu, piše godine 1858. kompletnu i preciznu fizio-kemijsku analizu najviše upotrebljavanog mineralnog izvora ispod stijene, a ta analiza, pisana prije sto godina, odgovara uglavnom i najnovijim fizio-kemijskim analizama što su ih napisali: PICOTTI (1933), S. MIHOLIĆ (1947), V. ŠTRCAJ (1963—1965), R. NOVAKOVA (1964—1970).

Ljekovita voda Istarskih toplica odgovara u svemu međunarodnoj klauzuli o »ljekovitim vodama«, štoviše, u ponečemu i premašuje fizio-kemijske zahtjeve. Tako mineralna voda ovih Toplica sadrži: sumporovodika (H_2S) 33—35 mg na kilogram, a minimalna je norma 1 mg na kilogram; radiokativnosti (radon) 25 do 160 nC (nano-Curie), a norma predviđa minimum od 15 do 20 nC. Pojedine zemlje određuju već same svoje norme za radioaktivnost. A sveukupna mineralizacija te naše ljekovite vode premašuje 3 gr na kilogram, dok se kao minimum predviđa 1 gr na kilogram.

Po svojoj temperaturi, koja se kreće od 33 do 36°C, te izdašnosti (kapacitetu mineralnih izvora) voda ovih Toplica odgovara svim uvjetima prirodne ljekovite vode.

Na temelju fizio-kemijske analize ljekovita voda Istarskih toplica spada među najkvalitetnije ljekovite vode za određene bolesti ne samo u našoj državi nego i u ovom području Evrope.

Naša klinička ispitivanja na oko 2500 liječenih bolesnika od godine 1962. do 1968. potvrđuju ovu visoku kvalitetu ljekovitosti, i to na osnovu kliničko-laboratorijskog provjeravanja što smo u naznačenom razdoblju obavljali. Pa iako su i ove Toplice, kao i naša druga prirodna lječilišta, poslije rata proživljavale različite faze povezane s teškoćama razne prirode: kadrovske, financijske i dr., a u dva maha prijetila je čak opasnost da Toplice obustave rad, danas, nakon niza kritičnih momenata, Toplice ipak stoje na čvrstim nogama i raspolazu s najpotrebnijim medicinskim radnicima koji obavljaju neophodne fizikalne procedure, a raspolazu i s kliničko-laboratorijskom službom koju zahtijeva suvremena fizikalna terapija i medicinska rehabilitacija. Na temelju našeg višegodišnjeg kliničkog iskustva i objektivnih statističkih laboratorijsko-kliničkih analiza prikupljali, uspjeli smo odrediti i vrstu bolesnika koje treba upućivati na liječenje u Istarske toplice. Mi-

slimo, dakle, da ljekovita, sumporasta, radioaktivna voda Istarskih toplica uspješno liječi posljedice ovih kroničnih bolesti:

- 1) kroničnog upalnog i degenerativnog reumatizma zglobova i reumatizma izvan zglobova, tj. mišića i živaca;
- 2) kroničnih upalnih procesa ženskih organa u zdjelici;
- 3) nekih kroničnih kožnih bolesti (dermatoza);
- 4) S obzirom na blagu, kontinentalno-mediteransku klimu i visoku radioaktivnost atmosfere zraka u neposrednoj okolini samih izvora, ova voda liječi i posljedice poremećaja organa za disanje: bronhalne astme, bronhitisa, a tako i gornjih dišnih kanala, ukratko: posljedice upalâ respiratornih putova;
- 5) bolesti razmjene tvari (metabolizma), kao što je uratična dijateza (Arthritis urica, giht, ulož).

Višestruki je način primjene ove ljekovite vode: kupke, blatni i muljeviti (fango) oblozi, pijenje i udisanje ljekovitih radioaktivnih plinova. Prema tome, i terapijska je vrijednost pojačana, s višestruko modificiranom primjenom. Liječenje traje u prosjeku 21 dan. Prije polaska u Toplice treba se posavjetovati s liječnikom. Naime, kao i za druga prirodna lječilišta, tako i za ove Toplice postoje i medicinske protuindikacije, tj. ima bolesnika kojima mineralna voda pogoršava zdravstveno stanje. U prvom redu, u ove Toplice ne treba upućivati bolesnike oslabljene i iscrpljene nakon težih bolesti, bolesnike u akutnom stanju bolesti, s dekompenziranim organima: srce, jetra, bubrezi, itd. te duševno i umno poremećene bolesnike.

Opće je poznato: u prirodnim lječilištima-kupalištima ili — popularno rečeno — »banjama« ljekovitost se temelji na prirodnim faktorima: klima, ljekovita voda, izoliranost od svakidašnjih poslova i briga što ih današnji ubrzani tempo života ostavlja na čovječje zdravlje, te bar privremena udaljenost od gradova i naseља s jakim industrijalizacijom i zagađenom atmosferom, koja je za ljudski organizam vrlo štetna. Tu spadaju tehnološke posljedice moderne civilizacije: motorizacija, nezdravi i tijesni stanovi, itd. A u tomu zapravo i jest bitna razlika između liječenja bolesnog organizma u gradu i gustom, prenapućenom naselju od liječenja u nekom prirodnom lječilištu.

Boravak u Istarskim toplicama pruža uspješno liječenje bolesnom radnom čovjeku, i rekreaciju turističkom namjerniku, a same Toplice posljednjih godina vraćaju svoju reputaciju stoljećima slavne prošlosti.

Dr. Anto Marić

KOSTABONA. Koliko još glagoljskih natpisa i drugih vrijednih nacionalnih starina leži zabačeno po gromačama ili ugrađeno u zidove kuća? Tko je nekada znao cijeniti povijesno kamenje? Za to je potrebno i neko znanje i svijest i osjećaj. U Koštaboni, u zaleđu Kopra, prije nekoliko godina jedan je seljak rušio zid svoje stare kuće i izvukao na svjetlo ovaj kamen. To je dio razbijenog nadvrtnika što je stajao na nekoj još starijoj kući. Na njemu je uklesan — sada okrnjeni — glagoljski natpis koji glasi:

..... 8 IVAN' PERC[IC.....]
..... I UCINI NA SL[AVU BOZJU?...]

Od datuma ostala je samo posljednja znamenka, broj 8, koji se u glagoljici piše slovom »dzelo«, ali sudeći po pismu, natpis je iz XV. ili XVI. stoljeća.

TRVIŽ. I ovaj je kamen ulomak jednog starog nadvrtnika, i on se pojavio prije sedamnaest godina kada su u Trvižu rušili neki stari zid. Vele da je drugi ulomak, koji je tada bio nađen, opet završio u novom zidu. Steta. Trvižani, propitajte se. Što se iz ono nekoliko glagoljskih slova na ovom ulomku dade razabrati? Ponajprije, tu je u gornjem retku zapisana godina glagoljskim slovima C. F, što znači $1000 + 500 = 1500$. U datumu nam nedostaju desetice i jedinice. U donjem retku vijugave crte iznad slova označuju da su na tom mjestu riječi skraćene, a ja bih ih nadopunio ovako:

H(I)Š(A) P(OPA) JA[KOVA ili JADRIJA, tj. Andrije]

Bio je to natpis na kući jednog starog trviškog popa glagoljaša iz XVI. stoljeća. Možemo li očekivati od naših čitatelja, a posebno od mladih istarskih đaka, da budnim okom paze kad se negdje ruše stari zidovi i da spašavaju svaki stari natpis ili ukras koji se iz ruševina pojavi?

DVIGRAD — MRTVI GRAD

Znam da je grad mrtav, znam da se neću imati gdje sakriti ako dođe nevolja, ali ipak moram obići te ruševine, jer one pričaju o životu koji je nekada tu hujao. Uputio sam se pješke, prošao pored novog kanfanarskog groblja, a prema pričanju Kanfanaraca, prvi stanovnici ovog počivališta doselili su se kao djeca iz Dvigrada u Kanfanar. U mislima sam već u Dvigradu, ali putem mi oko zapinje na ruševinama nekadašnjeg samostana benedikтинaca Sv. Petronile. I tu je život, tu su nekada živjeli redovnici i oko sebe širili nauku, kulturu, pismenost, dobrotu. Njihovo je geslo bilo: »Ora et labora — Moli i radi«.

Još desetak minuta i preda mnom se nalaze ruševine Dvigrada ili, kako bi Kanfanarci rekli, Staroga grada. Pomislih: da sam tim putem išao pred 300 ili 400 godina, kod kule Sv. Arkanđela zaustavio bi me stražar i zapitao me tko sam i kamo idem. Trubom bi dao znak svojim kolegama na gradskim vratima da se gradu približava stranac. Nema ulaska u grad osim kroz gradska vrata, jer je grad opasan zidovima. Budno oko stražara na visokim kulama, koje još i danas strše prema nebu, ne propušta nikoga u grad potajice.

Nemam se čega bojati, nitko me neće zaustaviti. Prestrašiti me može koji gušter ili zmija. U gradu nema života, vlada mir, nitko mi u susret neće doći, paziti moram jedino na to da mi koji kamen ne padne na glavu sa zidova koje porušene kuće ili crkve Sv. Sofije.

Na propovjedaonici u crkvi Sv. Silvestra u Kanfanaru vidi se kako sv. Sofija drži u rukama dva grada, i čovjek se odmah pita zašto dva grada, kad je samo jedan grad. I zašto se zove Dvigrad, kad je samo jedan grad? Danas, zaista, postoje ruševine samo jednog grada, ali nekada su postojala dva grada, no jedan od njih, onaj koji je bio smješten jugozapadno od ovog sada, na maloj uzvisici, nestao je mnogo ranije i od njega gotovo nema ni tragova. Svaki je grad imao i svoje ime. Ovaj sadašnji zvao se Moncastello, a onaj manji Parentium. Prema povijesnim podacima, počeci Moncastella sežu u rani srednji vijek, a možda i prije dolaska Slavena u ove krajeve. Za samu crkvu Sv. Sofije zna se da je postojala u 7. stoljeću. Prema onome što je ostalo do danas od ove crkve, vidi se da je nadograđivana dva puta. Freske koje su ostale na zidovima u apsidi crkve potječu čak iz 9. ili 8. stoljeća. Pred nekoliko godina skinute su sa zidova i prenesene u pulski muzej. Danas se ulažu naponi i novčana sredstva da se

od crkve i Dvigrada sačuva barem ono što je ostalo. Jedan radnik strpljivo radi pod vodstvom pulskog i rovinjskog muzeja na raščišćavanju ulica Dvigrada.

Svakoga tko posjeti Dvigrad zanima kako je grad mogao propasti i kad su posljednji stanovnici napustili Dvigrad. Sve do početka novoga vijeka grad je cvao, ali početkom novoga vijeka perspektive za njegov opstanak sve su manje. Zbog stalnih ratova, malene skrbi gospodara toga grada za njegovu dobrobit, osobito u vrijeme austro-mletačkog rata početkom 17. stoljeća i upada uskoka u njega, zapečaćena je sudbina Dvigrada. Kada je nadošla i kuga, početkom 17. stoljeća, koja je harala čitavom Mletačkom Republikom, broj stanovnika Dvigrada sveden je gotovo na nulu. Nezdrava klima i slabi uvjeti života prisiljavaju stanovnike Dvigrada da naseljavaju obližnja sela, a naročito Kanfanar. Početkom 18. stoljeća iz Dvigrada seli i kaptol (svećenstvo) u obližnji Kanfanar. Za one malobrojne obitelji što su ostale u sve pustijem gradu svećenici još dolaze u Dvigrad. Sredinom 18. stoljeća crkva Sv. Sofije još je čitava, ali početkom 19. stoljeća zna se pouzdano da je i ona razrušena. Danas strše od nje samo zidovi. Na vrijeme je iz nje odneseno sve što je bilo vrijedno u Kanfanar, tako npr. propovjedaonica iz 13. stoljeća, krstionica i dr. Posljednje obitelji napustile su Dvigrad početkom 19. stoljeća, tj. prije više od 150 godina.

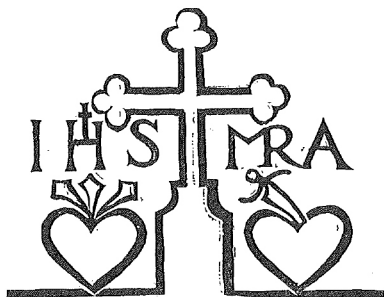
Kad se odlazi iz Kanfanara za Rovinj, tek što se prijede željezničku prugu, opaža se postavljena reklamna ploča koja upozorava da se blizu nalazi historijski grad Dvigrad. Udaljen je od Kanfanara nešto više od 2 km. Zub vremena učinio je svoje. Ipak imate još što vidjeti. Osjetit ćete mir koji je vladao u tom predjelu Drage; vidjet ćete gradske kule koje se visoko dižu ponad porušenih kuća, crkvu Sv. Sofije koja, makar bila porušena, bez krova, ipak sa svoje tri lađe zadivljuje posjetioca; zatim gradsku cisternu, i još mnogo toga. Ima nešto što je ostalo čitavo, a povezano je s Dvigradom gotovo kroz čitavu njegovu povijest. To je u prvom redu crkva Majke Božje od Lakuća s lijepim freskama iz 1487. godine. Nalazi se podno Dvigrada, na groblju. Tu je zatim crkva Sv. Antuna pustinjaka i Sv. Ilije.

Iz Staroga grada vratit ćete se možda umorni, ali zadovoljni jer će vas taj posjet vratiti u prošlost, pradjedovima sadašnjih župljana, Hrvatima koji su nekada naseljavali te krajeve, tužnom osjećaju da ništa na tom svijetu nije vječno.

Janko Gortan

BOLJUNSKO POLJE. Nepismeni, i bez škola i bez knjiga, kako su ipak s malo riječi, s nekoliko slova s dva-tri znaka naši stari prije više stotina godina znali izreći svoje misli i svoje osjećaje i kako ih, nepismeni ili polupismeni, znali pročitati i razumjeti! Koliko puta su se naše majke i očevi, prabake i pradjedovi, iskreno pomolili pred ovim znamenjima sijući žitno sjeme na njivi, skupljajući sijeno, noseći zrelo grožđe u konobu. Evo tih jednostavnih znakova srdačne kršćanske pobožnosti prema srcu Isusovu i srcu Marijinu. Domaći istarski klesar zamislio je i predočio ta dva srca u času muke na križu, na Golgoti. Čavli u srcu Isusovu čavli su otkupiteljske patnje; sablja u srcu Marijinom bol je u ranjenom srcu Majke.

Ako vas kada put nanese, pogledajte te znakove — uklesane godine 1645. na malom pokloncu — na kapelici Majke Božje kod zaselka Markovci na Boljunskom polju.

NAŠI LJUDI U KANADI

Otkako se Hrvati raseljavanjem vlastite domovine naseljuju u razne zemlje i na razne kontinente svijeta, mnogo ih se naselilo i u Kanadi. Točan broj naših sunarodnjaka u ovoj zemlji ne bi bilo lako odrediti. Taj se broj naglo povećao nakon II. svjetskog rata, a od 1960. godine još uvijek raste useljavanjem mnogih naših sunarodnjaka, sve redom mladih ljudi koji dolaze u potrazi za što boljom zaradom i višim standardom.

Kanada je golema zemlja sjevernoameričkog kontinenta. Po teritorijalnoj veličini druga je na svijetu, iza SSSR-a. No na tako velikom prostoru živi relativno malobrojno stanovništvo: 21 milijun ljudi, prema zadnjem popisu pučanstva koji je obavljen ove godine. Po stanovništvu Kanada, dakle, nije veća od Jugoslavije.

Potkraj prošle godine dospio sam i ja ovamo, da kao svećenik, uz još jednog subrata, vodim brigu o duhovnim potrebama naših sunarodnjaka u gradu Hamiltonu, na jugu pokrajine Ontario. Taj grad zovu »Steel-city« (Grad čelika). U njemu se, naime, nalaze najveće čeličane Kanade, svojedobno, navodno, i najveće na ovom kontinentu. Ima ih nekoliko i zapošljaju najveći dio radne snage ovog grada. Osnovnu industriju proizvodnje željeza i čelika prate i druge industrije koje se na njoj temelje, tako tvornica automobila, tračnih vozila, poljoprivrednih strojeva, rafinerija nafte. Vrlo je bogata i razvijena također i prehrambena industrija i tvornica konfekcijske robe. Posla u zadnje vrijeme nije baš lako naći, jer Hamilton ima oko 360 tisuća stanovnika, mahom mladih ljudi koji traže posla i zarade. A uz muškarce rade i žene, pa nema uvijek dovoljno raspoloživih radnih mjesta.

Najveći dio stanovništva Hamiltona čine Talijani.

Osim Talijana postoje i veće skupine Poljaka, Čeha, Slovaka, Ukrajinaca, Španjolaca, Portugalaca i ostalih. Nas Hrvata, prema

nekim nagađanjima, ima ovdje oko 10.000. Svakako je i nas velik broj, ako zamislimo naše mjesto s tolikim brojem stanovnika, kako bi takvo mjesto izgledalo u domovini, što bi sve moglo u njemu biti; koliko crkava, škola, pa bolnica, sportski centar, upravni centar itd.

Ovdje smo međutim rasuti, udaljeni jedni od drugih, možda i podjeljeni među sobom...

Hrvati su, kako piše Većeslav Holjevac u knjizi »Hrvati izvan domovine«, počeli stizati u Kanadu potkraj XIX. i početkom XX. stoljeća. Prvi naši sunarodnjaci naselili su se u British Columbiji, provinciji na zapadu Kanade. Kasnije su mnogi iz USA prešli ovamo, kad se počela graditi željeznička pruga Vancouver—Edmonton. Veći dio naših useljenika u Kanadu u godinama prije rata stigao je ovamo od 1924. do 1928. Mnogi su mladi ljudi onda ostavljali kod kuće svoje obitelji, roditelje, žene i djecu te su dolazili ovamo. Najprije su se zapošljavali na sjeveru, gdje su radili kao rudari u rudnicima ili drvosječe u šumama. Kad su, radeći težak posao i u vrlo teškim uvjetima, ipak stekli neku zaradu, naši su se ljudi spuštali sa sjevera u južne dijelove države, nastanjujući se u gradovima južnog dijela Ontarija: Torontu, Hamiltonu, Cooksvilleu, Oackvilleu i u drugim mjestima, zapošljavajući se u industrijama tih gradova, gradskim prodavaonicama i poduzećima. Poneki je otvorio kakvu manju prodavaonu mješovitom robom, ugoštiteljsku radnju, hotel, počeo trgovati nekretninama kao posrednik između kupca i prodavača itd.

Što se tiče čuvanja nacionalne svijesti, ti su naši raniji doseljenici imali mnogo interesa i dobre volje da čuvaju i gaje bogatstvo jezika i kulture svoga naroda. Možda su za to imali i bolje uvjete od onih koji dolaze danas. Paradoksalno je, ali ipak istinito, da su ranije ljudi mogli lakše sačuvati jezik, običaje i kulturu svoga naroda: zato što je bilo manje škola i manji su utjecaj vršila javna sredstva komunikacija. Radio-emisije su tek nastajale, a o televiziji još nije bilo ni govora. Tako su hrvatski domovi u raznim gradovima mogli mnogo više postići u svom djelovanju. Jedan naš stariji useljenik u Kanadu pričao mi je kako su onda davali često priredbe na narodnom jeziku, prepisivali rukom dionice, učili uloge. Često su u to vrijeme, u nedostatku žena i djevojaka, ženske uloge dodijeljivali muškarcima, koji su se snalazili imitiranjem ženskog glasa. Volja da ostanu narodno svijesni i povezani sa svojim narodom bila je silno velika.

Danas je stanje, bar što se Hamiltona tiče, prilično drugačije. Istina, još uvijek postoji narodni dom, ali se njegova djelatnost

svodi isključivo na to da još grupa mladih uči i nastupa sviranjem tamburica. Ti mladići i djevojke više uopće ne poznaju, ili poznaju vrlo malo, materinski jezik. A knjižnica i čitaonica, koje su nekad u domu intenzivno djelovale, ostaju sada zatvorene. Dvorana doma u današnje se vrijeme upotrebljava za bankete i svatovske večere, redovito naših mladih ljudi, koji u zadnje vrijeme sklappaju do 90 brakova na godinu u ovom gradu. Kulturne priredbe rijetko se daju, a i tada nisu dobro posjećene.

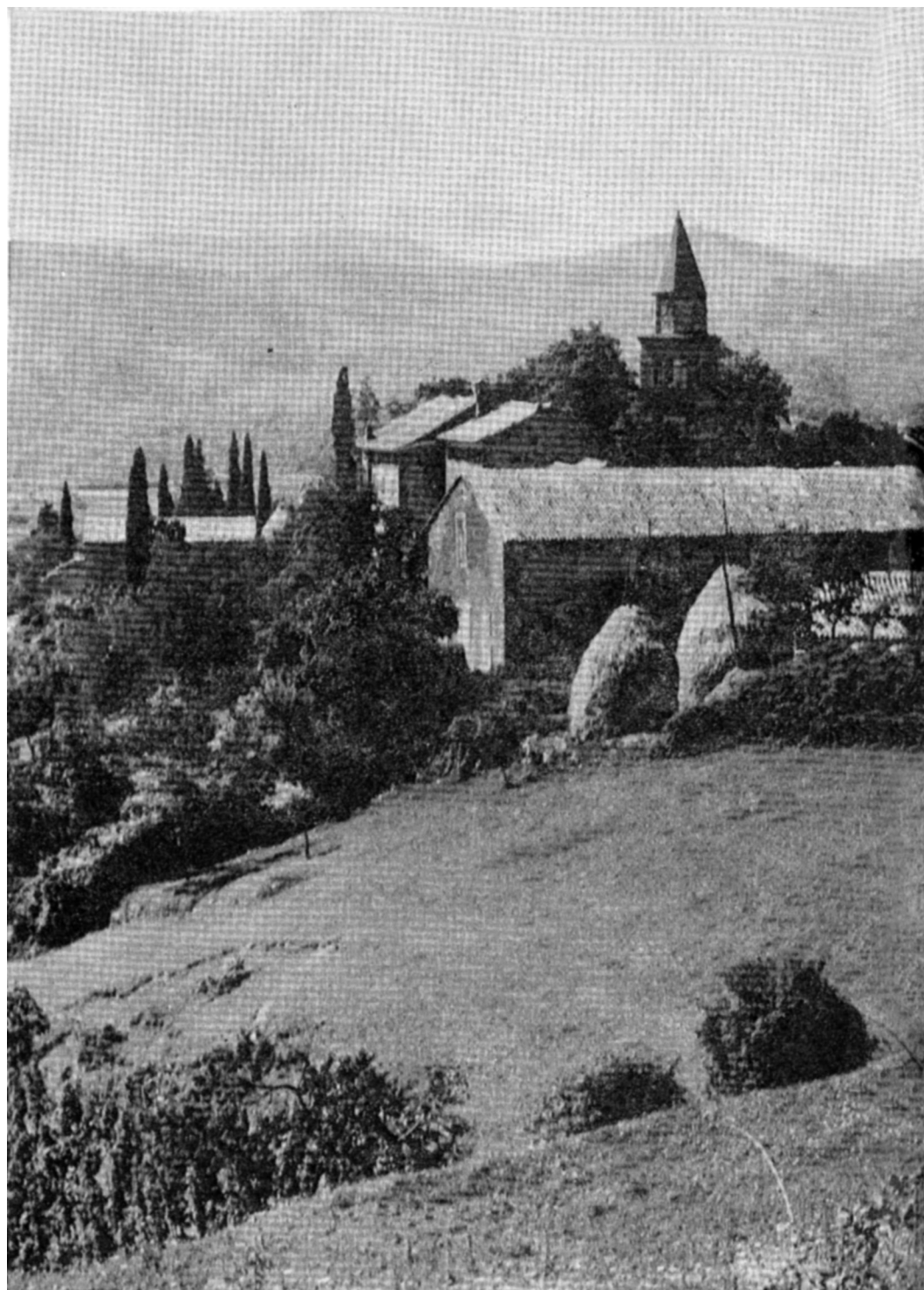
Uz hrvatski narodni dom, koji je, kako rekosmo, prvi počeo okupljati naše sunarodnjake u ovom gradu, danas djeluje nekoliko »kulturno-zabavnih« klubova, koji su organizirani na temelju regionalne pripadnosti njihovih osnivača i članova. Ta se aktivnost, koliko je meni poznato, svodi na gajenje narodne pjesme dotičnog kraja i okupljanje ljudi u svrhu zabave i razonode.

Danas živi u Hamiltonu oko 10.000 Hrvata iz svih krajeva domovine. Najbrojniju grupu sačinjavaju doseljenici iz Karlovca i okolice (Draganić, Bosiljevo, Krašić). Ima ih i iz Žumberka, Hrvatskog zagorja, Međimurja, Slavonije, Bosne, Hercegovine, Hrvatskog primorja i Istre. Svi su oni kako-tako okupljeni i koliko-toliko zastupljeni u hrvatskoj nacionalnoj rimokatoličkoj župi Sv. križa.

Ta je župa osnovana 1959. Njen prvi župnik ujedno je i osnivač župe — vlč. Stjepan Šprajc. I prije njega je nekoliko svećenika od vremena do vremena djelovalo u gradu, okupljajući naše sunarodnjake u kakvoj engleskoj crkvi ili školskoj dvorani, i to za većih blagdana, Božić i Uskrs i dr.

No redovitu pastvu započeo je g. Šprajc, okupljajući najprije sasvim malo stado hrvatskih vjernika, koje je kasnije naraslo, a danas broji oko 1200 stalnih obitelji. Idealno, mi smatramo da nam župa broji toliko vjernika koliko ima Hrvata u gradu ili čak na području biskupije Hamilton. No u stvarnosti mnogi od njih ne trebaju crkve da bi redovito vršili svoje vjerske dužnosti. Mnogi dođu jedva za veće godišnje prigode, a neki uopće ne prilaze ili na jedvite jade, kad su tako prisiljeni da si nikako drugačije ne mogu pomoći, tako za neki dokument, preporuku ili što drugo.

Što se tiče djelatnosti župe kao duhovnog središta i okupljanja ljudi u vjersku zajednicu sa svim njezinim značenjem, treba istaći da nije lako, jer je riječ o tome da se poveže, međusobno zbliži i upozna tip našeg čovjeka iz raznih pokrajina domovine. Činjenica da smo daleko od domovine i da smo si međusobno bliži no što smo Talijanima, Grcima, Španjolcima i drugima, umanjuje donekle razlike u mentalitetu pojedinih naših ljudi, ali se one ipak ne mogu posve izbrisati. Međutim u naše vrijeme pogotovu

takav je rad nuždan, a nadamo se i plodonosan. Činjenica je ipak da ti ljudi ovu župu i ovu crkvu smatraju svojom, da se ovdje vjenčaju, da ovdje u velikoj većini krštavaju svoju djecu, da hoće da ih pokopaju iz naše crkve. Sve to ipak govori o tome koliko im je prirasla i koliko im je potrebna.

U vrijeme osnutka župe sagrađena je manja crkva i župni stan. Povećanjem naše narodne zajednice u ovom gradu osjećala se sve više potreba da se sagradi prostranija crkva i nova župska dvorana. Danas je sve to dovršeno. Imamo krasnu novu crkvu za oko 1000 ljudi, sagrađenu u novom stilu, sa svim potrebnim prostorijama. Isto je tako sagrađena, zapravo nadograđena nad starom crkvom, nova župska dvorana s vlastitom kuhinjom i ostalim što je potrebno. Dvorana je predviđena i za razne kulturne djelatnosti, ima manju modernu pozornicu, razglas i slično. Međutim, kao i dvorana narodnog doma, i naša se dvorana uglavnom upotrebljava za svadbene svečanosti i nastupe pjevača zabavne glazbe. Nedjeljom se u njoj održava župska zabava s plesom, kako je u ovim krajevima običaj.

Donja dvorana, bivša manja crkva, još nije do kraja uređena, a mislimo u nju smjestiti uredske prostorije, nekoliko razreda za vjeronauk i hrvatski jezik, kao i manju dvoranu za sastanke, kino-predstave i ostale župske aktivnosti.

Toliko bi bilo dosta o našem smještaju i radu. Da nešto kažemo i o plodovima i uspjesima? O tom nam je mnogo teže pisati. I sami imamo mnogo veće želje negoli mogućnosti, mnogo više očekujemo no što postizemo. A kad gledamo na stvarnosti, onda smo svjesni da i ne možemo očekivati mnogo više od ovoga što imamo. Činjenica je, naime, da mi živimo tisućama milja udaljeni od domovine, da smo kao i svi ostali ovdje, u moru stranih narodnosti, da nemamo svojih škola, da ovdje nema naših intelektualaca koji bi povelu brigu o poučavanju u materinskom jeziku, koji bi predavali mlađim naraštajima o povijesti i kulturi našeg naroda, koji bi podržavali živu svijest o pripadnosti tome narodu i poticali takav ponos u našim mlađim generacijama. Sve to govori kako brzo olabavljuju veze s narodnim korijenom.

S druge strane stoji druga činjenica da ova sredina ima sva sredstva i da ih u potpunosti upotrebljava, da što u kraćem roku asimilira nove pridošlice. Svakom koji dođe omogućava se besplatna škola engleskog jezika. Ako je netko došao kao državni useljenik, tj. kome je država jamac, taj uz besplatno školovanje dobiva i novčanu pripomoć dok se ne snađe za posao. Tako se dosta lako uklapaju u sredinu već i oni koji dolaze u zadnje vrijeme. Ne treba ni spominjati kako je to mnogo lakše i potpunije

ide s djecom. Dok su djeca sasvim mala i ne idu još u školu, nauče hrvatski u kući, ako uopće roditelji govore hrvatski. Kasnije, kad počnu pohađati školu, proces asimilacije kod njih je praktički neizbježiv. Već se mala djeca počnu sramiti govoriti hrvatski sa svojim roditeljima, jer im se njihovi vršnjaci u školi rugaju da govore jezikom divljaka.

Ovdje slobodno rade i katoličke škole. Njih uzdržava sama vjerska zajednica. Država u različitim provincijama postupa na razne načine. Ovdje u Ontariu država do sada daje neku pomoć do 8. razreda. Srednjim školama ne pomaže, ali priznaje svim katoličkim školama ravnopravnost s državnima u vrijednosti svjedodžbe koju daju.

Nama je, dakako, stalo da naša djeca idu u katoličke škole. Ali tu je i nova nevolja za našu narodnu zajednicu, jer se preko katoličke škole djeca najlakše otuđuju od svoje nacionalne crkve. Uprava škole, naime, naglašava kako svi đaci trebaju nedjeljom dolaziti na misu u župnu crkvu pod koju spada i dotična škola. To zato da bi učitelji vidjeli kako djeca vrše svoje vjerske dužnosti. S djecom pak idu redovito i roditelji, pa se događa da se na taj način i djeca i roditelji sve više udaljuju od svoje nacionalne sredine. Neki, koji još nešto malo u tom pogledu osjećaju, pokušavaju poći s djecom na misu u englesku crkvu i onda dovedu djecu i na hrvatsku misu. No takvih nema mnogo, a svremenom posustaju i najvjerniji.

Kakve su nam perspektive za budućnost? Iluzorno je očekivati da ćemo se mi ovdje, kao i drugi naši sunarodnjaci širom svijeta daleko od domovine, moći u nedogled sačuvati nacionalno svjež i svjesni. Vrijeme čini svoje, a ovdje ono radi u prilog jedne nove nacije i nove državnosti koja nastaje stapanjem svih onih koji dolaze ovamo i ovdje ostaju. Bit ćemo iskreni pa ćemo priznati da drugačije i ne može biti. Vlasti su toga svijesne i to svim sredstvima favoriziraju. Isto tako ide za tim i crkvena hijerarhija ovog područja. No biskupi su toliko uviđavni da vide kako to ne može ići nasilno ni na crkvenom području, pa omogućuju raznim nacionalnostima njihove nacionalne župe, da bi se ljudi u najkritičnijim časovima asimilacije uz te svoje župe sačuvali za Crkvu. I mi se, dakle, pretaćemo polako ali neizbježno u Kanađane, koji će, nadamo se, bar znati da su hrvatskog podrijetla, te će poznavati i cijeniti narod iz koga su potekli, njihovo ljudsko i narodno bogatstvo, njegove kreposti i vrline.

Istrani koji žive na području naše župe među svim Hrvatima problem su za sebe. Mnogi na žalost, nemaju jasnu spoznaju o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Misle da nisu ni Hrvati ni Talijani

ni, nego Istrani. Ima njih i kod kuće koji tako rezoniraju, a sigurno nisu tome sami krivi. Ovdje je takva logika još jače naglašena i po njoj se oni drže daleko od svega što je hrvatsko. Od hrvatske župe također. Ima doduše nekoliko naših obitelji koje pripadaju ovoj župi, ali većina ne pripada. Neki idu povremeno u koju talijansku crkvu, više njih u englesku zajedno s djecom, a većina, valjda, ne pripada stalno ni jednoj od župa u gradu.

Mi želimo i radimo na tom da svi pripadnu ovamo kamo i spadaju. Želimo im pružiti i zajamčiti sva prava koja imaju naši župljani i nadamo se da će konačno odlučiti da pripadnu svojoj Crkvi, te da svojim jezikom Boga slave ovdje u tuđini.

Za uspješan daljnji rad župe u ovom času potrebna nam je stalna i što bolje uređena škola za hrvatski jezik i čitaonica s knjižnicom. U organiziranju toga dvoga još smo na početku, a nužno nam je to i zbog održanja narodnog jezika u crkvi, jer ćemo inače za nekoliko godina ili koje desetljeće biti prisiljeni da se u crkvi služimo isključivo engleskim jezikom, što se već događa u starijim hrvatskim župama u SAD.

Na kraju, iako znamo da će prestankom doseljavanja novih ljudi naša župa početi brojčano opadati — jer će sigurno mnogi preći s vremenom u engleske župe, mi smo savjetovali svima da ne dolaze ovamo. Krivo misle oni koji računaju ostati nekoliko godina i onda se vratiti kućama. Vrlo se malo njih vraća natrag, a to je i shvatljivo kad se zna da čovjek s vremenom stekne nove navike, nova poznanstva, postane dijelom nove sredine, pa bi bio tuđinac u vlastitoj domovini iz koje je pošao kao mladić ili djevojka. Male koristi od njega ako se vraća kući kao oronuli starac, premda znamo da i takve domovina rado prima i omogućuje im da na rodnoj grudi zaklope svoje oči.

Idealno je da mladi ljudi ostanu kod kuće, da oni napučuju i izgrađuju svoju zemlju. Uvjeti se života stvaraju radom i razvojem, a ako nisu uvijek idealni, s vremenom moraju nužno postajati bolji. Nakon ove tvrdnje netko bi i meni mogao prigovoriti što sam ovamo došao, jer da je posla i kod kuće. Problem našeg iseljavanja u svijet mnogo je složeniji od samog postavljanja naivnih pitanja, a o njemu se mnogo govori i mnogo piše na svim instancama i sa svih mogućih stanovišta. Što se mene tiče, neka mi je na kraju dopušteno reći još samo ovo: kad bi se u svijetu događale nemoguće stvari i kad bi iz ovog grada gdje sada živim i radim kao svećenik pošlo natrag kući toliko ljudi da ne bio potreban rad dvojice svećenika, bio bih uvijek spreman da se vratim i da radim kao svećenik u bilo kojem dijelu Hrvatske.

Vjekoslav Banković

SUDIONICI ČAKAVSKOG SABORA U ŽMINJU 1971. RAZGLEDavaju RADIONICE PUČKOG OBRTA.

ČAKAVSKI SABOR

Istra je lijepa. »Ona je najljepši dio svijeta«, kažu nam strani posjetioci. Bogata je uzduž i poprijeko. Najbogatija je po svojim kulturnim spomenicima, tj. po svemu što je kroz vjekove u njoj čovjek stvarao. Crkvice, zvonici, gradine, kule, bedemi, trgovi, balkoni, svodovlje, kiparstvo, slikarstvo, glagoljica, književnost, raskolnici i vjernici — sve je tu silno dinamično. Ona je, kako smo nebrojeno puta čuli, »galerija svijeta«. Kako je samo mogla ostati prazna?

Godine 1968., kada je Istra najraseljenija, grupa hrvatskih pjesnika i književnika posjećuje Istru. Oni su poneseni instinktom da nad tim zamrlim krilom probude život. Taj se trenutak rodila ideja o Čakavskom saboru.

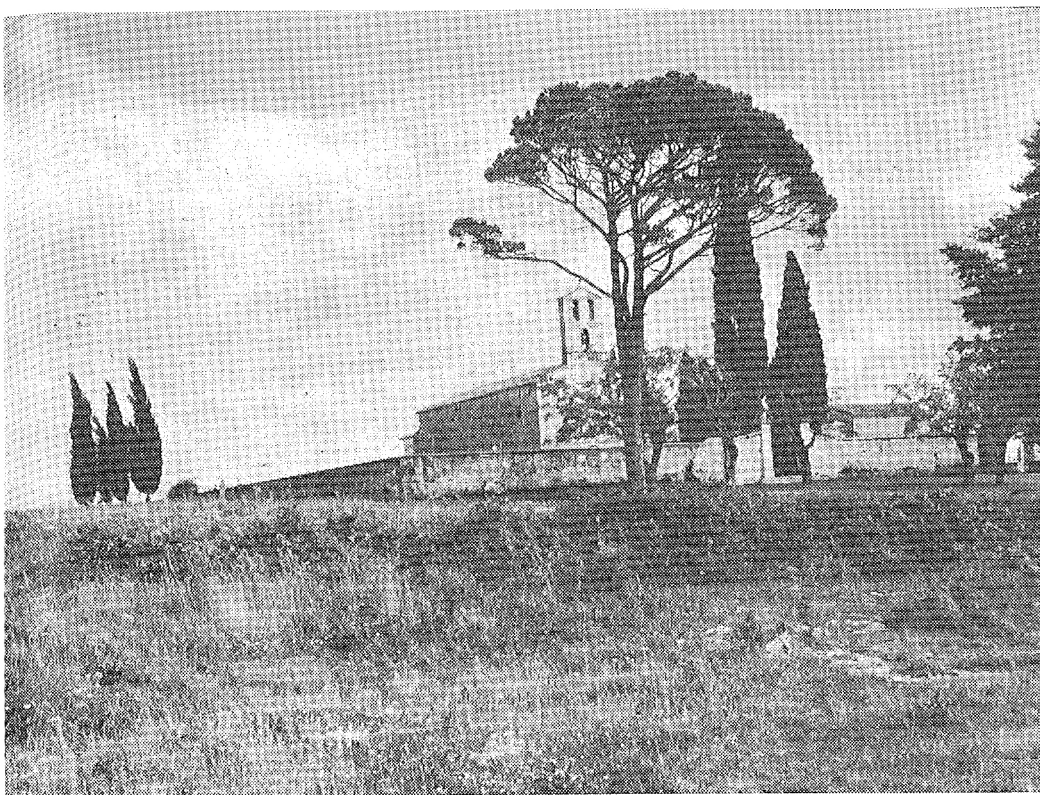
Već 12. rujna 1969. u Žminj stižu predvodnici Sabora. Izabran je Žminj kao geografsko središte, a po jeziku i običajima kao najhrvatskije mjesto. Gradić, koji tek što još živi pod starim zvnikom, osvanuo je okičen zastavama, blagdanski. Prvi mu put dolaze izuzetne ličnosti: Mirko Božić — predsjednik Kulturno-prosvjetnog vijeća Sabora SR Hrvatske, Dobriša Cesarić — član Predsjedništva Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Rina Tropan — predsjednik Republičkog sekretarijata za prosvjetu i

kulturu, Radoslav Katušić — predstavnik Matice hrvatske iz Zagreba, Ivo Jelenović, Dalibor Brozović, Marko Fotez, Marin Franičević, Ivan Katušić, Zvane Črnja, Marija Crnobori i drugi. Narod je slutio da se nešto veliko zbiva.

Sretna je bila zamisao što je Sabor najprije pokrenuo pitanje čakavskog, domaćeg govora. Govorom se prenose spoznaje, saopćava znanje. Govor je medij za svaki napredak. Na svim tri- ma dosad održanim saborima raspravljalo se o pitanju čakavštine, moderne i stare. A već na prvom Saboru izgovorene i dalekosežne programske riječi — da Sabor udahne duh života unutarnjoj Istri, da je aktivira, da se slične manifestacije pronađu i za druga mje- sta kako bi postala »ravnopravni partner s obalnim dijelom«, da inicira programe, da organizira proslave važnih datuma za Istru, da se preko boljeg poznavanja čakavskog govora, koji je dio hrvatskog jezika i kulture, Istra integrira u kulturni i drugi život Hrvatske. Predsjednik Čakavskog sabora Minko Božić re- kao je: »Sabor je jedan od priloga da se ispravi dosadašnje za- postavljanje Istre i njenih potreba«.

Sabor u Žminju uzgibao je život. Građani su postali ponosni zbog svog mjesta. Prvi su put čuli svoj materinski jezik iz usta naših stvaralaca, s radija i televizije. Pokazana je nošnja naših sta- rih, njihov maštoviti rad i zabava. Sudionici su sa zanimanjem razgledali kulturne, historijske i religiozne spomenike. Potaknuto je bolje reprezentiranje, osobito religioznih spomenika. Opet je proradio tkalački stan i marljive ruke obrtnika koji svoje proiz- vode prodaju kao lijepe suvenire. Životnosti su pridonijeli i dru- gi činioci, osobito asfaltiranje ceste. Situacija se učas izmijenila. U Žminju se više ne može dobiti ni soba a kamoli stan. Uloženo je preko 30 molbi za gradnju stanova. Izrađen je urbanistički plan, što je nepoznat pojam u kontinentalnim gradićima. Na re- du je izgradnja mnogih objekata, a očekuje se da će zaposlenje od sadašnjih osamdesetak radnika porasti na tri stotine. Predvi- đa se porast broja stanovnika: u 5 godina za 3 puta. I međuljud- ski odnosi mnogojako su se izmijenili: nestale su neke pregrade među ljudima. U jednu riječ: Žminj je mjesto u kojem se stalno nešto zbiva.

Takav Sabor, već nakon prvog održavanja, ubrao je velike simpatije, te materijalnu i moralnu podršku mnogih. Razvio je široku djelatnost: Pazinski memorijal, Buzetske dane, organizirao kulturno-umjetničke priredbe »Labinske republike«, pokrenuo iz- davačku djelatnost. Sabor je u tri godine već izašao iz okvira Istre i ne želi imati samo epitet »istarski«. Osnovani su i po dru- gim mjestima novi odsjeci Sabora. Tako u Mošćenicama Kate-

BOŽJE POLJE

dra za turizam, u Novom »Novljansko kolo«, u Opatiji »Katedra za književnost«, i drugo.

Čakavski sabor ima jedinstvenu kvalitetu da okuplja sve »ljude dobre volje« bez razlike na uvjerenje, spremu i materijalne mogućnosti. Članovi su Sabora: književnici, umjetnici, nastavnici, liječnici, inženjeri, ratari i svećenici — preko 1.200 njih.

Uspjeh Sabora sigurno ne ovisi samo o umješnosti njegovih idejnih osnivača, nego i o oduševljenju i spremnosti mnogih ljudi da na ovom tlu stvaraju vlastitu kulturu i time ugrade dijelić mozaika u opće duhovno i materijalno dobro hrvatskog naroda. A to nam samo ne može doći niotkuda. Svoje dobro možemo stvoriti i održavati jedino mi sami. I to za boljitak samih nas i hrvatskog naroda u cjelini.

Marijan Jelenić

MLADI U CRKVI

U zadnje se vrijeme, možda posljednjih nekoliko godina, počela u istarskoj biskupiji nešto jače primjećivati prisutnost mladih u životu Crkve. Iako su po svojem opsegu i broju ove skupine male i raštrkane, one zaslužuju posebnu pozornost i osvrt. I to zato:

- a) jer su proizašle iz jedne šire društveno-povijesne realnosti,
- b) jer znače nešto novo u dotadašnjem klasičnom poimanju vjere, i
- c) jer predstoji traženje njihova pravog mjesta i funkcije u životu Crkve.

A) Nakon kriznog i antagonistički (suprotnički) obilježenog perioda poratnih godina, mladi su naraštaji bili samom objektivnom situacijom dovedeni u položaj razvrstavanja u dvije fronte, obično »ideološki« borbeno (militantno) raspoložene. Iz toga je proizašla njihova unutrašnja čvrsta i kruta organizacija koja je rezultirala netolerantnošću, mržnjom, nehumanošću, pritiscima itd. Zbog realne konstelacije snaga, grupa koja je »ideološki« pri-anjala uz službeni režim, ili čak već i sama sudjelovala u vlasti, bila uvelike mnogobrojnija i davala jedini i unificirani karakter javnome životu i djelovanju mladih.

Grupa pak životno usmjerena u vjerskom, katoličkom duhu, zbog nemogućnosti da iskazuje svoje uvjerenje javnoj društvenoj djelatnosti, ponajčešće se uvrštavala u stroge okvire crkvene organizacije, odnosno stjecala naobrazbu u vjerskim školama, a to je ujedno i period brojnih zvanja i svećeničkih ređenja. Mora se dakle još jednom reći da je to stanje prouzrokovalo »zatvaranje« u sakristije, među crkvene zidove, razvijao se hijerarhijski mentalitet, poslušnost prema autoritetu, itd.

Takvo je stanje potrajalo sve do negdje 1965. godine, kada dolazi do opće društvene liberalizacije, kada se više počinju poštivati građanske slobode, pa tako i sloboda vjeroispovijesti. Potpisivanjem Protokola između Vatikana i SFRJ rješavaju se neki odnosi između Crkve i države. U to vrijeme u punom je jeku i II. vatikanski koncil, koji donosi niz novosti i potiče nove metode rada i nov način izražavanja u okviru crkvene zajednice. Jednom riječju, dana je šansa.

B) Svaki bi sociolog odnosno istraživač religioznosti zasigurno mogao kronološki, statistički, znanstveno pratiti kako je počeo teći ovaj proces jačeg uključivanja mladih u život Crkve. Bez pretenzija nekog potpuno iscrpnog i kronološki potpuno točnog prikaza ovih događaja, pokušat ću što objektivnije iznijeti prosjek

tih događaja i to od 1965. godine nadalje. Neka mi stoga ne zamjere oni čiji pokušaji djelovanja, novi oblici rada, postignuti uspjesi i dr. neće biti možda u ovom članku spomenuti. To se na ovako malom prostoru upravo i ne može, a opet, nisu ni pojedinačno poznate činjenice iz svih dijelova biskupije.

Tamo negdje od Koncila, dakle od šezdeset petih godina i nešto kasnije, mnoge su župe popunjene svećenicima gdje ih do tada nije bilo. Time u postali slobodniji mnogi župnici koji su do tada bili preopterećeni i brojem vjernika i područjem na kojem su vršili pastvu. Posebno je važno što je nastupila čitava jedna generacija mladih svećenika koja je po dobi, obrazovanju, odgoju, afinitetu bila pogodna da se posveti radu s mladima. Nekako usporedno s time Koncil donosi neke novosti: bogoslužje na narodnom jeziku, daje se veća uloga u Crkvi mladima i laicima općenito, prihvaćen je ponešto izmijenjeni i suvremeniji lik svećenika, i još niz stvari. To je bila sretna koincidencija.

Zato počinje u više župa okupljanje mladih izvan standardiziranih okvira vjeronauka. Osobito se preferira rad s mladima po blije krizmene dobi. U takvim, po dobi pogodnim grupama počelo se govoriti o aktualnim temama iz morala, crkvene povijesti, Biblije. Poseban je uspjeh postignut u tome što se uspijeva razviti dijalog, i to više dijalog o životnim pitanjima i usmjerenjima nego li o filozofskim i katekizamskim postavkama.

Takav rad, mora se priznati, iako još daleko od toga da bi bio sistematski organiziran i znalački vođen, imao je vidnih uspjeha. Naime, iz velikog broja krizmanika, koji su se redovito nakon krizme gubili u vodama indiferentizma spram Crkve, uspio se izdvojiti određeni broj onih koji su nastojali vjeru provoditi u život. Usudio bih se reći da su ti pojedinci postali — uz ostale razloge, dakako — prave jezgre kasnijeg jačeg okupljanja mladih. Više njih učinilo je i korak dalje, pa su nastojali bilo u dodiru sa svećenicima, bilo u dodiru sa zajednicama mladih iz većih gradskih sredina, gdje su se obično našli na studijama, steći širu i jaču vjersku izobrazbu.

Time je jednostavno postignuto to da su se sada ti pojedinci mogli pojaviti kao subjekti u radu s mladima, što je bila veoma povoljna okolnost. U širem kontekstu to zapravo znači rad u Crkvi koji je proizašao iz Crkve i koji je usmjeren na stvaranje življeg i životnijeg tijela Crkve.

Služeći se već poznatim oblicima, oblicima koji su se primjenjivali i u drugim sredinama, i u Istri počinje okupljanje mladih na župnome planu. Stvaraju se zajednice mladih. Te se zajednice

Istarska mladost, dobrovoljci u ljetnim praznicima godine 1971. na popravku starinske crkve u Šošićima.

okupljaju na zajedničkim sastancima, gdje se razgovara, čita Biblija, pokušava se osmisliti život u vjeri, a to se zajedništvo simbolički iskazuje u euharistiji. Uskoro taj proces zahvaća više župa pa postaje neophodno da dođe do jednog upoznavanja i zbliženja i na planu čitave biskupije. Organizira se nekoliko veoma uspješnih susreta, primjerice u Rovinju, Zminju, Puli, Pazinu. Motto postaje: »Vjera, zajednica, akcija«. Nekoliko riječi i o smislu ovoga! Mladi ne žele više vjeru shvatiti kao zbir zakona, ograničenja, samo kao metafizičku datost, nego kao vertikalni uzdanak koji teži zajedništvu s Bogom, a koji je utoliko jači ili slabiji ukoliko proizlazi iz ljubavi prema bratu čovjeku i onome koji je s tobom u zajedništvu i onome kojemu jedino svojim dobrim djelom možeš pokazati i dokazati Krista. Poseban naglasak kao neposredni i nužni zadatak stavljen je na akciju. Plod svega toga jest, eto, to da danas možemo mlade vidjeti u liturgijskoj službi, da ih možemo slušati iz propovjedaonice, primjećivati u karitativnoj djelatnosti, na zajedničkim sastancima, izletima, u dodiru s mladima iz pasivnijih župa. Vidimo ih na logorovanju, na radnim akcijama, na koncertnim podijima gdje i pomoću svojih gi-

Ljetne akcije istarske mladosti 1971. god. Snimili smo ih poslije doručka na travi pred šatorima.

tara navješćuju evanđelje. Sadašnje je stanje upravo obilježeno takvim akcijama i njima je zahvaćeno na desetine mladih u mnogim župama.

C) S mladima se danas mora ozbiljno računati, i to neovisno o broju, odgoju, životnom usmjerenju. Oni su potencijalno najveći izvor energije, i za desetak, pa i manje godina, bit će najkreativnija snaga ovoga društva. Zato bi bio najveći grijeh, zločin, da im današnjim postupcima-propustima opteretimo i zamutimo životne tokove i ostavimo im u nasljeđe greške na koje će kasnije morati trošiti svoje velike snage. Zato ovo što čine jest djelo za njih, za njihovu budućnost, pa su tako i stanovite nedorečenosti u njihovom djelovanju, nejasnoće, »modernizmi«, ponos, revolucionarnost itd. shvatljivi i prihvatljivi. Oni su duboko uvjereni da su na ispravnom putu i da baš ovako mogu najautentičnije tumačiti Krista.

U ovom prikazu moramo svakako nekoliko riječi reći i o sadašnjoj momentalnoj stvarnosti koja posredno ili neposredno određuje kakav će biti uspjeh ovoga zanosa. Tu našu sadašnjost određuje s jedne strane opća društveno-politička klima kao širi okvir, a s druge strane situacija u našoj biskupiji.

Za pravi faktor možemo reći samo toliko da je situacija povoljnija no ikad jer je društveni razvitak došao u takvu situaciju gdje se umnogome interesi, ciljevi pa i sredstva djelovanja ovoga društva poklapaju s poslanjem Crkve.

Situaciju u našoj biskupiji opisali smo samo s horizonta djelovanja i pozicije mladih. No prava Crkva jest nešto šire, kompleksnije. Ona je skup svih naraštaja, ljudi raznih socijalnih statusa, zajednica i laikâ i svećenstva. U njoj moraju svi biti jednaki, za nju svi moraju biti jednako odgovorni, a položaj ne smije sa sobom donositi privilegije, nego samo veću odgovornost i brigu. Crkva je, dakle, savjest nas sviju. Zato i moramo upozoriti na neka pitanja koja bi, ako se povoljno riješe, uvelike značila poboljšanje situacije u Crkvi naše biskupije.

Moralo bi se ići za tim da naše župe postanu zajednice u Kristu, živo svjedočanstvo Kristove prisutnosti među ljudima. Zbog toga treba prijeći na nove oblike organizacije rada u pastorizaciji, a ti oblici trebali bi biti: a) doneseni i prihvaćeni od sviju (svećenikâ i laikâ), b) zajednička odgovornost i kontrola svih čimbenika u tom djelu (kontrola ne sankcione naravi, nego radi toga da se pruži potrebna pomoć).

Trebalo bi, također, s puno poštovanja prema svima rješavati pitanja odnosa svećenika i zajednice, pitanja koliko su rješenja povoljna, pitanja rotacije. Od istog značenja i važnosti za Crkvu jest i pitanje unutar-hijerarhijskih odnosa, pitanje solidarnosti i radne atmosfere. Zatim pitanje materijalne egzistencije njezinih članova koji su u trajnoj službi Crkvi, pa onda i na stalnoj skrbi. S bratskom ljubavlju trebamo biti spremni na samokritiku i na dostojanstveno držanje, jer svagdje se naše ponašanje očekuje tako da pridonesemo općem dobru. Rješenja treba donositi odgovorno i brzo. Ponovimo: Crkva — to smo mi!

Mladi moraju nastojati da u smislu dosadašnje djelatnosti izgrade žive zajednice i da budu najvitalniji dio naših župnih zajednica. Potrebna je velika pomoć mladima u sredinama gdje je vjera postala samo stvar njihove osobne komunikacije s Bogom. Tražimo putove i načine kako da mladima daleko od Krista, daleko od Crkve, pokažemo Krista. Nemojmo biti malodušni. Budimo ponosni da smo i poštenu ljudi, i rodoljubi, i lojalni građani. Mi jednostavno to moramo biti. Pitanje je jesmo li dobro povezani, možemo li se dovoljno izraziti, treba li nam neko glasilo.

Gledajući konkretnu situaciju u istarskoj biskupiji, vide se pokušaji i mnogi naponi. Ima i pogrešaka, ali i uspjeha. A uspjeha će, nadamo se, biti sve više.

mas.

LEGENDA O SV. NICEFORU

Poli nas va Istri je jedanpût bilo već biškupij. Takó je bila biškupija i va Pičnu nad rikon Rašon. Onde su biškupi bivali od 524. leta do 1785., kad su je ukinuli i podvrgli pod tršćansko-koparsku biškupiju. Prvi pičanski biškup je bi sv. Nicefor. On je mudro vodi svoju biškupiju. Živi je kako pravi svetac. A od svojih je imâ poli sebe nećakinju Anu. Ona mu je kuhala i brigala se za sve druge potrebe.

Ma stara lisica sotona ni trpela svetoga biškupa. Smutila je biškopove ovce. I ljudi kako ljudi su počeli govorit zlo o biškupu i njegovoj nećakinji. Na kraju su ga još tužili sv. ocu papi da s nećakinjom živi nepošteno. I papa ga je pozva na odgovornost va Rim.

U ona stara vrimena — pred miljar i četiri sto lit — se ni putovalo tako lahko kako danas. Ljudi su najveć morali hodit na noge ili, ku so imeli tovara, jahat na tovaru kad su tili poč kamo dalje od svojega kraja.

I tako je starac biškup odluči poč na noge va Rim. Naredi je nećakinji da ubaštâ tovara i da na nj stavi bisage s hranon i drugemî stvari. I jenega jutra je z nećakinjon ša na put. I tako su hodeć i goneć tovara prid sobon došli do jene boškice na Pori-eščini i ondika se frmali. S tovara su zneli bisage i bašru, a njega puštili pâst. Sami su legli i zaspali va hladu pod lipon. Dokle su spali, dovuka se je vuk i zaklâ tovara. Kad su se probudili, vidili su zaklanega tovara. Ana je počela plakat i vikat: »Barba, ča ćemo sad?»

Starac jo je tiši i govori da ne plače. Ustâ je na noge i reka: »Ana, stavi stvari va bisage. Nosit će ih onî ki je zaklâ tovara«.

Nato je dignu ruku i napravi križ pred sobon. I najedanpût je doteka iz boškice vuk i poč rivat glavu pod baštu. Ana je va strahu stavila baštu na vuka. Priko bašte je stavila bisage i krepko ih vezala. Vuk se je zatin poslušno uputî proti moru, biškup i nećakinja Ana za njin. Kad su došli na rivu, reka je starac nećakinji da z vuka zname bisage i baštu. Kad je to storila, starac je naredi vuku da se vrne va bošku.

Dugo su starac biškup i nećakinja počivali i gledali po moru i čekali da će se ukazat kakova barka ili baštiment ki bi ih prepe-ljâ va Italiju. Ali za korist! Ni ni barke ni trabakula ni baštimenta. Ana je opet počela plakat i kukat: »Barba moj, ostali smo prez tovara, i vuka si pušti da gre ča. Sad ni vidit ni barke ni bašti-

menta da nas prehiti preko mora. Ne moremo ni naprid ni nazad. Ča će sad biti s nami?»

»Budi mirna, Ana, i potrpi! Sve će bit dobro«, je reka starac. Z rukon je blagoslovi more i na to raširi svoj plašč na vodi. Nečakinji je naredi da na plašč stavi bisage i druge stvari i da sama side na kraj plašća. Ona je sve to va strahu i poslušno storila. Na kraju je sam starac biškup si na plašč, ki je sam od sebe zaplovi po moru proti Italiji. I tako su srično preplovili more i raskrgali se na talijansku zemlju. Srično su produžili put i došli va Rim. Va Rimu su šli va papinu palaču i najavili se. Anu su poslali va samostan koludric, a biškupu su dali jenu malu kamaricu va palači pape. Va kamarici je bila samo jena postelja i nič drugo.

Bilo je rano jutro kad je starac biškup stupi va siromašku kamaricu. Sunce je sjalo i jena zraka sunca se probila kroz okno va kamaricu. Starac je bisage stavi va jedan kut. Gleda i gleda kamo će s plašćen. Kad ni naša kamo bi ga obisi, je pomisli da će bit najbolje ku ha prehiti preko zrake sunca. Tako je i stori. I ča pensate da se je zgodilo? Pravo čudo! Plašč je osta viseć na zraki sunca. Starac je nato lega na postelju da počine potle tako dugoga mučnega putovanja.

Potle malo vrimena otprla su se vrata kamarice i u kamaricu je stupi neki presvitli gospodin da pičanskega biškupa popelje pred papu. Kad je monšinjor ugleda kako biškupov plašč visi na zraki sunca, strašno se je prestraši i sapa mu je stala. Kleka je pred starca biškupa i reka: »Sveti starac, mi potriba da se pred sv. ocen braniš. Ti si nedužan. Sve ča sam sada tu vidi, povidat ću svetemu ocu papi.«

Visoki papin prelat je povida sv. ocu sve ča je vidi va kamarici pičanskega biškupa. Sv. otac je blagoslovi biškupa Nicefora i njegovo delo i odbi lažnu tužbu pičansku.

Starcu biškupu je bilo jako žal da je za nič pati na putu od Pićna do Rima. Zato je Pićance prokle i izreka kaznu da moraju bosi plesat po trnju. I tako je od onega vrimena ostâ na Pićancih nadimak Trnoplesari.

Ali starac biškup je bi milostivega srca. Nikoliko dan kašnje je znê prokletstvo i oprostî svojim pičanskim ovčican.

Na putu doma starac je iznemoga. Pred smrt mu je bilo teško da ne more umrit va domaćemu kraju. Umirući je dignu svoju svetu ruku i u duhu je blagoslovi domaći kraj. Onê ki su bili okoli njega je zamoli da mu po smrti odsiku desnu ruku do lakta i pošalju je va Pićan. Kad je sv. otac doznâ da je sveti biškup

umra, je naredi da se izvrši njigova zadnja volja i proglasi ga je za sveca.

Pićanci su se iskreno pokajali za kletve i svečano su dočekali ruku sveca. Stavili su je va svoju crkvu, a pokojnega biskupa sveca proglasili za zaštitnika i patrona svoje crkve. Na oltaru svetih moći još je danas ruka sv. Nicefora va jenen moćniku i na blagdan sv. Nicefora mučenika se daje ljubiti ruka sv. Nicefora biskupa.

vs.

Napomena: Priča se da je sv. Nicefor prvi pićanski biskup došao u Pićan iz Male Azije i odande sa sobom donio kosti sv. Nicefora mučenika. Tako se u Pićnu slave dva sveta Nicefora, i to na blagdan sv. Nicefora mučenika, 30. prosinca, dok se na blagdan sv. Nicefora biskupa, 9. veljače, ne slavi ništa. Prema tome, Pićanci slave oba sveta Nicefora istoga dana — 30. prosinca.
Iz tehničkih razloga kratkosilazni akcenat označen je u ovom članku znakom ˘ a dužine su označene znakom ^.

DVIJE PULSKE CRKVE

KRATAK PREGLED RAZVITKA KRŠĆANSTVA U PULI

Za proučavanje razvoja kršćanstva u Puli imamo najbolje izvore u spomenicima. Prema najnovijim izvorima, sa sigurnošću možemo utvrditi da se kršćanstvo i u Puli naglo razvilo već u drugom i trećem stoljeću. Tada već postoje kršćanske općine kojima je predstojnik biskup.

Prema do sada poznatoj arheološkoj dokumentaciji, u IV. i V. st. podignut je kompleks starokršćanskih građevina. Te su građevine podignute uza stare zidine grada Pule, gdje se prethodno nalazio hram *Jovis Coservatoris*, a danas stoji pulska katedrala.

Najstarija crkva sagrađena početkom IV. stoljeća. Imala je oblik četverokutaste dvorane ukrašene mozaicima.

BIZANTSKA BAZILIKA IZ V. STOLJEĆA

Nakon propasti Rimskog Carstva 467. i nakon kratkotrajne vladavine Gota (493.) Pula je priključena sastavu Bizantskog Carstva. Za vrijeme bizantske uprave grad Pula cvate u svakom pogledu. Kršćanstvo se naglo širi. Na mjestu porušene stare crkve iz IV. stoljeća podiže se u V. stoljeću velebna bazilika u čast Bogorodice. Poput porečke bazilike, ukrašena je mozaicima u apsidi i na podu, ali su se, na žalost, sačuvali samo podni mozaici i to djelomično.

Za glavni oltar pulske katedrale služi lijepi rimski sarkofag iz 3. stoljeća.

U sklopu pulske katedrale bila je podignuta i krstionica križnog tlocrta spojena s prostranom biskupskom palačom. Srušena je 1885. god.

RESTAURACIJE PULSKE KATEDRALE

Kroz stoljeća pulska je katedrala bila više puta oštećena. Godine 1242. opljačkali su je Mlečani i mnogo stvari odnijeli kao ratni plijen u Veneciju da im posluži za gradnju crkve Svetoga Marka.

Za vrijeme drugog svjetskog rata Englezi i Amerikanci bombardiraju grad Pulu, 22. VI. 1944. Tom je prilikom jako oštećena i katedrala. Popravci katedrale završeni su 1947. godine.

BAZILIKA »SANCTA MARIA FORMOSA« ILI »MADONNA DI CANETTO« U PULI

Bazilika »Sancta Maria Formosa« ili »Madonna di Canetto« sagrađena je polovinom VI. stoljeća. Car Justinijan imenuje 546. godine pulskog djakoma Maksimilijana nadbiskupom u Ravenni i ovaj daje sagrađiti ovu veličanstvenu baziliku u čast Mariji, baziliku koja se svojim sjajem i bogatstvom trebala takmičiti sa samom porečkom bazilikom. Sagrađena je na ruševinama Minervina hrama, izvan zidina grada Pule, u blizini benediktinskog samostana. Široka je bila 19 m, a duga 32. Dvije kolone mramornih stupova, sa svake strane po deset, dijelili su je u tri lađe s apsidom. Stupovi su imali različite kapitele i bili su ukrašeni reljefima. Čitava je bazilika bila raskošno ukrašena mozaicima. Pod je bio pokriven dekorativnim mozaikom crvene i zelene boje. Među ukrasnim motivima javljaju se ribe i razno cvijeće. Mozaici su izgledali poput velikih orijentalnih sagova.

Glavni je oltar bio izgrađen od mramora i nad njim je stajao baldahin. Oko oltara bilo je smješteno sjedište s katedrom. Uz pobočne zidove bazilike nalazile su se dvije kapele, od kojih i danas jedna stoji. Od bazilike »Svete Marije Formoze«, tog značajnog spomenika bizantske sakralne arhitekture u Puli, vidljiv je danas samo dio perimetralnog zida i već spomenuta kapela. Sve ostalo nestalo je u vrtlogu stoljeća. Posebno su je uništili Mlečani 1263. Njezina četiri stupa od mramora danas drže ciborij Svetog Marka u Veneciji, a ostali mramorni stupovi upotrijebljeni su za izgradnju stubišta Biblioteke sv. Marka u Veneciji.

Lucijan Ferenčić

Kristova molitva na Maslinskoj gori. Minijatura iz I. Vrbničkog glagoljskog misala XV. stoljeća.

USKRSNO JAJE

Zima se i ove godine uvukla u proljeće. Svoj dugi rep ugu-
rala je ne samo do kraja ožujka, već i u početak travnja. Stišće
zima poput neke stare zmijske koja se rijetko dočepa plijena. Ne-
bo se pokornički zaogrnilo pepeljastim jednobojnim oblacima i
nisko sjelo nad голу smrznutu zemlju. Bura plijeni krajolik.
Već nekoliko dana puše i briše oranice s polusmrznutim usjevima.
Vjetar se osjeća toliko jakim da je prestao onako pomahnitalo
zavijati oko kuća i stogova sijena. Sada samo oštro piri i cvili u
prozorskim staklima i starim krošnjama, a po krovovima valja
srebrnasti dim i igra se njim kao sita vjeverica praznim orahom.

Ljudi u selu postali su nestrpljivi. Vrijeme je da se počne rva-
ti sa zemljom, a ne može se iz kuće! U staji bleje izglednije ovce.
Janjad bi sisala, a nema što. Po starom kršinu i pljesnivoj otavi
slabo se mliječi.

Dokle će to potrajati? Tko će to znati! Treba stisnuti ramena
i strpljivo čekati da zemlja prvo okopni suncem i da je ono i oplo-
di svojom toplinom kako bi plodonosno zabujala.

— To leto će jaje imati dobre obruče!

— Da, da, neće se protočiti, dokle tako stišće — šale se se-
ljaci, modri u obrazu od hladnoće i zgrčeni, s rukama dobuko u
džepovima. Jedan k drugome jedva zalaze. Svi su nekako oko svo-
jih kuća. Tek kada izađu u šumu po drva ili otjeraju blago na
napajališta, tek tada izmijene pozdrav ili koju riječ. Zima stišće
i umrtvljuje sve živo.

U susjednom se dvorištu čuje sjekira. Svađa se s tvrdim panjem koji barba Marko želi rascijepati. Zastaje sjekira u stoljetnom drvetu, ječi veliki drveni čekić kojim Marko lupa po ušima sjekire da bi se ona zabila u drvo, a unuk Janko drhturi i čeka da djed nacijepa prve cjepanice pa da ih odnese na ognjište. Sutra je Uskrs pa treba, kad je već tako hladno, naložiti vatru dobro, kao o Božiću. Muči se dida Marko sa starim panjem koji teško popušta pod njegovim rukama. Unuku je dosadno i hladno.

— Nosi te zala nemoći dalje da ti ča ne skoči u oči pak da pokle imamo i tu intrigu! — kori djed unuka.

— Dokle vi to raskalate, ja ću storit par điri po kopišću! — veselo će dječarac pa kao s'ma »drsne« u sjenik. Ispod stoga slame s kojeg su uzimali naramenke i košare za postiranje ispod janjadi, prhne u vis cijelo jato sitnih ptičica. Bilo je tu sjenicâzebâ i drugih malih stvorova koji najljepše znadu veličati proljeće i šumsku ugodnost. Sjenice i zebe zaustavile su se na goligranim šljivama i trešnjama pa su, brišući kljunove o grane i nožice, čekale da dječak ode, kako bi se ponovno mogle spustiti na zemlju i dati se u potragu za kojim zalutalim zrnom ili crvićem. Samo je jedna ptičica, s tamnoplavom glavicom i crvenkastim trbuhom, odletjela nešto dalje. Janko je znao gotovo sve šumske ptice u njihovu kraju, ali ovu je vidio prvi put u životu. Uvijek je prezirao lovce i hvatače ptica. Ovaj put dogodilo se nešto novo. Prvi je put u sebi osjetio lovačku strast. Jurnuo je za lijepom pticom. Čak je pograbio i kamen da ga za njom baci, ali se onda trgao i ispustio ga. Potjeru za ptičicom ipak je nastavio. Ona je odlijetala i do udaljenosti od pedesetak metara, zastajki-vala, opet odlijetala. Janko je jurio za njom kroz šumu koja je blago šuštalâ preostalim lišćem. Jureći tako, umalo obori staricu s naramenkom na leđima. Toliko se toga prepao da mu je i srce stalo ubrzano lupati. Tko bi se po ovoj zimi nadao da će susresti u šumi staru tetu Jelicu s tako velikim bremenom granja i suharaka!

— Ala, dica, dica, ma pak ste namisto vranića! — prozbori starica.

— Da van pomoren? — reče Janko nekako stidljivo, pokušavajući bar tako opravdati svoj nestašluk.

— A ča ćeš mi pomoć kad još nisi vridan ni nos si sam očistit! — odgovori mu pomalo ljutita starica, poravnavajući *brime* i *kosir*. Janka to nije uvrijedilo. Krenuo je uza nju i šutio. No nije mogao dugo. Tištilo ga je u srcu nešto dok je gledao kako se ona muči. Bivalo mu je na trenutke da i staricu i breme uzme na svoja ramena i odnese je do njene kućice pa da joj tamo naloži veliku,

veliku vatru, koja bi žarila sve dok ponovno ne ugrije jako sunce. Ali bile su to samo puste želje nestašnog dječaka.

— Babo, zač ste danas šli po takoven vrmenu u bošku? Da ste ča rekli, bi van bi doša moj did prontati malo šume — progovori dječak stežući u prstima neku grančicu.

Baba Jelica, kao da nije čula, nastavi dalje svojim sitnim mekim, zečjim korakom. Ali samo desetak koraka. Onda se kraj jednog porušenog zidića zaustavi i na njega nasloni svoj teret da malo odahne.

— Zač san šla, pitaš? Da u leti najden već gnizdi od tići — reče starica. Janku sijevnu oči. — Da najdete više tići? A kako ćete hi naći? — upita sada već obuzet mislju na ptčicu koju je jurio dok nije nabasao na babu Jelicu.

— Lipo. Ki na današnji dan, na Veliku subotu, bere granje i suhore, u letu najde čuda, čuda gnizdi od tići.

Janko se malo zamislio nad tim riječima, a onda nastavi:

— Moren hi i ja naći?

— Ku budeš bra granje i suhore, lahko da ćeš hi naći — odgovori mu baka hvatajući konopac da bolje stegne *brime* i tako ga lakše oprti.

Još je koji čas Janko stajao zamišljen, a onda jurnuo u šumu.

Najprije je trčao šumskom stazom, a onda se spustio u prisunje jaruge gdje je bilo mnogo lijeskovih suharaka. Počeo jeskupljati breme, sav u zanosu da će uz ostala gnijezda pronaći i gnijezdo one ptice koju je danas prvi put vidio. Krčio je tako i lomio suharke. Dva se puta spotakao, malo ruke i lice ogrebao, ali je skupljao i dalje. Skupio je tako pozamašno breme. Već je htio i prestati — ta dosta je nagomilao — kao opazi jedan izuzetno lijep suharak obrastao bršljanom. Stajao je suharak prirastao uz liticu, poviše zemlje.

— Još ću tega pak gren aš će početi i dida zvati — pomisli Janko i požuri otkinuti suharak. Ali uto krikne i svali se natraške. Kada je htio posegnuti za suharkom, ispod ruke mu je prhnulo nešto crno i piskavo i kriješćći nestalo u šuštavom grmu.

— Ma san coko! To je kosić! Da ni forši ranje? A forši ima i gnijezdo? Nu, da vidimo!

Tako je u sebi govorio Janko dok je ustajao i penjao se iznova uz liticu. U gustišu bršljana, uz samo podnožje suharka, stisnuto kao kamenica bilo je gnijezdo od mahovine i suhe trave. U gnijezdu su, poredana kao u kakvu trokutu, ležala tri smeđozelenkasta topla jajeta. Janko ih opipa, jedno podigne iz gnijezda pa ga pogleda i nasmije se:

— Bome je teta Jelica imala pravo — reče i siđe na tlo. Uze jedno jaje, umota ga u rupčić i pažljivo ga stavi u svoj topli džep. Podigao je još dva suharka, a onda se brzim korakom uputi prema selu, ravno u kuću tete Jelice.

— Ča neće? — reče s praga starici koja se mučila potpaljujući vatru.

— A, to si ti! Ce, će, ma je ni jako volja — izusti starica trudeći se i dalje.

— Ja san već naša tiće — sav zajapuren u licu reče Janko. Starica je i dalje šuštalala granjem i nije ga čula.

— Glejte ga, ja san hi već naša — ponovi glasnije Janko i metnu joj pod nos ptičje jaje.

Starica se tek tada zagledala u ono što joj je dječak pokazao. Trenutak joj je pogled prikovan ostao na jajetu, a onda je drhtavom i smežuranom rukom posegla za njim. Dječak je zbunjeno gledao u njene oči koje su iznenada prosuzile.

— Hvala, sinko. Tanto ću i ja po temu poznati da je Vazan. Hvala ti i neka te srića kumpanja do kraja života. Ti si jedini u selu ki se domisli i na me i na to da je i meni sutra Vazan.

Dječak je još uvijek stajao zbunjen, jedva shvaćajući što se to pred njim događa. Tek kad je starica uzela s njegova dlana malo zelenkasto jaje, i još koji trenutak kasnije, tek je tada osjetio kako je nešto silno, ni sam nije znao što, ali nešto veliko u njemu, kako je to nešto stalo pa ga pritišće i guši. Ne izdrža, već upravo odleti iz staričine kuće.

Spuštala se i večer, tamna i hladna večer, kada je djed Marko našao svog unuka kako plače na sjeniku. 'Zar se nije mogao dosjetiti još jutros, zar nije mogao pravim kokošjim jajetom najavijestiti starici blagdan' korio se je dječak. Kosovićevo je jaje obilježilo, zagorčilo njegovo dječastvo. A možda i više od dječastva.

Post scriptum:

Pričica i nije tako naivna i bezazlena kako to možda izgleda. Ali je, možda, takva samo za autora.

M I S A L

DANICA ILIRSKA I—V

OPSADA SIGETA I—III

F. Vrančić —
RJEČNIK PET NAJUGLED-
NIJIH EVROPSKIH JEZIKA

»Misal« i »Danica ilirska« pro-
daju se i na 10-mjesečnu otplatu.

Narudžbe za sva naša izdanja
kao i za katalog primamo na
adresu:

Cijenjeni čitaoci!

Predstavljamo Vam naša najuspješnija
izdanja **pretiska** iz starije i novije hr-
vatske povijesti:

Prva tiskana hrvatska knjiga — naj-
starija hrvatska i južnoslavenska inku-
nabula uopće.

Knjiga od koje je sačuvano svega 10
nepotpunih primjeraka — sada ponov-
no kompletna u strogo ograničenoj na-
kladi.

Cijena 640,00 n d

Pretisak kompleta prvog hrvatskog
književnog časopisa 1835. — 1849. uve-
zano u pet knjiga.

Cijena kompleta 900,00 n d
Pojedinačno 180,00 n d

Tri knjige prema originalima iz 1656,
1584. i 1685. g. Jedan od sudionika bit-
ke opisuje podsjedanje i osvajanje
Sigeta.

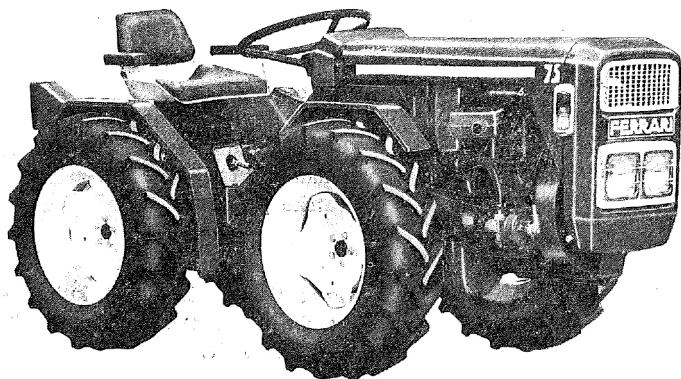
Cijena kompleta 120,00 n d

Pretisak najstarijeg hrvatskog rječni-
ka iz 1595. godine.

Cijena 68,00 n d

LIBER

Izdavačko poduzeće
Zagreb, Đure Salaja 3
Filozofski fakultet
Telefon 514-928, 513-155

Krma - žitarice - posije - hrana za životinje - sredstva protiv životinjskih i gljivičnih štetočina - strojevi - orude - sjemena - lukovice cvijeća svake vrste

SVE POTREPŠTINE ZA POLJOPRIVREDNIKA

L'AGRARIA

FURLANI

T R S T

via Milano, 18

tel. **35169**

Vittorio Fortunato Succ.

ŠIROK IZBOR SAKRALNIH PREDMETA - PARAMENTI - DEVOCIONALJE I POKLONI - TAMJAN - SVIJEĆE - KNJIŽARA - PAPIRNICI

T R S T, Via N. Paganini 2, tel. 38096
(pri Sv. Antunu)

Domaćice !

Posteljno platno - „ROSE”

trajno, lagano, vrlo kvalitetno, pogodno za ručno i strojno pranje - širina: 260 cm, 240 cm, 220 cm, 200 cm, 180 cm i 145 cm.

Zidne tapete na podlozi od platna ili papira

„Plastiflex“ tapete

- gotovo neograničeno trajne
- perive svim sredstvima za pranje
- otporne na temperaturu
- modernih boja i desena
- naročito pogodne za stanove, škole, bolnice i ugostiteljske objekte.

Za vas proizvodi
»PAZINKA« PAZIN

ZANATSKA ZADRUGA ZA PLASTIKU

ZAGREB, Badalićeva 7a

Telefon: 562-355. tekući račun: 304-1-231

*Izrada predmeta od plastičnih
masa, laboratorijskih
i ventilacionih uređaja i vertikalne
kanalizacije te svih vrsta
plastičnih podova i tepiha.*

„Agroprodukt - Puljanka”

proizvodno i trgovinsko poduzeće

P U L A

osniva kooperantske odnose sa zemljoradnicima u selima Istre i trajno vrši otkup mlijeka po solidnim cijenama i uz uredno plaćanje.

NAKLADNI ZAVOD MATICE HRVATSKE
Zagreb, Ul. Matice hrvatske br. 2

p r e p o r u č a V a m

u pretplati I kolo romana u kolekciji

HRVATSKA POVIJEST U POPULARNOM OBLIKU

u kojem su slijedeće knjige: Milan Šenoa: IZ KOBNIH DANA; Velimir Deželić: PRVI KRALJ; Velimir Deželić: U BURI I OLUJI I/II; Milutin Mayer: KRVAVI SABOR KRIŽEVAČKI; Narcis Jenko: OBITELJ VOJVODE HRVOJA I/II.

Cijena kompleta iznosi 300.— dinara i uplaćuje se u 5 mjesečnih rata. Knjige se isporučuju poslije uplate cijele pretplate.

Vjekoslav Klaić:

POVIJEST HRVATA OD NAJSTARIJIH VREMENA DO 1620.

Veliko ilustrirano izdanje u 5 knjiga na preko 2000 stranica s reprodukcijama. Cijena u pretplati za svih pet knjiga iznosi 750.— dinara, plativo u deset rata po 75.— dinara. Knjige će se pretplatnicima dostavljati sukcesivno, čim pojedina knjiga izađe, pod uvjetom da je uplaćena vrijednost za tu knjigu.

U prodaji imamo UMJETNICKE REPRODUKCIJE U BOJAMA, vel. 31×33 povijesnih događaja i portreta, te reprodukcije Vlaho Bukovac: GUNDULICEV SAN; Oton Iveković: SMRT PETRA SVACICA; KRUNIDBA KRALJA TOMISLAVA; DOLAZAK HRVATA NA MORE; RASTANAK PETRA I KATARINE ZRINSKE; JURIS NIKOLE ZRINSKOG IZ SIGETA.

Cijena pojedine reprodukcije je 40.— dinara

Od svih naprijed navedenih reprodukcija izrađene su i prvorazredne razglednice-dopisnice.

Cijena razglednice s motivima naivaca je	1,50 dinara
Cijena razglednica s povijesnim motivima je	1,50 dinara
Cijena razglednica s likom Bogorodice	1,50 dinara

Ove godine izdali smo tri vrste zidnih kalendara:

ZIDNI KALENDAR S POVIJESNIM PORTRETIMA

(u kalendaru je odštampano dvanaest umjetničkih reprodukcija u bojama portreta hrvatskih velikana) Cijena kalendara je 30.— dinara

ZIDNI KALENDAR S POVIJESNIM DOGAĐAJIMA

(u kalendaru je odštampano dvanaest povijesnih umjetničkih reprodukcija od poznatih hrvatskih slikara) Cijena kalendara je 30.— dinara

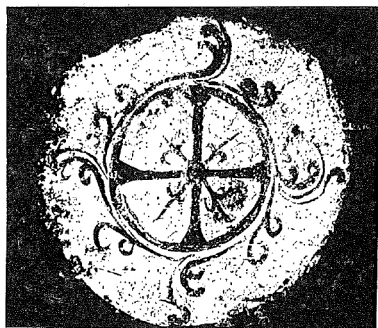
ZIDNI KALENDAR S MOTIVIMA NAIVACA

(u kalendaru je odštampano dvanaest povijesnih umjetničkih reprodukcija naših poznatih slikara naivaca) Cijena kalendara je 30.— dinara

S A D R Ź A J

Priređivači: Zašto ponovno Istarska Danica?	3
Kalendar	4
Zapovijedni blagdani	16
Državni i republički praznici	16
Kalendar zaštitnika pojedinih zvanja	17
Sajmovi u Istri	17
Kulturne priredbe u istarskim mjestima	18
Astronomski podaci za 1972 godinu	19
Stoljetni kalendar za pronalaženje dana u tjednu	19
Prognoza vremena po starinski	21
Kakvo će biti vrijeme u 1972. godini?	23
*** Istra je stara zemlja	25
E. Radetić — R. Buršić: Istarski spomendani	26
Dr. Ivo Frangeš: Hrvatska i Istra jedno su!	34
Dr. Božo Milanović: Nacionalne borbe istarskih Hrvata	39
Zvane Črnja: Plač Osipa Surega	46
*** Tri božana šetala	47
Dr. D. N.: Svetice koje se u Istri mnogo štuju	48
Slavko Kalac: Zaboravljeno Marijino svetište u Istri	54
Dr. Anton Benvin: Metropolija u životu naroda i Crkve	57
Dr. Vjekoslav Milovan: Crkva u Istri	62
Dr. Ivan Matijašić: Sjećanja iz moje prošlosti (razgovor vo- dili: A. Hek i dr. K. Benazić)	67
Mate Balota: Vazmena nedilja	75
Josip Bratulić: Frano Krsto Frankopan	76
Dr. Josip Roglić: Kroz Učku u novo razdoblje	78
Ernest Radetić: Uspomene iz đlačkih dana	88
mas: Istarska pitanja	90
Petar Radovan: Mogućnost oživljavanja istarskog sela	96
*** Teta Jaga pred biskupom u Pazinu	104
Milan Rakovac: Četiri sina	106
Slavko Zlatić: Narodna muzika Istre, Hrvatskog Primorja i sjeverojadranskih otoka	108

O. Andrija Bonifačić: Za istarsku glazbu	114
Dr. Branko Fučić: Najstariji glagoljski natpisi	117
Josip Bratulić: Hrvatska književnost u Istri	121
Franjo Horvat Kiš: Srce Istre i ponešto oko srca	128
Ivan Šugar: Značajke biljnog svijeta Istre	131
Ing. B. S.: Suvremeno peradarstvo	140
Armando Čekić: Gdje učiti, što postati?	143
Ivica Milovan: Istra — Marija Bistrica 1971.	149
Dr. Ante Kresina: Biblija trajni putokaz života	125
Miroslav Bertoša: Pokret proštinskih seljaka 1921. godine	157
Tugomil Ujčić: Jušta balota	163
A. Brajković — dr. K. Benazić: Alkoholizam — problem našeg naroda	164
Dr. Blaženka Jelinčić: Zdravlje zubi u djece u Istri	170
Dr. Anto Marić: Istarske toplice	173
Janko Gortan: Dvigrad — mrtvi grad	179
Vjekoslav Banković: Naši ljudi u Kanadi	181
Marijan Jelenić: Čakavski sabor	189
mas: Mladi u Crkvi	192
vs: Legenda o sv. Niceforu	197
Lucijan Ferencić: Dvije pulske crkve	199
Ive Rudan: Uskrsno jaje	201

Križ posvete crkve, oslikan na zidu
Sv. Jakova u Barbanu, XV stoljeće.

